

VĚTRNÉ MLÝNY

BRNO / 2005

Sue Glover

TULENÍ ŽENA
SLAMĚNÁ ŽIDLE
PODRUHYNĚ

(Tři hry o ženách)

Kniha vychází díky laskavé podpoře
Nadace Český literární fond.

The publication of this Czech translation has been made
possible by a grant from the British Council.

The publisher acknowledges subsidy from
the Scottish Arts Council towards the publication of this volume.

© 1980 (The Seal Wife), 1997 (Two Plays by
Sue Glover — Bondagers & The Straw Chair) by Methuen
Translation © David Drozd, 2005
Epilogue © Ksenija Horvat, 2005
© Větrné mlýny, 2005

ISBN 80–86907–03–1

Autorská práva autorky a překladatele
pro Českou republiku zastupuje agentura Aura-pont,
Radlická 99, 150 00 Praha 5

TULENÍ ŽENA

(The Seal Wife)

Hra Tulení žena (*The Seal Wife*) byla poprvé uvedena v Edinburghu v roce 1980, v divadle *Little Lyceum*.

POSTAVY

RONA, *tulení žena, mladá dívka*

ALEX GREY, *mladík*

AGNES GREYOVÁ, *jeho matka*

DORA CHRISTOVÁ, *místní „plážová sběračka“, 40–50 let*

KATE CHRISTOVÁ, *její sestra*

SLEČNA MANZIOVÁ, *porodní asistentka na penzi*

PRVNÍ JEDNÁNÍ

1. SCÉNA

Kuchyně a ložnice v chatě Greyových na jedné straně scény. Jedny dveře vedou (ze scény pryč) dál dovnitř domu. V ložnici přes čelo postele visí tulení kůže.

Zbytek scény je pláž.

Je příjemný, pozdní večer na začátku léta, stmívá se. Než vstoupí Kate, slyšíme zvuk moře — něžného moře a spíše jen tušíme vzdálenou hudbu.

Zvuky utichnou, když vstupuje Kate. Tlačí staré pánské kolo a drží velký černý plastický pytel, je sotva do poloviny plný uhlí, které měla nasbírat. Téměř zároveň vstoupí Dora z druhé strany.

DORA

Kde's k sakru byla.

KATE

Na uhlí.

DORA

Po tmě?

KATE

Nebyla tma — když jsem sešla na břeh, ještě tma nebyla.

DORA

Prošla jsem celý zadní konec pláže, jak jsem tě hledala.

KATE

Odtamtud jsem začala. Rovnou od ústí staré šachty a potom celou cestu až sem. Nasbírala jsem celkem dost.

DORA

Tomu ty říkáš dost?

KATE

Je krásná noc. Nestarala jsem se, kolik toho nasbírám.

DORA

Tma je, ty krávo pitomá! Jak chceš vidět na uhlí, když je tma?

KATE

Nebyla tma, když jsem přišla.

DORA

A píchla's kolo.

KATE

Ale, jen je málo nafouknutý.

DORA

To's ho nemohla rovnou napumpovat? Tady — dej mi to — nech toho!

Vytrhne Kate kolo a věnuje se mu.

KATE

... Neslyšela's... nějakou hudbu... před chvílí..., Doro?

DORA

Ne.

KATE

Já asi jo. Muselo to doléhat z pouti, ve městě.

DORA

Racci, nejspíš — jak tě znám.

KATE

Ne. Slyšela jsem hudbu.

DORA

Neplácej hlouposti, Kate Christová, jak bys mohla sly-

šet hudbu až z pouti! Z města? Vždyť ty neslyšíš ani telku ze sousedního pokoje.

KATE

Slyšela jsem hudbu...

Vždycky jsem měla ráda hudbu na pouti.

Dora pumpuje kolo.

Pamatuješ, jak jsme si přebíraly jízdy na kolotoči, když jsme byly malé? A vždycky jsme za to dostaly nařezáno? ... Pamatuješ, Doro, když jsme byly děcka, jak jsme si hrávaly tady dole celý dny? Vzpomínáš si, ty malinký domky, co jsme si dělaly? A jak jsme sbíraly uhlí z pláže a dělaly opravdický ohně?

DORA

Skutečně?

KATE

To byla moje nejoblíbenější hra. Na mámy a táty a domečky... až na to, že kluci nikdy nebyli po ruce, aby dělali tatínky — vždycky byli někde pryč a hráli si sami.

DORA

Musely jsme bejt na hlavu! Sbírat uhlí z moře a zapalovat vohně, a stavět baráky bez chlapů! Bože — dyť všechny tyhle hlouposti děláme doteď. Potřebujem novou duši.

KATE

Mohla jsem tu hudbu z pouti slyšet. Zvuk se nese přes vodu.

DORA

Jaká voda? Příliv je pryč! Tady — pevně mi to podrž, ano? (*Vrazí kolo Kate, vezme její pytel, aby ho upevnila na kolo.*) Dělej, pohnem si, ať jsme odtud pryč. Nemám to tu v noci ráda. Hlavně, když je moře takový — rovný, nehybný, jako olej.

V dálce zazní výstřel, pak druhý.

KATE

Co to bylo?

DORA

No co asi! Ten blázen, Alex Grey, s tou svou puškou. Další dobrý důvod, abysme se tu v noci nemotaly. Jenom blázen by žil tady dole — takhle daleko stranou od ostatních baráků.

KATE

Předtím jsem viděla, jak jede se svou dodávkou do města. Myslela jsem, že jede na pout'.

DORA

Střílení — to je všechno, co má v hlavě — a žádný ty slaboučké pout'ový bouchačky. Ale na pouti si stejně žádný srdce nevystřílí.

KATE

Pěkný je na to dost.

DORA

On všechny holky poděsí. A kromě toho, maj dost rozumu, aby si začínaly s takovýma jako on. Jaký otec takový syn.

KATE

Není tak pohledný jako byl jeho táta. Jeho táta byl... divnej!

Vstoupí Alex s puškou. Dora, která pořád bojuje s kolem a pytlem, ho nevidí.

DORA (*ignoruje Katinu poslední poznámku*)

Co maj ti dva — on a jeho matka — že se nosej tak hrdě? Jako by jim pláž patřila! Kulový — tak leda velký kulový! Ona si neudrží svýho chlapa, její syn práci —

Zvedne hlavu, vidí Alexe. Ticho.

Prej si šel na pout', jsme slyšely.

ALEX

Je něco, co jste neslyšely?

DORA

Ani ne... Holky se ti vysmály?... Zase?
Alex jde pryč, Dora za ním volá.

DORA

Půjdou po tobě policajti — střílet po celým pobřeží,
v noci.
Alex mírně zvedne pušku. Kate couvne.

ALEX

Střílel jsem jenom do plechovek. Do konzerv. Cvičné
střely.

DORA

Tak to by sis měl radši dávat pozor — když cvičíš.

ALEX

Sama si dávej pozor, Doro Christová. Dávej pozor, co
říkáš o mé matce a o mně, když slídíš a čenicháš ko-
lem naší chaty.

KATE

Vůbec jsme u chaty nebyly — jenom tudy jdeme
domů, jen tak jdeme kolem.

ALEX

No dobře, tak jděte, pokračujte, jděte.
*Popojdou, dost vyděšené, Dora tlačí kolo. Alex zvedne
pušku ještě trochu výš.*

ALEX (*náhle, ostře*)

Jděte!

Kate je vyděšená, Dora předstírá, že ona sama není.

DORA (*ke Kate*)

Nebud' srab! To by si netroufl!
Alex je sleduje, jak odchází.

ALEX

A táhněte k čertu! Táhněte vy všichni! K čertu s tím
vaším městem plným pitomců a poutí a bingem. Jděte
— táhněte! Jen mě nechte s mořem. Moře — a oblo-

ha... Surovci! Po jednom bezhlavě toužíte, jiné dovedete šmahem zavrhnout.

Zamíří svou pušku za sběračkami, „střílí“ (míří, ale ve skutečnosti nevypálí) jednou, dvakrát — podtrhuje každý „výstřel“ úsečným výkřikem „jděte!“ nebo „k čertu!“ . A pak napotřetí se náhle otočí, zamíří a vystřelí po zpola zahlédnutém pohybu: Roně (kterou publikum nevidí).

Alex ztuhne.

ALEX *(tíše)*

Ježiši! Já jsem — Kristepane!

Sundá pušku z ramene, váhá, pak zmizí za scénou, aby dohnal Ronu.

Vstoupí Kate, která Ronu také zahlédla, a snaží se zjistit, co se děje. Dora s kolem jde za ní, pokřikuje na ni, ještě ani není na scéně.

DORA

Kde zas jsi? Kate?

KATE

Viděla's? Viděla's to?

DORA

Co zas?

KATE

Holka — to byla asi holka.

DORA

Kde?

KATE

Přicházela... ona přicházela z moře.

DORA

Ach, rány Boží!

KATE

Alex ji zahlídl... Alex Grey ji skoro zastřelil... Šla tamhle.

DORA

Je tma — si tu po tmě tak dlouho, že máš vidiny.

KATE

Vyšla z moře.

DORA

Ale, Kate!

KATE

Jak říkám — a neměla na sobě nic. A Alex šel za ní — tam.

DORA

Seš si jistá?

KATE

Ano.

DORA

Měly bysme přivést policii. Ten blázen a jeho puška! Strašil nás tou puškou!

KATE

Ale co ta dívka?

DORA

Když se holka celá nahá koupe uprostřed noci, má co chtěla. Exhíbicionistka! Taky určitě nějaký blázen!

KATE

Šli tam někam.

Kate jde ke skalám, něco za skálou zahlédne.

DORA

Co to máš tentokrát?

Dora se jde podívat.

KATE

Je to živé!

Dora prozkoumává Katin objev: tulení kůže.

DORA

Blbost! To musí být úlovek Alexe Greye — to je celé. Musel to tu schovat, když nás viděl na pláži.

KATE

Nesahej na to, ne!

DORA

Proč ne?

KATE

Aáá — ono to — kroutí se to, plazí se to od tebe.

DORA

Jdi a podej prázdný pytel!

KATE

Snad si to nechceš vzít? Není to naše, Doro!

DORA

Jeho taky ne!

KATE

Ale on ví, že jsme tu byly — ví, že my — ty —

DORA

A my víme, že byl pytláčit. Jdi a dones pytel!

Kate jde ke kolu pro prázdný pytel a neochotně ho přinese Doře.

KATE

A co s tím budeš dělat?

DORA

Někomu to střelím.

KATE

Ale komu? Neznáš nikoho, kdo by to koupil.

DORA

Někdo už se najde. Neboj — svůj podíl dostaneš.

Dora cpe kůži do pytle.

KATE

Prosím, neber to. Doro! Doro!!

DORA

Poslyš: když sbíráš na pláži, tak prostě sbíráš na pláži!

Jasný?

KATE

Přišla jsem jenom pro uhlí.

DORA

Ty! Ty sis k sakru vyšla na procházku do přírody. Tak, tohle je příroda, tak si to vem. Na!

Dora vrazí pytel do Katiných bezmocných rukou a chytne kolo.

DORA

Dělej, ať jsme odtud rychle pryč.

KATE

Chceš to říct policajtům?

DORA

My máme své zpátky, ne? Brzo ho chytanou tak jako tak.

KATE

Přála bych si, abych sem vůbec nebyla přišla. Byl tu takový klid a pohoda, předtím. Než jsi přišla ty — a pak Alex Grey — (*Koukne na pytel ve své náruči.*) — a teď tohle! *Jdou.*

2. SCÉNA

Alex vstoupí do kuchyně a nese Ronu. Zabalil ji do své bundy, jinak je nahá. Položí ji, vidíme, že má zraněnou nohu.

ALEX

Počkej tady.

Odejde a vrátí se se svými kalhotami a svetrem. Rozpačíte ukáže, aby si je Rona oblékla.

To je moje. — Můžeš si je obléknout tam.

Ukazuje do ložnice. Rona vypadá nejistě. Alex položí oblečení na postel v ložnici a vrátí se do kuchyně.

Matka ti připraví mast. Obvazy. Podívá se ti na nohu.

Rona jde do ložnice. Vstoupí Agnes s obvazy, mastí, mísou vody a plátnem nebo vatou.

ALEX

Plavala. Vyšla rovnou z moře.

AGNES

Moře! Myslela jsem, žes šel na pouť!

ALEX

Byl jsem na cestě domů. Viděl jsem ji cestou domů, u pobřeží. Proboha! Snad si nemyslíš, že jsem jí to udělal já? Že jsem ji postřelil?

AGNES

Ano.

Rona se objeví ve dveřích oblečená v Alexových šatech.

RONA

Neměl's mě brát do svého domu. Má noha je v pořádku. Opravdu.

AGNES

Pojď a sedni si. Není to tak zlé, jak to vypadá. Je to jak spálenina — málo to krvácí.

RONA

Slaná voda to dobře zahojí. Moře to zahojí.

AGNES

Moře! Zažila jsem dny, kdy moře bylo velký uzdravovatel — ale teď je noc! Tohle pomůže stejně dobře jako cokoli jiného — a líp než moře... Jak se to stalo?

Pauza.

RONA

Plavala jsem.

AGNES

Jen tak sama?

RONA

Jen tak sama.

AGNES

Jestli víš, kdo ti to udělal, měla bys to říct. Jak je to spálené — vypadá to jako škrábnutí. Od kulky.

RONA

Tak takové to je?

Rona chce odejít.

ALEX

Kam chceš jít?

RONA

Musím už jít. Moře to dobře zahojí.

ALEX

Je půlnoc.

AGNES

Kdes nechala šaty?

RONA

Nechala jsem je... někde... na pláži, někde... Za skálou. Najdu je.

ALEX

Najdu ti je.

RONA

Ne. Musím si je najít sama.

ALEX

Zítřejší. Najdeš je zítra, až bude světlo. Nesmíš teď odejít — my ti nechceme ublížit. (*K Agnes.*) Nemůže přece odejít — jen tak.

AGNES

Nemůžeme tady to děvče držet proti jeho vůli, Alexi.

ALEX

Může tu zůstat, ne, vid'?

AGNES

Ano.

ALEX (*k Roně*)

Tamhle je postel, tam si můžeš lehnout. Nemůžeme tě

nechat odejít — aspoň do rána ne. (*K Agnes.*) Řekni jí, že nemůže odejít!

AGNES (*protestuje, ale tiše, nevýrazně*)

Alexi! (*K Roně.*) Vypadáš jako v horečce, děvče.

ALEX

Určitě, myslí na to, že půjde ven.

AGNES

Bude líp, když tu zůstaneš. Trochu se vyspíš. Jenom do rána.

ALEX

Dohodnuto, tak. Zůstaneš.

Rona se zadívá skrze dveře do ložnice.

AGNES

To je Alexův pokoj. On přespí tady na židli.

Pauza.

RONA

Ano. ... (*Náhle.*) Dobrou noc.

AGNES

Dobrou noc.

Rona jde do ložnice.

ALEX (*k Agnes*)

Já vím, jak to vypadá! Celou noc jsem nevystřelil ani ránu — leda na pár konzerv. A byl jsem na pouti. Předtím. Zašel jsem si pro podporu a zůstal na pouti. S člunem jsem vůbec nevyplul.

V ložnici si Rona všimne tulení kůže zavěšené nad postelí. Je to jen okamžik, než se odváží k ní natáhnout ruku.

AGNES

Možná ji zranili včera v noci — včera hodně pozdě v noci? Nebo dnes brzy ráno?

ALEX

Nejsem žádný amatér. Snad si nemyslíš, že střílím jen tak naslepo po pobřeží? Jak nějaký pitomec?

AGNES

Mockrát jsi jen tak zbůhdarma vystřelil na věci, na který vůbec střílet nesmíš. Spoustu's jich zranil.

ALEX

Jak to můžeš vědět? Leda, že bys byla čarodějnice, jak to říkají ty plážové sběračky? Ty vidíš ve tmě? Ven přes vodu?

AGNES

Spousty's postřelil, Alexi.

ALEX

Ne. Ne — proboha, mluvíš o holce. Chodím pytláčit, dobře — ale nejsem tak blbej, abych pytláčil u domu — ne takhle blízko. A mám oči v hlavě — nestřílím — já nestřílím na vlastní.

AGNES

Seš si jistej, že byla sama? Jen tak sama si plavala?

ALEX

To říká ona.

AGNES

Nic jsem neslyšela. Jenom nějakou hudbu, chvílemi, nesla se z pouti... Kdo by něco takového provedl holce?

ALEX

A kdo ne? Celé město je plné surovců. Je jich tu kolem víc než v nějaké džungli. Džungle má skutečné zákony — tady máme zákony, jen aby se porušovaly.

AGNES

A proto si ty pořád odmítáš pořídit licenci! Měl bys mít licenci, Alexi. Ty plážové sběračky vědí, že máš pušku. Ty vědí všechno. A huba jako Dora Christová. Ta nikdy nemlčí.

ALEX

Kdybych si požádal o povolení, musel bych si vymyslet nějaký dobrý zákonný důvod, proč mám pušku. Já

si dávám pozor, co dělám — vždycky. Kromě toho, ty Christovic jsou taky se zákonem na štíru. Dora Christová! Ta ani nepytláčí sama — jen čeká, až co komu spadne z korby... Myslíš, že usnula?

AGNES

Neměť's ji přesvědčovat, aby zůstala.

ALEX

Nepřesvědčoval jsem ji... Kromě toho — něco v ní chtělo zůstat.

Agnes to cítí taky, i když si to nechce připustit. Jde ke dveřím vedoucím dál do chaty.

AGNES

Dobrou noc.

ALEX

Co když nad ránem odejde.

AGNES

Tak bude pryč. A bude to taky dobře.

Agnes odejde.

Po chvíli Rona vstoupí do kuchyně.

ALEX

Měla bys odpočívat.

RONA

Zdálo se mi, že slyším hudbu. Přes vodu.

ALEX

To bude jen moře. Nebo pouť. Ale teď už je pozdě. I pouť už skončila. *(Pauza.)* To tam jsem tě viděl. Na pouti? Ve městě?

RONA

Ne.

ALEX

Ale někdy už jsem tě potkal. Nebyla's tam dnes v noci? V těch davech? *(Pauza.)* Nejsi ty od kolotočářů? Nezašla sis sem někdy dřív zaplavat?

RONA

To si myslíš, že jenom holka od kolotočů by byla dost bláznivá, aby nechala šaty na pláži a šla si zaplavat?

ALEX

To vůbec není bláznivé. To ti ostatní jsou blázni. Ti ostatní, co se mačkají na pouti, ženou se za světýlkama a rámusem. Ani když sejdou sem dolů, na pláž, nesundají si boty. Bojí se vody.

RONA

Bojí se ticha pod vodou.

ALEX

Teď už pod ní pracují, někteří. Horníci. Kopou hluboko pod mořem.

RONA

Ty se moře nebojíš?

ALEX

Ano, bojím. Jsem rád u něj, na něm. Ale bojím se toho, co dokáže. Víra rybářů je strach.

RONA

Ty jsi rybář?

ALEX

Ne. Můj otec byl rybář. Ale já — chvíli jsem pracoval v dolech, po škole. Nevydržel jsem tam. Nevydržel jsem tam zavřený — jako krtek. Tak žiju z moře.

RONA

To tě uživí.

ALEX

„Žiju“ tak. Uživit se — žiju z podpory... Jak ti říkají?

RONA

Rona.

ALEX

Rona... Já se jmenuju Alex. Alexandr Grey.

Pauza.

Tak co říkáš na naši pláž, Rono?

Rona neříká nic.

ALEX

No, není to pořádná pláž — není tu žádný pořádný písek. Tady je jenom takový kamenitý, šedivý štěrk. Břidlice, vlastně. Za měkkým zlatým pískem musíš mnohem výš, až na East Neuk — ani na ostrově skoro není písek... Nebyla's na ostrově — možná jsem tě viděl tam.

Pořád nic neříká.

ALEX

V létě tam ve svém člunu vozím turisty... někdy...

Žádná odpověď.

Ale někde jsem tě musel vidět. Nebyla's mezi těma holkama na pouti? Těma, co se mi smály? Celý houf se jich za mnou táhl. Rybářský holky. Šklebily se, hihňaly. Jedna byla těhotná, celá široká. Vyváděly hůř než děcka —

RONA

Nebyla jsem tam.

ALEX

Pokousaly mě! Jak nažrané kočky, co si hrají s chyce-nou myší.

RONA

Svádění, určitě — to nebyl lov. Hra!

ALEX

Hra!

RONA

Svádění — lov — řekla bych, že je to podobné.

ALEX

Nemám čas si hrát. Když lovím, tak je to doopravdy. Skutečné oběti... Tuleni. Lovím tuleně. Zdá se ti to hnusné? Spouště lidí je to odporné. Hlavně ženským to vadí: žen-

ské, kruté jak kočky, roní slané slzy pro novorozené tuliné mládě! No, já je střílím... Hnusí se ti to?

Pauza.

RONA

Teď už musím jít.

ALEX

Hnusí se ti to. Nechoď. Je pořád hluboká noc.

RONA

Je skoro den.

ALEX

Nechoď. Omlouvám se — moc jsem mluvil. Měla's spát. Pořád jsi bledá jako smrt. Pořád se chvěješ.

RONA

Taky se chvěješ.

ALEX

Myslel jsem, že jsem tě zabil, víš. Zahlédl jsem něco — tebe — pohyb — koutkem oka. Instinkt lovce. Omlouvám se.

RONA

Proč se omlouvat... když jsi neměl nabitou?

ALEX

Chvíli jsem myslel, že mám. Cítil jsem, jak puška šklubla. Slyšel jsem tě vykřiknout.

RONA

Nikdy jsem nekřičela.

ALEX

Byl to strach, víš, strach lovce... Když lovím, sdílím jejich strach. Když jsem sám tam venku, bojím se jiných lidí jako oni... jiných lidí — jiných pušek. Když něco lovíš, staneš se... tím, co lovíš. Můžeš uniknout... do jejich světa.

RONA

Za chvíli budeš vykládat, že je miluješ.

ALEX

No, možná ano. Možná je to něco takového.

Na to Rona nemá co říct.

Necítím k nim nenávisť. Můžu nenávidět tolik věcí na světě — ale tuleni mi ničím neublížili. Nejsem rybář, aby mi kradli úlovek.

Zase nic neříká.

ALEX

Očarovali mě. Nelovím je pokaždé. Někdy je jenom pozoruju. Tam na ostrově... Musel jsem tě zahlédnout tam.

RONA

Nikdy jsem ve tvém člunu nebyla.

ALEX

Je to tam krásné. Je to útočiště — pro papuchalky a kormorány a tuleně. Můžu tě tam vzít, zítra, až bude dost vysoký příliv. Jestli zůstaneš...

Rona chce odejít. On ji zastaví.

Nechod'. Chtěl bych, abys zůstala. Jsem si jistý, že bych chtěl...

RONA

Ty, ty nevíš nic.

ALEX

Jestli se před někým skrýváš, utíkáš... třeba před někým od kolotočů? Tohle je dobré místo. Tady nás nikdo neotravuje.

RONA

Nic o mně nevíš.

ALEX

Poslouchej, vrátil jsem se domů dnes večer a myslel, že nenávidím celé lidstvo — každého. Vyrázil jsem po pláži a všechny je proklínal — viděla's mě! Pálil jsem po nich! Myslel jsem, že už nepotkám holku, se

kteřou bych chtěl žít... A pak's tam byla — a moře za tebou.

(Pauza.)

Ne, poslouchej mě! Přemýšlel jsem celou noc, kde že jsem tě to už viděl. Ale teď to vím: je to jen tím, že jsi přesně taková, jakou jsem tě chtěl vidět. Já si nehraju, nesvádím — chci abys zůstala! Zůstaň do zítřka! Vezmu tě na ostrov.

RONA

Proč.

ALEX

Ukážu ti ptáky... a tuleně. Ukážu ti, že netrávím celý čas jen zabíjením. Ukážu ti — chci, abys zůstala.

RONA

Tak dobře. Tak mě vem na ostrov — teď!

ALEX

Teď? Neměli bychom najít tvé šaty?

RONA

Teď! Pojedeme hned! Kde máš člun?

ALEX

Na pláži.

RONA

Tohle nepotřebuješ. (*Miní třeba jeho boty.*) Pojd' bosky, jako já!

3. SCÉNA

Alex je v ložnici, polehává na posteli, sní s otevřenýma očima.

Rona se prochází po pláži, na procházce nasbírala kytici chaluř. Ona a Agnes se berou na vědomí mlčky, ale zcela přirozeně. (Obě vzájemně akceptovaly svou přítomnost.)

RONA

Pořád spí?

AGNES

To bych řekla. Udělali jste ze dne noc, vy dva. Celé hodiny venku.

RONA (*volá*)

Alexi — vstávat!

Alex pořád leží na posteli, poslouchá její hlas, čeká až projde k němu do ložnice.

AGNES

Oba budete potřebovat něco sníst. Je tu spousta vajíček. Všechny slepice nesou. A chleba.

Rona místo odpovědi jen zaplete nějaké chaluhy Agnes nebo sobě do vlasů.

RONA

Alexi, vstávat!

Alex si zase lehne, předstírá spánek.

AGNES (*víc k sobě, než k Roně, obrací se však na Ronu i Alexe*)

Těch pár posledních dnů žijete jen ze vzduchu, oba dva — z moře a ze vzduchu.

Agnes zajde do domu (pryč ze scény), Rona jde do ložnice.

RONA

Alexi? Alexi?

Leží, pořád předstírá spánek. Rona pozoruje velmi zkoumavě jeho obličej. Pak se nakloní a hladí ho po tváři, zkoumá její tvar.

Jak se nakloní blíž, snad aby se k němu přitulila nebo ho políbila, chaluhy v jejích rukou nebo vlasech se otřou o jeho tvář, Alex vyprskne, směje se, stáhne ji k sobě dolů. Oba se smějí.

ALEX

Byla's pryč celé hodiny.

RONA

Ne.

ALEX

Kde's byla?

RONA

Všude. Jenom na ostrově ne! Alexi — pojedme na ostrov. Potřebuju vidět ostrov.

ALEX

Chystá se bouře.

RONA *(skočí mu do řeči)*

Já vím. *(Proto taky chce jet.)*

ALEX *(pobaveně)*

Ty bys nás utopila.

RONA

Ne. Když jsi se mnou ty.

ALEX

Počkáme až bouře přejde.

Přítáhne ji k sobě, obejmou se. Ona se zvedne, chce, aby šel s ní.

RONA

Nemůžeme jít teď? Přece se nebojíš?

ALEX *(zaskočený, ale s láskou)*

Rono, každou minutu je tam větší tma, obloha je černá, nebezpečná.

RONA

Není proč se bát.

ALEX

Bojím se o tebe.

RONA

Podívej na ta světla. Podívej, jak září.

ALEX

To jsou jenom světla z pouti.

RONA

Tančí se tam?

ALEX

Ne, na pouti se vůbec netančí. Nenáviděla bys ji, Rono. Já ji nenávidím.

V jistou chvíli vyšli z ložnice a dolů po břehu. Temní se, neboť se blíží bouře.

RONA

Můžeme tančit na břehu — támhle — kde svítí světla přes vodu.

ALEX

Neumím tančit.

RONA

Tak vyrazíme na ostrov.

ALEX

Rono, chystá se bouře, pořádná. Bude to divoké.

RONA

Ano. Divoké!

Jak promluví, bouře propukne. Ona zvedne ruce k bouři, k Alexovi. Její nadšení ho nakazí.

Divoké!

Obejmou se.

ALEX

Rono, miluješ mě?

Obejme ho nebo pohladí tak, že je to „ano“.

Rono, zůstaneš?

Zase něco z bouře: blesk nebo hrom... oba jsou rozrušeni bouří, jeden druhým. Znovu se obejmou. To je jediné „ano“, kterého se Alexovi dostane v odpověď na jeho otázku.

4. SCÉNA

Den. Jaro následujícího roku.

Vstoupí Dora, tlačí kolo. Kate ji následuje s kbelíkem. Hledají po pobřeží vyplavené jedlé mušle a uhlí.

DORA

S tebou je to jak s malým děckem! To nemůžeš aspoň jednou udělat něco správně?

KATE

Nebyla to moje chyba.

DORA

Samozřejmě to byla tvoje chyba. Bylo to dost snadný zaměstnání. Dokud bylo. A teď seš bez práce, zase. Bože, ty mě přijdeš draho, Kate! Vždycky jsou s tebou jen výdaje. No, jen si vzpomeň na tu tulení kůži! Co se k sakru stalo s tou tulení kůží?

KATE

Nechápu, proč musíš vždycky začínat o tomhle. Jsou to měsíce a měsíce — minulý léto.

DORA

A co jako? Minulý léto... letošní jaro... jsem z toho na prášky, pořád se o tebe starat.

KATE

Nikdo se tě o to neprosil.

DORA

Někdo to dělat musí. ... Ta kůže, to byly velký prachy. Na co myslíš, že jsem ji tahala domů?

KATE

Já jsem ji viděla první. To já jsem tu tulení kůži našla.

DORA

Proč jsi ji pak zahodila? Chtěla jsem to někde střelit.

KATE

Byla...

DORA

Byla co?

KATE

Byla... živá.

DORA

Ale prd byla.

KATE

Neměla jsem z toho dobrý pocit, když jsem ji měla v domě. Nosila smůlu, Doro. A nebyla naše, kromě toho — byla Alexe Greye.

DORA

Tak to on by měl smůlu, ne ty! Pokud ta kůže nečekala celý ty měsíce, aby tě připravila o práci!

KATE

Myslím, že Alex Grey ví, že jsme tu kůži vzaly.

DORA

Co z toho!

KATE

Možná ho ulovil na ostrově.

DORA

Netroufl by si vzít pušku na ostrov.

KATE

Ted' už s puškou vůbec nevychází.

DORA

Není sezóna, to je všechno! A hlavně — má ted' plno starostí s tou poběhlicí.

KATE

Nevíš, jestli je to nějaká poběhlice. Říkají, že utekla od kolotočářů.

DORA

Tu si nenašel na pouti. Vytáhl ji rovnou z moře — fakticky. A napřed ji postřelil!

KATE

To proto sem dolů nechceš chodit sama? Já sem chodím ráda sama.

DORA

No, ne.

KATE

Tehdy v noci jsme tu byly samy.

DORA

Byly jsme tu pro uhlí. Nesvlícky jsme si všechny šaty a nehrály si jak bláznivky na mořský panny... Aby si po nás někdo mohl střelit!

KATE

Neslyšela jsem žádnou ránu. Přece by s ním nežila, kdyby ji postřelil. A ona s ním žije, Doro.

DORA

To vím, že s ním žije! Je to zatracenej skandál! Tahají se tu takhle — tady venku! Na pláži! Ať si to dělají pod střechou. To je protizákonný, víš, dělat to takhle venku.

KATE

Protizákonný?

DORA

Jo.

KATE

Ale oni se milujou — a vzali se — a vůbec všechno!

DORA

Samozřejmě, že se nevezali. Je to jenom taková malá čubka do volný postele, co zakotví, než bude čas vyrazit dál.

KATE

Ale je tu už měsíce, od pouti. A teď tu bude muset zůstat, když bude chovat.

DORA

Chovat?

KATE

Aj jaj.

DORA

Jak to můžeš vědět?

KATE

Vždycky jsem to uměla poznat, to přece víš. Dokonce dřív než to samy zjistí, většinou.

DORA

Nezdá se mi, že je těhotná.

KATE

To je jenom něco... tady tak. (*Ukazuje svou čelist a bradu.*) A pohled očí — je to jiný.

DORA

Měla by ses dát najmout na kliniku! Ale s touhle si těžko můžeš být jistá — nedostaneš se k ní dost blízko, abys jí ohmatala čelist. Ta si nás drží od těla.

KATE

No jo, no. Já to jen říkám. Je těhotná... A proto už s ním nikdy nevyrazí ven! Bývali venku celé hodiny, za každého počasí. Ted' chodívá pryč sama, většinou... poslední dobou... Líbí se mi: Rona.

DORA

Vždyť ji ani neznáš.

KATE

Pozorujeme je celé ty měsíce. Ráda bych ji poznala.

DORA

K čemu?

KATE

Připomíná mi... znáš ty rezaté veverky — velmi vzácné a plaché... Nebo... když jdeš do zoo a je tam jelen, nebo nějaké zvíře, které se bojí přiblížit k plotu — a ty víš, že jenom když budeš úplně zticha a ostatní odejdou...

Uvědomí si Dořino pohrdání.

Prostě, já ano — já bych se s ní chtěla seznámit!

DORA

Máš kolečko navíc, Kate Christová. *(Hodí jí kyblík.)*

Tady! Padej sbírat mušle! Na to jediný se hodíš.

Dora odejde. Kate se svým kyblíkem také odchází. Vzápětí vstoupí Alex s výstrojí, když odejde Kate. Z jiné části pláže se objeví Rona. Vyhlížela ho. On ji vidí, ale ignoruje, kráčí dál k chatě. Ona ho následuje.

ALEX

Přestaň na mě proboha takhle zírat, ano?

RONA

Je mi z tebe na zvracení.

ALEX

Tak se vyzvracej. No jen do toho — vyzvracej si všechno, co chceš. Ale přestaň na mě zírat.

RONA

Zvracela jsem. Celou noc. Jenom jsem pomyslela, že jsi ve člunu tam venku — chtělo se mi zvracet.

Alex vytáhne z kapsy svazek bankovek a hodí je na stůl.

ALEX

Tohle možná tvůj žaludek uklidní. A bude jich víc, až se Donald postará o kůže.

RONA

Čekala jsem na pláži. Čekala jsem do rána. Doufala jsem, že nedostaneš žádného. Doufala jsem, že nebudeš mít štěstí.

ALEX

Dělám rybářům dobrou službu — dělám pro ně víc, než oni kdy udělali pro mě. Jenom oni mají oprávnění střílet tuleně, co zničí jejich sítě.

RONA

Jak můžou vědět, kteří to byli, co ty sítě zničili? A jak

to můžeš vědět ty? A mláďata! (*Víc k sobě než Alexovi.*) Když vezmeš matku, pomysli na mládě — když vezmeš mládě, pomysli na matku.

ALEX

Zas tolik jsem jich nezastřelil. Nejsem nenasytný.

RONA

Nenasytný! Jeden nebo tři nebo sedm — pořád zabíjíš.

ALEX

Ano. Zabíjím. Pracuju. Vydělávám.

RONA

Změnil ses. Takhle's předtím nemluvil.

ALEX

Před čím?

RONA

Než ses změnil. Před tím — když jsi říkal, že je pronásleduješ, abys je poznal, aby ses v ně proměnil.

ALEX

To jsem řekl?

RONA

Tu noc, co jsme se potkali. Spoustu jsi toho říkal. O strachu. Strachu z pronásledování. Že k tuleňům necítíš nenávisť. A vzal's mě druhý den na ostrov a pak zase. Ach, Alexi! Jak jen můžeš — myslela jsem, že jsme v bezpečí! Myslela jsem, že všechno zabíjení v tobě tehdy zemřelo. Když jsi chtěl, abych zůstala.

ALEX

Nezapomněl jsem. Na to všechno. Na ostrově.

RONA

Byly to lži.

ALEX

Ne.

RONA

Nezdá se ti, že ses změnil?

ALEX

To byly ostrovní hovory, Rono, řeči při měsíčku.

RONA

Lži.

ALEX

Ne. Při měsíci je to jiné, to je všechno. Na ostrově... jsou věci... jiné.

RONA

Věci jenom jinak vypadají.

ALEX

Ano. Jako tvoje vlasy, při měsíci. V měsíčním světle se lesknou jako moře.

RONA

Co je skými vlasy?

ALEX

Nic není, ani skými vlasy, ani s tebou. A i se mnou je všechno v pořádku. Já jsem se nezměnil. To ty chceš být dva lidi. A jedna část tebe je stejně prospěchářská jako tuleň. Sníš všechno: mušle, kraby, ryby, maso. Bez váhání bys zakroutila krkem jedné z matčiných slepic.

RONA

Ne.

ALEX

Zardousíš ji, roztrháš, sníš — bez rozpaků... Já bych taky chtěl chytat jenom to, co můžu sníst, nosit jenom kůže, co si ulovím, ale copak jsem sakra eskymák nebo indián? Nemůžu takhle žít. Chtěl bych — nemůžu... Nezapomněl jsem, jak jsme byli na ostrově. Slunovrat. Žádné šílenství, ale sen. Nezapomněl jsem. Je to sen a je to pravda — pořád... kdykoliv jsme sami na pláži, milujeme se, nebo na vodě s člunem... Ale chlap se musí sebrat a něco dělat, ježišmarja! Nemůže sedět

a zírat na moře celý den, ležet a zírat na svou milou celou noc.

RONA

Proč ne?

ALEX

Já nevím — už by pak nebyly žádné sny — já nevím.

RONA

Chceš říct, že chlap se musí probudit a začít zabíjet. Slunovrat? Až do zimy a ještě potom jsi na zabíjení ani nepomyslel.

ALEX

Nelovím v zimě. Vidiš, nevíš o tom vůbec nic.

RONA

Vím o tom dost. Cítím to. Zním to.

ALEX

Poslouchej, Rono, tady kolem se nedá sehnat žádná práce. Jediná práce, co je, to není práce, to je urážka. Měl jsem mít místo na rybářské lodi. Hned po škole. Ale postavili se proti mému otci a mně, nevzali by mě. Tak беру, co dostanu, to, co chci a můžu dostat... Jako tuleň... Kromě toho je dobré dělat něco, z čeho ti běhá mráz po zádech. Cítíš se zase naživu.

RONA

Naživu! To není život, o čem mluvíš, to je smrt. Zabíjení, to je smrt.

ALEX

Tak má žít chlap. Z moře nebo ze země. Ne se hrkat po hlavní silnici do smogu v osm ráno, v pět zpátky. Poslouchej: vezl jsem kůže na prodej do města. Viděla's někdy most do Dundee? Ve špičce? To je šílený. Řady aut a nákladáků, sunou se po mostě, platí za to, že můžou vjet do toho čoudu... A tam dole, řeka Tay,

a kousek výš ústí, písčité břehy a tuleni... Ale ty auta, to je... děsivý... šílený!

RONA

Musíš s tím přestat, s tím lovením! Musíš, Alexi.

ALEX

Viš, že jsou s tebou jen problémy? Příliš dlouho se potloukáš po pobřeží. Říkáš, že jsem se změnil — Bože, podívej se na sebe!

Agnes jde přes pláž k chatě, má velký náklad nákupů. Rona chce z chaty odejít, Alex jí v tom zabrání.

ALEX

Kam zas jdeš? Jako bych to nevěděl! To je lék na všechno — sklouznout dolů do moře, všechno to smyje příliv! Myslíš si, že pak večer půjdu dolů a budu tě hledat a —

Rona odmítá poslouchat, zacpává si uši rukama. On jí nutí, aby poslouchala.

Poslouchej mě, zatraceně, Rono, tak mě poslouchej, ano?

Vstoupí Agnes.

ALEX (*k Roně*)

Ty krávo! Tak jdi a tručuj si na skalách!

Rona uteče pryč.

Rusalka potřeběná!

AGNES

Tak už jsi zpátky... (*Uvidí peníze na stole.*) Šlo to dobře?

ALEX

Ano.

AGNES

Roně nebylo moc dobře. Dnes ráno hodně zvracela.

ALEX

No jo, taky je mi tak — na zvracení! Kráva tvrdohla-

vá. Kéž bych s ní nikdy nepromluvil. Kéž bych ji nikdy neviděl — jak vystupuje z moře!

AGNES

Všiml by sis jí... i kdyby byla černočerná noc, všiml by sis jí. Oba jsem vás tu noc viděla. Ach, já vím, že byla zraněná — ale šla s tebou po oblázcích jako by tančila. Jako vlna.

ALEX

Ted' už netančí. Nebudu ji tahat dovnitř. Tentokrát ne. At' si tam sedí celou noc. Je mi jedno, jestli se ještě vrátí.

AGNES

Už ted' se o ni bojíš.

ALEX

Mám strach, že skočí do moře.

AGNES

Já vím.

ALEX

Nerozumím ti. Nechtěla's ji tu — tu první noc jsi nechtěla, aby tu zůstala, byla's na mě našťvaná —

AGNES

Ne — ne —

ALEX

Byla! Ale ted' — hýčkáš ji, utěšuješ — líp než já.

AGNES

Bála jsem se, nebyla jsem našťvaná... moře se mi hnusí! Hnusí se mi!

ALEX

Nehnusí se ti! Máš z něj strach!

Ale Agnes zavrtí hlavou, popírá to, mumlá velmi tiše „hnusí se mi!“.

ALEX

Tak proč jsi tu zůstala, když otec odešel? Nezůstáváš tu snad proto, že —

AGNES

Ne.

ALEX

Myslíš, že je mrtvý?

AGNES

Ne. Ach, ne.

ALEX

Myslíš, že by se mohl vrátit?

AGNES

Ted' ne, ne. Je to příliš dávno... On nebyl chlap, podle kterého si můžeš řídit hodinky!

ALEX

Hodinky? Myslíš snad kalendář!

AGNES

Nikdy se neusadil.

ALEX

Tak jako Rona, myslíš?

AGNES

V některých věcech jsi jako on. Ale Rona — ano, ona je z takových jako on... Někdy, když umývám nádobí, slyším — velmi slabounce — volání husí nahoře na nebi. Je to překrásný zvuk, ale smutný... Když je slyším, jsem vděčná na tu horkou vodu ve dřezu a oheň v kamnech. Jenže, slyšet je tvůj otec — nebo kdyby si jen myslel, že je slyší — už by byl u dveří, hleděl by do nebe, až by byla kuchyň celá vymrzlá od studeného vzduchu. Jejich křik ho zneklidňoval. Otočila bych se, abych mu řekla, ať zavře dveře, ale už by byl pryč... Šel by rozchodit ten svůj neklid. Hodinu, dvě — nebo dýl, mnohem dýl — než by se zase ukázal doma... Lidi jako Rona a tvůj otec, ti žijí to, o čem ostatní jenom sní. Potřebujou uniknout. A oni vědí jak. My, ten zbytek — my si jen myslíme, že to potřebujeme, ale sotva si umíme představit, jak na to.

ALEX

Ale zůstala tu tak dlouho. Netroufal jsem si doufat, že zůstane tak dlouho. Myslel jsem, že bude časem šťastnější — ne smutná... tak vzdálená.

AGNES

A cos chtěl? Holku z města, co je pořád po obchodech nebo u binga? Koneckonců, lidí z okolí říkají, že jsme taky divní, ty a já. Že tvůj otec zmizel nás dělá v jejich očích ještě divnější: ti Greyovi! Divný patroni... Je těhotná, věděl's to?

Pauza. Alex neodpovídá.

Alexi, slyšíš mě? Říkám —

ALEX

Slyším... Tak co se k sakru toulá venku v takový zimě, když je těhotná?

AGNES

Chodí ven v každém počasí. Je na to zvyklá i víc než ty.

ALEX

Měnila se s počasím. A já taky. Chytil jsem ty její nálady... Vrátila se z venku za bouřky a byla taky tak divoká... Teď už ne... Celé minulé léto — vypadala šťastná. Celou zimu jsme byli moc spokojení. (*Přímo k Agnes.*) Ze začátku byla šťastná? Nebo ne? Hodně šťastná?

AGNES

Jestli nebyla šťastná — nebyla ani nešťastná.

ALEX

To je všechno?

AGNES

Většinou, to je všechno.

ALEX

Dítě... Teď se usadí, určitě. Bude spokojenější, když se bude starat o dítě.

AGNES

Zaměstnanější. Bude zaměstnanější.

ALEX

Joj!... Dítě! (*Sebere nějaké peníze ze stolu a zbytek nechá pro Agnes.*) Radši to někam ulož. Pánbůh ví, že jich budeme potřebovat mnohem víc... Když je dítě na cestě... To jsem zvědav, za kolik dalších výprav mi Donald ještě zaplatí?

AGNES (*šokovaná*)

Co to povídáš?

ALEX (*ignoruje ji nebo neslyší*)

Budu se ho muset zeptat. Můžu za ním zajít hned. Můžu pracovat do konce sezóny, jestli mě bude chtít.

Odchází.

AGNES

Ne — Alexi.

Ale Alex odešel, odchází pryč přes pláž.

AGNES

Ne, Alexi, ne.

Jde za ním jen ke dveřím. Přichází Kate se svým kyblíkem. Přibližuje se k chatě.

AGNES

Tady žádné uhlí není, Kate Christová!

KATE

Tentokrát sbírám mušle. Uhlí sbírá Dora. Řekla mi, ať obstarám mušle. Nechcete nějaké? Jíst je je celkem bezpečné, vidíte?

AGNES (*vyděšená, strachuje se o Alexe*)

Nevím. Moře je zadušené vši tou špínou z dolů a lodí — a z města.

KATE

To říká ta sestřička taky.

AGNES (*ostře*)

Jaká sestřička?

KATE

Ta nová. Slečna Manziová. Teda, jako, ne nová — na penzi. Tady je nová! Říká, že mušle tady kolem jsou znečištěné. Říká jim surmovky. (*Navzdory své plachosti touží po kontaktu.*) Ona se ptala po vás, slečna Manziová... se ptala. Vlastně na Ronu se ptala. Jednou ji prý viděla, na přístavní zdi, uprostřed noci. V noční košili! Říkala, že prý Rona zpívala moři. Tolik bych ji chtěla vidět! Občas jsem vídávala Alexova otce na přístavní zdi.

AGNES

David mluvil s mořem.

KATE

Někdy se mnou, někdy.

Agnes je překvapená.

KATE

No, vlastně... jednou ... Rybáři říkají, že nosil neštěstí. Větší neštěstí než ženská nebo pátek. Nevím proč. On miloval moře!

V průběhu Agnesiny další promluvy se objeví na pláži Dora s nasbíraným uhlím.

AGNES

Nic se jim nedařilo, když byl David s nimi. Tak ho podruhé na palubu nevzali, vyplatili ho. Sledoval je z přístavní zdi — a když se vraceli, byl tam ještě. Ale štěstí se jim nevrátilo, říkali, dokud David neodešel pryč... úplně pryč! A nás dva tu nechal.

KATE

Severní val, to nejvyšší místo. Tam vždycky stával.

DORA

Tak co, máš už dost mušlí? (*Chňapne Katin kyblík.*)

To je všechno? Půltuctu mušlí? Na co si to k sakru hraješ? (*Vyndá z kyblíku několik oblázků.*) A vůbec, některý jsou kameny, žádný mušle! Ach, rozlep trochu oči, Kate! (*Tišeji.*) Co se tady s ní vybavuješ?

Agnes odejde do kuchyně a pryč do domu.

KATE

Chtěla jsem vidět Ronu.

DORA

Řekla jsem ti, ať se držíš dál od těch dvou — divný ryby!

KATE

Jsou tu teď tři. Vlastně čtyři. S tím dítětem na cestě.

Dora s kolem odchází.

DORA

Ubohá dušička. Bude nakonec potrhlejší než ti tři dohromady — však uvidíš.

KATE

Jsou roztomilý párek, to je jistá věc, Doro. Bude to roztomilý děťátko.

DORA

Ale, nebuď tak naivní! Všechny děcka jsou roztomilý! Chraň nás Pánbůh — i ty a já jsme byly hezký — když jsme byly děcka!

5. SCÉNA

Několik nocí potom. Ložnice.

Alex spí, Rona má noční můru.

RONA

Ne... ne... ne tady... ne na tomto pobřeží. Nech nás, nech nás... nech nám tenhle břeh.

Alex je už vzhůru.

ALEX

Rono! Vzbud' se. Rono, lásko, vzbud' se.

RONA

Ne... Alexi! Alexi!

Alex ji drží, nebo se snaží — ona stále ještě ve snu.

ALEX

Všechno je v pořádku. Jsi tady, u mě. Něco se ti zdálo, Rono. Rono... to byl sen.

Utiší se.

Byl to sen. Jenom se ti něco zdálo.

Zadívá se na něj, uvědomí si, jakou úlohu měl ve snu.

RONA

Nedotýkej se mě. Jdi pryč. Pryč.

ALEX

Rono, proboha, to jsem já!

Rona na něj zírá, stále nepřátelsky.

Podívej — jsi tady, doma. Podívej — už jsi vzhůru. Co se ti zdálo? Co to bylo?

RONA

Chtěla jsem utéct! Dostat se pryč, do moře.

ALEX

Zpropadený moře!

RONA *(neslyší to)*

Ale nemohla jsem dost rychle utíkat — utíkala jsem tak pomalu, tak pomalu... mnohem pomaleji než všichni ostatní... A ty! Chystal ses vystřelit!

ALEX

Já?

RONA

Ach ano, to's byl ty.

ALEX

Chvěješ se. Chvěla ses tak tu noc, kdy jsme se poprvé potkali. No tak, pojd' zpátky do postele... no tak... Řekl

jsem ti přece, když jsi přišla poprvé, že jsi tu v bezpečí.
Nedovolím nikomu, aby tě tu našel... zranil tě.

RONA

A ty ses na mě nepodíval. Byla jsem tam, s nimi. Před-
stíral jsi, že tam nejsem.

ALEX

Kde?

RONA

V zálivu, na ostrově... Zrovna jsme vyvedli mláďata
zpátky na pobřeží. Mělo to tam být bezpečné — úto-
čiště, říkal jsi! Ale byl's tam ty! Ani ses na mě nepodí-
val — ani pohled. Chtěla jsem vykřiknout, ale nevyda-
la jsem hlásku. A pak už bylo příliš pozdě, hned bylo
příliš pozdě, chtěli jsme utéct, ale já... mohla jsem
běžet jenom tak pomalu... Chtěla jsem běžet vodou,
místo abych plavala, běžet místo plavání. Měla bych
plavat jako oni!

ALEX

Plavat? S tuleni?

RONA

Jako bych zapoměla, jak se plave.

ALEX

Už je to všechno pryč. Nemysli už na to.

RONA

Tvůj obličej. Chystal ses mě zastřelit.

ALEX

Pšššštt, no tak?

RONA

Chtěl's nás všechny postřílet. Viděla jsem tě zřetelně.
Tvůj obličej byl plný vraždění. A nemohla jsem vůbec
křičet.

ALEX

Jsi zmrzlá. Ledově studená. Podívej, Rono, podívej se

mi do tváře. Není tam žádné vraždění. No tak, podívej se na mě. Přece si nemyslíš, že bych tě zranil? Střelil po tobě? Proboha, já jen — ...já nestřílím — já střílím jenom tuleně, lásko!

RONA

„Tuleně, lásko!“ (*Je hysterická, chce ven z postele, pryč od něj.*) Týdny a týdny mi říkáš, abych se probudila, abych ožila. Dobrá, tak teď jsem vzhůru, jsem naživu a říkám ti, Alexi — tuleni znají lásku!

Pauza. Vyhlíží přes pláž.

ALEX

Nachladíš se tam. Pojď zpátky do postele.

RONA

Ne, chci tmou, mám radši tmou a měsíční světlo.

ALEX

Pojď zpátky do postele.

RONA

Čekám až přijde přes moře úsvit.

ALEX

Ježiši! Nemůžeme se aspoň trochu vyspat? ...Rono?

Rona nic neříká, stále hledí přes moře.

Nechám toho, to chceš? Přestanu s lovením tuleňů.

RONA

Opravdu?

ALEX

To je to, o co tu jde, vid'?

RONA

Slibuješ?

ALEX

Jo, pravděpodobně. Jestli to chceš. No tak, pojď do postele.

Pomaloučku se vrací k posteli, ale on se k ní otočí zády, natře se si polštář a chystá se spát.

RONA

Alexi?

ALEX (*naštvaně*)

Jdi spát.

RONA

Řekneš tomu muži ve městě, že už pro něj nikdy nebudeš dělat? Že mu neobstaráš žádné další kůže?

ALEX

Jo.

RONA

Kdy?

ALEX

Jak ho zase potkám.

RONA

Kdy?

ALEX (*ztrácí trpělivost*)

Bože! Já nevím. Kdy budeš chtít.

RONA

Zítří.

ALEX

Jo, dobrá, zítří — jak ho zase potkám — kdy budeš chtít.

Nedbaje jeho vzteku, plná radosti nad jeho slibem, vyjde Rona na pláž, jde po pobřeží.

Alex se nehýbá, nechce nic vědět.

KONEC PRVNÍHO JEDNÁNÍ

DRUHÉ JEDNÁNÍ

1. SCÉNA

Alex vstoupí do kuchyně (zevnitř domu) s puškou a krabičkou nábojů. Když začne kontrolovat a čistit pušku, Rona (v nejvyšším stupni těhotenství, bosá) přichází k domu z pláže. Je zděšená, když vidí Alexe s puškou.

ALEX (*pokračuje v čištění pušky*)

Kontroloval jsem si pušku. (*Naštvaně.*) To je vše — jen si kontroloju pušku.

RONA

Ted' ji nepotřebuješ. Už nikdy. Slíbil's mi to!

Pauza.

ALEX

Budu pryč jen pár dní.

RONA

Ale řekl jsi! Slíbil's!

ALEX

Nemůžu v tom Donalda nechat — tentokrát ne — ne na poslední chvíli.

RONA

Ale kam? Kam pojedeš?

ALEX

Nejsem si jistý. Donald ví kam, zná někoho se členem.

RONA

Tak to tě potom nepotřebují! Když už jsou dva, tebe nepotřebují!

ALEX

Já potřebuju je. My je potřebujeme — potřebujeme peníze, nebo ne?

RONA

Ne.

ALEX

Dřív mi mockrát pomohl. Nemůžu ho v tom teď nechat.

RONA

Ne!

ALEX (*ztrácí trpělivost*)

Jdu!

RONA

Prísahal's, že toho necháš!

ALEX

Je to letos poslední výprava.

RONA

Ty řezníku!

ALEX

Jdu — a jsem zatraceně rád, že odjedu. Je mi špatně, špatně až do morku kostí, že jsem zavřenej v týhle zatracený díře, s tebou. Nic neřekneš, neusměješ se, náměsíčně tu bloudíš jak nějaká tlustá —

Odvrátí se, zastydí se. Potom tišeji, aniž se na ni povídá:

Jdu, to je všechno. Měj se.

Sebere svou výstroj, jednu z krabiček s municí zapomene na stole. Rona stojí přede dveřmi, brání mu v cestě.

RONA

Nesmíš jít — ty nesmíš —

Vstoupí Agnes, zůstane stát vyděšená ve dveřích, nezporují ji.

RONA

Zastřel mě, jen do toho, zabij mě. Pak ti bude dost špatně na to, abys přestal zabíjet? Je nabitá? Často bývá, když nemá být. To máš špatný zvyk, svádí to. Často střílíš, když nemáš, pak jsi nenasytný, Alexi. To jsi tak nazdařbůh střílel na ostrově jenom ptáčky? Jenom?

ALEX

Zavřou tě, jestli nebudeš opatrná.

RONA

Tak mě zabij. Jim ušetříš starost, mně bolest.

On zvedne pušku, jen trošku.

RONA *(něžně, téměř milostně, hypnoticky)*

Ano, ano, jen dál, jen dál, Alexi, no pokračuj! Nikdo to nikdy nezjistí. Jak by jen mohli? Vždyť sem ani nepatřím — já sotva existuju...

Zvedne pušku o něco víc, téměř na ni míří.

RONA

...jedna kulka... dvakrát zabije. Mě — a dítě. Je to děvče, dceruška. Ne další lovec. Další ostrov. Další kořist.

AGNES *(najednou vykřikne, jako by prorážela noční mûru nebo zařikadlo)*

Běž! Běž teď — jestli chceš jít! *(Snaží se uklidnit.)*

Spěchej, Alexi. Už teď máš zpoždění.

On odchází přes pláž. Rona za ním.

RONA *(volá za ním)*

Vrať se! Alexi — vrať se!

AGNES

Nevolej ho zpátky.

RONA *(na pokraji sil, opakuje slabě, v slzách)*

Alexi! Vrať se! Alexi!

AGNES (*k sobě*)

Bože na nebi — to's neměla dělat. To nosí neštěstí, volat za chlapem, když vyrazil ke člunu. (*Ruka jí padne na krabičku nábojů na stole.*) Cokoliv zapomněl doma... přinese neštěstí... (*Vyděšená předtuchou stejně jako Ronou.*) Ale — nepůjde rovnou na moře! Odjíždějí v nákladáku, bude to ještě pěkná chvíle, než dorazí k moři. Snad se ho štěstí podrží.

Rona je strnulá bolestí.

AGNES

Co je? Něco není v pořádku?

Agnes k ní dojde, pomáhá jí, aby neomdlela.

RONA

Vlny. Železné vlny.

AGNES

Bude lepší, když si dojdeš do postele.

RONA

Ne. (*Stále se zmitá bolestí.*) Nechej mě tady u moře.

Na okraji scény se objeví Kate se svým kyblíkem, oči vyvalené, špehuje.

AGNES (*vede Ronu do ložnice*)

Rono, pojd' dovnitř. Nemůžeš upustit dítě tady. No tak.

Bude ještě spousta času představit ho moři... Tak je to správné, tady sem.

Uloží Ronu na postel.

AGNES

Zkus se uvolnit.

RONA (*vzlyká*)

Vrať se!

AGNES

Rono, zlehka dýchej.

RONA

Řezník!

AGNES (*v rozpacích, vzdává to*)

Půjdu ohřát vodu.

Kate je stále venku na pláži, špehuje a poslouchá.

Agnes jde do kuchyně.

RONA (*zřetelně, i když nekřičí*)

Vrahu!

Agnes se zastaví, zpola se otočí, když to slyší, zachváčena zoufalstvím.

2. SCÉNA

Slyšíme Kate zpívat, ještě než vstoupí na scénu. Bliží se k chatě.

KATE

Kupte uhlí, kupte!

Kupte uhlí, kupte!

Během toho se objeví Dora a rychle ji přeruší.

KATE

Kupte mušle, kupte!

Kupte mušle, —

DORA

Svatá Panno a všichni svatí! Tohle má být jako písnička? Vypadni odtud, dělej! Vytahaj ti vnitřnosti, jestli tě najdou u toho děčka.

KATE

Jsou pryč. Agnes si vzala nákupní tašku a odešla. A Rona jela s dítětem dozadu na pobřeží.

DORA

Pojď sem! Hned pojď sem! (*Chytne Kate, oprašuje ji, čistí ji — ne příliš něžně.*) Bože, podívej se, jak vypadáš!

KATE

Viděla jsem křest.

DORA

Co že jsi viděla?

KATE

Viděla jsem, jak Rona křtí dítě.

DORA

No jo. Přepokládám, že u toho byla ona i kněz, že.

KATE

Tamhle, jak plavou v zálivu chaluhy. Brodila se vodou a smočila děťátku hlavu.

DORA *(nevěřicně a s nevelkým zájmem)*

Ani bych ji k tomu děcku nepustila.

KATE

Včera v noci. Byla to krásná noc.

DORA *(ostře)*

Řekla jsem ti, abys sem dolů v noci nechodila.

KATE

Ne, když je tma, jsi řekla. Jenže teď nejsou temné noci, teď ne, je léto.

DORA

A řekla jsem ti — drž se dál od Greyových.

Od pobřeží se objeví Rona, tlačí kočárek. Přes držadlo kočárku a po stranách visí řetězy mušlí. Rona sleduje sestry a čeká, až odejdou, aby mohla k chatě.

KATE

Chci vidět děťátko.

DORA

Děcko chceš vidět? Jo, tak se podívej na sebe, no jen se podívej do zrcadla — to uvidíš pěkný děcko! Dělej — pojď odtud!

Dora jde. Kate pořád váhá. Všimne si Rony.

Jsi stejný nemešlo teďka, jako když jsme byly malé. To je všechno, co celej život dělám — opatruju přerostlý děcko!

Dora jde. Kate a Rona na sebe pohlédnou — Kate by se ráda přiblížila, ale netroufá si. Následuje svou sestru.

Když je Kate pryč, Rona se uvolní, věnuje se dítěti. Zajde do ložnice, zadívá se na tulení kůži, něžně ji pohladí. Pak se rozhodne, vezme kůži z postele a přehodí ji přes kočárek, jak nejlépe dovede. Když to udělá, kochá se zase dítětem.

Vstoupí slečna Manziová, přechází po pláži k chatě, v rukou ozdobně zabalený balíček.

MANZIOVÁ (volá)

Dobrý den?

Ticho. Rona v kuchyni strne.

MANZIOVÁ (trochu váhavě)

Dobrý den?

Ticho. Rona, jako zvíře v úkrytu, chrání kočárek.

MANZIOVÁ

Jenom jsem k vám chtěla nakouknout a pozdravit se s vámi! ... Myslela jsem, že vás návštěva potěší. Jste tu tak trochu z ruky, vidíte, tak daleko na konci pláže? Tak tohle je to naše děťátko! Doslechla jsem se, že už se narodila.

Když se slečna Manziová přiblíží ke kočárku, Rona jí zdráhavě poodstoupí, aby se mohla na dítě podívat.

Och, ne! Ta je nádherná... Och, ano... skutečně nádherná!

Rona se velmi nepatrně uvolní.

Už jsme se setkaly. Nevzpomínáte si?

Rona neodpoví.

No... To bylo... Já jsem ta osoba, co vás našla na přístavní zdi — vzpomínáte si — před měsícem, nebo dvěma? Uprostřed noci? Mám z okna v ložnici výhled na přístav, víte. Nabídla jsem vám, že vás doprovodím domů, ale vy... řekla jste, že dojdete sama...

Ronino mlčení je znervózňující i pro slečnu Manziovou.

Jedna z Christovic sester — ta hloupější — mi řekla, že se dítě narodilo. Kate — nejmenuje se tak? Říkala, že vás viděla s kočárkem. A tak jsem k vám chtěla zaskočit. Myslela jsem, že vám to nebude vadit.

Stále žádná odpověď.

Tolik mi chybí moje děti! Byla jsem porodní asistentka, víte — než jsem šla do penze. Čekala jsem na zprávu o děťátku od té chvíle, co jsme se potkaly... Protože, no víte, „potkaly“ jsme se — bylo to poněkud zvláštní setkání.

Slečna Manziová se posadí. Doufá, téměř očekává, že jí bude nabídnut šálek čaje.

Ale teď, prosím, nerada bych vám překážela. Já vím, kolik je s dětmi práce — velká spousta práce!

Žádná odpověď.

Och, tohle jsem vám přinesla!

Předá Roně balíček. Rona ho vezme, sotva si ho všimne, nepřítomně ho drží.

...Je to zábavné — byla jsem přesvědčená, že to bude chlapec. Když mi Kate Christová řekla, že to je holčička, byla jsem z toho úplně tumpachová! Já nevím proč, opravdu. Ale, pokud jsou zdraví! ...Netoužila jste po chlapci — jako prvorozeném? To některé matky ano — velmi pošetile, některé.

Čeká až Rona rozbalí balíček. Ale Rona nic.

Taky jsem přišla, protože — no, chtěla jsem, abyste věděla —

(Důvěrně.) To já chápu!

Rona na ni prázdně pohlédne.

Rozumějte — těhotenství může být obtížné... víte, může to být dosti znepokojující... Dost tomu rozumím. Že jste nyní trošku mimo.

RONA

Nebyla jsem mimo. Tehdy ne.

MANZIOVÁ

Možná, vlastně myslím: já vás chci pochopit... ale nemohu... Ale, drahoušku, nevím, jestli si teď vůbec rozumíme.

RONA (*zdvořile, odměřeně*)

To opravdu není důležité.

MANZIOVÁ

Jen jsem zaskočila, abych zjistila, jak vám je. A viděla vaše dítě. Domnívala jsem se, že budete potřebovat pomoc. Mám čas a zkušenosti... a tolik mi chybí moje děťátka! ... Já vím, co to obnáší, být na to sama. Mladé matky mohou být velmi osamělé. Och, tolikrát jsem to viděla! A vy jste tu tak z ruky — daleko na konci pobřeží.

RONA

Jsem raději z ruky.

MANZIOVÁ

Ach, to já viděla spousty osamělých lidí — je těžké žít jen sama celý den, každý den... Já jsem vždycky měla tolik starání. Ale, samozřejmě, nikdy jsem neměla vlastní děti.

RONA

Děti samotě nezabrání. Vyrostou, odejdou a starají se samy o sebe. Nemůžete být s nimi a chránit je. Musí čelit všemu, čemu je třeba čelit — případně. A možná i víc.

MANZIOVÁ

Bože na nebesích, takhle nesmíte mluvit! Máte před sebou spoustu roků — s tímhle dítětem... a dalšími dětmi.

RONA

Ne.

Rona vyprostí z balicího papíru velmi nevkusnou plyšovou zvířecí hračku. Zírá na ni v překvapeném mlčení.

MAZIOVÁ *(po pauze)*

Myslela jsem, že je pěkně veselá. Tedy samozřejmě jsem uvažovala o chlapečkovi.

RONA *(odměřeně, zdvořile)*

Děkuji vám.

Opět mlčení.

MANZIOVÁ

Neměli jste nějaké další návštěvy?

RONA *(s hrůzou)*

Ne.

MANZIOVÁ

Vy jste hodně taková — samostatná matka! Odhodlaná zvládnout všechno sama! Ale já bych vám mohla pomoci, víte. Vy — nebo vaše tchýně — jen musíte říct.

Opět mlčení.

Jak jí říkáte?

RONA *(tiše)*

Isla.

MANZIOVÁ

Pardon?

RONA *(zřetelněji)*

Isla.

MANZIOVÁ

Och... velmi vhodné. Přemýšlím o ní jako o „dítěti vody“, víte... Isla! To znamená ostrov? Ano, a zní to jako moře. To je jméno po rodičích?

RONA *(uvědomí si náhle, že to tak svým způsobem je)*

Ano, ano, to je po rodičích.

MANZIOVÁ

A narodila se uprostřed noci, když její matka je noční tvor!

RONA

Ano, byla noc. Bylo to... jak Alex odjel.

MANZIOVÁ

Chcete říct, že si nepamatujete přesný čas? ...Ale ano, vaše tchýně to bude vědět — babičky si vždycky pamatují takovéhle věci.

RONA

Nemáme hodiny.

MANZIOVÁ

Žádné? Ani náramkové hodinky?

RONA

Alex má hodinky — kvůli přesnému přílivu. Ale má je teď s sebou pryč.

MANZIOVÁ

Ještě je pryč? A to ani neví o své půvabné dcerušce?

RONA

Ach, to ví. Řekla jsem mu, že bude mít dcerku.

MANZIOVÁ (*má pocit, konečně, že narazila na ten problém*)

A vy už se nemůžete dočkat, až se vrátí a uvidí ji!

RONA

Ne.

MANZIOVÁ

Drahoušku, jste si jistá, že jste v pořádku? Vy jste vůbec nebyla u doktora, že? Musíte je navštívit — porodní asistentku nebo praktického lékaře — navštívit je dřív, než přijdou sami.

RONA

K čemu?

MANZIOVÁ

No, možná se cítíte... jenom trošku unavená — porod může být poněkud traumatizující zážitek.

RONA (*téměř se smíchem, překvapeně*)

Co na tom záleží? Je to pryč! To byla jen moje bolest. To není jako řezná rána nebo střela — to byla krev zrození, ne krev prolitá v boji... Vlny, které se přese mě valily, a pak odplouvaly pryč... odplovaly pryč. Jako krátká jízda na divoké hladině namísto bezpečného plavání v tichu pod vodou... To bylo všechno.

Tohle slečnu Manziovou hodně znepokojí. Rona si toho sotva všimne.

RONA

Měla jsem zůstat na ostrově. Měla jsem mít své dítě sama, na ostrově.

Slečna Manziová je zaskočena.

MANZIOVÁ

Ostrov?

RONA (*šeptem — slečna Manziová to neslyší*)

Neměla jsem ji vůbec mít.

MANZIOVÁ

Něco vás trápí, co je to?

RONA

Přemýšlela jsem o ostrově. Ostrově May.

MANZIOVÁ

Aha? Ostrov? Samozřejmě, znám ho, totiž, viděla jsem ho. Je to nahoru po pobřeží, že?

RONA

Můžete ho vidět i odtud.

MANZIOVÁ

No, to bych neřekla.

RONA (*neústupně*)

Když víte, kde je, můžete ho vidět.

MANZIOVÁ

Och — to je velmi poetická myšlenka. (*Radostně.*)
Musíte tam svou dcerušku vzít — s takovým ostrov-

ním jménem: Isla. *(Spěšně.)* Až bude starší, samozřejmě: to vůbec není vhodné pro takové malinké dítě, takovýhle prázdný ostrov!

RONA

To jsem já.

MANZIOVÁ

Promiňte?

RONA

Tak říkají mně — Rona: to znamená ostrov tuleňů.

MANZIOVÁ *(teď už úplně ztrácí půdu pod nohama)*

Já se jmenuji Jennifer. Když jsem byla malá holka, řekli mi: Jennifer znamená bílá vlna. Ale já neuvážuju, že bych se připojila k dalším vlnám tam venku. Ne teď. A vy taky nesmíte! Nemůžete se trmáčet ve člunu svého muže přes celý záliv s novorozeným dítětem. Musíte nějaký čas počkat, až vyroste.

Slečna Manziová znovu obdivuje děťátko. Dotýká se mušlí zdobících kočárek.

To jsou krásné mušle... Ale — jsou pořád plné písku! Sype se z nich písek po celém kočárku.

Rona tomu nevěnuje pozornost. Slečna Manziová se s odpořem dotkne tuleni kůže a váhavě se zeptá, co chtěla vědět už dřív:

Proč tu máte tuhle... kůži? To je talisman?

RONA

Aby mi připomínala, že její otec je vrah.

Slečna Manziová se vzpomíná, jak jen dovede. Konečně pochopí, že nemá smysl zdržovat se. Když odchází, Rona začne zpívat, broukat dítěti.

Vstoupí Agnes a jde přes pláž k chatě.

Agnes a slečna Manziová se zastaví a pohlédnou na sebe. Slečna Manziová už by na ni promluvila, ale Agnes jde

dál a do kuchyně. Ronina píseň ztichne (jako když dítě nabíralo k pláči a teď znovu usnulo).

Slečna Manziová odejde.

AGNES

Kdo to byl?

RONA

Slečna Manziová! Slečna Manziová!

AGNES

On se brzo vrátí.

RONA

Neměl být pryč. Kdyby jen neodjel. Kdyby tak dodržel svůj slib a nikdy neodjel!

AGNES (*něžně*)

Kdyby mu nešlo o dítě, nemusel by jet. (*Pauza.*) Bude brzo zpátky doma.

RONA

Příliš pozdě.

AGNES (*prakticky, radostně*)

Nechej toho. To jsou hlouposti. Přestaň si namlouvat, že ho nenávidíš. Bude doma brzy a uvidíš, jak vezme děťátko do náruče.

Rona se otřeše a odvrátí. Pauza.

RONA

Proč vždycky — proč nikdy — proč se nepřikloníš na jednu stranu? Oba nás pozoruješ, oba nás utěšuješ, ale za žádného se nepostavíš. Ty's nikdy nezkusila zabránit Alexovi lovit, že? Nikdy jsi mě nechtěla přesvědčit, že mám zůstat, v ty chvíle, kdy jsi věděla, že cítím, že bych měla pryč.

AGNES

Nemůžu se na to dívat jen z tvé strany, protože Alex je můj syn a miluju ho. Jen z Alexovy strany to brát taky nemůžu — jsi žena, stejně jako já.

RONA

Ach, Agnes! Ty's nikdy nechtěla vyjít ven... pryč... běžet... rovnou odsud pryč? Aspoň na chvíli? Jako to udělal Alexův otec? Zdálo se mi, že rozumíš, co cítím — ty sama's to nikdy nechtěla? Chtěla? Nikdy?

AGNES

Kdysi jsem si myslela, že chci.

RONA

Ty's nikdy nechtěla odejít s ním?

AGNES (*něžně, překvapeně*)

Ty chceš, aby Alex chodil s tebou, když bloudíš kolem moře?

RONA

Chtěla bych... A on se mnou chodíval!

AGNES

Kdybych si myslela, že David chtěl, abych s ním odešla... — ale stejně bych nemohla. Musela jsem myslet na Alexe. Nemůžu být na dvou místech, hledat a čekat. Vždycky je třeba o někoho se starat; milovat a postarat se.

RONA

A když odešel nadobro — věděla's to hned? Bylo ti to moc líto? Bylo ti to líto?

AGNES

Vrátí se brzy. Alex bude zpátky brzy.

RONA

Nemyslela jsem Alexe.

Agnes se zadívá na kočárek, pak na Ronu.

AGNES

Samozřejmě mi to bylo líto... Mohla to být moje chyba. Nerozuměla jsem dobře takovým mužům, jako byl on. Nerozuměla jsem tomu docela, dokud jsem neviděla, jak jste se s Alexem potkali. Rozvzpomněla jsem se... na tu zvláštní hudbu.

RONA

Ale on se změnil — tak, jako teď Alex?

AGNES

Uzavřel se do skořápky své zahořklosti — před jinými lidmi. Říkali, že je ďábelský duch, stranili se ho, říkali, že je Jonáš. Měl svou skořápku, bylo stále těžší porozumět mu. (*Stále o tom musí přemýšlet.*) Ale on se nezměnil... Já jsem se změnila — jsem šedivější, prázdnější. Chtěla jsem, aby lidé, které miluju, byli šťastní. (*Veseleji.*) Mám radost z vnučky — kvůli ní samé, ale taky: dělá nás šťastnější. To ona tiší náš neklid.

RONA

Hodně's ho milovala?

AGNES

Davidu? Nejsem zas tak šedivá, tak prázdná! Ach — vzpomínám si na lásku k Davidovi.

RONA (*rozrušeně, tajně líčí slib*)

A udělala bys to znovu? Nechat jít, koho miluješ?

AGNES

Co jiného můžu dělat?

RONA (*zkouší ji*)

Změnit ho? Zkusila bys ho změnit?

AGNES (*usmívá se, ale smutně, vzpomínajíc na Davida*)

Dobrá — ale jak?

RONA

Jít za ním?

AGNES (*vrtí hlavou*)

Lidé mají být svobodní — když chtějí být.

RONA

Zapomenout na něj? Bylo by to... snazší... kdyby ses odstěhovala od moře.

AGNES (*to okamžitě odmítne*)

Ne. (*Pauza.*) Ach — tohle nikdy nebylo mé zamilova-

né místo, to Davida jsem milovala. Ale... člověk může náležet na jisté místo... aniž rozumí proč.

Ronu tahle odpověď velmi uspokojí. Jde ke kočárku zkontrolovat dítě.

RONA

A Isla — udělala bys to pro Islu? Milovat a nechat jít?

AGNES

Pro Islu to musíš udělat ty. *(Zaváhá, začíná tušit.)* Je to tvoje dítě.

RONA

Ale pomůžeš, Agnes, pomůžeš?

AGNES

Ach, Rono, to je hloupá otázka, copak jsem ti někdy nepomohla?

RONA

Ne mně, dítěti. Musíš se postarat o Islu. *(Velmi něžně.)*
Tady. U moře.

Nakloní se, něžně hladí dítě.

Má ouška jako malé mušličky.

Pláž poněkud potemní.

Rona sejme tulení kůži z kočárku. Ustupuje jako duch, kůži vleče za sebou.

AGNES

On se brzo vrátí. Pojedete spolu na ostrov! Rono!

Rona se stále vzdaluje, bez ohledu na dítě, na Agnes, jako duch mizí pryč přes pláž.

Pláž potemní ještě víc.

AGNES

Rono!... Rono!

3. SCÉNA

O dva dny později. Kočárek je na stejném místě jako v předchozí scéně, ale je prázdný, střecha je stažená. Agnes je venku, na pláži, s dítětem v náručí. I když je tu slečna Manziová, Agnes věnuje většinu pozornosti dítěti.

MANZIOVÁ

Díky Bohu, že nevezala dítě s sebou. Díky Bohu aspoň za to.

Slečna Manziová se odmlčí, když přijde Alex, sleduje ho, když upustí rozmontované díly dětské postýlky před chatu a začne je smontovávat/opravovat. Agnes se stále věnuje dítěti.

Musíte mít nějakou představu, kam šla?

AGNES

Co vám mám říct?!

MANZIOVÁ

Jak dlouho je pryč?

AGNES

Dva dny.

MANZIOVÁ

Dva dny! Ale zmizení jste neoznámili!

AGNES

Lidé nežijí v klecích. Mají právo svobodně přijít a odejít.

MANZIOVÁ

Ale ona je nemocná, to ubohé dítě! A to je ona především. Matka, možná, ale — ještě dítě! Je v nebezpečí!

Je nebezpečná sama sobě, ona —

ALEX (*poněkud hrozivě*)

Zdá se, že ji znáte velmi dobře.

MANZIOVÁ

Vím, že se chovala podivně, než se dítě narodilo.

A ještě podivněji se chovala potom. (*Alexovi, velmi nepřátelsky.*) Předpokládám, že je vám známo, že je protizákonné neoznámít úřadům porod? Víte, že můžete být potrestáni?

ALEX

A také je protizákonné „chovat se velmi podivně“, vidíte?

MANZIOVÁ (*ignoruje to*)

Je to moje vina. Věděla jsem, že něco není v pořádku. Snažila jsem se nevměšovat. V práci nás učili, aby-chom nekladly přímé otázky, ale kdybych tak jen —

ALEX

Tohle není vaše starost. Moje žena, moje dítě — nemá to naprosto nic co dělat s vámi.

MANZIOVÁ

Měla jsem si to vzít na starost. Teď. Musíte pochopit, že je nutné uvědomit úřady. (*Pauza.*) Chápete to?

Žádná odpověď.

Jak se zdá, nechápete, že je to naléhavé! Ani bych neřekla, že máte zájem, aby byla nalezena! Nemůžete přece nechat někoho, koho milujete... jít... utéct pryč!... Jenom tak! Jen pomyslete na dítě. Je to vaše dítě.

ALEX

My si to uvědomujeme.

MANZIOVÁ

Tak proč jste —

Odmlčí se, trochu vyděšená z Alexe. Pokusí se být klidnější, více diplomatická.

Museli jste si všimnout známek rozrušení, úzkosti. My ostatní jsme to zaznamenali — i na druhém konci pláže! Už před porodem! (*Vyděšeně.*) Není obvyklé procházet se uprostřed noci po přístavním valu! Ve

vysokém stupni těhotenství! Proč — noc po porodu!
— šla Rona podél moře s dítětem v náručí!

AGNES

Byl to nádherný večer.

MANZIOVÁ

Vy jste věděla, že je venku s dítětem? Tak pozdě v noci? Tak brzo po porodu?

AGNES

To jsem ji měla zavřít v jejím pokoji? Nebo poslat pro doktora? Co bych mu řekla? „Moje snacha se chová podivně, miluje noční oblohu a noční moře. Prochází se s dítětem, bez kočárku, dítě přitisknuté na srdci.“
Vy si myslíte, že to je trestné?

MANZIOVÁ

Myslím si, že na takové věci by se mělo dohlížet...
V zájmu dítěte.

AGNES

Rona zbožňovala své dítě.

MANZIOVÁ

Pak je rozhodně nemocná — když se ho zřekla.

AGNES

To by nikdy neudělala. Věděla, že tu budu. Slíbila jsem jí to.

Alex a slečna Manziová jsou oba velmi překvapeni.

ALEX (*nebezpečně*)

Ona ti řekla, že odchází?

AGNES

Ne.

MANZIOVÁ

Věděla jste, že o tom uvažuje, že přemýšlí o odchodu?

AGNES

Ano.

MANZIOVÁ

Ale to je zločin! Ta ubohá dívka potřebuje dohled, péči! Musí být nalezena, a to rychle.

Kate se objeví na druhém konci pláže, ustaraná, naslouchá.

ALEX

Nezáleží na tom, jestli ji najdou nebo ne. Jestli se nechce vrátit, bude nejlíp nechat ji jít. To ona chce!

MANZIOVÁ

Vy ignorantskej zabeďněnej chlape! V takovémhle stavu vůbec neví, co chce.

ALEX

Rona vždycky věděla, co chce, vzala si, co chtěla. Jako tuleň. To ti burani na druhém konci pláže, nahoře ve městě, ti nevědí, co chtějí.

MANZIOVÁ

Mohla by být třeba i mrtvá? To vám nedochází?

ALEX (*hořce*)

Není mrtvá. Je jen jiná.

MANZIOVÁ

To jste se všichni zbláznili? To mluvíte jenom v hádankách? To vás ta holka všechny nakazila? Paní Greyová: musíte zavolat doktora, aby prohlédl dítě. A vás. Vy si sotva uvědomujete, pod jakým jste byla tlakem. Proč stále... — i ty Christovic sestry jsou hluboce rozrušeny!

AGNES

A vás, slečno Manziová, vás nenakazila?

MANZIOVÁ

Ano, velmi pravděpodobně. Cítím rozhodně, že —

AGNES

Vy jste se nikdy nezadávala dlouho do moře? Jen jste zahlédla Ronu a pomyslela si: ta holka je blázen. Nikdy jste se nedívala do moře nebo na hvězdy?

MANZIOVÁ

Cítím velmi silně, že je to má povinnost, abych —

KATE (*k Alexovi — zmateně, neobviňuje ho*)

Říkala, že jsi vrah... řezník... (*Zaváhá, zastrašena, když se všichni obrátí na ni.*) ... a pak se narodilo dítě.

ALEX (*jde k ní*)

Viděla's ji? Kate Christová, jestli's viděla Ronu, řekni mi to!

Kate ustupuje, odejde.

MANZIOVÁ (*snaží se navázat*)

Cítím, že je to má povinnost oznámit Ronino zmizení na úřadech. Pokud to neuděláte sami. Okamžitě. Jistě chápete, paní Greyová, že přinejlepším se budete jevit velmi nezodpovědní, ale věci budou vypadat... (*S pohledem na Alexe.*) ... mnohem horší, neoznámíte-li všechno sami.

AGNES (*unaveně*)

Půjdeme, slečno Manziová. Všechno oznámíme.

MANZIOVÁ (*neoblomně*)

Ta věc je neodkladná.

AGNES (*nevýrazně*)

Půjdeme. Rovnou teď. Slibuji.

Slečna Manziová není zcela spokojená.

AGNES (*ostře*)

Tak už můžete jít.

Slečna Manziová odejde. Pauza.

(*k Alexovi*) Musíme vzít Islu s sebou. Musíme vzít kočárek.

ALEX

My?

AGNES

Budeš muset jít taky, Alexi. Musíš jim to povědět. Má pravdu. (*Hořce.*) Slečna Manziová! Všichni si budou myslet... nic dobrého to nebude...

Uchystá kočárek. Nabídne kočárek/dítě Alexovi.

AGNES

Vezmeš ji?

ALEX (*naštvaně*)

Ne!

Odchází napřed. Agnes s kočárkem za ním přes pláž a pryč.

Znovu vstoupí Kate, přejde přes pláž k chatě. Sehne se, aby prozkoumala počítadlo přimontované k postýlce.

Vstoupí Dora, tlačí kolo.

DORA (*volá na Kate*)

Kde's k sakru byla?

KATE

Tady.

DORA

Dostaneš co proto od Alexe Greye, takhle se tu motat.

KATE

Jsou pryč. Museli jet k policajtům.

DORA

Bylo na čase. Bylo na čase, že vypátrali značku jeho dodávky. (*S rostoucím uspokojením.*) Nemá na to svý auto řidičák. Ani licenci na pušku. A taky ho zavřou za to pytláčení. Už mockrát jsem ho chtěla oznámit sama.

KATE

To není kvůli němu. To je kvůli Roně.

DORA

Taky dobře. Možná ho zavřou. To tys mi řekla, že mu říkala vrahu.

KATE (*šokovaná*)

Ale za to ho nemůžou zavřít... nemůžou říct — ...On ji nezabil, Doro! A kromě toho byla naživu, když to říkala! Tak jak můžou říct, že ji zabil.

DORA

Spoustu toho můžeš schovat v moři, když víš jak.

KATE

Ty tomu doopravdy nevěříš — jenom bys chtěla.

DORA

Má pušku a náboje a nůž. Nebo ne? A „ženu“, co chodí plavat do moře, za tmy.

KATE

Ale on chtěl, aby zůstala. Potřeboval ji.

DORA

Hoho! Opravdu? Nezdá se teda moc nadšený ze svého dítěte. Většinu času předstírá, že tu vůbec není. Si's nevšimla? Agnes Greyová se stará o vnučku, jako by ji hlídala. No jo, nechá ho opravit jakousi starou postýlku, co mají, ale bojí se pustit ho blíž k děcku. A víš proč? Protože před ním není v bezpečí — tak je to!

KATE

Jak by mohl nemilovat svoje dítě? Svoje vlastní dítě?

DORA

Och, jak víš, že je jeho? A jak to vůbec ví on?

KATE *(na okamžik ztuhne — upřímně vyděšená)*

Ty tomu jenom chceš věřit.

DORA

To ty věříš jenom tomu, čemu chceš věřit.

KATE

Nevěřím, že je Alex vrah... a nikdy jsem nevěřila, že jeho otec byl Jonáš, taky. *(Něžně.)* Ne David Grey.

DORA

Rybáři tomu věřili.

KATE

Tak to jsou asi ti chlapi hnusně pověřiví.

DORA

Měli svoje důvody. Dvanáct hodin s tím podivínem na moři — měla bys dost dobrý důvod.

KATE

Ty tomu jenom chceš věřit — nemyslíš si, že je to pravda.

DORA (*odchází s kolem*)

Ale, nech toho!

Kate se nehýbá. Dora se zastaví a otočí se na ni.

DORA

No dobře. Tak čemu teda věříš ty?

KATE (*sbírá všechnu svou odvahu*)

Věřím, že Rona byla kouzelnice.

Dora je zaskočená, než se vzpamatuje, Kate pokračuje, vzdorovitě — sotva si uvědomuje souvislosti.

A ta kůže! Ta kůže, co's mě kvůli ní pořád nadávala, ta, co's ji chtěla prodat. No... jestli chceš vědět, co jsem s ní udělala... hodila jsem ji zpátky do moře! (*Něžně.*) Tam, kam patřila.

DORA (*v jejím hlase se sváří pohrdání s pobavením*)

Aj, Kate Christová, co si k sakru myslíš, že jsi? Nějaký zatraceně potřeštěnej jasnovidec?

Dora odejde. Kate za ní.

4. SCÉNA

Večer téhož dne. Pláž je v polotmě. Díly postýlky stále leží na pláži před chatou. Děťátko spí ve svém kočárku. Alex a Agnes jsou v kuchyni. Alex sklíčeně sedí. Agnes má nějakou práci — šije nebo zašívá.

AGNES

Nechal's tu rozmontovanou postýlku venku, pořád na kusy.

ALEX

Je to jenom dřevo.

AGNES

Nad ránem bude pršet.

ALEX (*naštvaně*)

No jo, je to jen déšť!

AGNES

Dítě bude potřebovat postýlku. Dlouho už nebude moct pospávat celý den v kočárku.

ALEX

Možná ta Manziovic bába s krabím ksichem měla pravdu. Nejsme ty správný lidi, co se mají starat o dítě.

AGNES (*zaskočená*)

Samozřejmě jsme správný lidi — jsme její. Je to tvoje dcera.

ALEX

To Ronu, Ronu chci, ne — (*Se strachem stejně jako hněvem.*) Já nevím, jak vychovat děcko! Holku!

AGNES

Já vím jak. Je to Ronino dítě. Víím, jak se o ni postarat líp, než kdokoliv jiný. A musím... slíbila jsem to.

ALEX

Už teď vypadá jako svoje matka. Připomíná mi svou matku celý den, každý den.

AGNES

To je sotva chyba toho dítěte. Až bude čas... ona se vrátí, víš to, Alexi. Musí se vrátit — za Islou.

ALEX

Tak zaprvé: kdyby tohle cítila k Isle, tak proč vůbec odcházela? (*Tišeji.*) Jestli cítila aspoň něco ke mně, proč odcházela?

AGNES

Kdyby ti došlo, že tohle cítíš k Roně, tak bys jako prv-

ní neodešel ty. (*Přestane, aby ho dál neurážela.*) Říkala jsem tohle všechno předtím, před dvěma, třemi dny, Roně: „Bude brzo zpátky, Alex bude brzo zpátky.“

ALEX

Tak proč's ji teda nechala odejít? Nikdy's za ní neběžela, nešla ji hledat. (*Zuřivě.*) Nemá to žádný smysl, sedět tady, čekat a doufat! David Grey se nikdy neukázal proto, že bych tu čekal já nebo ty! Co? No co, vrátil se?

Neodpoví.

ALEX

Na co celou tu dobu čekáš??

AGNES (*prostě*)

Na dítě.

Pauza. Agnes je poděšená — pochopila, že Rona tohle všechno už dávno věděla.

Dokud tady bude dítě, vím, že se vrátí.

ALEX

Dora Christová věří, že je Rona mrtvá! Věří, že jsem ji zavraždil!

AGNES

Rona nemůže být mrtvá — ne dokud je Isla naživu.

ALEX

Netušil jsem, že to bude takhle bolet. Ale ona to udělala! Ona odešla naschvál! Z pomstychtivosti!

AGNES

Lidé jako Rona nedovedou vysvětlit svoje pocity — jenom podle nich jednají. A tys provedl taky svou schválnost, Alexi.

ALEX

Začal jsem se jí bát. Najednou mi byla tak vzdálená, změnila se, nemohl jsem už za ní... Miloval jsem ji, protože byla úplně jiná než ostatní — víc jako já. Ale

byla divoká, divočejší než já. Začal jsem se bát. Tak jako jsem se kdysi bál otce.

AGNES (*překvapená a zraněná*)

Myslela jsem, že to jen cizí se báli Davida.

ALEX

Bál jsem se, že jednou budu jako on. Když jsem spustil člun nebo zvedl pušku, cítil jsem jeho ozvěnu v sobě. Dlouho potom, co odešel. Jeho gesta, hlas, pocity. Nemohl jsem je odhodit... On mě učil, jak užívat člun, nůž, pušku. Už je nikdy nevezmu do ruky. (*Zuřivě.*) To ona proklela tu výpravu od samého začátku — volala, abych se vrátil, přinesla mi smůlu. Všechny ty dny, nic se mi nedařilo. Všechno, co dělal Donald, bylo v pohodě — ale já jsem se nemohl pořádně pohnout, všechno jsem dělal pomalu. Celou dobu jsem si připadal temný, prázdný. Žádná horečka, žádné napětí — jenom prázdnota. Poslední ráno, vypluli jsme hned po svítání, střelil jsem dospělou tulení krávu.

AGNES (*ostře*)

Ale chtěl jsi jen mláďata. Donald chtěl jen kůže mláďat.

ALEX

Byla to chyba! Stává se to. Připletou se do cesty, postaví se před mláďe, na které míříš... Ale tohle nebyla chyba. Vystřelil jsem proti své vůli... Viděl jsem ji včas. Mohl jsem zvednout pušku. Ale neudělal jsem to. Pohyboval jsem se tak pomalu, jako ve snu.

AGNES

Zasáhl's ji.

ALEX

Říkala si o to! Tím, jak se mi stavěla na oči, zatraceně si o to říkala!

AGNES

Zabil's ji?

ALEX

Ne. (*Provinile.*) Neřekl bych — nevím! Pátrali jsme po ní hezky dlouho, než Donaldovi došla trpělivost. Ztratila se, zmizela!

AGNES

V tichu dole pod hladinou...

ALEX (*hrubě*)

Ano. Myslel jsem na ni, ano! Myslel jsem na Ronu a nenáviděl ji za tu dálku mezi námi... Hodil jsem svůj nůž do vody. Hodil bych tam i pušku, ale Donald mi ji vzal. Myslel si, že jsem se zbláznil! Ožral! (*Začne se lehce bláznivě smát.*) Pak mi řekl, když jsme byli v hospodě, že bych si měl zajít k doktorovi.

Jde ke kočárku, zadívá se na svou dcerku.

Všichni potřebujeme doktora, děťátko! Ty a já a tvoje máma a tvoje babička. Slyšíš? Potřebujeme všichni dohled — péči!

AGNES (*odtáhne ho od dítěte, rozhodně*)

Nech ji, spí. Neudělal jsi toho už dost? (*Mumlá na dítě.*)

Ach — copak's už toho neprovedl dost? (*Nepřesvědčivě.*) Ale ona se určitě vrátí.

ALEX

Proč to dítě necháváš tady, rovnou u otevřeného okna?

Agnes neodpoví rovnou. Stále ještě přemýšlí o Roně.

AGNES

Potřebuje slyšet zvuk moře a větru. Spí klidněji za zvuků moře.

ALEX

Řekla's, že se ti moře hnusí!

AGNES

Tvoje dcera moře miluje — jako její matka.

ALEX

Jak může dítě milovat moře?

AGNES (*k dítěti*)

Tak, malá, to bude dobré, neboj, to bude dobré... tvoje vlásky se lesknou jako moře v měsíčním světle.

ALEX

Plácáš nesmysly! Hádanky! Její vlasy? Nic takového — je to jen dítě, to je všechno. Dej ji odtamtud pryč! Bude spát, jako spí jiné děti. To ses zbláznila?

AGNES

Teprve teď tomu pomalu začínám rozumět. Začínám chápat Davida. Tak mě to bolí! Rona se ptala, proč jsem nikdy nechtěla odejít. Ale jak bych mohla? (*Tišeji, dítěti.*) Jak můžu?

ALEX

Chceš, aby to všechno začalo zase znovu? Skončilo to!

Jde ke kočárku, sundá řetězy škeblí z držadla a zahodí je daleko.

AGNES (*vyčítavě*)

Rona tě varovala. Řekla ti, že to bude dcera. Cizinec. Další ostrov, řekla.

On stojí a hledí ven přes pláž.

Christovic a rybáři, ti si budou rádi vykládat, že jsi zavraždil svou ženu.

ALEX

Už dost, slyšíš?

AGNES

Něco jsi zavraždil, Alexi. Před něčím utekla, aby se zachránila. (*S pohledem na dítě, s obavami.*) Ale vždycy tu budou jiní lovci... a jiné oběti.

ALEX (*dusí se slzami i hněvem*)

To dítě nebude — ...já nebudu — (*Na chvíli nemůže*

ani promluvit.) Dej ji spát do vedlejšího pokoje, pryč od moře. Bude spát jako jiné děti, slyšíš? (Ustoupí dál na pláž. Zuřivost a strach opět zazní v jeho hlase.) Ty si myslíš, že to můžeme přežít všechno ještě jednou? Nevidíš, co děláš? Věř si čemu chceš věřit — to bude tvoje dílo!

Stojí ve tmě na pláži, zírání do moře. Agnes je u kočárku nebo má dítě u sebe, téměř pláče.

AGNES *(k dítěti)*

Pššššt, tak... Pššššt, tak... Tak, pššššt... Máš ouška jako mušličky a tvoje vlásky opravdu září jako moře v měsíčním světle.

KONEC

SLAMĚNÁ ŽIDLE

(The Straw Chair)

*Věnováno Anne Kristen, která hru četla,
a Anne Lacey, která v ní hrála.*

Hra Slaměná židle (*The Straw Chair*) byla poprvé uvedena v Edinburghu v roce 1988, ve společné produkci *The Traverse Theatre* a *Focus Theatre*.

POSTAVY

ISABELA, *pastorova žena, 17 let, z Edinburghu*

ANEAS, *pastor, o mnoho starší než jeho žena,*

z Edinburghu

RÁCHEL, „*nepohodlná*“ *manželka Lorda Grange,*

čtyřicátnice

OONA, *ostrovanka středního či staršího věku (ale ne*

stará bába). I když většinou hovoří anglicky, někdy

hovoří gaelsky.

Hra se odehrává na ostrově Svatá Kilda (svými obyvateli byl však vždy nazýván Hirta) některého léta mezi roky 1735 a 1740. Jedna část scény by měla představovat dům (fakticky je to sotva víc než chatrč), kde přebývají Aneas s Isabelou. Tento prostor však nesmí být určen natolik konkrétně, aby působil rušivě v těch částech hry, kdy se v něm nehraje. V ideálním případě by „prostor domu“ měl být ignorován jako takový, když se postavy nacházejí někde jinde na ostrově. Tím by bylo umožněno zacházet s tímto prostorem, pokud to bude nutné, jako se součástí exteriérových scén. Je-li to možné, mělo by být ve zbývající části scény něco jako stráž — čím drsnější povrch, čím strmější, tím lépe, něco, co by představovalo hornatý a nerovný terén ostrova.

V „domě“ není nic než pastorova truhla (dřevěná bedna, kterou bude používat také jako stůl a někdy židli — neboť v oné době na Hirtě o stolech a židlich ještě neslyšeli); kotlík na vaření; lampa primitivního biblického vzhledu, s knotem plovoucím v oleji, lůžko. Lůžko, které je umístěno ve zdi domu a zhotoveno tím pádem pouze z kamene, musí být vymezeno dosti jasně, aby je publikum identifikovalo, když je o něm řeč a je používáno během hraní. Tato „postel“ se zavírá primitivními dřevěnými dveřmi nebo látkovým závěsem.

Ráchelina židle byla vytvořena jedním z ostrovanů. Dřevo bylo na ostrově vzácné, dokončovací práce byly zřejmě provedeny slámou nebo, což je pravděpodobnější, slaměným provazem. Může být taky vytvořena pouze ze slaměného provazu.

*Útržky balady, kterou Ráchel prozpěvuje ve 4.scéně II. jednání, pocházejí se staré skotské balady *Ďábelský milenec* (*The Devil Lover*). Ve 3.scéně II. jednání cituje Isabela z biblických *Příslaví*, kap. 10.*

I když Oona hovoří hlavně anglicky a jen málo gaelsky, gaelská slova a zejména její gaelská intonace jsou hybným prvkem hry.

Hirta je překrásné místo a v 18.století to byla zemědělsky velmi produktivní oblast (srovnatelná se zbytkem Západní Vysočiny). Scéna by neměla být bezútesně chmurná: mělo by tu být něco, jakkoliv jemného, tušení oblohy nebo země, také jakýsi jemný dotek v kostýmech žen, který by ulevil oku diváka.

(Pokud možno by měli účinkovat dva další herci jako MacLeodovi muži, kteří na začátku přinášejí truhlu na scénu a opět ji odnášejí v předposlední scéně II.jednání, kdy Aneas informuje Isabelu, že musejí opustit ostrov. Jejich přítomnost však není nezbytná.)

JEDNÁNÍ PRVNÍ

1. SCÉNA

Podvečer.

Když se rozsvítí světla, Isabela se rozhlíží kolem sebe s roztoucím úlekem. Svírá balík zabalený ve voskovaném plátně — jediné další zavazadlo kromě truhly. Truhla už stojí v domě (pokud nemohou být angažováni dva herci, kteří truhlu přinášejí; ti reagují na Isabelu několika gaelskými větami, na které ona stydlivě odpoví, aniž rozumí)

Isabela odloží balík, vezme lampu a prozkoumává nový, prázdný domov — včetně lůžka ve zdi.

Objeví se Aneas a jde do domu. Uvědomí si Isabelino zděšení.

ISABELA

Tohle je ta — fara?

ANEAS

Uvolnili pro nás tento dům na léto.

ISABELA (*neudělalo to na ni žádný dojem*)

Vypadá to jako stáj.

ANEAS

To to taky je. Tedy, je to obojí. V zimě sdílejí příbytky se svým dobytkem.

ISABELA

Tak to jsem tedy ráda, že je léto.

ANEAS

Isabelo, tohle je nejlepší dům na ostrově a tady pro nás vyšetřili jeden kotlík na vaření. Oznamovali mi to s velkou hrdostí. Nemyslím, že by jich měli nadbytek. *Rozhlédne se kolem sebe. Přemýšlí, co by řekl povzbuzujícího. Nic ho nenapadne.*

ISABELA

Jak se zdá, nemají ani nadbytek židlí.

ANEAS

Ne... totiž... ne... *(Snaží se zůstat v dobré náladě.)* Raději bychom měli jít a rozloučit se s posádkou. Kapitán chce vyplout, než se obrátí vítr. Jinak by tu mohli nějakou dobu uvíznout. *(Čeká, že půjde s ním.)* Tak jdeš?

ISABELA

Vadilo by ti příliš, kdybych nešla? Připadám si — pořádku jako na moři. Moje nohy si ještě nezvykly na zem — všechno se hýbe a kolébá.

ANEAS

Kapitán Martin bude zklamán. Velmi si tě oblíbil. *(Pauza. Ale ona nic.)* Bylo by zdvořilé poděkovat mu a rozloučit se.

ISABELA

Kdybych teď sešla do zátoky, mohla bych se zapomenout — a prosit kapitána, aby mě odvezl domů. *Má slzy na krajičku. On neví, co by na to řekl. Chovají se k sobě velmi neohrabaně. Popojde k ní, ale ona se obrátí k truhle.*

Postarám se ti o knihy.

Aneas odejde. Isabela otevře truhlu. (Je v ní všechno, co si s sebou dovezli.) Vyhrabe ode dna truhly dvě nebo tři knihy. Rozhlédne se, kam by je mohla položit, ale zjistí, že tady není kam. Chvilí knihy svírá, a pak — ne hrubě, ale bezmocně — je nechá spadnout zpět do truhly.

Postel udělaná z kamene! A židle ze slámy! Neměla jsem sem jezdit! Nikdy jsem sem neměla přijet!

Vstoupí Ráchel. Je oblečená jako běžná ostrovanka. Ale na hlavu si dala tradiční pokrývku šlechtičen ovinutou přes ramena, pokus o eleganci.

Isabela zavírá truhlu a strne, když konečně spatří Ráchel. Domnívá se, že je to nějaká ostrovanka, snaží se dát dohromady tu trošku gaelštiny, kterou si osvojila.

(gaelsky) Ciamar a tha sibh? [Jak se vám daří?] (anglicky) Já jsem pastorova manželka.

RÁCHEL *(královsky, prskaje zuřivostí)*

Má židle!

ISABELA *(domnívá se, že je to gaelsky a snaží se to pochopit)*

Já... já nerozumím.

RÁCHEL

Vy nehovoříte anglicky?

ISABELA

Proč, ano, samozřejmě!

RÁCHEL

Ale co je to „židle“, nevíte?

ISABELA

Proč, ano — omlouvám se — já jsem —

RÁCHEL

Nejste o nic lepší než oni! To je má židle! Oona ji sem nemá co nosit. Ta ženská je blázen! Všichni jsou tu blázni! *Isabela nemá slov. Ráchel sebere židli.*

Tohle je jediná židle na tomto ohavném páchnoucím místě. A náleží mně. Já jsem tu nejdříve urozená!

Ráchel s židli odejde. Pauza.

ISABELA

Drahý Bože. Můj Pane a Otče, od nějž všechno požehnání přichází... Ty, jenž jsi nás bezpečně vyvedl z noci a dnů

na bouřlivém moři... když byla posádka opilá... prosím, doved' mne zpátky do Edinburghu... tak rychle, jak jen možno. Prosím, necht' léto mine rychleji, než kdy dřív léto minulo. Ať srpen přijde brzy, brzy... prosím... prosím...

ANEAS (*za scénou*)

Isabelo! ...Isabelo!

ISABELA (*spíše svědomitě než naléhavě*)

A... prosím, necht' jsem dobrou manželkou pastorovi. *Aneas vstoupí. Nese jednu hrubou dřevěnou stoličku. Vítězně ji položí.*

ANEAS

Tady! Od kapitána! S jeho nejvřelejšími pozdravy! Říkal jsem ti, že si tě oblíbil, Isabelo. Hluboce lituje, že stále ještě strádáš po cestě — a posílá pozdravy. Člun už je na cestě k lodi.

Rozhlíží se po židli. Nechápe kam zmizela. Pohlédne tázavě na Isabelu.

ISABELA

Někdo přišel a odnesl ji.

ANEAS

Ah. Kdo?

ISABELA

Žena. Mluvila anglicky.

ANEAS

Ah. (*Poněkud zmateně přikývne.*)

ISABELA

Zjevně je to jediná židle na ostrově.

ANEAS

Jedna jediná! (*Dosti rozhořčen.*) A pastor pro ni není dost dobrý?

ISABELA

Je tu prý nejurozenější osobou — to řekla ona. (*Hořce.*) A všichni ostatní „jsou blázni“!

ANEAS

Isabelo?... Drahá... Je to jen pár měsíců. Kapitán nás tu vyzvedne v srpnu.

Ona přikývne.

Nebo v září.

ISABELA

V září? (*Ostře.*) Září?

ANEAS

Vrátí se, kdy bude moci. Když bude vhodné počasí a vítr. Přistát na Hirtě není nikdy snadné. Často je to nemožné.

ISABELA (*vyděšená*)

A co když bude v září nepříznivé počasí? Ještě nepříznivější než v srpnu? Potom co? Co budeme dělat potom?

ANEAS

Zrovna jsme přijeli, Isabelo. To je sotva vhodný čas na plánování našeho odjezdu.

ISABELA

Přála bych si, aby byl. Přála bych si, aby byl.

ANEAS

Jsi unavená. Potřebuješ si odpočinout.

ISABELA (*s rostoucí hysterií*)

Odpočinout! Viděl jsi, kde máme spát? Tady na Hirtě se spí v hrobkách! Na chladných kamenech! Mokra jak ve studni! Dozajista jsou tu všichni blázni — proč by tu jinak zůstávali?

ANEAS

Nepřivedlo nás sem bláznovství. Ale dílo. Boží dílo.

ISABELA (*kajícně*)

Ano. Já vím.

ANEAS

Jsou to roky, co byl na Svaté Kildě naposledy misionář. Je tu třeba mnoho vykonat.

ISABELA

Já to vím, Aneasi. Já vím.

ANEAS (*posmutněle*)

A ty už si přeješ, abys byla zpátky v domě svého strýce.

ISABELA

Měla jsem poslechnout strýčka a bratránky! Měla jsem na tebe počkat v Edinburghu. Myslela jsem, že budu užitečná — ale co tady můžu dělat? Zním jen dvě tři věty v gaelštině... a když jsme vystoupili na pobřeží, nezaslechla jsem ani jednu. Nerozuměla jsem ničemu, co říkali.

ANEAS

Ale oni tě vítali! A vřele! Byli překvapeni, že si pastor s sebou přivezl manželku!

ISABELA (*ne přímo Aneasovi, který to nezaslechne*)

Byli by ještě překvapenější, kdyby věděli, jak moc si přeje být pryč!

ANEAS

Překvapení. A velmi zvědaví, Isabelo!

ISABELA (*k Aneasovi*)

Neměla jsem sem nikdy přijet. Byla to ode mne pošestilost, hloupost!

ANEAS

Ale já říkal — tobě i tvému strýci — že ten ostrov je... zaostalý. Toužila jsi po dobrodružství!

ISABELA

Nenapadlo mě nic lepšího. Vždyť jsem nikdy pořádně nevytáhla paty z Edinburghu. Budu ti tady jenom na obtíž. Ani ti nebudu umět uvařit — ne s tímhle. (*Ukazuje na kotlík.*)

ANEAS

Samozřejmě, že dokážeš vařit! Oheň tady hoří jako

kdekoliv jinde! Už nám dali plný košík vajec. A druhý plný mořských ptáků.

ISABELA (*hysterie ji zvolna přemáhá*)

Nikdy jsem nevařila mořské ptáky! Nikdy v životě!

ANEAS

Troufám si říct, že se vaří jako kterákoliv jiná drůbež.

Ta žena, co jsi s ní mluvila — ta, co mluví anglicky?

Ta ti jistě pomůže?

ISABELA

To bych ani neřekla!

ANEAS

Jsi unavená. Celou cestu ti bylo špatně. (*Soucitně, ale neohrabaně, bezmocně.*) Přestaň plakat. Isabelo? Přestaň! Ráno ti bude lépe.

Oba se ocitnou, velmi nejistí, blízko sebe.

ISABELA (*poslušně se snaží uklidnit*)

Ano. Ano. Samozřejmě, že mi bude lépe. Nejsem ve své kůži. A ráno se budu cítit lépe.

Rozpačitě se odvrátí. On se obrátí nebo popojde na místo, odkud je vidět na pobřeží a loď v zátoce.

ANEAS

Už vytahují plachty. Byli rozhodnutí vyplout dřív, než se vítr otočí. Hrozilo, že se obrátí, už když jsem se loučil s Martinem.

Za scénou (dole na pobřeží) zazní hlas, předzpívává první verš gaelského žalmu. Další hlasy se přidávají.

Světlo mizí. Za chvíli bude úplná tma.

Žalm pokračuje, jeden hlas předzpívává, ostatní se připojují.

(*Obrací se k Isabele.*) Víš, který je tohle žalm?

Neobrátil se k němu, stále v slzách; slabě zavrtí hlavou.

„Bůh jest naše útočiště i síla, ve velikém soužení pomoc vždy hotová. (*Nyní přímo k ní.*) A protože nebude-

me se báti, byť se pak i země podvrátila a zpřevracely se hory doprostřed moře...“

ISABELA (*pokusí se o úsměv*)

Tyhle hory už veprostřed moře jsou!

ANEAS

Pojď — sejdem na pobřeží a povedeme modlitbu za kapitána Martina a jeho posádku. Aby měli bezpečnou cestu na jih —

Odmlčí se, čeká až ho vezme za ruku. Ona tak učiní.

— a bezpečnou cestu zpátky pro nás v srpnu.

Jdou. Žalm pokračuje, když se světla zhasínají, a ještě jeden, dva verše potom.

2. SCÉNA

Další den. Jiná část ostrova.

Vstoupí Ráchel, nese si malou slaměnou židli. Někde si ji postaví a usadí se. Objeví se Oona, nese malou dřevěnou misku s kaší. Jakmile ji Ráchel zahlédne, vstane, přesune židli na jiné místo a znovu se usadí.

RÁCHEL

Jdi pryč!

OONA

Pánbůh vás opatruj, má paní.

RÁCHEL

Jdi pryč!

Znovu vstane, popojde — teď si ale není jistá, kde bude její židle bezpečná.

Jdi pryč! Podvodnice! Zlodějko! Ta židle je má!

OONA

To já vím. (*Napřáhne misku s jídlem.*) A tohle je taky vaše, lady.

RÁCHEL (*dívá se na misku bez zájmu*)

Nechci tvoje bezbožný šlichty. Kaše vařená s masem z terejů! Bože na nebesích!... Jídávala jsem čokoládu. Z porcelánové misky. A večer brandy... Kolik se mi zachtělo.

Oona si tajně nabere plná ústa kaše z mísy. Rachel to vidí a skočí po ní.

Zahod' to!

Snaží se vytrhnout Ooně misku, ta ji ale nechce pustit, aby nepřišlo dobré jídlo nazmar.

OONA (*gaelsky*)

Cha tilg. Tha e bruich. Biadh math a th'ann, biadh math. [Ne. Nic nezařodím. Je to uvařené. Je to dobré jídlo, dobré.]

Miska skončí na zemi.

(*gaelsky*) Abair cosd. [Taková škoda.]

(*anglicky*) Strašná škoda, strašná.

RÁCHEL

Jsi zlodějka, Oono McQueenová. Za to jídlo dostáváš zaplaceno. Dostáváš zaplaceno, že se o mne staráš. Měla bych to říct správci. Jen co příště přijede. Měla bych to říct tomu návštěvníkovi, tomu, co připlul na té brigantině... pastorovi —

Vstoupí Isabela. Rachel ji uvidí.

(*Schválně hodně hlasitě.*) Ano — a taky pastorově ženě!

ISABELA (*gaelsky*)

La math dhuit! [Dobrého dne vám!]

OONA

Dia g'ur gleidheadh, a bhana—mhaighstir. [Pánbůh vás opatruj, paní.] (*Pokloní se Isabele a udělá pukrle, pak se rozzáří.*) Doufám, že se vám dnes ráno dobře daří.

ISABELA

Ano, děkuji.

Obrátí se k Ráchel, která má jednu ruku stále na své židli, vyzývavě připravená chránit svůj majetek.

Pastor mne požádal, abych vás navštívila.

RÁCHEL

Navštívila?

ISABELA (*Dívá se na obě — nikdy nezachází s Oonou jako s pouhou služebnou, ani v přítomnosti Ráchel.*)

Já jsem paní Setonová, pastorova manželka.

RÁCHEL

Navštívila! (*To slovo v ní vyvolává vzpomínky; najednou se drží víc jako dáma, než jako troska.*) Jak laskavé! (*Napřáhne vladařsky ruku, skoro jako by ji Isabela měla políbit.*) Ráchel Erskine z Grange... *Lady Ráchel.* Isabela jí potřese rukou a udělá neohrabanou poklonu. (*K Ooně, vladařsky.*) Můžeš jít.

ISABELA

Ach, ne! Prosím —

RÁCHEL (*přikře*)

Jdi! Jdi!

Oona se nikam nežene. Klidně sebere misku a poodejde.

(*Křičí.*) Řekla jsem odejdi, běž pryč, jdi!

Oona se klidně posune o kus dál vzhůru do svahu, netečně, drží Ráchelinu misku.

(*K Isabele.*) Jen usedněte. Proč si nesednete? Dali mi služebnou, ale je to jen místní žena.

Ráchel se usadí na své židli.

Posaďte se. Sedněte si.

Isabela se posadí na kus skály nebo na zem.

Měli jste dobrou cestu?

ISABELA (*automaticky*)

Ano, děkuji.

Pauza.

Totíž ne, vůbec ne. Cesta nebyla vůbec příjemná. Celou dobu mi bylo špatně. Velmi špatně. Byla jsem velmi ráda, že jsem zpět na suché zemi.

RÁCHEL

Tak to vám ta radost moc dlouho nevydrží!

Na to Isabela neřekne nic.

Nechtěli mě pustit ke člunu. Měla jsem vzkaz pro kapitána. (*Ostře.*) To nebyla loď správce?

ISABELA

Ne.

RÁCHEL

Správce je lhář. Všechno, co říká, jsou lži. (*Dál jako by byla v přijímacím pokoji.*) Nemohu vám nabídnout žádnou čokoládu, paní...?

ISABELA

Setonová. Isabela Setonová.

RÁCHEL

Ani čaj, bohužel. Jaké nezbytnosti jste přivezli s sebou na Hirtu?

ISABELA

Není toho mnoho. Něco plátna na obvazy — pokud bude třeba. Neboť jsem se doslechla, že ostrované hodně šplhají po útesech. A několik lahví medikamentů. Zejména dehtovou tinkturu.

RÁCHEL

Dehtovou tinkturu.

ISABELA

Je z nejlepšího norského dehtu.

RÁCHEL

Brandy je znamenitý medikament. Co takhle brandy?

ISABELA

Žádnou jsme nepřivezli. Máme jenom jednu truhlici.

Pauza.

RÁCHEL

Lord, můj manžel, dlí již delší čas ve Westminsteru.
Státní záležitosti.

ISABELA (*je zaskočena, ale zvládá to, jak nejlépe dovede*)

Ah. To je velká dálka... Westminster.

RÁCHEL

Nikdy se nenaskytla příležitost, abych ho tam doprovodila. Když je v Edinburghu, zůstává v Niddrie Wynd. My... My tam bydlíme... když jsme ve městě.

ISABELA

A... jak dlouho již pobýváte na Svaté Kildě, lady?

RÁCHEL

Dosti dlouho. (*Náhle nenávistně.*) Dost dlouho na to, aby to potěšilo srdce Simona Fräsera! Znáte tu svini?

ISABELA (*v šoku*)

Ne.

RÁCHEL

Simon Fraser, Lord z Lovatu. Troufám si říci, že jste o něm slyšela?

ISABELA

Ano. Slyšela jsem o něm.

RÁCHEL

A odkud pocházíte, paní...? (*Znovu zapomněla jméno.*)

ISABELA

Setonová. Isabela Setonová. Z Edinburghu. A pastor též.

RÁCHEL

Viděla jsem vás s pastorem přijíždět. Ale nebyla jsem poblíž. Vypadá jako starý muž.

ISABELA

Ne, to není.

RÁCHEL

Ale chodí tak.

ISABELA

Není tak starý.

RÁCHEL

Ale je o mnoho starší než vy.

ISABELA

Je mi sedmnáct.

RÁCHEL *(ne přímo k Isabele, tiše)*

Mně bylo patnáct, když jsem se vdávala.

Pauza.

ISABELA

Co vás přivedlo —

RÁCHEL

„Šťastný svazek“! To je ten výraz, vidíte? Říká se to vždycky s úšklebkem! Zajímalo by mne, jak k tomu došlo?

Isabela zprvu nepochopí, že je to otázka.

Ve vašem případě, chci říct...? Předpokládám, že vás svedl?

ISABELA *(naprosto šokovaná)*

Aneas je muž Boží. Hovoříte o pastorovi Církve!... *(Uvědomí si Ráchelino postavení.)* Má paní! Kromě toho, která dívka by si vzala muže, který ji... ji svedl... nebo se jen pokusil?

RÁCHEL

Kteří muži by tu potom zůstali na ženění? Kromě několika přestárých služebníků Božích?

ISABELA *(vstává, chtěla by odejít)*

Smím promluvit pár slov s vaší služebnou, než půjdu?
Chci se jí zeptat —

RÁCHEL

Jak dlouho jste s pastorem oddáni?

ISABELA

Deset dnů. Vypluli jsme z Edinburghu několik hodin po svatbě.

RÁCHEL

A od té chvíle jste měla mořskou nemoc?

ISABELA

Byla to plavba samá bouře.

RÁCHEL

A skoro svítalo, když jste se modlili a naříkali na pláži!

Takže — vy ještě nic nevíte... nebo ano? O smilnění?

Na to nemá Isabela co říci.

Nejste moc půvabná.

ISABELA (*důstojně*)

Ne. To o mně nikdy nikdo nesoudil.

RÁCHEL

Já jsem v sedmnácti byla *ravissante*. Lady Ráchel, manželka Lorda Soudce! Navštěvovala jsem každou slavnost. A plesy. Večeře. Ústřicové večírky. Copak vás netěšilo obléci masku a navštívit ústřicové sklepy v Edinburghu?

ISABELA

Nikdy jsem tam nebyla. Nikdy jsem nikde nebyla — kromě Hirty!

RÁCHEL

Hirta! Hirta se vám nebude líbit! Myši tu rostou velké jako krysy! Ovce tu dusají jako buvoli! Je to ďábelský, páchnoucí ostrov.

ISABELA

Jsmo tu jenom na léto. (*Vroucně.*) Jsmo tu jenom na léto.

RÁCHEL (*ostře*)

Patříte k Jakobitům?

ISABELA

Ne.

RÁCHEL

A váš ženich — pastor — taky ne?

ISABELA (*dotčeně*)

Ne. Vy snad ano?

RÁCHEL (*vrhne pohled plný zášti, ale nepovažuje za nutné odpovědět*)

Chtěla jsem předat na člun vzkaz. (*Má na mysli Oonu, která trpělivě čeká opodál.*) To ona mě držela stranou. Je můj žalářník!

ISABELA

Stará se o vás.

RÁCHEL

Ta mrcha mi ukradla všechny moje šperky!

ISABELA

Ne, ne — jsem si jistá, že to by nikdy neudělala. *Oona se zvedne. Všimla rostoucího napětí v Ráchelině hlavě a zvolna se chystá nějak to zvládnout.*

RÁCHEL

Šperky... manžela... děti... Všechno, co jsem měla, jsem pozbyla! Předtím jsem byla na ostrově Hesker, víte. Alexander MacDonald je tam zemanem, řekl, že by mne nechal odejít. Dala jsem mu prsteny a náušnice. Jenže — místo toho mne přivezli sem! Sem mne dovezl! ... Na Heskeru jsem strádala, ale tady je to ještě horší a horší!

ISABELA

Vás sem dovezli? Proti vaší vůli? Ale kdo? Kdo to udělal?

OONA (*k Ráchel*)

Pojďte už, lady, pojd'te, je načase, abyste něco snědla.

RÁCHEL

Byli to služebníci Lovata a MacLeoda. Poznala jsem

je podle pláštů. Řekla jsem jim, že jsem je poznala. Otevřeli dveře a vrazili do místnosti. Křičela jsem „vražda“ —

OONA (*už stojí vedle Rachel a mumlá gaelsky*)

Tha sin gu leoir comhradh. Gu leoir comhradh. Gu leoir comhradh a nis. [Tak to je dost povídání. Teď už dost mluvení.] (*Anglicky.*) Musíte se najíst, lady, a pak musíte spát.

RACHEL (*odstrkuje Oonu nebo jí uhýbá, k Isabele*)

Slyšela jste, že uvrhli do vězení španělskou královnu? A že byla princezna Sobieska poslána do kláštera? A víte proč? Oni už teď mají přátele na vysokých postech. Papež není mezi nimi ten nejposlednější. To oni se postarali o klid těch dvou dam. Kdyby se přátelé kvůli mně usilovali —

Postoupí k Isabele.

— kdyby se někdo usiloval kvůli mně —

Isabela trochu couvne.

— stejná úleva by mohla potkat mne.

OONA

Nesmíte obtěžovat pastorovu ženu. Vždyť sotva dorazila. Je to ještě děvče. Mladá dívka.

RACHEL (*k Isabele*)

Doufají jistě, že už jsem mrtvá. Lovat a MacLeod. V Edinburghu se věří, že už jsem mrtvá. Edinburgh, manžel, děti. Ale já jsem naživu.

Opět postoupí k Isabele, ta opět strne nebo ustoupí.

Musíte jim to říci. Já jsem stále naživu.

Oona ji odvádí pryč. Rachel ji setřese, obrátí se — ještě jednou tónem hostitelky.

Prosím vás, paní — ?

ISABELA

Setonová.

RÁCHEL

Ano. Prosím vás, vyříd'te mé nejvřelejší pozdravy pastorovi — než se budeme moci spolu setkat.

Ráchel a Oona odcházejí. Jedna z nich odnáší i židli.

(Náhle se znovu zastaví.) Oono McQueenová, ty se mě snažíš umoit hladem! Ještě jsi mi nedala nic k jídlu!

OONA

Jídlo mám připravené, lady.

Isabela sleduje, jak odcházejí, poněkud vyděšená tím setkáním.

RÁCHEL *(za scénou, nebo skoro, brblá tiše, ne nutně srozumitelně)*

Jsi lhářka. Líná. Nepořádná. A kradeš.

Objeví se Aneas — pokud možno shora ze stráně.

ANEAS *(volá na Isabelu)*

Pánbůh tě opatruj, Isabelo! *(A potom ještě gaelsky.)*

Dia g'ur gledheadh. [Pánbůh tě opatruj.]

ISABELA *(více k sobě než Aneasovi)*

Bůh nás opatruj, jistě.

ANEAS *(prožil povznášející dopoledne — svým vlastním střízlivým způsobem)*

Myslel jsem, že potkávám pořád jednoho ostrovana, snad desetkrát za sebou, pokaždé mi jen řekne: „Pánbůh vás opatruj!“ Mluvil jsem dnes na ostrově s každým! Se všemi muži, ženami a dětmi. Kromě chlapů, co jsou teď na Boreray — ti budou zpět za týden, možná víc... Viděla's už Boreray, Isabelo?

Isabela, pořád ještě poněkud otřesená setkáním s Ráchel, ho moc neposlouchala. Vzhledne tázavě, až nepřítomně. Aneas ji vezme za ruku nebo jí pokyne, aby šla k němu, a postoupí výše do svahu.

Podívej! Podívej tam! Ta děsivá skalní hmota, kterou Bůh vhodil do oceánu! To je ostrov Boreray!

ISABELA (*zaujata proti své vůli*)

Tam jsou lidé? Ale jak se tam dá přistát?

ANEAS

Ten, který první vyskočí ze člunu na skálu, je považován za hrdinu. Skládají balady na jeho počest.

ISABELA

Ale proč to dělají?

ANEAS

Pasou tam ovce. A také jsou tam terejové. Stasisíce terejů. To byla terejí vejce, která nám dali, když jsme přijeli.

ISABELA

Chutnají úplně jinak než vejce, která jsem dosud jedla.

ANEAS

Mluvila's s mnoha ženami?

ISABELA

Říkal's, že's hovořil s každým.

ANEAS

Hovořil jsem s nimi se všemi.

ISABELA

Ale s Lady Ráchel ne? Je to manželka nějakého mocného lorda, jak tvrdí. O té jsi neslyšel?

ANEAS

Ne. Co ta tu dělá?

ISABELA

Blázní. Taky bych se zbláznila, kdyby mě unesli na takovéhle místo.

ANEAS

Uneslí?

ISABELA

Tak. Drží ji tu jako ve vězení.

ANEAS (*ne příliš překvapen*)

Ale, Isabelo, pokud je bláznivá —

ISABELA (*skočí mu do řeči*)

Unesli ji MacLeodovi muži. Řekla mi to. Prý je poznanla podle plášťů.

ANEAS

MacLeod je pánem těchto ostrovů. On je tu vládcem. A správce je jeho příbuzný.

ISABELA

Její rodina si myslí, že je mrtvá, Aneasi!

ANEAS

Isabelo, tady nejsme v Edinburghu. V téhle části světa se jisté záležitosti řeší jiným způsobem.

ISABELA

Ale oni ji unesli z Edinburghu. Ona je z Edinburghu jako my. Proč — bydlela v Niddrie Wynd! Co by kamenem dohodil od domu mého strýce!

ANEAS

Jestli se zbláznila, tak nemůžeš poznat, co z toho, co říká, je pravda, že?

ISABELA

Nemohla si vymyslet, že bydlela v Niddrie Wynd.

ANEAS (*myslí si, že ano*)

Možná ne.

ISABELA

Ani únos!

ANEAS

Jak se jmenuje?

ISABELA

Ráchel. Lady Ráchel. Mám z ní trochu strach. Hodně.

ANEAS

Hirta musí být příjemný blázelec.

Isabela je zmatená.

Jestli je blázen, byla by teď zavřená v nějakém plesnivém útulku s padesáti dalšími kvílejícími náměsíční-

ky kolem. Tady má čistý Boží vzduch, kostel k modlitbám, tiché sousedy, jídlo a pití.

ISABELA (*hořce*)

Mluvíš tady o tom, jako by to byla Arkádie!

ANEAS

Tohle místo! Nikdy jsem neviděl takovéhle místo!

Ale Isabela ho neposlouchá, dumá o Hirtě a její nejurozenější obyvatelce.

...S muži jsme dnes vystoupili na vrchol Conachairu. Abych viděl rozložení jejich světa, řekli. Když dorazíš na vrcholek a podíváš se dolů — není tam nic! Nic! Jenom prázdnota, na sáhy hluboko k oceánu dole. Dole krouží ptáci, jako hvězdy. Kolem spousta věískotu a vln... (*Došla mu slova.*)... Nikdy!... Nikdy jsem neviděl takovéhle místo!

Ztracen ve svém údivu, Isabela ztracena ve svých myšlenkách.

ISABELA

Aneasi?

ANEAS

Ano.

ISABELA

Jaké jsou — ústřicové sklepy v Edinburghu?

ANEAS (*po pauze, zaskočen změnou tématu*)

Ústřicové sklepy?

ISABELA

Ano. Byl jsi někdy v nějakém? Co tam lidé dělají?

ANEAS

Jedí ústřice.

ISABELA

Takže's tam byl?

ANEAS

Ve veřejných? Rozhodně ne. Navštěvoval jsem soukromé ústřicové večírky. Čas od času.

ISABELA

A jak to tam vypadá?

ANEAS

Když se dámy odebraly na lože, kouřili jsme dýmky a hovořili o politice.

ISABELA (*popuzeně*)

Ale co předtím, než dámy odešly? — Co? To hraje hudba, tančí se...?

ANEAS

Ano. Někdy.

ISABELA

Tak jako na slavnostech? Edinburghských slavnostech? Strýc to odsuzuje! Na slavnosti se pořizují nové šaty, spodničky, střevíce... a masky? ... Nikdy jsem nevyšla z domu v masce!

ANEAS

Doufám, že nikdy nepůjdeš!

ISABELA

Umíš tančit, Aneasi?

ANEAS

Tvůj strýc tanec odsuzuje.

ISABELA

Ale ty ho neodsuzuješ?

ANEAS (*smutně*)

Sobě jsem tanec zapověděl. Nejsem při něm elegantní!

ISABELA

Já umím některé tance. Zvládám je s dokonalým půvabem. Zkoušeli jsme to v kuchyni, Alžběta a já. Ale strýc nikdy nic netušil.

ANEAS

Ne, že dovedeš tančit, se nikdy nezmínil. Řekl mi, že ses naučila péct, a vlákno prý předeš tak jemné, že

se hodí i na batist. A že's byla něžnou matkou svým mladším bratránkům.

ISABELA

Děti mi chybí.

ANEAS

Budeš... budeme mít své vlastní — doma. Brzy.

ISABELA

Směla bych jít na slavnost — až budeme zpátky v Edinburghu?

ANEAS (*zavrtí hlavou*)

K čemu to, Isabelo. Teď jsi vdaná paní. Brzo se vytan-
cuješ dosytosti! Na Hirtě devět párů čeká, až budou
spojeny v manželském svazku!

ISABELA

Devět svateb!

ANEAS

Ne, ne — proboha — měl bych je oddat všechny v je-
den den!

ISABELA

Kdy?

ANEAS

Musíme počkat, až dorazí správce. Očekávají ho kaž-
dým dnem.

ISABELA

Správce? Proč?

ANEAS

Protože tohle jsou zdvořilí lidé, chtějí ho pozvat. A —
možná — přiveze jeho člun něco k vylepšení oslav!

ISABELA

Dobrá — se správcem tančit nebudu, to je jistá věc.

ANEAS

Samozřejmě s ním budeš tančit — pokud tě poctí svou
žádostí.

ISABELA

Vězní tady tu dámu — Lady Ráchel.

ANEAS

On tu vládne, já jsem pastor. A ty jsi pastorova žena a budeš se chovat podle toho.

ISABELA

Ale promluvíš s ním o té dámě, o té vězenkyni?

ANEAS *(obezřetně)*

Můžu se na ni poptat.

ISABELA

Požádáš ho, aby ji propustil zpátky k její rodině?

ANEAS

Společenství mě sem vyslalo s misionářským pověřením.

ISABELA

Tak to ta dáma je jistě tvoje starost?

ANEAS

Moje starost je její duše. Ale proč je tady — to vůbec není moje záležitost.

ISABELA

Ale — Aneasi! — Ona je —

ANEAS

To je MacLeodova záležitost. A správcová.
Poodejde, posadí se a otevře si Bibli. Isabela ho sleduje, zklamala se v něm, trápí ji to. Světla zhasnou.

3. SCÉNA

O několik dnů později. Je slunečné, klidné počasí. Jak se rozsvěčují světla, možná zaslechneme křik ptáků ve výšce. Oona je v plné práci, plete, tká nebo přede. (Neměla by šít, protože na Hirtě všechno šití a krejčovinu zastali muži.) Vstoupí Isabela.

OONA

Pánbůh vás opatruj, paní Isabelo.

ISABELA (*gaelsky*)

Dia g'ur gledheadh, Una. [Pánbůh tě opatruj, Oono.]
(*Přisedne k ní.*)

OONA

Chvála Bohu, že jsou muži v pořádku zpátky z Boreray.

ISABELA

Nalovili spoustu terejů. Jsou složení před domy jako
sněhové závěje. A těch vajec! Plné koše!

OONA

Och, nalovili toho mnohem víc. Ale ostatek uložili na
Boreray. Ptáky a vejce.

ISABELA

Oono, ...ta vejce, co jste nám dali, když jsme přijeli
— v tom koši jich musí být stovky. Mnohem víc než
můžeme sníst.

OONA

Však tu budete celé dlouhé léto, paní. Všechny je sníte,
než bude léto pryč.

ISABELA

Ale ony tak dlouho nevydrží!

OONA

Nevydrží? Necháte je v koši!

ISABELA

Já... já... napadlo mě, že některá by už mohla být
zkažená.

OONA (*to je pro ni nové slovo*)

Zkažená?

ISABELA

Jsou — už nebudou čerstvá.

OONA

Ale přece byste nejedla čerstvě nakladená vejce.

ISABELA

A jak jinak bych je měla jíst?

OONA

Jsou lepší, když se nějaký čas odleží.

ISABELA

Jak dlouhý čas?

OONA (*spokojeně*)

Hodně dlouho. To jsou pak mnohem chutnější. V Edinburghu to takhle není?

ISABELA

Ne.

OONA

Ne. Na Skye to taky takhle není.

ISABELA

Skye? Tys byla na ostrově Skye?

OONA

Můj muž a já jsme tam byli s panem Buchanem. Pan Buchan tu byl pastor, přišel před mnoha lety. Za časů předchozího správce. Tehdy jsem byla mladá. Paní Buchanová mě naučila anglicky. Říkala, že se nedovede naučit gaelsky!

ISABELA

Naše loď kotvila u Benbeculy, ale na Skye jsme se nedostali.

OONA

Je to překrásné, rozlehlé místo. A MacLeod je překrásný lord.

ISABELA

Tys ho viděla?

OONA

Nosí boty udělané z kůže. Každý den. A jeho hrad je uvnitř celý pokrytý plátnem. Dobrým vlněným sukmem, jen tak visí na každé zdi. Takové plýtvání sukmem!

ISABELA

Ale tam na Skye se ti líbilo?

OONA

Jako na Hirtě to není. (*Pauza.*) Ale přece jen, měli tam jednu věc, co se mi moc líbila.

ISABELA

Jen jedna věc! Co to mohlo být? (*Zadívá se dolů na své vlastní boty.*) Možná boty? Boty dělané z kůže?

OONA (*pobaveně*)

Boty! Ale, k čemu by mi byly? V botách se nedá šplhat po skalách! A když nemůžeš šplhat, nechytneš žádné ptáky — ani vejce! Byli bychom hladý, kdybychom měli boty. Měli bychom chodidla jako paní Buchanová — měkká a směšná. Měkká jako šťovík, co roste na Conachairu.

ISABELA

Tak tedy — co to mohlo být?

OONA

Ty rostliny, co rostou do výšky. Krásnější než všechno ostatní. Jejich listy se rozprostírají na křídlech a šeptají ve větru.

ISABELA

Rostliny? Stromy? Myslíš stromy?

OONA

Stromy. Ano. Stromy. A nejkrásnější je, když roste mnoho stromů pohromadě. Když jdeš mezi nimi, ohýbají svá křídla a chytají tě, jako by tě volaly zpět. Bylo to strašidelné. Jejich duchové mluvili tolik smutně.

ISABELA

Ne, Oono, to bylo jen vítr hvízdající ve větvích.

OONA (*ignoruje to, skoro jí skočí do řeči*)

Naši duchové na Hirtě nikdy nemluví tak nahlas. Téměř nikdy. A když ano, to se pak měj na pozoru!

ISABELA

Nejsou žádní duchové, Oono. Je jenom jediný Bůh.

OONA

Tam na pevnině nejsou žádní duchové? (*Nazlobeně.*)
Tady je spousta duchů. Viděla jste, jak každou sobotu
lijeme mléko na mléčný kámen? To je pro Gruagach,
ducha, aby zůstaly krávy plodné.

ISABELA

Ale Bůh nám praví —

OONA

Ne, ne je to bohyně, Gruagach, ne bůh. Jednou pro-
mluvila k Donaldovi MacCrimmonovi. Ale to bylo za
časů předchozího správce.

ISABELA

Říkala jsi o těch duších pastorovi, Oono?

OONA

Ne, ne. Pastor je chytrý pán. Umí dělat na papír černé
značky, co se změni ve slova, a poví nám každý příběh
z Bible. Ten o duších ví!

ISABELA

Jsem si jistá, že o nich slyšel. Ale nemyslím si tak
docela —

RÁCHEL (*hlas za scénou, naříkavě, prosebně*)

Oooooono? ... Oono? Kde zase jsi? Oooooooooono!

OONA (*tiše*)

Ochan! Ochan!

ISABELA

Ochan!

Přestanou, čekají na další zavolání. Požehnané ticho.

OONA

Vy umíte změnit značky ve slova, paní Isabelo?

ISABELA

Vlastně to není tak obtížné. Můžu tě to naučit, jestli
chceš!

OONA

Ne, ne — to bych se nesvedla naučit, ani za sto tisíc let!
(*Spiklenecky.*) Lady to někdy zkouší. Ale potřebovala
by papír.

ISABELA

Proč je tady?

OONA (*věcně*)

Je hostem Lorda MacLeoda.

ISABELA

Ale ona si nepřeje být tu.

OONA (*přemýšlivě*)

My si taky nepřejeme, aby tu byla. Ale ona je jako vel-
ká skua. Pták, co nepřináší nic dobrého. Pták, kterého
se nedá zbavit.

*Vstoupí Ráchel, groteskně a smutně oděna. Převlékla se
do šatů, ve kterých byla přivezena z Edinburghu, které
— přirozeně — jsou na nošení mnohem horší, potrhane
a rozpadlé, odhalují trapně mnoho těla. Možná předvádí
i šál či štolu nebo provizorní vějíř z peří mořských ptáků.*

RÁCHEL

Rašelinu! Oono, víc rašeliny do ohně!

OONA

Pánbůh vás opatruj, lady. Rašelina je vedle dveří. Vel-
ká spousta rašeliny.

ISABELA

Pánbůh vás opatruj, má paní.

*Ráchel vezme Isabelin pozdrav na vědomí odfrknutím
a kývnutím. Popochází kolem, ráda by se připojila k dru-
hým dvěma ženám, ale neví, jak to udělat, aniž by pozbyla
důstojnosti. Vstoupí do „domu“ a rozhlíží se.*

ISABELA (*volá na ni*)

Pastor bude každou chvíli zpátky. Hovoří s muži, co se
právě vrátili z Boreray.

RÁCHEL

Potom vyčkám.

ISABELA

Buďte, prosím, tak laskava.

RÁCHEL (*ukazuje na Oonu*)

Musím na ni pořád dohlížet. Nedělala by celý den nic, kdybych ji nechala.

OONA (*zavrtí hlavou v nevzrušeném nesouhlasu*)

Ochan, ochan!

RÁCHEL (*volá na Isabelu, spiklenecky*)

Neseděla bych tak blízko. Páchnou po terejích. (*Úzkostlivě se očichá, pak přerovná svou kolekci cárů, domnívaje se, že došlo ke zlepšení.*) Papuchalky do kaše! Tereje do jídla! I ta pálenka, co dělají, páchne po moči papuchalků!

OONA (*nevzrušeně a ne konkrétně k někomu*)

Papuchalkové nemočí! Nám návštěvníci taky páchnou nezvykle. (*Spěšně, zdvořile k Isabele.*) Och, vy ne, paní — ne teď. Každý na Hirtě musí vonět po Hirtě! (*Pichlavě.*) Ale ti, co jsou cítit nejvíc — to jsou ti, co jsou cítit po spoustách pálenky. (*K Isabele.*) Ukradla mi pálenku. Všechna pálenka, co jsem nadělala minulý týden — všechno pryč. Prospala celý včerejšek a dnešní ráno.

RÁCHEL

Lháčko!

OONA (*pořád neadresně, klidně*)

Co nevypila, někam schovala.

RÁCHEL (*usadila se teď kus od nich, výš ve stráni. Nelegantně se škrábe.*)

Ráda bych věděla, co se stalo s mými šperky!

OONA (*je z toho obviňována třikrát do týdne*)

Vždycky vykládá o špercích.

RÁCHEL (*škrábe se, prohlíží své cáry*)

Potřebuji novou spodničku.

OONA

Nevím, proč si zase oblékla ty edinburghské šaty.
(*Opět neoslovuje ani jednu z nich přímo.*)

RÁCHEL

Protože jsou to jediné, co mám, tak proto!

OONA

Dáváme jí dostatek šatů — a šátky na hlavu.
I když se teď Ráchel a Oona hádají (jejich pravidelné povyražení), je to Ráchel, která skáče Ooně do řeči a rozzuřuje se. Oona zůstává většinu času v klidu.

RÁCHEL (*k Isabele*)

Víte, čím si tady spínají ty svoje hadry? Rybářskými háčky! Bože na nebi!

OONA

Rouhání je těžký hřích. (*Skutečně podrážděná.*) Kéž vám Bůh odpustí!

RÁCHEL

Hřích? Hřích? Ten ostrov je plný hřichu! Je to jeden velký Bohem zapomenutý hřích!

OONA (*raněná*)

To je odporné rouhání. Odporné. Hirta je nejkrásnější místo, jaké Bůh kdy stvořil.

RÁCHEL

Hoho! Jak ty to můžeš vědět!

OONA (*k Isabele*)

Když zjara přilétnou ptáci, je to to nejrozkošnější místo na světě.

ISABELA

Ano, samozřejmě! Já to chápu, Oono!

RÁCHEL (*k Isabele, se skutečnou záští*)

Pokrytče!

Ráchel se posune od těch dvou ještě dál.

OONA (*k nikomu konkrétnímu*)

Pořád je plná pálenky.

RÁCHEL

Pokrytci! Jakobiti!

OONA (*k Isabele*)

A mnohem víc někam ukryla. Vím to.

RÁCHEL

Bridget mi nikdy neodepřela skleničku. Nebo rašelinu do ohně.

OONA (*jemně, nepřímě*)

Rašelina je u dveří.

RÁCHEL

A Bridget dovedla zpívat! Ne to vrčení, kterému říkáte zpěv! Bridget ta dovedla zpívat! (*Nezpívá, ale pobrukuje tiše.*) Binnorie, ach, Binnorie!

OONA (*chystá se k odchodu, k Isabele*)

Mám ještě práci. Nechala by oheň dočista vyhasnout.

A taky musím udělat nějakou pálenku.

RÁCHEL

To je správné... Jdi, jen jdi! Jen jdi! Nepotřebná, zlodějská bábo! Táhni do pekla — do Hádu — na Hirtu! *Oona je pryč. Isabela ji chce následovat, ale když Ráchel znovu promluví, i když ne přímo k ní, Isabela prostě nemůže jen tak odejít.*

Bridget mě nikdy neomezovala. Klaretu, kolik se mi zachtělo. A brandy. Brandy je nejlepší.

Pauza.

ISABELA

Kdo byla Bridget?

RÁCHEL (*ignoruje otázku*)

Toto nejsou mé nejlepší šaty. Ale pořád pamatují lepší časy než ty vaše. (*Upravuje si šaty a vlasy.*) Blážen!

To si myslí, že půjdu navštívit pastora v modré sukničce, samý rybářský háček?

ISABELA

Abych byla upřímná, myslím, že by uvítal... (*Odmleč se, bojí se urazit nebo spustit novou tirádu. Vytáhne z vlasů hřebínek.*) Mám tu hřeben — chtěla byste abych vám upravila vlasy?

Ráchel beze slova přisvědčí. Popojde blíž. Isabela jí ukáže, kam si má sednout, a pokouší se učesat její zacuchané vlasy. Zpočátku mlčení. Isabela nechtěně zatahá příliš silně. Ráchel už už chce protestovat.

ISABELA (*rychle, konejšivě*)

Budu se snažit, jak jen to svedu, má paní, abych vás netrápila. Ale zatáhnu-li příliš silně, jistě mi to prominete?

RÁCHEL (*uklidňuje se při česání*)

Mívala jsem překrásné vlasy. Lord Grange mě milovala pro mé vlasy, víte... Bridget mi je česala — ne služka — to bych nikdy...! Ta pořád před zrcadlem, pořád se nakrucovat před mým pánem! (*Hlasitě řihne, nebo si sevře žaludek, jako by ji bolel.*) Terejové! (*Prašťí se pořádně do břicha, možná znovu řihne. Pak je zase pro jednou všechno v pořádku.*) Pánbůh nás ochraňuj, co to místní jídlo s člověkem nenadělá!

ISABELA (*po chvíli*)

Kdo byla Bridget, lady?

RÁCHEL

Bridget byla moje chůva. Bridget byla jediná přítelkyně, kterou jsem měla. Bridget byla moje matka.

ISABELA (*zmatená*)

Vaše matka?

RÁCHEL

Byla lepší než moje matka. Byla u mě, pořád. Nemohla jsem v noci spát, pokud tam nebyla Bridget.

ISABELA

Moje malá sestřenka, Alžběta, se bála tmy. Nechtěla spát sama.

RÁCHEL

Strach ze tmy... Strach usnout... ale když u mě byla Bridget — a k tomu malá kapka brandy... (*Náhle.*) Jak vypadám?

ISABELA

Ještě jsem neskončila. Pořád jsou samý chuchel.

RÁCHEL

Nemám zrcadlo, abych se podívala. Nemáte zrcadlo?

ISABELA

Sed'te klidně, lady.

RÁCHEL

Tady ten kousek... (*Sáhne si na temeno.*) Uzdravil se, ten kousek?

ISABELA

Je tu místečko, kde vlasy nerostou. Jenom malý kousek.

RÁCHEL (*celkem mírně, česání ji uklidňuje*)

Tam mi je Lovatovi muži vytrhli z hlavy. Vytrhali mi zuby a vyškubali vlasy. Měli šest nebo sedm koňů. Přivázali mě na koně za Petra Fräsera, přivázali mě pevně plátnem, abych nemohla seskočit...

ISABELA (*po chvíli, obezřetně*)

Kdy? Kdy to bylo, má lady?

RÁCHEL

V zimě. Tu zimu, co se městem prohnala psinka. Lidi měli obličejy celé opuchlé a prsa a krky celé bolavé. Chřipka tomu říkali.

ISABELA

To byla zima, co onemocněla a zemřela má teta. Před šesti zimami. Jste tu šest let.

RÁCHEL

Nejdříve jsem byla na ostrově Hesker. Alexander Mac-Donald slíbil, že mne nechá odejít. Dala jsem mu své prsteny. A místo toho mě dovezl sem!

Je ponořená v beznaději. Isabela vzdá česání. Litujíc ji, vezme ji za ruku nebo si klekne vedle ní.

ISABELA

Ale proč vám to provedli? Proč?

RÁCHEL (*nenávisťně*)

Protože jsou to samí lháři — a já vím o těch lžích!

ISABELA

Jakých lžích?

RÁCHEL (*začíná se rozpalovat*)

Jezuitské lži! Jakobitští špehové!

ISABELA

Ale jací špehové? Kdo?

RÁCHEL

Všechna ta sebranka! Simon Fraser, Lord z Lovatu; a Alexander Forster z Carsbonny; a MacLeod z Muiravondale, a Peter Fraser, ta ropucha, ten poskok, a Mar — drahý Mar, můj příkyvující švagr!

ISABELA (*šokovaná*)

Váš švagr? Ale váš muž nikoho nepodezíral? Jeho vlastní bratr vás unesl?

RÁCHEL

Můj manžel je znám svou ctností. Zbožný muž. Znamý pro svou neochvějnou zbožnost! Víte, že... (*Zapomněla, který příběh to vypráví.*) ...jednou byl holičský pomocník... (*Ted' neví, jak příběh pokračuje.*) ...ale teď si nevzpomenu. Ten příběh je v Edinburghu dobře znám.

Vstoupí Aneas. Neskrývá se, ale ženy si ho zatím nevšimnou.

ISABELA

Máte děti?

RÁCHEL

Čtyři syny. Čtyři dcery.

ISABELA

Ale ti se musejí zajímat, kde jste! Och, dozajista jim musí chybět —

RÁCHEL (*každé slovo nenávistné prsknutí*)

Plemeno zmijí! Jeden horší než druhý!

Isabela je zaskočena takovou nenávistí.

Nikdy jsem nechtěla děti. Chtěla jsem svého pána. Když se narodilo první — syn...! Kristapána, jak on chtěl syny! Porodní bába se mnou byla dva dny, tři noci! A on byl v Londýně!

ISABELA

Je to daleko.

RÁCHEL

Dala bych syna, kdybych mohla mít svého muže zpátky! Snad si nemyslel, že jsem slepá! Pozoruji, jak se služebná zaobluje měsíc po měsíci — tak ji vypakuje a řekne mi, že jsem se pomátla. Když se doslechnu, že má v Londýně ženskou — poví svým přátelům, že jsem lhářka a čarodějnice! (*Nenávistně.*) Má ženské všude! On —

Ráchel náhle přestane, když spatří Anease. Je strnulý samou počestností.

ANEAS

Dobrého dne vám.

ISABELA (*se strachem*)

Lady Ráchel, toto je můj manžel, pan Seton.

ANEAS

Váš služebník, madam.

RÁCHEL

Pastore! Jaké potěšení! Jak je v Edinburghu?

ANEAS

Všechno v pořádku.

RÁCHEL

Je to už nějaký čas, co jsem tam byla.

Pauza.

Vysvětlovala jsem vaší ženě, z jakých důvodů.

ANEAS

To jsem pochopil.

Ráchel se chystá promluvit, ale Aneas jí v tom zabrání; rychle pokračuje:

Prosím — neobtěžujete se opakováním vysvětlení, lady. Jsem si jist, že moje žena mi je vyloží. Ale vy — zdá se, že nejste ve své kůži.

Ráchel vypadá politovánímhodně, je v rozpacích.

RÁCHEL *(k Isabele, ale nepřímou a tiše)*

Taková přísná zbožnost!

Isabela, nejistá i za Ráchel, by ráda, aby se Aneas pokusil něco napravit, i když vidí, jak je rozzuřený — rozzuřený na ni i na Ráchel. Postoupí k němu.

ISABELA *(mluví velmi tiše, ne jen její slova, ale i její pohled prosí o soucit)*

Aneasi! ...Aneasi!

Trapné ticho. Aneas přemýšlí, co by řekl.

ANEAS

Doufám, že se vám daří dobře, má paní? Počasí je tu poněkud drsné. Daří se vám dobře?

RÁCHEL

Dobře se mi nedaří — ale mrtvá taky ještě nejsem!
(Otočí se na něj s úsměvem, konvence opět nastoleny.)

Budiž pochválen nás Stvořitel na nebesích.

ANEAS

Nebyla jste včera v kostele. Doufám, že se budete moci s námi modlit dnes večer. Držím modlitební shromáždění.

RÁCHEL (*po pauze, sotva slyšitelně*)

V gaelštině! Pche!

ISABELA

Lady Ráchel nehovoří gaelsky.

ANEAS

Budu se s vámi modlit v angličtině. Kdykoli si budete přát.

Ráchel neřekne nic.

Musí to být již drahý čas, co jste odříkala credo a příkázání pastora církve.

Žádná odpověď.

Můžete uctívat Boha a modlit se v domě Božím, aniž rozumíte, co se říká. Moje manželka také dosud nerozumí řeči.

Žádná odpověď.

Máte Bibli? Mám u sebe jednu, kterou vám mohu dát, budete-li si přát?

Ráchel popojde vzhůru po stráni. Znervózňovala ji představa setkání s ním a teď si připadá směšně, zuří.

(Volá za ní.) Je pravda, co mi řekli ostrované? Že se neúčastníte jejich bohoslužeb?

RÁCHEL (*hlasitě, vzdorně*)

Budu se znovu modlit k Bohu, až mne odvede z této proklaté skály!

Isabela se plácne přes pusy.

ANEAS

Isabelo? Jdeme!

Počká, až ho předejde a odchází za ní. Ale jak jde, na okamžik se nerozhodně zastaví, zvažuje, že by s Ráchel ještě promluvil. Ráchel se k němu nahoře ve stráni otočí zády. On odejde.

Jak hasnou světla, Ráchel se nehýbá. Slyšíme hlas předzpěváka předzpívat první verš žalmu v gaelštině. Každý

verš je zazpíván předzpěvákem a pak opakován obcí. Žalm pokračuje dokud se nerozsvítí světla na další scénu.

4. SCÉNA

Když zpěv utichne a světla se rozsvítí. Slabě: je noc, nebo spíš před svítáním. Aneas a Isabela jsou v domě. Ona ve své bílé košilce, on v košili. On sedí na posteli ztracen v myšlenkách. Ona si zrovna sundala boty a punčochy, smotává punčochy.

ISABELA

Zítř — nebo spíš dnes, vzhledem k tomu, že už svítá — přestanu nosit punčochy a taky boty. Myslím, že je neobuju, dokud se nevrátíme do Edinburghu. Směšné nohy...! Měkké jako ten šťovík, co roste na Conachairu!... A ty, Aneasi, budeš dál nosit boty?... Aneasi?

ANEAS

Šupiny!... Šupiny!

ISABELA

Aneasi?

ANEAS

Slyšela's, co řekl ten mladík dnes večer? Když jsem ho zkoušel z katechismu? (*Nevěřičně.*) Slyšela's, co řekl o stvoření člověka?

ISABELA

Nerozumím gaelsky. (*Zívá, šťastná, že dlouhé modlitební shromáždění je u konce.*) Skoro vůbec. Takže modlitby se mi zdály velmi dlouhé. Ale zpěv se mi začíná líbit. Ten způsob, jakým se nese a vlní — oni skutečně dosahují až do nebe.

ANEAS (*neslyšel, co říkala Isabela. Je šokován odhalenými modlitebního shromáždění; ne rozzuřený, ale posmutnělý*)

Ten mladík mi řekl, že Bůh stvořil člověka od hlavy

k patě pokrytého — šupinami! A že skrze hřích přišel člověk o tuto svou dobrou kůži a šupiny že mu teď zbyly jen na prstech na nohou a rukou!

ISABELA

Šupiny by na Hirtě byly užitečná pokožka.

ANEAS

Isabelo! Je to nesmysl — rouhavá lež! A každý tady — každá duše na tomto ostrově — všichni souhlasně přikyvovali. Oni tomu všichni věří— tomuhle...!

ISABELA

Bůh je dozajista nezatrátí jen proto — pro tohle! Vid'?

ANEAS (*v šoku i z ní*)

Isabelo! Spasení můžeme dojít jen skrze víru v pravdu. Milost ducha a víru v pravdu!

ISABELA

Lady Ráchel nebyla dnes večer v kostele. Viděla jsem ji venku. Skrývala se ve stínu, sledovala nás, jak jdeme dovnitř. Ubožačka.

ANEAS

Není to žádná ubožačka. Je to bezbožné, podlé, zlé stvoření. Nebudeš s ní už nikdy mluvit.

ISABELA

To je směšné.

ANEAS

To je rozkaz!

ISABELA

Její chatrč je u pramene. Nemohu se jí vyhnout. A kromě toho — nechci. Nechci být tak krutá.

ANEAS

Všechno na ní je nechutné a bezbožné. Její vyjadřování, její vzhled —

ISABELA

Ale to není její vina, nemá jiný oděv, nemá žádný hře-

ben, zrcadlo. (*Rozhlíží se.*) Copak... jen se podívej, jak tu všichni žijeme!

ANEAS

Ženy z ostrova se oblékají sdostatek spořádaně.

ISABELA

Aneasi, oblékla ty městské šaty výhradně na setkání s tebou! Myslela, že je to vhodné!

ANEAS

Vhodné! Není nic lepšího než nevěstka! Nebudeš s ní už nikdy mluvit, Isabelo!

ISABELA

Ale to je to, co postrádá — rozhovor s někým. Jestli je blázen, tak je to jenom její osamělostí, Aneasi, a protože s ní tak špatně zacházeli.

ANEAS

Když něco řeknu, tak to tak taky myslím. Slyšela's?

ISABELA (*po vzpurném odmlčení*)

Budeš sloužit mši nějakým osmdesáti ostrovanům a přehlížet jednu duši, která tě potřebuje?

ANEAS

Mým úkolem je místní obyvatelstvo nábožensky vzdělat a vést je ke spasení.

ISABELA (*ne přímo k němu*)

Ostrované se budou modlit a vzdávat chválu do svítání. Ať už tu pastor je nebo ne. Ale lady Ráchel se skryje ve stínech venku. Vyděšená.

Otočí se k lůžku. Aneas si už lehl, hotov spát.

ANEAS

Zhasni lampu, Isabelo. Jsem unavený.

ISABELA (*rozhořčená jeho postojem k Ráchel*)

Radši ji nechám hořet. (*Pauza. Stojí vyzývavě s lampou, jistá si ve své drzosti, ví, že Aneas je pravděpodobně příliš ospalý, než aby poslouchal.*) Když už máme jako

papuchalkové zalézat do díry ke spánku, nesmíme mít u sebe aspoň světlo? Pořád narážím hlavou a rukama na kámen. Jsem samá modřina. Věděla bych, co se šupinami. Měkounké, jako hadí. (*Obdivuje imaginární šupinatou kůži na svém těle.*) Mohla bych se plazit přes skály... a sklouznout do moře. Miloval bys mne? Oděnou do šupin?... Aneasi? Tiskl bys mne silněji, kdybychom byli oba stvořeni znovu, nevinní, oděni v šupinách?... Sklouznul bys do moře... okolo mne... se mnou?

Zvuk venku. Ráchel zakopla. Brblá si pro sebe.

RÁCHEL

Peklo!... a zatracení!... Prokletí a peklo a zatracení!...
„To hora pekelná, vece on“ (*Zpívá.*) „To hora pekelná, vece on.“

Isabela to jde vyzkoumat, Ráchel je na stráni.

RÁCHEL (*ted' zpívá*)

„Ach, co to za hora, ona dí,
že jest samý led a sníh?
To hora pekelná, vece on,
tam Ráchel Erskine se mnou musí jít.“

Uvidí Isabelu, volá na ni.

Vylez odtamtud, ať jsi kdo jsi. Pojď a zatancuj si na hoře! Pojď a přidej se ke slavnosti! Uspořádáme vznešený bál pro vznešené občany edinburghské! Ty a já!

ISABELA

Tiše tam, má paní! Probudíte pastora — probudíte celou vesnici!

RÁCHEL (*zpívá*)

„Však jenom zmlkni, srdce mé,
to jsou jen řeči marné!
Já ukážu ti bílé lilie,
co kvetou na dně moře.“

ISABELA (*skočí jí do toho*)

Ššššš. Běžte zas do postele. Nesmíte zpívat takhle brzy ráno. Poděsíte všechny děti! Měla byste spát, jako ony.

RÁCHEL (*elegantně*)

Já jsem toho nikdy moc nenaspala. Lord Grange a jeho mladá manželka tancovali do ranního úsvitu.

ISABELA

Už dávno svítá.

RÁCHEL (*už ne tak elegantně*)

Do kola, Isabelo! Seber svého muže a zatančete si trošku!

ISABELA (*přistoupí k ní blíž*)

Buďte tiše! Lady, musíte být tiše!

RÁCHEL (*motá se kolem, tancuje, hlasitě zpívá*)

„Však jenom zmlkni, srdce mé,
to jsou jen řeči marné!“

ISABELA (*popuzeně*)

Zavřete ta svá ústa, prosím?

Isabela by zašla do domu, ale Ráchel ještě přidá na hlasitosti, donutí ji tím, aby zůstala.

RÁCHEL

Líbí se ti? Copak ho nechceš? Nechceš? (*Ještě hlasitěji. Isabela má strach, že se Aneas probudí.*) Chceš? Nebo ne?

ISABELA

Ššššššš.

RÁCHEL

Tak jak? (*Znovu hlasitěji.*) Tak?

ISABELA

Ano. Ano. Někdy si myslím — ano.

RÁCHEL

Tak si vyhrň košilku a pohni sebou! Jen se pohni!

Isabela se odvrátí.

Tak přísná zbožnost!

ISABELA

Ne! Ne. Ale jak si můžu... vyhrnout košilku... když on pořád mluví o milosti Boží! Zklamal se ve mě.

RÁCHEL

On si tě ještě nezkusil!

ISABELA

Neřekla bych, že se mu líbím. Nemyslím, že mě chce.

RÁCHEL *(bez velkých cavyků)*

Zeptej se ho! Muži se snáz položí, když nemají šaty.
(Dlouze se zadívá na Isabelu.) Tys ho ještě neviděla nahého?

Isabela nic neřekne.

Ani jiného muže?

Na to není co říct.

Isabelo kdo ví čím, tys vedla zabeďněný život! *(Nezpívá, jen výsměšně cituje z písně.)*

„Tu náhle zbledla její tvář,
z očí přival slzí řine se.“

ISABELA

Já ti dám slzičky! Zvládla jsem šest dětí svého strýce!
Jestli nezavřeš tu svou pusu — tak tě — já tě —

Couvne, uvědomí si Ráchelino postavení.

RÁCHEL

Čtrnáct dnů provdaná! Měla bys s ním být teď v posteli! Sladce svedena? Delikátně zkažena? *(Hlasitěji.)*
Nebo drsně uchváćena!

ISABELA

Tiše! Buďte tiše! Vzbudíte ho!

RÁCHEL

Jak svědčí postel z kamene a slámy „šťastnému svazku“?

ISABELA (*k sobě*)

Postel? Spíš pramen.

RÁCHEL

Jak se muž... šatu duchovního... v té posteli?

ISABELA

Voda tam stojí na kamenech tlustě — jako peří!

RÁCHEL

Oj, jenže — jak stojí on?

Pauza na odpověď, která nepřichází.

Co ty jsi zač? Myš? Co ti teče v žilách? Voda?

Když se podívá na zaraženou a zmatenou Isabelu, Rachel najednou — zcela netypicky — pocítí lítost.

Požádej ho sama! Vem ho do postele a řekni mu!

Překřič ho! Oslov ho! Udeř ho! (*Šokovaná Isabelinou nejistotou a úzkostí.*) Kousni ho!

ISABELA (*zakucká se překvapeným smíchem*)

To bych nesvedla!

RÁCHEL

Svedeš. (*Zadívá se na ni.*) Můžeš to aspoň předstírat!

Pauza.

(*Nesouvisle.*) Už jsem vám vyprávěla, jak měl jednou

Lord Grange kousanec na zadku?

Isabela se nervózně uchechtne.

RÁCHEL

Ach ne, ne ode mě! To ta liška, co jsem měla! Měla jsme ji ještě jako novorozené liščátko. Byla stočená v pokrývkách v nohách postele. Sedl si, aby si natáhl kalhoty — a...

Obě se začnou smát.

To měl za to hraní a děvkaření. Urozená lordova zadnice byla nakažená! Musel trčet doma, jíst jídlo z krbové římsy, spát na břicho. A já to povídala každému! Každému! Kam jsem jenom šla! „Tu náhle zbledla jeho tvář,

z očí přival slzí řine se.“ (*Ječí vítězně.*) A patřilo mu to, parchantovi!

Vstoupí Oona.

OONA (*k Isabele*)

Bůh vás ochraňuj, paní. Bůh vás ochraňuj, lady.

RÁCHEL (*není ráda, že ji vidí*)

Co ty tady? Co tu chceš?

OONA

Je ráno, má paní.

RÁCHEL

Ano. Díky Bohu!

OONA

Chtěla jsem vědět, kde jste. (*K Isabele.*) V noci ona nikdy nespí.

RÁCHEL

Temná, divoká noc... samý zlý sen! Bridget mě nikdy v noci neopouštěla.

OONA

To vy jste opustila mne, lady. (*K Isabele.*) Spává přes den, ale v noci nikdy. Za chvíli ji dostanu do postele.

(*K Ráchel.*) Chcete se teď najíst?

Oona popojde k Ráchel, ale ta se posune nebo popojde pryč, výš do stráně.

RÁCHEL

Bridget mi dávala na noc brandy. I když jsem byla ještě dítě — brandy. Proti d'áblům v mé hlavě. Nejsou jako ti tví duchové, Oono — d'ábly nezkontrolíš hrnečkem mléka na kameni! (*K Isabele.*) Víte, mají boha, který žije v prameni!

OONA (*rozhodně*)

Léčí mnohé nemoce.

RÁCHEL

Nechávají mu dárky! Větvičky a kameny a kusy starých hadrů! Hoho! Všichni jsou tu blázni!

OONA

Je to požeňnaná voda, voda z Tobar Nam Buaidh.

RÁCHEL

Bůh ve vodě a víla v každém kameni! (*Vzhlédne do nebe, uvidí něco ve výšce na obloze.*) A ďábel — podívejte — na nebi!

Ukáže na ptáka. Všechny tři ho sledují.

ISABELA

Jaký je to pták?

OONA

Skua! Přilétla v březnu! Ještě ji nedokázali chytit.

Oona sleduje ptáka nenávistně, Rachel s obdivem.

ISABELA

Vy je jíte? Skuu?

OONA

Sníst ji? Až ji muži chytnou, vypíchneme jí oči a sešijeme křídla a pošleme po proudu. Aby umřela dlouhou, pomalou smrtí.

Isabela přestane na okamžik sledovat ptáka a obrátí se na Oonu, překvapena nenávistí v jejím hlase.

OONA

Je to zplozenec pekla!

Dívají se za ptákem do dálky.

ISABELA

Támhle něco je — podívejte, támhle — na vodě!

OONA

Loď!

ISABELA

Člun!

OONA (*gaelsky*)

Se'a Stiubhard a th' ann! Is cinnteach gur e'a Stiubhard a th'ann! [To je správce! To musí být správce!] (*anglicky*) Správce jede. (*Rozrušeně v gaelštině.*) Tha'a Stiub-

hard a tighinn! [Správce jede!] (*Anglicky.*) Musíme to říct ostatním. Bude potřeba pomoci člunu v zátoce — potřebujeme každého dolů na pobřeží na pomoc.

ISABELA (*gaelsky, vzrušeně*)

Tha'a Stiubhard a tighinn! [Správce jede!]

Oona odběhne volajíc v gaelštině. Ráchel strne znechucením a hněvem při zmínce o správcově příjezdu. Isabela vběhne do domu.

ISABELA (*křičí na něj*)

Aneasi! Jede správce! Je tu správce!

Za scénou Oonin hlas v gaelštině. Možná výkřiky jiných gaelských hlasů. Aneas se zvolna probouzí.

Isabela chce běžet za Oonou, vzpomene si, že by si měla vzít šaty. Je tak rozrušená, že vyběhne na práh domu, ale šaty stále jen drží v ruce. Když si to uvědomí a chce si obléct šaty přes košilku, pohlédne vzhůru do stráně a uvidí Ráchel. Isabela na chvíli zapomněla na Ráchelinu nenávisť ke správci a svůj vlastní nedávno vyslovený názor na něj.

ISABELA (*s nejistou výmluvou*)

Tak už je tady. Správce. Musíme jít pomoci ke člunu.
(*Ale cítí se trochu jako zrádce.*)

Aneas se zvedne na jednom lokti — zrovna se probral.

RÁCHEL (*důstojně, nenávisťně, nemluví k nikomu konkrétně*)

Správce je prohnílý lhář! Všechno, co vypouští z úst, jsou lži!

Tma.

JEDNÁNÍ DRUHÉ

1. SCÉNA

Hudba. (Židovská harfa, dudy nebo píšťaly.) Taneční melodie. Občas výkřik během tance. Hudba začne dost hlasitě (aby publikum pochytilo melodii), ale stáhne se do pozadí, když se rozsvěćují světla. Ráchel je v domě — právě dopsala nebo dopisuje dopis. Spěšně ukryje inkoust a zbylý papír; když slyší, že se blíží Isabela. Isabela vstoupí (oblečená jako místní ostrovanky a bosá), prozpěvuje si taneční melodii, šátek drží nad hlavou, tančí kroky, které se právě naučila. Jde k domu. Náhle se zastaví, když tam spatří Ráchel.

ISABELA

Má paní! Bůh vás ochraňuj! Neviděla jsem vás, od...
od té chvíle, co dorazil správce a jeho lidé.

RÁCHEL (*s pohrdáním*)

Takže — takže jste tančila se správcem!

ISABELA

Tančila jsem se svým mužem. Měla jste se přidat ke svatebním oslavám, lady.

Ráchel si hlasitě odfrkne.

Byla byste vítána.

RÁCHEL

Jsou to žalářníci, ne přátelé.

ISABELA

Neměla jste hlad? Oona vás nikde nemohla najít. To jste byla celou tu dobu hladem?

RÁCHEL

Mrtvá ještě nejsem!

ISABELA

Správce dnes večer odjíždí.

Ráchel si odfrkne při zmínce o správci.

Je mi vedro ze všeho toho tancování. Slunce pálilo a celý den ani větříček.

RÁCHEL

Z toho ti vedro není. Já jsem tě viděla, a pastora, nahore za domy, když ostatní tančili!

ISABELA

Šli jsme se projít!

RÁCHEL (*výbuch přisprostlého smíchu*)

Takže — konečně ses naučila vyhrnovat košilkul! Já napřed myslela, že jsou to ovce — až na to, že jste nedělali žádný rámus. Ani „beeeee“!

ISABELA

To jste byla vy? To jste byla vy! To chrastění kamínků — ten klapot, co nikdy nepřestal!

RÁCHEL

Byla bych tě povzbudila, ale pastorovi by se to asi nelíbilo!

ISABELA (*urazená*)

Vy — špehounko! Vy slídivá, vlezlá — provedla jste špatnost — ublížila! — víte to? Kdyby to nebylo pro — všechn ten rámus —

RÁCHEL

Beeeee!

ISABELA

Já se nemusím stydět. To vy byste se měla stydět. Jsme muž a žena, jsme milenci —

RÁCHEL

Přísně zbožné otrhané panenky!

ISABELA

Jsme milenci ve svátosti manželské. Takže se nemám za co stydět.

RÁCHEL

No to je jiná řeč. Teď se chvěješ — máš ve tvářích krev. Buď taková — zase příště!

ISABELA

Budu, jaká se mi zachce! A on taky! Někdy mi tenhle ostrov připadá zalidněnější než tržiště!

RÁCHEL (*výsměšná nálada pryč, překvapená Isabelinou divokostí*)

To's moc dobře... vymyslela. Byl to chytrý tah, vzít ho tam nahoru. Lepší než postel z kamene, co? Mechová a měkounká.

ISABELA (*ledově*)

Mám říct Ooně, že jste zpátky, má paní?

RÁCHEL (*ignoruje to*)

Když si můj Lord na mne troufnul — v domě mého bratra, lovecký večírek — věděl přesně, o co mu jde. Světák. Svádění bylo jediné umění, které mu stálo za námahu. Zcela nevybíravě, jak se ukázalo... pořád... To jsem tehdy nevěděla. Och, on byl nádherný milenec. Ďábelský milenec. Bylo mi patnáct. Unesl mne do Edinburghu. Nikdo nebyl tak šťastný, jako já! Leželi jsme spolu zamčení, jenom jsme celou dobu poslouchali, jestli neuslyšíme koně mých bratrů. Věděli jsme, že nás budou pronásledovat. Věděli jsme, že budou ozbrojení.

ISABELA (*její zájem proti její vůli roste*)

Zastřelili by ho?

RÁCHEL

Zastřelili ho — sestřelili ho do manželství! Nikdo nebyl

tak šťastný, jako já. (*Vítězně k Isabele.*) Leželi a lehávali jsme spolu znovu a znovu! Ano! Ale... potom!... Nebyla jsem víc než podhlavník, na který se zhroutl ve tmě. A potom? Potom... chovná klisna, kterou je třeba obstarat, když se vrátil z Londýna. Otrhaná panenka, co se shodí ze schodů.

Mlčení.

Zapamatuj si čas líbánek, Isabelo... ten měsíc... líbánek...

Zmlkne. Isabela se bojí odejít. Hudba utichla.

ISABELA

Musíte mne propustit, lady.

RÁCHEL

Ne. Nechoď. (*Královsky.*) Nepropouštím vás. Potřebuji si s vámi o něčem promluvit. Posad'te se. Proč neusednete? Sednout! (*Rozhlédne se kolem, snaží se soustředit. Vytáhne dopis.*) Laskavost. Mám dopis.

ISABELA

To je pastorův papír!

RÁCHEL

Ne. Můj. Můj dopis.

ISABELA

Píšete svému manželovi?

RÁCHEL

Svému příbuznému, Charlesi Tinwaldovi. Právníkovi. Charles, ano... jmenuje se Charles...

ISABELA

Má paní, z toho nebude nic dobrého. Není žádný způsob, jak poslat —

RÁCHEL

Člun! Člun odplouvá dnes v noci!

ISABELA

Správčův člun, lady. On váš dopis nepřevzme.

RÁCHEL

Mě ke člunu nepustí. Ale ty tam můžeš. Teď nakládají pachtovné.

ISABELA

Nemůžu.

RÁCHEL

Olej a ryby a peří — ty jdou přímo k MacLeodovi. Ale vlna se posílá dál — Oona to říkala — to Inverness, a do Edinburghu. Schovej ho do vlny!

Isabela vrtí hlavou.

(Opět vladařsky.) Mám dozajista právo, poslat dopis svému bratranci. Nejsem vinna žádným zločinem. Milovala jsem svého manžela.

ISABELA

Slibuji vám, lady, až se vrátíme do Edinburghu, já — pastor se za vás přimluví. Dozajista.

RÁCHEL

Toto jsou moje slova — pro mého příbuzného.

ISABELA

On navštíví vašeho příbuzného.

RÁCHEL

Pastor odmítne! A vy zapomenete! Kromě toho, nikdo se pro mne nevypraví, ne v zimě. Nikdo to nesvede. A příští rok už budu šílená — nebo mrtvá — nebo mě přestěhují někam jinam, zpátky na Hesker. Kdo ví kam? Na Heskeru mi ani nedávali najíst. Chtěli mě umořit hladu. Jedla jsem chaluhy a mušle a ovčí trus. Nedali mi žádné šaty. Ukradli mé prsteny. Přišla jsem o všechno, co jsem měla. *(Ještě jeden útok.)* Vy máte prstýnky na prstech, vy všechny ženy tam dole — prozpěvujete a tančíte — a slízáte se za kůlnama! Řekl mi, že mě miluje, ještě než mě dostal. Je to jen dopis pro příbuzného. Chápete?

Snaží se ho vecpat Isabele do ruky. Někdo za scénou volá

na Oonu v gaelštině. Oona odpoví (za scénou). Rachel chytne Isabelu, sevře ji pevně.

Schovej ho do vlny! Vlna se veze do Inverness a někdy do Edinburghu! Schovej ho do vlny!

Odejde, když Oona vstupuje z druhé strany. Když vidí Isabelu, Oona volá.

OONA (*gaelsky*)

Dia g'ur gleidheadh, a Bhana-mhaighstir. [Pán Bůh vás opatruj, paní.]

ISABELA (*gaelsky*)

Dia g' ur gleidheadh. [Pán Bůh tě opatruj.]

OONA

Hledám svou paní. Říkali, že šla tímhle směrem.

ISABELA

Ano. Byla tu.

Opět začne hudba. Další tance — mnohem živější a veselější než ten předchozí.

OONA

Mám strach, že ukradne nějakou správcovu whisky. Má ji dobře schovanou, ale co je to platné... ona je vychytralá. Jestli provede nějakou nepravost, než správce odjede, bude to pro mne špatné.

Výkřiky (za scénou) od tanečníků a přihlížejících.

Měla byste jít tančit, paní Isabelo.

Pauza. Isabela stojí provinile s dopisem v ruce.

OONA

Ten tanec už brzo skončí. A pak odpluje člun.

Isabela svírá dopis, přemýšlí, co dělat.

Och! Vy jste napsala dopis! Pošlete ho po správci!

Zvědavě, ale zdvořile vezme Oona dopis od Isabely a zblízka ho prohlíží.

To musí být velmi obtížné... udělat všechny tyhle značky. Velmi obtížné!

ISABELA

Znáš to, když někdy přemýšlíš, jestli je správné něco udělat nebo neudělat?

OONA (*s naprostým porozuměním*)

Jako jestli je počasí vhodnější pro lov ptáků nebo pro rybaření? Někdy to muži tak dlouho rozhodují, že už na to nezbude dost času! Takže muži sní, co jsme uvařily, a zalezou do postelí.

ISABELA

Ne. Já myslím, když musíš něco rozhodnout sama za sebe.

OONA

Och. Jako jestli je správné skočit ze člunu na skálu, když se roztrhne tahle vlna nebo ta další?

ISABELA

Jsi velmi dobrá žena, Oono.

OONA

Doufám. Hirta je poctivé místo. Jenom cizinci někdy nejsou poctiví. Och — já nemyslím vás, paní Isabelo. Je načase, abych zjistila, kam se má paní schovala. Ta moje skua!

Oona odejde. Isabela nervózně svírá dopis. Taneční hudba zrychlí. Několik výkřiků od tanečnicků. Isabela odejde s dopisem v ruce směrem k pobřeží a člunu. Světla hasnou, hudba slábně, ale neztlachne docela... přejde v tichý „air“, který otevírá další scénu.

2. SCÉNA

Později téhož večera.

Hudba ztlachla, přešla v jiný „air“ — tišší, jemnější; někdo hraje na píšťalu nebo dudy, pro sebe, líně. Většina os-

trovanů šla spát nebo se do postele chystá. Vstoupí Aneas, Isabela pár kroků za ním. Jsou jeden vůči druhému trochu nejistí v chování, myslíce na čas spánku — a postel. Dveře postele jsou více méně zavřené.

ISABELA

Je to skoro nezvyk najednou netančit. Jako když námořníka vyhodí na souš.

ANEAS

Netančila jsi se správcem.

ISABELA

Nepožádal mne.

ANEAS

Hledal tě k poslednímu tanci... než odpluli.

ISABELA

Byla jsem už na pobřeží. Dívala jsem se, jak nakládají pachtovné.

ANEAS

Měla sis s ním zatančit.

ISABELA

Raději tančím s tebou. Tři dny a noci tančit! Můj strýc tanec odsuzuje... Kdybych teď byla v jeho domě, zapálila bych kahánek a vyprávěla dětem příběhy. Příběhy o jejich matce. „Jakou barvu měly její vlasy, Isabelko?“ „Jaké zpívala písničky?“ Byla to žena jak předobry chleba. Dokonce po chlebu i voněla, horkém, zamoučeném. Můj přísný strýček, odpůrce tance, plakal, když zemřela.

ANEAS

Byla světlem jeho očí. Vzácnější nad zlato.

ISABELA

Ano. Jistě, ale... Jaká byla, jak... když byla mladá, a čerstvě provdaná... jaká byla? A strýček?

Pauza, už by odpověděl, když ona pokračuje.

Byla jsem hubená jako třísečka, když teta zemřela. Samá ruka, samá noha. A z ničeho nic jsem vyrostla, zakulatila se. Připadala jsem si směšná — veliká. Děti se smály mým ňadrům, když mě líbaly na dobrou noc. Byla jsem tak plná osamělosti, že by ze mě mohla vytrysknout jako potopa.

ANEAS

Isabelo —

ISABELA (*její první slovo téměř unisono s jeho „Isabelo“, přerušuje ho*)

Aneasi, promiň. Včera večer, když jsme zašli za kůlny, já —

ANEAS

Bylo to příliš náhlé —

ISABELA (*znovu mu skočí do posledního slova*)

Ne.

ANEAS

Příliš hrubé —

ISABELA

Ne, ne, ne. Byla jsem tak — směšná. Měla jsem pocit, že nás někdo sleduje. Nikdo tam nebyl, jenom ovce! Ale já myslela... takový nápad... promiň...

ANEAS

Ten den před slavností, slyšel jsem zpívat ženy, když jsem scházel dolů z kopce. Připravovaly jídlo před Marshalinovým domem. Bylo horko. Byly nahé až do pasu. Válely těsto, stloukaly, skláněly se a otáčely. Myslely, že jsou samy. Muži byli na útesech. Měl jsem jen projít. Ale byla tam jedna... vlasy se jí rozvázaly a padly přes prsa. To bělostné mléko jejích ňader! Když píseň utichla, tahle ta, ta, která mne tak rozrušila, zpívala sama. Anglicky. (*Pauza. Podívá se jí do očí.*) Rád tě poslouchám, když zpíváš. Toužil jsem

po tobě toho večera, jenže ta MacCrimmonovic malá onemocněla a byla's u ní celou noc.

ISABELA

A další noc tě zdržel správce. Pili jste do svítání.

A minulou noc, tam za kůlnou, já —

Rozpletl jí vlasy. Líbá její ňadra. Nejsou zkušené nebo elegantní, to jejich neohrabanost je tak dojemná. Jsou u lůžka. To Isabela otevře jeho dveře, Aneas je zaměstnán svlékáním kabátu či košile nebo laskáním Isabeliných vlasů či ramen.

Isabela krátce překvapeně vykřikne; zírá šokovaná dovnitř lůžka. Aneas sleduje její pohled — konsternován.

Láhev od whisky se vykutálí na podlahu.

RÁCHEL (*ještě ji nevidíme. Nejprve ospalé, zdušené neurčité krknutí, potom*)

Bridget? To je Bridget? Kdes byla?

Ráchel nebo nějaká její část se objeví ve dveřích lůžka, rozespalá, opilá.

Noc. Už zase noc. Pane na nebi!

Zpozorní. Poněkud přijde k sobě. Když uvidí pastora, dost rychle vystřízliví. Přejde ke svému společenskému tónu.

Och, pastore! Přišla jsem vás navštívit. Zdvořilostní návštěva. Abych se podělila o whisky, kterou vám správce zanechal. (*Všimne si Isabely.*) A Isabela! Dobrý večer!

Aneas dá paži před Isabelu, donutí ji ustoupit od Ráchel.

(*K Aneasovi.*) Ta whisky, co vám správce nechal, není zrovna nejlepší.

Pokusí se jí vzít láhev. Ona ucukne, zkušeně se brání.

(*Isabele.*) *Déshabillé?* Oba? Tak brzy? (*Chytne Isabelu za bradu.*)

ISABELA (*tiše, ale rozhodně*)

Jděte! Musíte odejít!

Aneas ztratil řeč ponížením — a zuřivostí.

RÁCHEL (*pohrdá takovým příkazem*)

Jsem tu nejvýše urozená, drahoušku. Vypadáte — dosti *séduisante*! Ano. To je — pokrok. (*Natáhne se a štípne Isabelu do tváří, ohmatá její ňadra.*)

ISABELA (*přes zuby*)

Jděte! Jděte!

Ráchel se nikam nežene. Isabela ji musí vyprovodit, skoro vytlačit z domu. Aneas pořád bezmocný, zuřivý.

RÁCHEL (*jak je tlačena ven*)

Máš oheň ve tvářích! Tam za kůlnami jsi ho uhasila, co? (*Ted' už jde. Ještě poskytne požehnání, blahosklonná ve své opilosti.*) Roztáhni doširoka náruč a stehna!

A zapamatuj si líbánky a měj je za svaté!

Isabela si netroufá pohlédnout na Anease, netroufá si na něj promluvit.

ANEAS

Jdi do postele, Isabelo!

ISABELA

Ona nechtěla —

ANEAS

Jdi do postele.

RÁCHEL (*skoro za scénou*)

Beeeee!

Isabela sedí na okraji lůžka, on je plný hořkosti a ponížení.

ANEAS

„Projdeme se za kůlny!“ — „Nikdo tam není, jenom ovce!“

ISABELA

Nevěděla jsem to. Nevěděla.

ANEAS

Spikly jste se!

ISABELA

Ne. Ne. Ne.

ANEAS

Sprádáte plány. Hihňáte se s touhle — s tímhle Pandarem!

ISABELA

Ne. Ani nevím, co to znamená.

ANEAS (*jeho intonace ukazuje, že se trochu uklidnil, ale jen trochu*)

Pojď si lehnout.

Pořád sedí skrčená na kraji lůžka. On se snaží uklidnit, lehne si, ale až úplně dozadu, odvrátí se od ní, obličejem ke zdi, nechá ji dřepět na kraji.

Pojď si lehnout!

Isabela trucovitě zvedne nohy na postel a zabouchne dveře jedinou zlostnou ranou.

3. SCÉNA

Další den ráno. Aneas je vzhůru, venku z postele. Isabela pořád ještě leží.

ANEAS

Isabelo, je čas vstávat.

ISABELA (*ještě spí*)

Jaké je počasí?

ANEAS

Zamračeno. Tyhle hory si dělají vlastní mraky.

ISABELA

Tak to ještě na Boreray neodjely.

ANEAS

Kdo?

ISABELA

Ženy — ty mladé! Mají se tam vydat — jak bude

vhodné počasí. Jen samy. Na týden nebo dva. Jezdí tam každé léto — kvůli papuchalkům a vejším. Tak ráda bych jela!

ANEAS

Tady si sotva dáváš pozor, abys ses držela od okraje útesu — na Boreray by ses zabila!

ISABELA

Nezabila!

ANEAS

Utopíš se cestou tam! Neumíš vyskočit ze člunu na bouřlivém moři na skálu jako oni! Vstávej, Isabelo!

ISABELA (*vstává*)

Berou si s sebou křesadlo a jeden kotlík a přespávají v ruinách nějaké poustevny, která byla postavena před lety.

ANEAS

Před stovkami let. Před Brendanem a Columbou, prvními misionáři. To oni učinili tyto ostrovy křesťanskými, zatímco my jsme ještě dleli v nevědomosti.

ISABELA

A dnes? Myslíš, že dnes je to naopak?

ANEAS

A může to být jinak? Žalmy a příkázání — to je všechno, co se naučí od jednoho misionáře k druhému. A nyní... jejich víra a naděje a laskavost je pevná jako skála, na které žijí. Být misionářem tady to je — lekce v ponížení. Je to — skličující.

ISABELA (*něžně*)

Jsi dobrý misionář, muži. Velmi dobrý misionář.

ANEAS

Když jsem byl vyzván ke kázání v Edinburghu, snažil jsem se své kázání vždycky vybrousit, až zářilo hladkostí — teď se mi zdá, jsem jeho smysl často zbrousil

pryč. Vážil jsem slova a zapisoval je, vybíral je z Bible. Tady musím — mluvit! Z nitra duše! Nemůžu muchlat v ruce svazek papírů. To oni nechtějí. Kromě toho neumím psát v gaelštině, dovedu jenom mluvit... uspokojivě. „Nerozvažujte jak či co praviti máte“, řekl Pán, „neboť bude vám to dáno v tu hodinu, kdy máte promluvit.“ Jenže Pán mi dává — ach — tak pomalu — tak bolestně!

ISABELA

Jim nevadí, když mluvíš pomalu. Chtěl bys mluvit jako správce? Brebentí tak rychle, že mu nerozumí! Viděla jsem ho. A on si toho tak považuje!

Pauza.

Vzpomínáš si, než přijel správce — promlouval jsi k mužům, dole na pobřeží. Vyprávěl jsi jim o ukřižování. Samozřejmě, slyšeli to už dřív. Ale jsou to léta, co tu byl reverend Buchan. Možná si to pamatovali špatně. Možná's to vyprávěl jinak, líp. Toho večera jsem se potkala se ženou — Giorsal to byla — cestou k prameni. Měla v očích slzy. „Bratr mi právě pověděl příběh Kříže,“ řekla mi. A vyprávěla mi ho — jako bych ho ještě neslyšela — jako kdyby zrovna sama slyšela čerstvou novinu, co přišla od Getsemane. „Že zemřel pro nás,“ řekla, „pro každého z nás tady na Hirtě!“ Slzy jí padaly do džberu! Tak vidíš, pastore, našel jsi pravá slova.

ANEAS

Když jsem tě poprvé potkal, nemohl jsem najít slova pro tebe. Vždy, když jsem navštívil dům, měla's jedno dítě na koleně, druhé u nohou. Byl jsem cizinec. Neznal jsem tu řeč.

ISABELA

Jsou to v podstatě hodné děti. Ale byly vždycky tak zlomyslné, když jsi tam byl.

ANEAS

Žárlily. Protože jsem přišel za tebou.

ISABELA

Přišel jsi za mým strýcem. V záležitostech Společenství. Plán na šíření evangelia na severu.

ANEAS

Ani tvůj strýc nechtěl plánovat každý den.

Na chvílku se zamyslí.

ISABELA

Ale ty's — nikdy jsi se mnou nemluvil — zdálo se mi, že sis mě sotva všimnul.

ANEAS

Vždycky jsem se na tebe rád díval.

ISABELA

Nikdy jsem se neučesala. Ani mne nenapadlo vzít si jiné šaty.

ANEAS

Byla's vždycky krásná. Pokaždé víc než krásná. Ale neměl jsem pro to slova — dokud jsme nedorazili na Hirtu.

Pauza. Dívají se na sebe, zlost včerejší noci vyléčena.

Jsem rád, že sis zamilovala Hirtu.

ISABELA

Ano, to ano. Tyhle ženy jsou mé přítelkyně. První, které mám. (*Upřímně.*) Kromě svého manžela. Byla jsem pořád jenom s dětmi, co ubohá teta umřela. Nikam jsem nevyšla. Nikam! — Tak ráda bych jela na Bore-ray! Je to jenom na krátkou chvíli. Aneasi — smím?

ANEAS (*klidně, protože o tom není pochyb*)

Samozřejmě, že ne. Tvoje místo je tady, u mě.

ISABELA

Oona by ti vařila, co budu pryč.

ANEAS

Ty's o tom s ní mluvila?

ISABELA

Ano.

ANEAS

Ty's to probírala se ženami?

ISABELA

Jenom s Oonou.

ANEAS

To ona ti vnukla ten nápad?

ISABELA

Ne.

ANEAS

Tak kdo?

ISABELA

Nikdo. Proč — to ty! To ty pořád šplháš na kopec a hledíš k Boreray!

ANEAS (*rozzlobeně*)

Vychytralá odpověď, paní! Ta poblázněná ženská to byla, co?

ISABELA

Lady? Proč? Ne!

ANEAS

Správce měl pravdu — ona si libuje v rozvratu. Ve zlomyslnostech!

ISABELA

Sotva jsem se s lady viděla. Kromě toho, co ta by mi mohla povídat o Boreray. Nenávidí tyhle ostrovy. Mluví jen o Edinburghu — o rodině a přátelích.

ANEAS

Tvá „lady“ nemá žádné přátele.

Pauza. Teď už je hodně rozhněvaný.

ISABELA (*myslic na dopis*)

Snad... já věřím, že má přátele, Aneasi. (*Provinile, chtěla by se přiznat.*) Aneasi, měla bych ti říct tohle: je jistý její příbuzný jménem Tinwald. Chtěla by mu —

ANEAS

Nemá žádné příbuzné — takové, kteří by jí byli zavázáni. Musíme o ní znovu hovořit? Když, když už o tom hovoříme, musím ti oznámit, že jsem zamknul truhlu. Už vypila whisky — no co, nedá se nic dělat. Ale nesmí získat můj papír nebo inkoust. Už dříve napsala několik dopisů, jak se zdá, a snažila se je dostat na pevninu. Dopisy plné lži.

ISABELA (*tiše*)

To správce lže.

ANEAS

Ta žena vyhrožovala vraždou, Isabelo. Ohrožovala život vlastního muže — a jeho rodinu. Proč by jinak zorganizoval její únos?

ISABELA

Je ve spojení s Jakobity.

ANEAS

Pro smilování, Isabelo —

ISABELA

To mi řekla Ráchel. Má pravdu.

ANEAS

On je opora církve, vzor zbožnosti. Holičský pomocník, který ho jednou holil, byl tak pohnut jeho slovy, že sám přestoupil na naši víru. Ten příběh je známý po celém městě.

ISABELA

A teď si přeje smrt své ženy!

ANEAS

Tak poslyš! Znáš ďábla ve všech jeho podobách! Ta žena je pekelnice. I ostrované to chápou! Skua! Copak sis nevšimla, že kdykoliv o ní hovoříme, otvírá se mezi námi velká propast?

ISABELA

Já propast mezi námi nechci.

ANEAS (*neuvyklý takovým návalům zuřivosti, snaží se ovládnout*)

Tvá nevědomost tě omlouvá. Nikdy's nebyla dál než u vrat strýcova domu. Nepoznala's jí podobné. (*Považuje tím věc za skončenou.*)

ISABELA

Nemůžu od ní jen tak odejít!

ANEAS

Isabelo, ona nežila mezi zloději!

ISABELA

Ale ano, oni byli — zloději a únosci! Jestli je ona podlá, co potom Lord Grange — a správce... a my?

ANEAS (*odmlka*)

Strýc říkával, že jsi rozvážná — ale ty jsi tvrdohlavá! Tvrdohlavá! Tohle poučení by sis měla odnést z pobytu na Hirtě: jak je nebezpečné být neposlušná žena!

Je zaskočena, vyděšená. On se obrátí a chce odejít.

ISABELA

Tak mě pošli na ostrov — vylož mě na Boreray! Zakaž mi dopisy od příbuzných! Vyškubej mi vlasy!

ANEAS

Začínáš mluvit jako ona!

ISABELA (*nekřičí, raněná nejen jeho slovy, ale vůbec jeho postojem k Ráchel*)

Jsi pokrytec!

Nechtěla říct tolik. Lituje toho. Ale už se od něj odvrátila. Chtěl by promluvit a popojde k ní. Ale ona, domnívaje se, že už je sama, se posune ještě dál, vytáhne šátek a dá si ho přes vlasy, hrubě, schová pod něj sebemenší zdání vlasů, takže je vidět tak málo, jak je jen možné.

(*Tiše.*) Moje vlasy nikdy nebyly krásné! Nikdy si nikdo nemyslel, že bych byla něčím krásná! Vlasy! Ňadra! (*Utáhne si šál nebo šaty, stáhne a skryje si prsa.*) Lži!

Aneas neví, co teď, obrátí se a odejde. Nešťastná Isabela tam sedí, rozpolcená mezi rozhořčením a pláčem.

Líbánky! Zapamatuj si čas líbánek! Jaké líbánky, má lady? Jaký čas? (*Rozhodnutá nerozbrečet se, mumlá si.*) „Srdce manžela jejího bezpečně věří v ni... jen dobro mu přinese a zlého nic...“

Vstoupí Ráchel se svou židli. Isabela ji nevidí.

„...své ruce napřáhla... (*Hlasitě.*) Své ruce napřáhla k chudobným; ty —“

Uvidí Ráchel. Pauza. Dívají se na sebe, ale ani se nepozdraví.

(*tíše, ne pro Rácheliny uši.*) „Podala ruce své potřebným.“

RÁCHEL (*volá na Isabelu*)

Hej! Hej!

ISABELA

„ — a řeč její jest zákonem laskavosti!“

RÁCHEL (*postaví rozhodně židli*)

Ten dopis. Ukryla's ho?

ISABELA

Ano.

RÁCHEL

Bezpečně?

ISABELA

Ano. (*Chystá se odejít.*) Musím už jít, Ráchel. Nemám čas si povídat.

RÁCHEL

„Ráchel“! Ale, srdce moje, kdo ti dovolil pominout můj titul? (*Chňapne Isabelu, když se snaží projít.*) Hej, hej, hej.

ISABELA

Musím jít. (*Ale zastaví se — je zastavena Ráchelínou rukou.*)

RÁCHEL

Dopis. Ukryla's ho do vlny? Správce ho nesmí najít.

ISABELA

Kéž mi Pán a můj manžel odpustí, že jsem to udělala.
Ráchel dělá, co může, aby Isabelu zadržela.

RÁCHEL (*ukazujíc na židli*)

Jen se podívejte! Je celá zlámaná. Oona ji musí opravit.
Trvalo jí tak dlouho, než ji vůbec vyrobila. (*Usadí se, jako hostitelka.*) Jen se posad'te, proč se neposadíte?
Usedněte!

Isabela si neochotně sedne. Krátká pauza.

RÁCHEL

Na téhle d'ábelské skále nejsou žádné neodkladné záležitosti. Žádný nadbytek! Já mívala prostěradla vroubená krajkou, ubrusy z damašku. Šálky na čaj. Židle? — Židle po celičkém domě, sotva se tam dalo pohnout, ale sednout sis musela! A postel s peřím! Na peří by's už byla mnohem dál, Isabelo. I když záleží víc na chlapovi, než na matraci! Pastor je ve spoustě věcí takový nedomrlý, co?

ISABELA

Pastor není nedomrlý, vůbec — vůbec žádným způsobem.

RÁCHEL

Muž v jeho letech — a ještě mu nepatří žádná kazatelna!

ISABELA

Je velmi dobrý pastor. Byl tajemníkem Společenství.
Pro Šíření Křesťanského Vědění. Tedy — tajemníkem tajemníka.

Na Ráchel to neudělalo žádný dojem. Odřihne si.

A má brzy dostat místo.

RÁCHEL

Brzy?

ISABELA

Až skočí léto.

RÁCHEL

Kde?

ISABELA

Ještě to — on se ještě nerozhodl.

RÁCHEL

Něco stejně pekelného, nepochybuju.

Isabela je příliš trdnomyslná, než aby se pokusila odejít.

(Ostře.) Jemu jsi o tom dopisu neřekla?

Žádná odpověď.

Ten dopis! On o mém dopisu neví?

Isabela jen zavrtí hlavu, aniž vzhledne. Rachel si těžkopádně poposedne na židli — málem ji zničí, očichá se, aby zkontrolovala, zda-li nepáchne.

Terejové! *(Váhavě, jako by v bolestech, si rukou prohmátává prsa.)* Mám dnes bolesti. Zlé. Ti sviňáci!

Však uvidím, jak se houpou!

Na to Isabela vzhledne.

(Začne se smát.) I když mám taky něco jiného, tuším.

Něco dobrého! Dobrého! Dobrého!

Škodolibě popojde k úkrytu u skály. Isabela zpozorní.

Brandy! Brandy! Dvě velké láhve! *(Zvedne je, aby byly vidět.)* Správce s sebou nikdy před tím brandy neměl!

Musel to být dárek přímo pro MacLeoda, bezpochyby!

Kdo pozbyl, ať pláče! Sbohem, pane správce! *(Ostře.)*

Jestli to prozradíš, řeknu, že jsem to dostala od tebe.

(Náhle nezvykle vstřícně.) Dej si!

Isabela zavrtí hlavou.

RÁCHEL

Je to jediná věc, která tady nechutná po rybách!

Vklouzne dovnitř a zahřeje tě. Tak to měl dělat i pastor, když tam byl.

Hrubě št'ouchne nebo dlobbne Isabelu, která ji odstrčí, pak jí ale neočekávaně a rozhodně vytrhne láhev a pije, zakucká se a znovu se napije.

Mezitím se objeví Oona s velkým džbánem vody a mísou jídla.

(Vidí Oonu.) Jdi pryč! Kšá! Kšá! Táhni odtud, no tak, dělej!

OONA

Jídlo, má paní. Pánbůh vás ochraňuj! A vás také, paní Isabelo!

ISABELA *(provinile, když je přistižena s láhví whisky)*

Bůh tě ochraňuj, Oono!

OONA

Voda a jídlo. Musíte jíst a pít...

RÁCHEL

Vždyť já piju, k čertu s tebou! *(Rozkazovačně, jako dáma.)* Smíš odejít! Oono kdo ví či — ztrať se — táhni!

OONA *(ignoruje to dobře známé přijetí, obrátí se na Isabelu)*

Nevypadáte dobře, paní Isabelo. Měla byste se vydat zpátky do vesnice. Pastor už je doma.

ISABELA *(rozhodnutí)*

Chci jet na Boreray. Pojedu se ženami. *(K Ooně.)* Budeš vařit pro pastora, zatímco budu pryč?

OONA

To bude pro mne čest. Ať máte, vy mladé dívky, moře klidné a hojnost terejů! *(Uvidí Ráchelinu láhev whisky, gaelsky.)* Nise, mo Bhean—usal, de tha seo? [Ale no tak, má paní, tohle je co?] O, tha seo eagalach, tha seo direach olc! [Ale to je špatné, skutečně velmi zlé!]

RÁCHEL *(po pauze, náhle nabídne láhev)*

Dej si.

OONA (*vrčí hlavou*)

My tady na Hirtě whisky nepijeme.
Isabela nepřeslechnutelným způsobem brkne.

RÁCHEL

To není whisky. To je medicína!

OONA

Je správcova!

RÁCHEL

Ne, ne, ne, ne. Kdo našel, ten si skáče!

OONA

Voní to jako whisky.

RÁCHEL

Dej si!

OONA

Lady, (*Nabízí mísu a džbán.*) dejte si trochu! Udělá vám to dobře. Jezte!

RÁCHEL (*vítězně, z ničeho nic*)

Budu jíst — když ty se napiješ!

*Isabela to očarovane sleduje. Ráchel pokračuje tím nej-
jemnějším, nejsvůdnějším hlasem.*

Podívej, Oono — naliju trochu do džbánu — s vodou.

Vezme Ooně džbán a dělá, co říká.

OONA (*možná se brání, ale jen slabě, když se vzdává
džbánu. Tak jako tak, stále vrčí hlavou.*)

Je to správcovo.

RÁCHEL

Kdo pozbyl, ať pláče — kdo našel, ten si skáče! To nechutná po rybách. Je to teplé... jako zlato... jako sluneční zář na vodě. Ochutnej... budu jíst, když se napiješ. (*Míchá tekutinu v Oonině džbánu, hypnoticky.*) Tady — je to skoro samá voda — požehnaná voda od Gruagach, což? Vyléčí to bolest zubů, na kterou si pořád naříkáš.

Vezme Oonu za ruku a nalije jí trochu kapaliny do dlaně. Oona na ni zírá, nechá protéct tekutinu mezi prsty.

Budu jíst, když se napiješ.

Oona si olízne prsty, ochutnává.

Žádné ochutnávání, Oono. Napij se. *(Nabere si plnou ruku jídla.)* Nesním nic, když se nenapiješ. Isabele chutnala moc.

ISABELA *(provinile)*

Měla jsem jenom kapku.

Oona pohlédne na Isabelu, která si přisedla; podívá se na Ráchel, která drží plnou hrst jídla, připravená jíst. Napije se ze džbánu, Ráchel si nacpe jídlo do úst. Oona si zvědavě dá větší doušek.

RÁCHEL

Měla's pravdu. Můj žaludek už plakal po jídle. Takže — napij se ještě trošku.

Oona vypadá, že by si ještě dala.

RÁCHEL

Léčí každý smutek, jako slunce.

Oona se napije.

ISABELA

To stačí.

Vezme džbán, aby zabránila Ooně pít dál. Ráchel pokyne Isabele, aby se napila, jinak ona nesní další hrst jídla.

RÁCHEL

Je to jenom troška medicíny — a spousta vody — po-
žehané vody. Napij se, Isabelo.

Isabela se napije.

(Se smíchem.) Vrazí se ti žár mezi stehna! *(Nacpe si do úst další jídlo.)* Teď je mi dobře! Sbohem, pane správce! Když je pryč, budu se mít, dobře mít. Tahle medicína mi dělá tak dobře. Připjím každému poháru v Edinburghu! *(Poněkud jízlivě koukne po těch dvou.)*

„Ať je mezi námi všechno jen dobré!“ (*Napije se. Velmlouvavě na ně mrkne.*) To byl přípitek! Pijte!

Jsou ukolébány její laskavostí a mírností.

ISABELA (*pije ze džbánu*)

Konec konců je to jenom voda.

(*Znovu se napije a předá džbán Ooně.*)

OONA (*doušek*)

Zahřeje to. A vůbec to nechutná po rybách. (*Pije.*)

Od této chvíle Ráchel popijí z jedné nebo druhé láhve, Oona ze džbánu, Isabela ze džbánu či láhve. Pokračují v popíjení, kdykoliv je to vhodné, po zbytek scény.

RÁCHEL

Přípitek! Další přípitek! „Ať žijeme navěky — a zemřeme ve spokojenosti!“

ISABELA (*pobavená, ale zmatená*)

Ať žijeme navěky!

OONA (*překvapeně*)

Ano, to je naprostá pravda. Ale pastor to říká úplně naopak. Napřed zemřete a potom jste navěky šťastní.

(*Pije.*) Není to tak? (*Začne se smát sama sobě.*) No jen se na mě podívejte! Ach, co já to povídám!

Všechny tři se rozesmějí.

ISABELA (*unesena*)

Přípitek! Přípitek na Boreray!

OONA

Na Boreray! Můj Finlay tam žil skoro rok. Měli jsme tehdy na Hirtě jenom jeden člun. Když ho bouře rozbila na kousky, pořád bylo na Boreray několik chlapů, co nemohli domů. Čtrnáct jich bylo. Žili tam až do jara, dokud nedorazil správčův člun.

ISABELA

Ale co jedli?

OONA

Měli dost. Na útesech je složená spousta vajec a ptáků.
Je tam tráva na oheň. Ovce do kotlíku.

RÁCHEL

Byla jsem rok na Heskeru bez ničeho! Chaluhy a trus!
Čtrnáct chlapů — a s křesadlem — a kotlíkem! Šoupněte je na Hesker, uvidíme, jak se jim to bude líbit!

OONA (*klidně*)

Čekali, až přijede člun, to je všechno!

RÁCHEL

Já taky čekám! To je všechno! Všechno!

Pauza.

ISABELA

Co budete dělat, až — jestli váš příbuzný pro vás pošle?

RÁCHEL

Vyšplhám na palubu a popluji do náruče své rodiny.

Isabela se na ni dlouze zadívá.

No co? Ty rybíš ksichte?

ISABELA (*s velkým odhodláním*)

Nemáte žádnou rodinu — nikoho, kdo by vám byl zavázán.

RÁCHEL

Můj lord dá mnoho na radu pana Tinwalda. Což by neměl odpustit, když sám touží po odpuštění?

ISABELA

Odpustit vám co?

RÁCHEL

Příliš jsem ho milovala, to je můj zločin. Ví to moc dobře. Byl moje modla. Když jsme byli svoji, nikdo nebyl tak šťastný jako já.

ISABELA

Správce tvrdí —

RÁCHEL

Správce! Správce a můj lord! Jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet. Pokrytci! Lháři!

ISABELA

Takže — vy nemilujete svého muže?

RÁCHEL

Příliš ho miluju, to je můj zločin. Moc dobře ví —

ISABELA

Vyhrožovala jste mu, ne? Vyhrožovala jste mu vraždou?

RÁCHEL

Já? Já? To on bude moje smrt. Byli jsme svoji dvacet let, než došlo na tohle. Tady, řekl, je dvě sta liber na rok — skotských! — a dům za hradbami města! Podepiš! Tady podepiš! Dotáhl mě ke stolu. Skoro mi zlomil zápěstí. Už se v Niddrie Wynd nikdy neukazuj. Už nikdy nebudeme muž a žena. Co Bůh spojil — smlouva může rozdělit.

Všimne si, že Oona vrtí hlavou a možná si i něco gaelsky mumlá.

Nad čímpak vrtíš hlavou, kravko?

OONA

Muž a žena jsou svoji před Bohem. Jsou svoji navěky.

RÁCHEL

Tak. Pravda. Pravda. Tak jsem se vracela. Každou noc. Zpátky do Niddrie Wynd. Křičela jsem. Ječela. Plivala po jeho přátelích příjízďících na návštěvu. Hrnuly se! Celé davy se hrnuly a dávaly si ústřice se zbožným Lordem Soudcem! Podívejte — podívejte, kam až to jeho žena dovedla! (*Zadívá se na chvíli na své šaty a sebe, na okamžik si uvědomí, v jakém stavu skutečně je.*) ... „napůl šílená manželka“!

Cáry jejího oděvu se odděluji. Isabela k ní popojde, aby

jí vlásenkami/rybářskými háčky, co má, šaty zas poněkud vylepšila.

OONA

Ty způsoby vašeho světa jsou strašné, paní Isabelo.

ISABELA

To není můj svět. To vůbec není jako můj svět!

OONA

Hádat se jako malí. Pokřikovat po sobě jako děti — když jste dospěli a svoji!

RÁCHEL

Na Hirtě nikdo nekřičí? Nikdo?

OONA

Na Hirtě je potřeba zastat práci. Žena nemůže pracovat, když má skoro zlomené zápěstí. Chlap nemůže šplhat po útesech a čekat až přilétne buřňák, když se celý třese... nenávisí a smutkem. Jako teď vy, má paní. Spadl by. Ano. Dozajista.

Ráchel se urazí. Trucovitě se vrátí ke své židli, případně si ji odnese dál. Pak se najednou obrátí na Oonu.

RÁCHEL

To ty přece znáš! Ten tvůj spadl! Copak ne? Ten tvůj spadl!

OONA

Finlay spadl! Tolik mi chybí! Chybí mi dnes stejně jako toho dne, kdy spadl! Vydržel stát na Útesu zamilovaných déle než kterýkoliv jiný mládenec. Tak moc mě miloval. Nosil mi nejjemnější papuchalky a skládal mi překrásné písně. Byl nejstatečnější ze statečných. Stál za tisíc jiných chlapů! *(Část může být případně řečena gaelsky, aspoň první dvě věty.)*

ISABELA

Oono, to je mi líto. Nebuď smutná, no tak. Na bi gul. Na bi gul. [Neplač. Neplač.]

OONA (*rozplakala se*)

Mo loach. [Můj hrdina.] Jeho duše je tady na Hirtě. V nějakém kameni nebo prameni. Modlím se za něj každý den. Až bude propuštěn do nebe, bude šťastný navěky. Jak nám to pastor povídal.

RÁCHEL

K čertu s Bohem!

Ty dvě ji ignorují.

ISABELA (*utěšuje Oonu*)

Samozřejmě, že bude navěky šťastný, Oono. Na bi gul. Neplač.

RÁCHEL (*po nějaké chvíli; hraje si se židli, nemluví přímo k nim, skoro je jí líto, jaké pozdvižení způsobila, ale taky je vyzývavá a touží po pozornosti.*)

Nakonec všichni spadnou! Bože — co by taky chtěli — když chtějí žít jako ptáci! Vždyť tady na Hirtě nejsou žádní staří muži!

OONA (*něžně*)

Skládal mi překrásné písně a nosil mi nejjemnější papuchalky!

RÁCHEL (*hlasitě*)

Je na čase, aby se někdo podíval na tuhle židli!

Opět ji ignorují. Oonin nářek utichl, utírá si slzy. Pauza.

ISABELA

A jak se tady na Hirtě vlastně uzavírají sňatky?

OONA

Jak?

ISABELA

Jak si vybíráte? A kdy?

OONA

Teda... muž si nemůže vzít ženu, dokud nemá pořádný dlouhý provaz.

Isabela a Rachel na ni zírají.

RÁCHEL

Ta mluví jak sám Lord Soudce!

OONA (*k Isabele, když si všimla jejího údivu, věčně*)

Provaz je potřeba k lovu ptáků.

ISABELA

Ale nevěsta: nevěstu vybírají rodiče?

OONA (*překvapeně*)

Proč by, samozřejmě, že ne — zvolí si tu, kterou miluje.

ISABELA

Ale, co když řekne ne — ta dívka? Mohla by přece odmítnout?

OONA

Muž prokáže svou lásku na kameni. Nepůjde se na ten kámen postavit, pokud neví, že ona řekne ano.

Isabela je zmatená. O kameni ještě neslyšela.

Cairistona ti ten kámen neukázala? Je nahoře na útesu Ruaival.

ISABELA

Svaté místo!

OONA (*klidně*)

Ne. (*Věčně, klidně — ale taky trochu napile. Brandy má přece jen svůj vliv.*) Nebezpečné místo. Skalní jazyk, úzký jak paže dítěte, stovky stop nad vlnami. Muž tam musí stát tváří v tvář moři. Na jedné noze. Druhou si drží. A hledí dolů do vln. A když už se díval dost dlouho, ostatní muži ho zavolají zpátky na útes. A dívka řekne ano.

Isabela je dost připitá na to, aby jí to připadalo vtipné i ohromující.

ISABELA

A těch devět mužů. Co je pastor zrovna oddal... oni všichni...

Oona přikývne.

Mohlo z toho být devět pohřbů!

OONA

Nikdo nespádl z Kamene mládenců!... Vím jenom o jednom.

Pauza. Ale Isabela a Ráchel jsou zvědavé — jejich soustředěné pohledy ji donutí pokračovat.

Ale on byl cizinec. Ubohé pošetilé stvoření.

Ty dvě chtějí slyšet více příběhu. Tak pokračuje.

Jeho loď se tu ukryla před bouří. To bylo za času předchozího správce.

ISABELA

On se do tebe zamiloval? On pro tebe zemřel!

OONA *(nešťastně, ale nikoliv provinile)*

Ale to já jsem nikdy nechtěla! Ani jsem si nevšimla, co ke mně cítí. Byl to jenom jeden z cizinců — v cizích šatech. A s divným cizím zápachem.

RÁCHEL

Aha!

OONA

Vzpomínám si, že ani nemohl jíst naše vejce. Pořád z nich jenom zvracel.

Pauza.

RÁCHEL

A přesně to ho zabilo! Vlastní prd ho vyvedl z rovnováhy! *(Poodejde.)*

ISABELA

Doufám, že se stydíte, lady! Říkat takovéhle věci!

Ale Isabela se skoro směje. Ráchel jen pohrdlivě odfrkne. Isabela se chichotá. Oona nad nimi kroutí hlavou, ale chápavě.

ISABELA

Nesmíme pohrdat mrtvými! *(Chichotá se.)* Och, bože — já jsem opilá. Opilá!

RÁCHEL

Stála bych na tom kameni, tenkrát. Byla jsem si jím jistá — tehdy. Bože, ten mě uměl rozvášnit. V hlase mu zněla bouře — „Pojď sem Ráchel — pojď ke mně!“
Ach! —

Isabela poslouchá, jedno ucho. Ráchel si toho všimne — stříh. Změna tónu.

Jenže ta touha byla v jeho hlase pořád, každý den. Když žádal o polívku, když říkal, že pojede do Londýna. Nikdy mne tam nevzal. Příliš hlasitá. Nepoučitelná.

Stříh.

„Ta Chieslyho holka, Ráchel Erskine! — Moje drahá! — Slyšela jste, že ji její bratři provdali? Za nikoho menšího než za lorda! Šťestí? — Zázrak! Ta liška! Je blázen, jako její otec! Ten vrahoun! Víte, co řekl, když ho uvěznil? Chieslyové nedělají nikdy nic polovičatě! Jaký otec, taková dcera!“

Pauza. Na okamžik si uvědomí, kdo je, a kdo byla. Pak si všimne, že Isabela ji poslouchá, soustředně sleduje. Opět svým běžným hlasem.

V tomhle pytlí vypadáš strašně, Isabelo! Jen se na sebe podívej!

OONA (*brandy dělá svoje.*)

Podívejte se — mraky se zvedají! Podívejte se, paní, to moře! Tak klidné! Dost klidné pro cestu na Boreray!

ISABELA

Na Boreray! (*Pije.*)

OONA

Přála bych si být znovu mladá. Jet na Boreray je lepší než slavnost! Pod nohama žádné děti! Nemusíš vařit pro žádné chlapy. Žádné večerní dojení: jenom vyprávění a písně.

ISABELA

A mužům nevadí, že jste tam?

OONA

Jsou rádi, že jsme zpátky. Devět měsíců po Boreray — to se rodí děti. Uvidíte, paní Isabelo — bude to stejné s pastorem a vámi. Bude dobře, když pojedete!

RÁCHEL

Nikdy se tam nedostane! A i kdyby —

ISABELA

Držte hubu!

Skáčou si do řeči.

RÁCHEL

A i když —

ISABELA

Buďte zticha!

RÁCHEL

I když se jí podaří —

ISABELA

Mlčte! Přestaňte! Mlčte!

RÁCHEL (*překřičí ji*)

A i když se jí to podaří, s tímhle nedomrlým knězem žádné děcko mít nebude!

ISABELA

Není takový! A budu! Já budu mít dítě — on není takový!

Chytne Ráchelinu židli.

RÁCHEL

Moje židle! Dej mi mou židli!

ISABELA

Hodím ji dolů z útesu, jestli nezavřete tu svou nevy-máchanou hubu!

OONA

A Bhana-mhaighstir Iseabail, na teid sas'san fhasgandan! [Paní Isabelo, nezačínajte si se skuou!]

RÁCHEL

Nejdřív shodím já tebe!

Ráchel se chytne židle. Isabela ji nechce pustit.

Snad si nemyslíš, že se dovedeš prát? Ty?

ISABELA

Ano!

RÁCHEL

Tak to do toho!

Obě se drží židle, přetahují se.

Jen do toho!

Ráchel útočí, profesionálně zápasí se svým koncem židle. Isabela ztrácí sílu, uvolní sevření, pustí židli. Ráchel spadne, chvíli nehybně leží. Ani jedna se nehne, Isabela chce vědět, jestli je Ráchel zraněná. Ráchel se rozesměje, leží tam a směje se. Oona, která všechno pozorně, ale přiopile, sledovala, chápavě potřeše hlavou, když už ty šaškárny nejsou nebezpečné.

ISABELA *(příliš opilá, než aby mohla být vyděšená)*

Já jsem opilá!

RÁCHEL

Dámy nejsou opilé! Dámy jsou opojeny!

ISABELA

Jsem opojena!

OONA

Chaneil feum sam bith a bhi abaid an fhasgadain! [Bojovat se skuou není k ničemu.]

RÁCHEL

Má židle! Má ubohá židle! *(Doplazí se k židli, chová ji v náručí jako panenku.)*

ISABELA

Opravím ji. Opravím.

RÁCHEL

Můj Lord Grange měl překrásnou židli. Velké měkké

opěrky na ruce po každé straně. Jen jeho! Nikdo jiný na ní nesmí sedět. Židle, ze které se mračil. Až jednou — to byl v Londýně — se na ní usadila moje malá lištička. (*Směje se.*) Pěkně ji navoněla. Damašek roztrhala, ozdobu otrhala. A tak jsem našla tu zásuvku. Tajnou zásuvku vespod. Otvírala se pružinkou. (*Vítězně, opile.*) Nacpaná papíry! Dopisy pro mého lorda! Dopisy, které by ho rovnou poslaly do vězení, nebo i na šibenici! Pohoupal by se! (*Směje se.*) Houpal by se jako můj táta — ach!

ISABELA

Takže on je Jakobita? Špeh?

RÁCHEL (*zírá směrem dolů do zátoky. Mluví tiše, skoro nepřítomně*)

Když vyjednává s Jakobity, tak je Jakobita. Když sedává u holiče s měšťany...

ISABELA (*opilá, ale snaží se uspořádat následnost událostí*)

A když jste našla dopisy — pak vás poslal pryč? Po-depsala jste. On platil. Dvě sta liber. Tak proč — proč by vás unášel?

RÁCHEL (*nepřítomně, s pohledem dolů do zátoky*)

Protože jsem se nedržela stranou. Vracela jsem se každou noc. (*Otočí se a usměje na Isabelu.*) Strašila jsem ho!

Isabela souhlasně opile přikývne.

(*potutelně*) Dole na pobřeží jsou ženy. Připravují člun!

Dívky už odrazily! A bez Isabely!

Isabela se nejistě postaví nebo popojde, aby viděla.

RÁCHEL (*s uspokojením*)

Už se nikdy na Boreray nedostaneš! Lenošná Isabela, co prošvihla člun!

ISABELA (*vyrazí, pak zakopne. Samým strachem, že nestihne člun, je její hlas slabý. Z počátku sotva šeptá*)

Počkejte — počkejte na mě! Prosím!

RÁCHEL

Musela bys jako pěnkava slétnout ve chvíli dolů! Tady!
(*Hodí po Isabele její šátek, ale Isabela se nestará.*)

ISABELA (*utíká, volá gaelsky, stále jistěji a hlasitěji*)

Fuirich — fuirich rium! [Počkejte, počkejte na mne!]
Cairistiona — Giorsal — !

RÁCHEL

Budeš potřebovat svůj šátek. Budeš ho potřebovat na
přikrytí! Hej!

ISABELA (*za scénou*)

Fuirich — O — fuirich! [Počkejte — hej — počkejte!]

RÁCHEL (*sleduje ji*)

Šetři si dech na papuchalky! Dolů je to dlouhá cesta!
(*Sleduje ji.*) To nikdy nezvládneš! ...Bože můj, snad
ano! Jestli napřed nevyzvracíš všechnu tu mou medi-
cínu! ... Zvláštní děvče! Ať je mezi námi všechno jen
dobré! (*Ohlíží se po láhvi whisky.*)

OONA (*spokojeně, zasněně*)

Točím se ve víru. Z té medicíny. Jako bych vstupovala
do jiného světa. (*Pochopení.*) Takhle to přesně bude!
Otče náš, jenž dlíš na nebesích, jsem ráda, že vím,
jakou budu mít před sebou cestu!

RÁCHEL (*přípitek*)

Na Boreray!

OONA

Tak lehká! Tak volná!

RÁCHEL (*zjistí, že džbán či láhev je prázdná*)

K sakru!

OONA

Tak lehká! Tak volná!

RÁCHEL (*tiše, zaraženě*)

Ještě pálenku... Oono...

*Světla hasnou, zatímco Ráchel zvedá Oonu a společně
jdou dolů do vesnice.*

4. SCÉNA

Ráchel u truhly. Má s sebou svou židli. Vstoupí Aneas, když se blíží k domu, Ráchel tluče a kope do bedny, nešťastná, že ji nemůže otevřít.

ANEAS (*slyší zvuky, když přichází k domu; netrpělivý, aby už se udobřil s Isabelou*)

Isabelo?

A pak uvidí, že je to Ráchel. Chvilu na sebe zírají. Chladně.

Je zamčená. Pro vás tam není nic. Jděte domů!

RÁCHEL (*s pokusem o smích*)

Domů!

ANEAS

Oona se o vás postará!

RÁCHEL

Oona je opilá! Jako nějaká poběhlice!

ANEAS

To by pro vás byla ta správná společnost, pokud by to byla pravda! Mám práci — paní — promiňte!

Čeká, doufá, že odejde. Není si jist, jak se k ní chovat.

RÁCHEL

Můžete mi ulehčit. Až se vrátíte do Edinburghu. Můj manžel...

ANEAS

Myslím na vás ve svých modlitbách. Neustále.

RÁCHEL

To jste se nikdy nemodlil?

ANEAS

Pomodlím se s vámi teď, v angličtině, chcete-li. (*Náhle vážně, plný očekávání.*) Chcete se pomodlit? Chcete se kát?

RÁCHEL

Nespáchala jsem žádný zločin.

ANEAS

Všichni se musíme kát. Nekajete-li se —

RÁCHEL (*skočí mu do řeči s prosbou k Všemohoucímu*)

Bože — zachraň mne od svých malých služebníků!

ANEAS (*ztrácí trpělivost*)

Madam, to není žádná nehoda, že jste byla umístěna na Hirtu! Je to náprava! Byla jste nepohodlná manželka —

RÁCHEL

Milovala jsem ho!

ANEAS

Opilá, násilnická, nebezpečná —

RÁCHEL

Milovala jsem ho, toužila po něm! Milovala bych ho navždy. Ale kterou masku jsem měla milovat? Měl jich několik a žádná se nedívala na mě. Jak mě jednou dostal, už mě nikdy nechtěl. Když mě unesl do Edinburghu, milovali jsme se — znovu a znovu a znovu!

Aneas se od ní znechuceně odvrátí — nechce už nic slyšet, nic s ní mít.

... Ale někdy, už tenkrát — při líbáncích — se ode mne odvrátil, jako bych tam ani nebyla. Nemluvil se mnou. Tak jsem na něj mluvila já — a mluvila! (*Přímo k Aneasovi — ale jako by to byl Lord Grange. Pro ten okamžik pro ni skutečně je Lord Grange.*) Mluv se mnou — mluv se mnou! (*Výrazné gesto bezmoci, jako kdyby chtěla s Aneasm/Grangem fyzicky zatřást — možná to i udělá.*) Tak mluv, k čertu — mluv!

ANEAS

Uklidněte se! Jste opilá!

RÁCHEL

Opilá? Ano! Opilá! Jako lord! Kdy jste vůbec vy byl

střízlivý! Můj prolhaný Lorde Jamesi! (*Pořád si myslí, že Aneas je Lord Grange.*) Koho by to napadlo — aby chránil mne a Bridget? Když v sobě máte chlast, jste sotva vřelejší! A jak byste mohl být chladnější, než už jste? Ať pijete, co pijete, jste pořád stejný. Ten stejný ledový, křivácký, bigotní pokrytec! V každé stáji, za každými dveřmi zvedáte holkám sukně!

ANEAS

Mluvíte s panem Setonem — s pastorem!

RÁCHEL (*ignoruje to, snad to ani neslyší*)

Bridgetina dcera je jediná holka, kterou jste nedostal. Na to už si Bridget dohlídla. Ale pak jste je nechal obě poslat pryč. Kdo ví kam? Co se stalo s Bridget? Byla to moje jediná přítelkyně. Žije teď tak jako já? Nebo už je mrtvá? Jste všeho schopný. Každého se dovedete zbavit. Každého.

Ticho. Šokovaný Aneas se snaží pochopit, co řekla a rozeznat, co je pravda, kdo je vinen.

ANEAS

Myslel jsem, že to ostrované dlí v temnotě a nevědomosti. Ale ďábel je všude. Pane, kdo je slepější, nežli tvůj služebník? A já zavíral oči. Měl je pevně zavřeně. Ale co bych mohl dělat? Bože na nebesích, co jsi chtěl, abych učinil?

RÁCHEL (*nemluví k Aneasovi, ani se na něj nedívá.*)

Zničit dopisy. Ale Bridget to ví. Zničit Bridget. Poslat Ráchel ven z města. Světu dát zprávu, že je napůl blázen. Ale já se nedržela zpátky. Strašila jsem v Niddrie Wynd. Každou noc jsem křičela: vražda! Jen pojd'te a podívejte se na zbožného Lorda Vrahouna! Ach, lituji! Lituji těch řečí, toho křiku. Měla jsem mlčet... a pást po pomstě tak jako vy pasete po rozkoši... ve tmě, v blátě.

ANEAS (*jeho mysl je rozrušená vším tím a důsledky pro jeho vlastní chování.*)

Plán šířit evangelium na severu. Já jsem součástí toho plánu; mým úkolem bylo přinést sladké Kristovo požehnání z pevniny, od Edinburghu... kde mocní a slavní jsou schopni všeho! Schopni zbavit se kohokoliv!

RÁCHEL (*přistoupí a zblízka si ho prohlíží*)

Kdo vy jste?

ANEAS

Seton. Aneas Seton. Misionář na Hirtě. Jste na Hirtě. Hirta. Jděte a najděte Oonu! Oona se o vás stará!

RÁCHEL (*po chvíli*)

To je ten Isabelin panák! Ta otrhaná panenka! (*Snaží se dát dohromady, téměř konverzačně.*) Přišla jsem si pro papír. Máte v truhle papír.

ANEAS

Pro vás tam není nic. Nic!

RÁCHEL

Isabela mi dala papír.

ANEAS

Nic vám nedala! Držte se dál od mé ženy! Oona vás má na starost! A já se za vás budu modlit!

RÁCHEL (*vzpomíná si — paměť se jí vrací*)

No nic. Nevadí. Dopis už byl odeslán. Ukryla ho ve vlně. Vlna se posílá do Inverness. Někdy až do Edinburghu.

ANEAS (*i přes to, že je v šoku, něco z jejích posledních slov pochopí*)

Jaká vlna?

RÁCHEL

Pachtovné: olej, ryby, peří — ty se vezou na Skye, k MacLeodovi. Ale vlna se posílá dál. Dopis půjde dál.

ANEAS

Nemáte žádný papír. *(Ale začíná o tom pochybovat.)*
Nikdy vás nepustili ke člunu.

RÁCHEL *(potěšena tím podvodem: trochu škodolibě)*

To Isabela, Isabela Lenošnice. Schovala ho do vlny.

ANEAS

Lži! Lži! *(Přímo k Ráchel.)* Držte se dál od mé ženy!
Slyšíte mě?

RÁCHEL

To se snadno udělá, pane! Je pryč!
Je příliš zaskočen, než aby něco řekl. Slyší ji, ale jinak ji zcela ignoruje.

Za vlnami. Na Boreray. Vyrazily před polednem. Byla na člunu poslední, ta vaše Isabela. Už odrazily, musely ji vytáhnout z vln.

Odchází až téměř za scénu, ale pak se vrátí pro svou židli. Ta stojí blízko u Anease. Ráchel očekává, snad i doufá v nějakou reakci, agresi. Ale když odchází se židli, Aneas si toho ani nevšimne, ponořen do své vlastní beznaděje, strachu. Takže Ráchel odejde.

ANEAS

Otče. Netrestej mne tímto. Ochraňuj Isabelu. Drahý Bože, chraň ji. Odpusť mi mé hříchy na Hirtě. Netrestej mne takto.

5. SCÉNA

Aneas ve spěchu vstoupí, Isabela ho následuje — jak jí bylo řečeno, rovnou od člunu (právě se vrátily z Boreray) přímo do domu. Jde za ním váhavě. Je rozpolcená mezi pocit viny z nepovoleného odjezdu na Boreray a nadšení ze všech dobrodružství, která tam zažila. (A také si uvědomila — díky odloučení — svou náklonnost k Aneasovi.)

ISABELA

Ale já si ještě musím vzít svůj díl papuchalků! Musíme si rozdělit úlovek!

Obrátí se k ní a jedním pevným pohledem a gestem ji uvede do domu.

Papuchalkové jsou výborní k jídlu. Čerství... jsou lepší než buňáci.

Zaváhá, netuší, že jeho mlčení nepramení ze hněvu. Neví, jak by omluvila svůj odjezd na Boreray. A proto:

Nachytaly jsme jich tisíce, Aneasi. Škubaly jsme peří, až nám krvácely prsty. Ubozí ptáci. Jejich zobáky duhově září.

Opět zaváhá.

ANEAS

Ach, Isabelo!

ISABELA

Moje gaelština se velmi zlepšila! Zním všechny jejich písně. A dovedu se s nimi i smát gaelsky. *(Kajicně.)* A každé ráno a večer jsem předzpívávala žalmy.

Mlčení.

Ty mi neodpustíš. Tušila jsem to, když jsem tě viděla na pobřeží, u člunu. Dívala ses na mě tak, že už nikdy...

Přikročí k ní, ona je celkem vyděšená, ale on rozpřáhne paže a obejmě ji, hladí ji.

ANEAS

Díky Bohu, že jsi v pořádku. Děkuji Bohu, že jsi v bezpečí!

Stále ji objímá. Ona jeho.

Měl jsem strach, že tě ztratím.

ISABELA

Odpouštíš mi? Tolik jsem na tebe myslela. Modlila jsem se, abys mi odpustil. Ale — na Boreray bylo tak

nádherně! Nahoře na útesech — mohla jsem vzlétnout!
... Cairistiona mě kárala. Připomínala mi svatební sli-
by. Odpouštíš mi?

ANEAS (*z jeho chování je jasné, že ano, i když slova to nepotvrzují*)

Jsou horší věci než Boreray! Dvakrát jsi mě podvedla!
Rovnou dvakrát! Isabelo — správce je tady.

ISABELA

Ano. Myslely jsme si, že je to jeho loď. Viděly jsme
z vrcholu útesu, jak přijíždí.

ANEAS

Našel ten dopis. Vychytrale schovaný v balíku vlny.
Jeden z jeho mužů tě viděl — je to téměř jisté, když
teď všechny vyslechl — když jsi ho tam dávala. Těsně
před tím, než člun vyplul. Když ostatní tančili.

ISABELA

Myslela jsem, že jí pomůžu. Lady. Myslela jsem, že je
to správné.

ANEAS

Udělala's správnou věc. Ukvapeně, v omylu. Ale správně.
Způsobila jsi méně zlého než já. Mnohem méně než já.

ISABELA

Pro ni z toho nebude nic dobrého?

ANEAS

Nám to velmi ublíží.

ISABELA

MacLeod se o tom dozví?

ANEAS

Už se dozvěděl. Proto se správce vrátil se svými muži.
MacLeod je poslal.

ISABELA (*už ne tak mírná, ale rozhořčená*)

A co teď? Co jí ještě provedou? Copak už dost netr-
pěla?

ANEAS

Nepřijeli pro Ráchel, přijeli pro nás. Musíme okamžitě odjet. Čekali jenom, jak se vrátíš z Borera.

ISABELA (*vyděšená*)

Co chtějí dělat? Taky nás někde uvězní?

ANEAS

Ne. (*Objímá ji, utěšuje tím ji i sebe.*) Pošlou nás zpět na pevninu, musíme se sbalit. A můžeš si být jistá, že naše hanba dorazí do Edinburghu dlouho před námi.

ISABELA

Hanba? Od koho? V Edinburghu nikdo nebude poslouchat tenhle jakobitský spolek!

ANEAS

Lord Grange je významný státník — nebo má aspoň takovou masku. Mocný muž. Budou si stěžovat na Společenství.

ISABELA

Ve Společenství tě dobře znají. Pracoval jsi v radě, všichni vědí, kdo jsi.

ANEAS

Ale nevědí, kdo je má žena. (*Ale nemyslel to jako urážku. Utěšuje ji, ještě znovu ji silněji sevře.*) Kromě toho — Společenství musí... pracovat velmi obezřetně. Jeho životní dílo je tady — na severu. Každá Cairistiona, Oona a Giorsal na severu. (*Tišeji.*) Zatímco všichni Grangeové a Lovatové se tiše plíží a bohatnou!

Ti lidé na Hirtě mi naslouchali. Jejich víra mne změnila. Učinili mě knězem — což jsem před tím sotva byl. Mostem ke Kristu. Viděl jsem svůj život — náš život... zjednal bych tu vinice pro Pána. Ne teď. Teď už nikde nezískám místo.

ISABELA

Ale ano, získáš, samozřejmě, že ano.

ANEAS

MacLeodovi muži čekají. Musíme jít.
Sebere několik posledních věcí, Bibli, možná Isabelin šátek.

ISABELA

Co teď bude s Ráchel?

ANEAS

Promluví o ní v Edinburghu. Udělám, co budu moci.
Slyšela's ji někdy mluvit o někom jménem Bridget?

ISABELA

Bridget byla její jediná přítelkyně.

ANEAS (*beznadějně*)

Ale ten dopis je varoval. Budou mít připraveny své odpovědi. Připraveny všechny výmluvy. Možná i obvinění. Jsme malá země, Isabelo. Jeden nedomrlý pastor —

ISABELA

Ne!

ANEAS

A jeho — milovaná žena.

Jdou.

6. SCÉNA

Oona sedí v jisté vzdálenosti od Ráchel, ale sleduje ji. Má u sebe Ráchelinu židli a opravuje ji stébly slámy. Ráchel sedí. „Píše“ dopis — stále ten stejný dopis, který „píše“ / předřikává/zkouší dokola. Nemá žádný papír, žádný inkoust. Má v sevřené ruce plno brků. Sešla, zeslábla, co Setonovi odjeli. Bolesti na prsou a vředy na noze dělají své. Nohu má zabalenou do hrubé látky. A ještě další hou- ni má na sobě, aby jí nebyla zima.

RÁCHEL (*nevýrazně, věcně, upřímně*)

Charlesi Tinwaldovi. Právníkovi v Edinburghu.
Pane... těžko pochopíte, jak jsem strádala od té chvíle,
co jsem byla unesena. Ale musím být stručná. Mám
zlé bolesti. A nedostatek papíru.

*Rozhlédne se dezorientovaně kolem, vybere jeden brk ze
svazku a nepřítomně ho zkoumá.*

Ubytovala jsem se v domě Margarety MacLeanové.
Vrazili do mého pokoje, Lovatovi a MacLeodovi slu-
hové, poznala jsem je podle plášťů. Křičela jsem vraž-
da. Vyrázili mi několik zubů a vyškubali vlasy, bránila
jsem se, jak jsem jen mohla. Moje šaty byly samá krev.
Když jsme dorazili do Stirlingu, zavřeli mne do nízké
místnosti se zabedněnými okny, bez světla. Bez svět-
la... Onemocněla jsem, takže mě nechali procházet
se po dvoře. Dala jsem své prsteny zahradníkovi, kte-
rý by mohl někomu dát vědět, že jsem byla unesena.
Ale nadarmo. Vsadili mne na loď. Byli na mě hrubí
a bolestivě mě zranili. Byla jsem odvezena na Hesker.
A pak na Svatou Kildu. Jsou tu všichni potřeštění. Pro-
sím vás, pospěšte.

*Bázkivě její ruka prohmatává prsa — má bolesti. Oona na
chvíli ustane v práci a zvedne hlavu — pak dál provléká
stébla trávy rámem židle. Ráchel se trochu uleví, vrátí se
ke svému společenskému tónu.*

Jak jen to bude možné, ráda si s vámi vypiji někdy
odpoledne šálek čaje. Bude mi ctí počkat na vás, po-
roučím se vám s veškerou úctou, pane... vaše oddaná
služebnice... a sestřenice... Ráchel.

KONEC

Poznámka překladatele:

Užití gaelštiny spolu s angličtinou představuje při překladu velký problém. V případě češtiny bohužel není možné použít řešení, které bylo nasnadě při převodu do francouzštiny, kdy bylo možné nahradit gaelštinu bretonštinou, příbuzným keltským jazykem — funkce bretonštiny ve vztahu k francouzštině je stejná, jako vztah gaelštiny a angličtiny. Jde o jazyky používané na jednom území, které však vůbec nejsou příbuzné, takže pro nepoučeného anglického mluvčího je gaelština naprosto nesrozumitelná. Další konotací, kterou s sebou gaelština, potažmo keltština vůbec, nese, je to, že je to jeden z prvních jazyků, kterým se na Britských ostrovech šířilo křesťanství. Dokonce se vyskytly i domněnky, že právě keltština je oním ztraceným a zapomenutým dokonalým rajským jazykem. Faktem však je, že žalmy zpívané v gaelštině jsou skutečně překrásné.

Vzhledem k tomu, že ve střední Evropě se žádný z keltských jazyků neudržel a není tedy k dispozici podobně snadná možnost transpozice, ponechávám v textu gaelštinu podle přepisu původního originálu a překládám pouze vysvětlující anglické překlady, jimž bylo vydání opatřeno. Zůstává tedy na inscenátorech, jakým způsobem

s gaelštinou naloží — i když není pro podstatu hry zcela nezbytná, bylo by škoda zbavit se jejího specifického zvuku i rytmu a zejména právě žalmů zpívaných v gaelštině, které by mohly pomoci navodit atmosféru hry.

Balada „Dábelský milenec“ je v češtině dostupná pouze v zastaralém překladu Ladislava Quise v knize Staroškotské balady (vydal J. Otto v Praze, vydání není datováno, překladatel v doslovu udává vročení 1900). Celé originální znění lze nalézt pod názvem „The Devil Lover“ v klasické Childově sbírce balad (English and Scottish Ballads, díl I., č.201). A také v repertoáru skupiny Asonance najdeme píseň „Truhlář“, což je český překlad jedné z mnoha dalších verzí této balady. Pro potřeby této hry byly všechny fragmenty písně přeloženy znovu tak, aby fungovaly v kontextu jednotlivých situací.

Biblické citace, kromě autorkou uvedených jde i o žalm č. 46 v úvodní scéně, jsou převzaty z kralického překladu. Velká skua, ke které je přirovnávána Ráchel, má v češtině biologické jméno Chaluha velká. Vzhledem k tomu, že by toto jméno českého diváka neznalého mořského ptactva mátl, ponechávám anglickou verzi s tím, že je to i jméno zvukomalebné, napodobující křik opeřence.

PODRUHYNĚ

(Bondagers)

*Pro Muriel Romanes,
která mi vyprávěla o podruhyních*

Hra Podruhyně *(Bondagers)*
byla poprvé uvedena v květnu 1991
v koprodukcí divadel *The Tramway*
a *Traverse Theatre* v Edinburghu

POSTAVY

LÍZA, *velmi mladá nádenice (tedy podruhyně) na statku, poprvé v životě je sama, pryč z domu a najatá na práci*
MAGGIE, *žena s mnoha dětmi, manželka jednoho z oráčů na statku*

SÁRA, *o něco starší nebo stejně stará jako Maggie, pracuje na statku se svou mentálně zaostalou dcerou*

TOTTIE, *slabomyslná Sářina dcera, kolem patnácti let*

ELLEN, *statkářova žena, dříve pracovala na statku jako jiné podruhyně, nyní však postoupila na úroveň dámy*

JENNY, *další mladá podruhyně, o něco starší než Líza*

DVA DOZORCI (*němé role*), *mohou je hrát herečky, které hrají Lízu a Jenny*

Poznámka autorky:

Podruhyňe byly dělnice na velkých statcích ve Skotsku, v hraniční oblasti nazývané „Borders“ v 19. století¹⁾. Každý námezdní dělník, oráč, byl na statek přijímán pod podmínkou, že si s sebou přivede nádenici, která bude pracovat s ním — pokud ne svou ženu či dceru, tedy nějakou jinou dívku, kterou si on sám musí najmout na Jarmarku („The Hiring“), ubytovat ji a živit spolu se svou rodinou v přiděleném malém domku na statku.

Hra se odehrává na „hraničním“ statku v 60. letech 19. století. První jednání — kromě úvodní scény („Najímání“) — probíhá v létě, druhé jednání v zimě. Výprava by měla být minimální. Jedna část jeviště má znázorňovat Maggiin dům, avšak nikoliv tak konkrétně, aby to ruši-

- 1) Borders — nejjihnější část Skotska na hranicích s Anglií, kopcovitá krajina kolem řeky Tweed. Tento kraj byl po 300 let dějištěm mnoha bitev, a do té chvíle, než byla obě království spojena, představovala žoldácká služba v armádě dosti podstatný příjem obyvatelstva. Následkem toho stoupla po roce 1707 v oblasti prudce nezaměstnanost, část lidí emigrovala (zejména do Kanady). Proto byla v roce 1723 založena „Society for Improving in the Knowledge of Agriculture“ (Společnost pro zdokonalení znalostí zemědělských), díky jejíž činnosti byly zavedeny nové plodiny (brambory, tuříny) a výrazně rozšířen chov ovcí. Ve druhé polovině 19. století a na začátku století 20. dosáhla zemědělská produkce a zejména výroba vlněných látek svého vrcholu. (pozn. překladatele)

lo, když se v něm nehraje. V tomto „domě“ je kolébka, ta je určující a musí být viditelná. Pokud možno jiná část scény představuje Sárin domek (když je to pro akci zapotřebí — opět nikoliv rušivě). Zkrátka, oblasti „domů“ by během dalších scén měly být používány jako součást pole, stodoly, čehokoliv jiného; všechna dějiště by měla „přicházet a mizet“.

Oděv podruhyň byl zvláštní a ojedinělý, téměř jako uniforma. Nezbytné jsou tyto prvky (nebo jejich obměny): těžké boty nebo dřeváky; dlouhé sukně se dvěma či třemi spodničkami; „headhankies“ — tj. velké šátky, které se dávaly přes hlavu a zavazovaly pod bradou, nebo — pokud to práce nebo počasí vyžadovalo — přes celou spodní část tváře. Nejzřetelnějším znakem podruhyň byl černý slaměný čepec, který se nosil přes šátek. Byl zdobený červeným lemováním a vyložený toutéž bavlněnou kytičkovanou látkou, ze které šily své jupky. Býval zablácený, někdy obnošený, ale vždy okouzlující. Srp, který podruhyně používaly, by poznali i staří Egypťané. Za posledních dvě stě roků bylo v zemědělství uplatněno mnohem více inovací, než kolik bylo provedeno během předchozích osmi tisíc let.

Ovšem období nadbytku a rozvoje jsou vytrvale přerušována hubenými, zlými roky: špatné počasí, špatná sklizeň, špatné vlády, nemoce... a nedomyšlené, někdy ničivé následky našich zlepšení a vynálezů. A tak duchové v polích přicházejí a zase mizí. Tottie to vidí, představuje zemi. A Kello zastupuje naši (někdy zločinnou) bezstarostnost.

Poznámka překladatele:

Ačkoliv je zvykem umisťovat překladatelův komentář za text, dovoluji si učinit výjimku, abych připravil případného čtenáře na pošetilost, kterou bude za chvíli číst. Hra Sue Glover Bondagers je totiž přeložena do valašského dialektu. Ačkoliv užití dialektu při překladu je u nás velmi ojedinělé (v případě překladu divadelní hry více než zřídka), jeví se mi to jako nejadekvátnější způsob převodu skotského dialektu, ve kterém je hra napsána.

V rámci skotské literatury i dramatu má užití všech možných druhů dialektů své pevné místo. Pokud bychom měli jmenovat české dramatické texty, které by co do míry použití dialektu byly srovnatelné, zastavíme se už na přelomu 19. a 20. století u prací Mrštíků a Preissové. Všechny další podobné práce, kterých bylo tak jako tak poskrovnu, se na jevištích dlouho neudržely. Dnes je v české literatuře dialekt vyhrazen vlastně jen pohádkám, někdy snad ještě veselým, žertovným vyprávěnkám. Z dramatu fakticky vymizel.

Pro převod skotštiny, kterou Sue Glover použila, se mi však přesto jeví valašský dialekt jako možná, divadelně funkční náhrada. Glover ve své hře použila poněkud archaicky stylizovanou skotštinu (lingvistický průzkum tex-

tu hry ukázal, že zhruba 12% použitých slov je dnes považováno za zastaralá či vymřelá, mezi skotskými dramaty, která byla tomuto výzkumu podrobena, to byl jednoznačně nejvyšší počet²⁾). V textu se sice nevyskytují žádná slova vázaná pouze na region „Borders”, přesto však autorka předpokládá, a ve všech dosavadních provedeních to bylo dodrženo, také použití akcentu z této oblasti. Pro britského diváka tedy již sám jazyk hry velmi konkrétně lokalizuje a zároveň klade jeho vnímání určité překážky — na druhou stranu větší význam získává barva a rytmus řeči (která např. pro rodilého Londýňana není zrovna snadno srozumitelná, na rozdíl třeba od obyvatele Edinburghu), její emocionální expresivita.

Z toho důvodu jsem zavrhl možnost přeložit hru obecnou češtinou (která vždy asociuje spíše městské prostředí) nebo archaizovanou spisovnou češtinou. I když první verzi překladu jsem právě takto pořídil, zdálo se mi toto řešení příliš obecné, jako bych hru umístil na jakousi neexistující, příliš abstrahovanou obecnou „vesnici”. Proto jsem hru „přeložil“ podruhé do zjednodušené formy valašského nářečí.

Volba je to v mnohém osobní, podepřená však některými shodami. Synkopový rytmus skotštiny se mi jeví podobný způsobu, jakým je oproti spisovné češtině rytmizovaná valaština. Svou roli tu snad hraje i tušená podobnost krajin — strmé hory a hluboká údolí, chladné dlouhé zimy, chudobnost kraje i urputnost, jakou je nutno vynaložit při pěstování čehokoliv na chudé půdě. Jazyk hry by měl — aspoň do jisté míry — navozovat atmosféru prostředí. Důležité pro mne bylo také to, že všechna tragická dramata našeho „vesnického“ repertoáru jsou situová-

2) Viz časopisecká studie Katja Lenz: *Use of Obsolete Scottish Vocabulary in Modern Scottish Plays*, IJoST, roč. 1, č.1, červen 2000

na na Moravu — Slovácko, případně Valašsko. Doufám tedy, že i tato literární konvence by mohla pomoci textu, aby zapadl do našeho kontextu.

Jazyk, kterým je nakonec hra přeložena, představuje stylizovanou, zjednodušenou formu valašského nářečí. Na některých místech — podle potřeb divadelní situace — text kolísá směrem k češtině spisovné. Podobně je tomu i v originálním znění, Sue Glover sama přiznává, že jazyk ve hře není historicky věrný, ale dramaticky účinný — a to i za cenu rozkolísání „čistoty“ dialektu. Zcela rigidní, historicky věrné použití dialektu v překladu bylo vyloučeno i proto, že nebylo možné celý příběh přesadit na Valašsko, a tak bylo nutné aspoň částečně zmírnit napětí mezi prvky dialektu a skotskými vlastními a pomístními jmény, která zůstala v textu zachována.

Díky použití dialektu bylo možno poměrně snadno vyřešit v jazykové rovině postavu Ellen, jejíž vyjadřování kolísá mezi dialektem a spisovnou řečí, protože se vzhledem ke svému sociálnímu postavení nemůže vyjadřovat svým „rodným“ jazykem, tedy dialektem. Je vlastně lapena nejen v bohatém pánově domě, ale i v jeho řeči — ze které v některých chvílích uniká. Při použití pouze archaické češtiny tento motiv vůbec nemohl být v překladu realizován. Pokud jde o písně, jsou přeloženy rozměrem blízkým moravské lidové písni, jako volné variace na motivy písní originálu.

Tento překlad, vzhledem k tomu, že se nemůže odvolat na žádnou relevantní linii překládání divadelních her, vnímám hlavně jako návrh možností, jak rozšířit výrazové možnosti jevištní češtiny. Je tedy nutné, aby byl uveden na scéně a během zkoušení prověřen, případně i přepracován, aby se ukázalo, zda jde o divadelně funkční variantu. Ani v nejmenším jsem však použitím dialek-

tu nechtěl vytvořit dílo nějak „folklórní“ a staromilské. Dialekt by neměl být jen ornamentem, naopak by měl umožnit vyslovit některé motivy ostřeji. Podruhyně jsou moderní, současná hra napsaná v roce 1991! Teprve při převedení do dialektu plně vyniklo, že hra vedle pasáží vážných a tragických obsahuje i výrazné polohy komické a fraškovité. A také se ukázalo — což považuji jen za klad — že dialekt odstranil z textu jakýkoliv náznak patosu, který by mohl být pro hru největším neštěstím.

Děkuji všem, kteří mi při mé práci pomohli. Na prvním místě za odbornou konzultaci dialektologickou prof. Dušanu Šlosarovi, a dále Miloši Štědroňovi, Evě Tálské, Ondřeji Pilnému a mnoha dalším přátelům, kterým jsem ten text vnutil k přečtení.

PRVNÍ JEDNÁNÍ

1. SCÉNA

Liza, Sára, Jenny, Tottie na tržišti, na „najímacím“ jarmarku. Maggie je doma.

HLASY (celé obsazení, skáčou si do řeči, některé věty se mohou opakovat. Tichý šepot, který se zesiluje.)

Najímání, najímání, najímání...

Jarmark — jarmark a najímání — jarmark a najímání
Tých lidí / Takové spústy / Tých povozů / Takových
lidí / Takový rámus!

Na trhu, tam se dozvíš gdejaký klep.

Na trhu si užiješ gdejaký špás.

Rád(a) tě vidím — Tome / Andro / Jenny / Meg / Wil-
liame / Neile / Georgie / Joe / Jane / Jacku.

Jak se daří? Tož daří se dobře. Co kráva? Ta je dobrá.

A jak se vůbec máte vy všeci? Co děcka... a kráva? Co
žena... a kráva?

Nevíte cosi o Daviem / Jockie / Tomovi / Sandym / Na-
thanovi / Nedovi / Mary / Betsy / Bobovi?

Nějaké novinky? Slyšeli ste novinky z Langriggs / Re-
driggs / Smiddyhill / Smiddyford / Horsecleugh / Oxenc-
leugh / Whitehas / Blacksheils / East Mains / Westlea.

*Během toho se Liza prochází, tlačí davem, hledá místo,
kam by se postavila.*

HLASY (*tyto věty zřetelněji.*)

Najímání, najímací jarmark.

Prvý pondělek v únoru.

Najstudenější pondělek v únoru.

Ráno o osmej. Enom co je světlo.

Uvidíš statkáře smlúvat sa s oráčama.

Uvidíš oráče smlúvat sa s podruhyňama.

Uvidíš šikovné podruhyně v řádku stát'.

Líza si vybrala miesto, čaká, až si ji někdo najme. Sára a Tottie stojí spolu a také čekají, kdo je najme.

PRVNÍ HLAS (*tichý šepot.*)

Najstudenější pondělek. Enom co je světlo. (*Hlasitěji, posměšně.*) Kerá podruhyňa ostane po desátej, nestojí za zlámaný troník.

LÍZA (navenek vyzývavě — ne v odpověď předchozímu hlasu, nikdy také nehovoří přímo k divákům.)

Já budu do desíti dávno přeč. Smluvená. Najatá. Šak sa ešče ukáže. Ramena široké, záda rovné, nohy silné.

SÁRA

Hentu stoj, Tottie, včil stoj klidno.

LÍZA

Nevezmu závdavek od prvého, co donde,

puđu enem s dobře známým oráčem.

Dojde na žňa — s kosákem umím. Ke koňom sa postavit' dovedu.

Nakrmím vám koně — děcka né.

Poklidím vám chlév — chalupu né.

Budu robiť celý den — ve vašej posteli né.

SÁRA

Čuš, děvčico, tak nemluv.

LÍZA

Ramena široké, záda krátké, nohy silné.

A poctivé meno Toma Kerra, Pánbůh mu daj věčnú slávu — temu dostojím, a můj bratr Steenie za mořem.

JENNY

Kerá podruhyňa ostane po desátej, nestojí za zlámaný troník.

LÍZA

Do desíti budu najatá... Do desíti dostanu svůj závda-
vek.

SÁRA

Rovno stoj, Tottie, nehled' tak smutno.

JENNY

Žádnú domkářku nenajmú před polednem. Estli ju
vůbec najmú.

SÁRA

Dívaj sa veselo, tak?

TOTTIE

Já su hladná.

SÁRA

Možná bysme si mohly kúpit pecének chleba, potem?

TOTTIE

Po čem?

SÁRA

Až nás najmú.

JENNY

Tu estli najmú!

TOOTIE

Hen ide statkář z Langriggs — možná sa dostanem na
Langriggs.

SÁRA

Třebas aj. Tak sa včil dívaj veselo.

HLASY (*každá věta zvlášť, střídavě všechny.*)

Deset mír ovesné mouky

Osm pytlů ječmene

Dva pytle hrachu
Šest set sáhů brambor — zasazených
Měřice lnu — zaseto
Tři libry bílé slídy
Pro krávu tráva
Výsada držet si slepice
Čtyři fůry rašeliny

PRVNÍ HLAS

Je zvykem jim poskytovat jídlo během měsíce žní. Mohou si držet prase. Jejich manželky se musí podílet na žních. Oráči jsou též zavázáni najmout si a živit nádeníci na pole, služebnou nazývanou podruhyně, obvykle placenou deset pencí za den. ... Oráči si na to stěžují, jejich ženy ještě víc.

MAGGIE (*Doma. V jednom kole. Pere prádlo, stlouká máslo — nebo zašívá — zašívá na kopytku, přitom dohlíží na hrnec s kaší nebo houpe kolébku. Nikdy přímo k divákům.*)

Najstudenější pondělek od Dušiček. Měla sem mu dát do botů slámy. Všude ho ctíja, mojho muža Andru. Kdekerý pán by sa mohl radovať, že si ho domluvil. Dlouho před svítáním už byl hore, aby byl časně na trhu. Kostelové šaty. Kostelové boty. Od dožatej sa tak neoholí. Na třech věcích závisí oráč: na dobré ženě, dobré krávě — a dobré břitvě.

PRVNÍ HLAS

Dobrému oráčovi třeba dobrého pána.

MAGGIE

Šak on si može vybírat mezi pánama.

PRVNÍ HLAS

Dobrému oráčovi třeba dobrou podruhyňu.

MAGGIE

Šak on si može vybírat mezi podruhyňama... a to on

zná jak. Jenže ledaskeré dívky mívají dvojitou tvář — jednu na trh a jinou na statek! Aspoň aby dovedla žat' — já nemožu žat', s děckama ne. Aspoň aby na děcka dohlédla!

LÍZA

Nepudu, kde je to samé děčko!

SÁRA

Čuš, děvčico — to sa rozumí, že tam budú děcka!

MAGGIE

Dobře prohlédaj a vyvol, Andro. Vyvol dobrého pána! Nekývni prvému statkářovi, co ti stískne ruku a dá na zavdanú! Optať sa mosíš! Dvě jizby! Chtěla bych chalupu se dvěma jizbama! Statkář na Langriggs vystavjal novú řádku domků — všecy se dvěma jizbama...

SÁRA

My nečekáme moc, Tottie a já. Žijem ze dňa na deň.

LÍZA

Chcu někam na velký statok. Moc dívek na řeči. Moc oráčů do tanca!

MAGGIE

Domek blízko studně. Střechu pořádnú.

SÁRA (*připojí se k Maggie.*)

Střechu pořádnú.

SÁRA+MAGGIE

Pro krávu šťavnatú pastvu.

SÁRA

Strpení s Tottie — je pomalá — má svoje dni.

TOTTIE

Zlé dni! Zlé dni!

LÍZA

Žádné děcka pod nohama.

MAGGIE

Estli to bude poctivé místo — možná ostaneme — ne

enem jeden rok... déle. Stejný domek, stejný statek, stejný kostel, susedé stejní... (*Uvědomí si, že je to sotva možné.*) Aj! Šak co! — Enem dyž nebude na stěhování pršať.

SÁRA (*připojí se na poslední větu.*)

Enem dyž nebude na stěhování pršať.

TOTTIE

Pochybuju, že na stěhování bude pršať, mamó!

LÍZA

Na stěhování si kúpím nový klobúk!

2. SCÉNA

Líza, Tottie, Ellen. Líza jde z trhu, Tottie se táhne za ní.

TOTTIE

Ty, ty, ty. Na kerý ideš statek? Kerý statek?

Líza neodpoví, nebere Tottie vážně, ale ta je vytrvalá.

Kerý statek?

LÍZA

Blacksheils.

TOTTIE

To my též. U kerého oráča budeš robit'?

LÍZA

U Andry Innese.

TOTTIE

My sme samy pro sebe. Mama a já. (*Snaží se udržet si Lízinu pozornost.*) Na Blacksheils sú duchové. Hore na vřesovišťách.

LÍZA (*duchové na ni žádný dojem neudělají.*)

Ešče stále je na Blacksheils statkářem pán Elliot?

TOTTIE

Ten, co sa oženil s Ellen. Ellen Rippethovic to bývala.

Dělala s náma na Blacksheils. Ne minulý rok. Spíš.
Než si políčila na pána.

LÍZA

Já vím.

TOTTIE

Nebyla's tam.

LÍZA

Byla sem na Billieslaw. Za kopcem. Byla sem za po-
druhyňu bratrovi.

TOTTIE

Políčila si na něho a šla za něho a vůbec všecko. To
proto si nás najmul. Ze starého přátelství.

LÍZA

Ellen Rippethovic neprokazovala nikdy nikomu žádné
laskavosti.

TOTTIE

Ale včil ano. Ona je včil dáma.

ELLEN (*učí se zacházet s vějířem, zkušeně.*)

Naučit se zacházet s vějířem? Umím protrhávat tuříny,
celá zpocená; osekávat je v plískanici — jistě dovedu
zacházet s vějířem! Pít čaj s panstvem? Hovoří o tu-
řínech. Výnos, rotace, hnoj. Znají tuříny. Boty mají
vyleštěné, šaty čisté, kabáty suché. Bývaly jsme pro-
močené na kůži do půl osmé, ráno v mlze. Mráz, sníh,
slunce, vítr, déšť; osekát, vykopat, nadrtit, naložit. Jaj.
Věděly jsme o řepě svoje!

3. SCÉNA

*Líza a Maggie. Maggie je v jednom kole. (Dítě a hrnec
s kaší najednou.) Líza dorazí s rancem svého pozemského
majetku.*

LÍZA.

Já su Líza. Podruhyňa.

MAGGIE

Maggie, jeho žena. Děcka si už viděla, hrajú si před dveřama.

LÍZA

Keré sú vaše?

MAGGIE

Skorem všecky.

LÍZA

Aji ta malá dívčička, co kope?

MAGGIE (*klidně.*)

Kope? Ach ne, to nikdy — musela ses jim připlést do cesty. Moje děcka by nikoho nekoply. Tak. A včil. (*Hrdě.*) Máme dvě velké postele se závěsama³⁾. Takže můžeš v jednéj spať s děckama.

LÍZA

To ne. Nebudu spať s děckama. Budu spať na hůře.

MAGGIE (*klidně.*)

Na hůře spíja starší ogaři.

LÍZA

Na jarmarku pravíl, že enom pár děcek!

MAGGIE

To že Andra řekl? Ne, ne — to's ho špatně pochopila. Andra by žádné svoje děcko nezapřel! To si sa zapovídala s nejakým iným oráčem, dozajista! Hen — dohlídní na hrnec, než sa podívu na malého. (*Věnuje se dítěti.*) Líza Kerrová? Steenieho Kerra sestra? Ostali ste sami dvě, co Tom odešel na onen svět. A měli ste celý dům pro sebe? Ale cěrko — tady žádný nemá postel sám pro

3) orig. *box bed*, tedy velká postel, většinou se závěsem nebo i dvěma (*pozn. překladatele*)

sebe! Nevím o žádném, co by spál sám — chraň Bůh ty orače nad maštalú — daj si pozor, co sa povídá, jedna dívka... — ale co, šak je brzo někeho súdit. Děcka si hnedkaj oblúbíš. Stejnak, sama si eště dívča — měla bys je mět ráda. (*Ostrý dotaz.*) Žať dovedeš?

LÍZA

No ba.

MAGGIE

Tož budeš!

4. SCÉNA

Všechny, kromě Ellen. Jednotí tuřiny. V těch velkých kloboucích s šátky přes tváře je nelze jednotlivě odlišit. Tato pětice je součástí většího hloučku, „pole“ na scéně je částí obrovského pole — třicet nebo čtyřicet akrů. Pracují rychle, každá postupuje svým řádkem, víceméně spolu drží krok. (Tottie je pomalejší, možná mnohem pomalejší.) Rozhovor, když na něj dojde, je rychlý, roztržštěný, překrývající se. Přichází v poryvech s velkými pauzami. A nepřestávají pracovat. Pochopitelně jádro rozhovoru důležité je, ale není nutné, aby každou větu bylo zřetelně rozumět. Jediné repliky, které musí říkat konkrétní postavy, patří Líze a Jenny.

(Dvě z nich zpívají.)

Scházali sa, smlúvali sa,

a už zdavky majú.

Do dědiny, do dalekéj

už si ju odvezú.

Šak nebudeš ľutovati,

že si sa vydala,

žádná panna začepená
lepší sa nemňela.

- Být tebú, děvčico, namotám si na ruku vjecej hander!
- Žádné nemám.
- Tak slámu. Provaz. Budeme si muset nadělat vjecej.
- Sedlář došél! Včil prošel vratama!
- Aj, konečně, to je pěkný galán!
- Zdrží sa enem týdeň!
- Šak proto je tak pěkný!
- Šak já si s ním promluvíím, až budu rychtovat' stáje!
- Já budu rychtovat' stáje!
- Ne, ty teda ne!
- Sedlář je můj!

Smích. Pauza.

- A je ženatý, ten sedlář?
- Není.
- Tancovat' umí?
- Ten estli umí tancovat'?!
— Na husle hrá a k temu tancuje — tak dobře jak ten taneční majstr z Jeddartu!
- Tak to si aj zatancujeme!
- Tak to já si aj pošpásuju.

Smích.

- Trdlo si, Jenny!
 - Každá by chtěla za sedlářa!
 - Každý by si chtěl aj trošku zašpásovat'!
- (Zpívají.)*

Scházali sa, smlúvali sa,
a už zdavky majú.
Do dědiny, do dalekéj
už si ju odvezú.

Šak nebudeš ľutovati,
že si sa vydala,
žádná panna začepená
lepší sa nemňela.

— A Sára byla někdy vydatá?

— Co já vím. Byla Sára vydatá?

— Já nevím.

— Měla mět zdavky s Wabsterem, říkávali moja mama.

— Ale vydatá nikdá nebyla.

— Nikdá nebyla rozvedená.

Jenny a Liza spolu:

JENNY

Příst' umíš, Lízo? — Můžeš dostat' prácu hore ve Velkém domě, estli umíš příst'.

LÍZA

Nechcu příst'.

JENNY

Dobrá práca na deštivý deň. Lepší než sa len povalovať. A v kuchyni ti dajú aj najest'.

LÍZA

Neumím příst'.

— Teho mladého kudrnatého oráča, znáte?

— Kella?

— Joj, ten umí tancovať! Dřevákama klapoce — a jak si k tomu prozpěvuje — rovno na mlatě, jen mávne klobúkem.

— Néni on cigán?

— Co já vím. Očiska má černé!

— Samosebú, že je to cigán!

— Zlodějisko!

— Vandrák!

— Pán Elliot najímá cigány!

— Pán je sám černý jak uhlířské psisko!
— Pán je lepší člověk!
— Jaj, a vzal si jednu z nás!
— Pořád je to — lepší člověk!
— Ostatní páni si to možná nemyslíja!
— Z Nell je pěknůčká paní!
— Jo, to trdlo!
— Paní Ellen.
— Paní Elliotová!

(Zpívají.)

Šak nebudeš futovati,
že si sa vydala,
žádná panna začepená
lepší sa nemňéla.

(Výkřiky ze vzdáleného konce pole.) Možete přestat,
skončíte na konci řádku. Končíme — Jenny! Lízo!
Opřou se o motyky, protáhnou si záda, sejdou z pole.
Jenny a Líza trochu stranou od ostatních. Zastaví se na
kus řeči.

JENNY

To máš dobré, že býváš u Maggie. Ta dobře vaří.

LÍZA

Ale stejně su furt hladná. A ešče spím s děčkama.

JENNY

To já taky — a su za to ráda!

LÍZA

To nemožeš spat' na hůře?

JENNY

A on aby po ně furt lozil?

LÍZA

Kdo?

JENNY

Kdo? No kerý asik? (*Jak Líza otevře překvapením ústa.*)
Sklapni hubu, vlétne ti tam vrabec!

LÍZA

Ale — jeho žena!

JENNY

Co ta, to děcka ňa hlídají. Možu ťa naučit' příst', Lízo.
Estli chceš robotu ve Velkém domě.

LÍZA (*náhle našťvaná.*)

Nechcu prácu v domě.

JENNY

Tož, jak chceš! (*Odchází a pak volá za Lízou.*) Ty
trdlo!

5. SCÉNA

Líza a Tottie. Líza sama. Svalí se, unavená, opírá se nebo na něčem sedí, začne si odmotávat pruhy látky, které měla na rukou. Vstoupí Tottie, zastaví se a zírání na ni. Líza pořád neví, jak se k Tottie chovat.

LÍZA

Di preč! Kšá!

To je k ničemu. Zkusí děsivé gesto nebo grimasu.

Vrrrrrrrrhgh!

Tottie je chvíli apatická, potom ji se šklebivým úsměvem napodobí.

TOTTIE

Vrrrrrrrrhgh! (*Dá Líze šťouchanec.*) Maggie pravila,
abys šla a dohlídla na malého, protože vřeščí a ona
musí podojit' krávu.

LÍZA

Estli vřeščí, je poscaný, estli je poscaný, aj smrdí.

(*Sladce.*) Ty dohlídni na děcko, Tottie. Enom di. Enom di a zazpívej robátku.

TOTTIE

Ty nemáš ráda děcka? Dyť nemáš matky, ani otca. Ani bratra nemáš, lebo ti ujél do Kanady.

Líza se ji snaží ignorovat. Leží nebo se opírá, snaží se odpočívat, šátek si dává přes obličej.

TOTTIE

Aji můj tata odjéli do Kanady. Můj tata sú přeč už sto roků. (*To slovo je pro ni talisman.*) Sas-kat-che-wan. Sas-kat-che-wan. (*Mlčení.*) Večér sa bude tancovať.

LÍZA

Kde?

TOTTIE

Ve stodole na řepu. Sedlář už si rychtuje skřipky. Možná si aj trošku zašpásuješ.

LÍZA

A to má znamenat' co?

TOTTIE

To furt povídá Jenny: „Každý si potřebuje trošku zašpásovat.“

LÍZA

Di a dohlídni na děcko!

Líza odchází.

TOTTIE

Kam ideš?

LÍZA

Ke studni. Umyt' ze sebja blato!

Tottie přejde ke kolébce.

TOTTIE

Děťátko-robátko! Poscáli zme sa! Uff! Smrdíme? Ojoj-joj-joj-joj! (*Překotně, pro případ, že by ho rozplakala.*) Čušaj, čušaj. (*Velmi věcně, jako by s někým mnohem*

starším.) Povím ti říkání. Povím ti o duchovi. Je to pravda pravdúcí. Byla sem jednu hore na vřesovišću. Pán ňa poslal. Se vzkázáním pro pastuchu. A naráz padla mha — kolkolem a dúlėj a dúlėj. Bála sem sa. Volala sem na pasáka. Ale mha všecko příkrýla. A pak sem uslyšela, hodně blízko: Šššššššh... šššššššh... šššššššššh — hlinú klúzal pluh a občas břinknul o kameň. A chlap volal na svoje volky: Eeeeej! Eeeeej! Tajak vrána. Skoro sem cítila, jak sa třepe zem, cítila sem jich v nohách. Býci. Aj cítiť byli. Chtěla sem sa zastavit' na kus řeči s tým oráčem, než sa mha rozéjde. Křičela sem. Ale mha sa kolém točila a všecko příkrýla. A potem ně Jock, pastýř, pravil: *(Napodobuje jeho otcovský tón.)* „Tam žádný ne-oře Tottie, jediné poľa, co tam sú, sú staré dávné díle. Eště sú tam vidět' hraniční kameně. Stovky roků staré. Ale nevidíš tam jediného oráča, jediný pluh.“ Jaj, ale já sem ho přeca slyšela...

HLASY *(tichý šepot.)*

Pradávný oráč
Staré díle staré díle
Staré díle díle díle
Dávný ječmeň ječmeň ječmeň
Ječmeň — to je chléb náš
Oves — to je chléb náš
Hrach — to je chléb náš
Chléb starostlivosti
Chleba nikdy dosti

DĚTSKÉ HLASY *(nebo ostatní herečky jako děti; hlasitě, věcně, nelaskavě.)*

Tottie viděla ducha, viděla strašidlo
Ona je bláznivá, je to hlupaňa.

TOTTIE *(skáče do těchto replik.)*

To ne. Nechte teho. Nejsu, nejsu.

PRVNÍ DÍTĚ

Taková za groš kudla.

TOTTIE

Nechte teho! Ne!

DRUHÉ DÍTĚ

Z višně padlá...!

TOTTIE

Ne. Ne! *(Rozrušená, motá se kolem, chtěla by někoho uhodit, překřičet své učitele.)*

DĚTI *(pošklebují se, chechtají se.)*

Tvoja mama líhávala s Wabsterem

Dostala tě na obilném poli

Slehla na ovesném poli

Sešli sa

Poležali

Poorali

TOTTIE

Zdavky mněli! *(Rozrušená, agresivní — narazila do kolíčky nebo do ní praštila, ta se teď divoce kolébá.)*

PRVNÍ DÍTĚ

Na obilném poli?

TOTTIE

Tak.

DRUHÉ DÍTĚ

Na obilném poli?

TOTTIE

Jo. Tak. Dostala děcko. A to su já.

PRVNÍ DÍTĚ *(něžně, mazaně.)*

A kadě je tvůj tata včil?

TOTTIE *(šepot.)*

Sas-kat-che-wan... Sas-kat-che-wan.

Dojde ke kolébce, klopýtá, fňuká. Musí teď zklidnit rozhoupanou kolébku a tím se sama uklidňuje.

6. SCÉNA

Sára, Tottie, Ellen, Liza. Tottie je možná pořád u kolébky. Sára má plné ruce práce s čištěním koňského postroje, sedla, zašíváním pytlů nebo smotává podomácku vyrobený slaměný provaz do úhledných klubek; jakákoliv práce do deštivého počasí. Ellen — upravuje si, obdivuje své šaty (nebo třeba klobouk, deštník?) — napůl potěšená svým novým společenským postavením, napůl sama sobě k smíchu.

ELLEN

Sladký pšeničný chléb a čaj a smetana a cukr a šunka! Tohle všechno na snídani! Přinese to služebná, která je oblečená líp, než jsem kdy dřív bývala já. Stůl jako sníh, podlaha jako zrcadlo; porcelán, krajky. Velká široká okna, aby slunce mohlo dovnitř — aby bylo vidět na pole. Každé pole padesát akrů čtverečních. Ploty zastřížené. Žádný plevel. Žádné plýtvání.

Tottie na ni zůstane zírat, celá šťastná, že ji vidí. Ellen ji fascinuje. Ellen vždy Tottie tolerovala, s nenuceným, ale upřímným pochopením.

Viděla jsem vás dnes ráno okopávat na poli. Sledovala jsem vás, dokud jste nemusely dovnitř, protože přšelo.

TOTTIE

Nevíme, jak ti včil máme říkat'.

SÁRA

Musíme jí říkat' paní Elliotová.

ELLEN

Tak tak. Tak mi teď říkají.

Vida Tottiin vstřícný úsměv, Ellen k ní přistoupí a obejmje ji. Tottie ji v odpověď také obejmje, z celého srdce, bez zábran.

SÁRA *(má strach o Elleniny šaty.)*

Dávej pozor, Tottie.

ELLEN

Tyhle si беру na čaj.

SÁRA

Tu žádný čaj nemáme, Nell.

ELLEN

Zrovna jsem byla na čaji — na Langriggs.

Rozpaky. Velmi opatrně si sedne. Tottie na ni šťastně civí.

Sára ukazuje Tottie, aby se dala do práce.

TOTTIE *(s očima pořád upřenýma na Ellen.)*

Tohle bývávala Ellen Rippethova. A včil sa nese jak dáma. Posadí sa jak dáma.

ELLEN

To ty kostice. Nemůžu se předklonit. Nemůžu se zaklonit. Ráno mě zavážou — a povolím si až večer v posteli.

TOTTIE

A kdo ťa šněruje — pán?

ELLEN *(k Sáře.)*

Pamatuješ si Betty Hopovou? Pánova stará matka mi ji najala za služebnou.

SÁRA

Ta má tvář, co sa hodí po ránu k probuzení.

ELLEN

Není s ní žádná řeč. Máte tu vedro.

TOTTIE

Tam venku je moko!

SÁRA

Moc moko na prácu. Děvčice vyhazují peníze u kra-máři. Chlapi špásují v maštalách.

TOTTIE

Špásují!

ELLEN

A kromě toho přšlo na stěhování. Viděla jsem povozy z okna, jak jely přes dvůr. Naložené po vrch: postele,

děti, hodiny, skříně, staří rodiče, muškáty — všechno zmoklo.

SÁRA

Měla sem aspoň stokrát heksenšús, co sme sa stěhovaly. Magiiny děcka ešče včil kuckajú.

ELLEN

Já mám plášť pořád suchý. Když mám promáčené punčochy nebo boty, někdo podá jiný pár.

SÁRA

Šak nebudeš ľutovati,
že si sa vydala,
žádná panna začepená
lepší sa nemňela.

ELLEN

Tady, Tottie — uvolni mi kostice! (*Ukazuje Tottie, kde uvolnit šňůrky pod živůtkem.*)

SÁRA (*vrtí hlavou nad Elleninými starými způsoby.*)

Paní Elliotová!

Ellen sebou praští do slámy. Tottie ji napodobí. Sára nepřestává pracovat.

TOTTIE

Zlá Nell!

ELLEN

Už ne! Já jsem teď vdaná dáma!

TOTTIE

A máš už děcko? Je už tam vevnitř?

ELLEN

Ne... Ještě ne.

SÁRA (*po pauze, něžně.*)

Času je dost.

ELLEN

To by oráči sotva řekli! Někteří ti udělají břicho, ještě než sjednají ohlášky!

SÁRA

Ale, no tak, Ellen —

ELLEN

No co, je to pravda!

SÁRA

Ne na Blacksheils. Pán by teho nestrpěl. Je přísnější než pastor.

ELLEN

On — on je — jemný muž. Jenže svou vášeň drží na uzdě!

SÁRA

A vdova, jeho mama?

ELLEN

Říká, že jsem „nová krev“. „K čemu pěstovat zdravé tuříny, Gordone, když nemáš zdravé syny, aby je opatrovali!“

SÁRA

Šak víš, co sa říká: „Dobrý volek je půl oráča.“

Ellen se povaluje ve slámě, víc jako podruhně, kterou bývala.

ELLEN

Je to pravda u lidí i u zvířat?

SÁRA

Musí byt'. Dozajista.

ELLEN

Měl syna. Ale zemřel dřív, než se narodil. Svou matku sprovodil ze světa, ještě před porodem.

TOTTIE

Jak ťa může děcko zabit'?

SÁRA

Elliotové sú tu na statku, ani už nepamatuju od kdy. Jeho dědáček vysušili ty studené jílové poľa. Umřeli, než ich ponajprv požali. A podívaj sa včil. Zemáky,

jatelina, nejlepší řepa v celé Evropě. Odevšad se sjíždají lidé — z Němce, z Anglicka — enom aby viděli Blacksheils a promluvili s pánem.

ELLEN

Syna pro Blacksheils. Samozřejmě, že chce syna.

TOTTIE (*obtěžuje Ellen, doráží na ni.*)

Jak může být volek půl oráča? Jak ťa může děcko zabit'?

ELLEN

Děti jsou podvod. Jako ty, Tottie. Nikdo neví, co kdy provedou.

Objeví se Líza.

SÁRA

To je Líza, paní Elliotová. Líza Kerrová. Androva podruhně.

TOTTIE (*k Líze.*)

Musíš jí včil říkat' paní Elliotová.

Líza se pokloní.

ELLEN (*zvedá se, ometá si slámu — ale naprosto ji nevyvede z míry, že ji služebná přistihla, jak se povaluje ve slámě.*)

Sotva bych tě poznala. Vyrostla's.

Ellen odchází.

LÍZA

Steenie je v Kanadě.

ELLEN

Ano, slyšela jsem. Doufám, že se mu daří dobře?

Líza neodpoví. Ellen odchází.

LÍZA (*brblá za ní.*)

Estli sa mu vede dobře, tys ses na tém nepřičinila. Ty na mů dušu né.

TOTTIE

Sas-kat-che-wan.

LÍZA

Drž hubu, nepodaro!
Na odchodu jednu Tottie vrazí.

TOTTIE

Sas-kat-che-wan.

7. SCÉNA

Ellen, Maggie, Sára. Nejsou „spolu“, ale každá ve svém odděleném prostoru.

ELLEN

Steenie Kerr. Byl to ještě chlapec. Zblázněný láskou!
Srdce na dlani. Vyškrábal moje jméno na zeď ve stáji.

SÁRA

Chudák Steenie. Tak je ně zaňho těžko u srdca.

ELLEN

Hráł na soucit. Trápil mě soucitem jiných. Využil mě.

MAGGIE

Vzala ho dokola.

SÁRA

Šak on by ju stejně stát' nenechál.

MAGGIE

Všeckých jich dojančila — všechny oráče.

SÁRA

Takové krásné leto.

MAGGIE

Pro Steenieho ne.

SÁRA

Byli všeci zbláznění do tancování — každú noc protancovali. Dokad' nepožali první pole. A tú noc o dožatěj — měsíček byl tak krásný, opravdivý žňový měsíc.

ELLEN

Zlobila jsem se. Já vám ukážu, myslela jsem. Steenie-mu, vám všem. Byla jsem rozzlobená. Divoká. Pán byl každý den na polích, sám dohlížel na práci. V polích. O dožatěj... „Skočíme si, pane? ... Eště jednu dokola, pane? ... Pojd'me si eště troška zatancovat, pane...“ Tolik mu to... — slušelo! Rozesmával mě. Najednú sem ho chtěla. Přísnější než pastor, říká každý. Budu ho měť na seně, potom, myslela sem. Proč ne? Každý si potřebuje troška zašpásovat. A pak mě napadlo — zapomeň na seno, Nell — možeš ho dostat do postele. Dostaneš velký dům. Vyhlásíš ohlášky. Viděla jsem mu to na očích. Cítila jsem mu to v kostech. ... Křičel, když se se mnú miloval. Nevzdychal jako Steenie, jako bych u toho málem ani nebyla — ale jako by mě chtěl vzít s sebou... Jen si troška zašpásovat. A co jsem dostala? Všecko. Já mám všecko.

8. SCÉNA

Maggie, Sára, Líza, Jenny.

MAGGIE

Slyšeli ste o Marjie Brockie? Že sa dali dokupy s Jamiem Moodiem? Sezdali je v Coldstream Brig? Tož, dá sa tomu říkat zdavky?

SÁRA

Podle práva to je.

MAGGIE

Pastor by to tak neviděl. Lúde sa majú brať v kostele s plným požehnáním Všemohúciho. Co, ogar s děvčicú si zajdu do hospody, nekdo sa optá: „Kerá je nevěsta?“ a chlap řekne „Aj, to je moja žena!“ — Dá sa tomu říkat zdavky?

SÁRA

Tož co, zákonné to je!

MAGGIE

Škandál je to!

SÁRA

Tak je to lacnější. Zdavky v kostele stojí peníze. Není divu, že na tajno utěkají do Coldstreamu. Po jarmarku. Nebo po dožatěj.

LÍZA

Tys též utékala do Coldstreamu?

SÁRA

Ne, Lízo. Já a Patie, my sme byli zasnúbení. Žili sme spolem jako muž se ženú skorem rok, abysme viděli, jak nám to popasuje.

MAGGIE

Zasnúbení! A kemu ostalo děcko na opateru?

SÁRA

Dyť enem na to všeci čekají, estli bude děcko. A kvůlivá děcku idú do kostela — třebas.

MAGGIE

Nebo před ním chlap uteče. Třebas aj do Kanady.

SÁRA

Patie ju miloval. Byla troška chorľavá, dýchavičná, kuckala. Věďěl, že není moc zdravá. Ale on ju lúbil, nesmíte si myslet' nic iného, ona byla naša. Jenže on byl nepokojný. Chťěl cosi... dobrodružství, do Kanady. To já sem řekla ne, já bych nešla. Tu ta farnost je moje rodisko: Langriggs, Blackshiels, Billieslaw; ty pola, řeka, vřesovišče hore s prastarými dílami. Patie miloval zem. „Ju“. Ale já ju možná milovala vjac. Dyž došlo na lámání chleba. Dyž sme dorazili do Greenocku — aji ta zém tam mi připadala cuzá. I to moře, lodě. Smutné, přesmutné místo. Velký

sběh lidí, všeci ticho, a děvča z Vrchoviny zpívalo. Pak kdosi zavolal: „Do Kanady — ruce nahoru! Do Kanady — ruce nahoru!“ Rýchlo, jak křídla, sa všechny ruky vzněsly. A malá vykřikla jak nikdá předtým. Takové bodnutí u srdca, až mi mléko z prsů vystříklo. Nemohla sem krok zrobit'. Nemohla sem íť. A Patie nemóhl ostat'. Veděla sem, že by nemóhl. Vydal sa přes moře; já sem sa poohlídla po formanovi, co by nás odvél dom. Patie Wabster. Každučký deň naňho myslím, mockrát každý deň.

MAGGIE

Čtrnáct roků! To už bude měť vlastní děcko.

SÁRA

To dúfám. Patie, ten byl stvořený pro šťastný život. *Líza a Jenny jsou jedno ucho, fascinovány tímhle vším.*

MAGGIE

Šak! *(Ještě nikdy neslyšela z příběhu tolik, je zděšená, znechucená Sárou.)* Šak, jak si kdo ustele, tak si lehne.

SÁRA *(zlehka se zasměje.)*

Klidu na téj posteli nemám.

MAGGIE

Co si kdo zaseje, to si požne. Chalupářská roba mosí byť ze železa!

SÁRA *(klidně.)*

Žijeme ze dňa na deň.

MAGGIE *(je dotčená, a dává to najevo tím, jak při práci vším mlátí a bouchá — má pocit, že by se Sára měla cítit provinile, všeho toho litovat.)*

Šak, ludé sú všelijací... Nic není divnějšího než ludé!... *(Pobouření.)* Zdavky v kostele by vás zavázaly obá!... *(Hlavně k Líze.)* To ty jich musíš pohnat' k zodpovědnosti. Andra by ňa nikdá nepožádal. Ten nikdá. Nikdá by sa neodvážil. A tak dyž jednu postával s chasú, sko-

čila sem mu kolem krku a vzala míru na košulu. Jeho svatební košulu.

Líza a Jenny se začínou pohihňávat.

MAGGIE

A jak sa jednúc rozkřiklo, že mu šiju svatební košulu, chca nechca mosél sjednat ohlášky. A bylo to akorát včas.

Maggie buď jde za scénu něco vyřídit, nebo se zabývá další prací a nechá Lízu a Sáru o samotě.

SÁRA (*k Líze a Jenny.*)

Nerozumí temu. A hádám, že ani vy ne. Ani já sem to prv nechápala. Patie byl pěknůčký jak žádný iný. Šikovný, veselý. Ale potřeboval putovat', chcél do světa. To já mosím klidno sedět', mosím ostat, kde su.

JENNY

Šak ty nesedíš na místě — každý rok sa stěhujete!

SÁRA (*směje se.*)

No to ba! Ale nikdá to není daleko. Nebyla sem nikdá dál než tři, čtyry statky; nebyla sem nikdy dál než — snád' — dvacet mil.

LÍZA

Ale jednú si dojela až do Greenocku k moři.

Sára přisvědčí.

Já bych jela do Kanady.

SÁRA

Ba, ty bys mohla. Dala by si sa k bratrovi.

LÍZA

Saskatchewan. Tam bych mohla vyrazit'. Je to tam velké?

SÁRA

Přemýšlám o tem místě každý deň. Ale nevím, jaké to tam je. Chtěla bych vědět: majú tam kulíky? Patie miloval kulíky, nikdá jim nerozoral hnízdo, védl

koně kolem. Tolik sme si rozumněli. Tottie je díl toho všeckého, díl mňa a Patieho. A proto je zvláštní.

9. SCÉNA

Jenny, Líza, Tottie. Noc. Světlo svíčky. Mají svíčku, zrcadlo, jablko. Se spoustou šuškáni se postaví tak, že Tottie má svíčku, Jenny zrcadlo, Líza jablko. Líza si stoupne, ne příliš blízko, před zrcadlo. Hodiny začnou odbíjet půlnoc. Na to čekaly. Líza okamžitě, okázale kousne do jablka a zahodí ukousnutý kus přes levé rameno. Tottie chce zahozený kousek sebrat, ale Jenny jí v tom zabrání. Vezmou Líze jablko a podají hřeben. Líza si obřadně češe vlasy a celou dobu přitom zírá do zrcadla, do prostoru za svým ramenem. Ostatní v napětí čekají, Tottie se pokusí kouknout do zrcadla a překáží Líze, ukazují jí, aby uhnila. Najednou Líza propukne ve vzrušený smích, prohýbá se, tančí kolem, vykřikuje potěšeně „hoho“.
Tottie a Jenny se shluknou, skoro si skáčou do řeči, ve spěchu.

JENNY

Viděla's ho, Lízo?

TOTTIE

Keho, Lízo?

JENNY

Byl to ten cigán?

TOTTIE

Byl to Kello?

JENNY

Černooký Kello?

Líza pořád tančí kolem, směje se, přikyvuje, objímá Jenny.

TOTTIE

Včil já! Su na řadě!

JENNY (*ostře.*)

Nic!

TOTTIE

Chcu viděť svojeho muža! Daj ně jabko! (*Rozhlíží se po jablku, které Líza zahodila.*)

JENNY

Hlupaňo! Půlnoc už je přeč! Teráz sa osud předpovídat' nedá!

Ona nebo Líza sfouknou svíčku.

Včil bys nikeho neviděla.

10. SCÉNA

Líza, Maggie, Sára, Tottie, Jenny... a později Ellen. Zastavily se na krátkou přestávku, mléko nebo vodu a nějaké chleby. Maggie jim donesla jídlo na pole.

TOTTIE

Pokřikoval tam — ve stodole. Křičel na řepy. Kolem nikdo, enem řepy.

MAGGIE

To je proslov. Na setkání! Zkúšal si svú řeč!

JENNY

Na shromáždění!

LÍZA (*název — ten oficiální — jí zní báječně.*)

Orácké shromáždění!

SÁRA

Enem dál, Tottie, povídaj — co pravíl?

TOTTIE

Pravíl — nejsme žádné za groš kudly.

LÍZA

Páni! Nejsme žádné za groš kudly.

Musíme neustále usilovat o zvýšení platu na šest liber!

TOTTIE

Ano, tak to říkal.

SÁRA

Šest liber!

MAGGIE

Rowat na Currivale dává nádeníkům na statku lepší plat a volna.

SÁRA

Volna?

LÍZA

To je co?

MAGGIE

To přesně nevím. Ale dává im to.

SÁRA

Dunlop ze Smiddyhill slíbil, že opraví baráky. Že dá desky na podlahu. A též na hůru.

MAGGIE

Statkáři každý rok slíbují, že opraví baráky! Jenže hnedkaj sú Dohovory, a potom už je Najímání a Stěhování — a kde sú sliby?

MAGGIE+SÁRA

Voda jich vzala!

SÁRA

Kdybysme sa nestěhovali co rok, museli by domy opravit'.

MAGGIE

Kdyby byly domy opravené, nechtěli bysme sa každý rok stěhovat'.

SÁRA (*celkem pobaveně.*)

Enom vandráci cigánští, to sme!

TOTTIE

Za groš kudly, přece nejsme žádné za groš kudly.

MAGGIE

Šest liber by ně dost' pomohlo a nový dům eště víc

— ale co je skutečně třeba, je skoncovat' s podruhyňstvím.

Ostatní překvapeny.

(Trochu nesvá.) Ludé hodně začínají mluvit' proti podruhyňství.

Ostatní nepřesvědčeny.

Vyšetřím pro ňu sotva šilink za týdeň.

LÍZA

Vydělám si na sebe!

JENNY

Šilink! To nestojíme za víc?

MAGGIE

Sotva šilink na všecko to jídlo —

LÍZA

— a stejně su pořád hladná —

JENNY

Ani kůň nemože robit' bez jídla!

MAGGIE

Bere postel mojim děckám, teplo z ohňa —

LÍZA *(zuřivě.)*

A kde si myslíš, že mám —

SÁRA *(zastaví ji.)*

Nemyslí tebe — *(K Maggie.)* Maggie! — *(K Líze.)* To na podruhyňství je tolik nazlobená!

MAGGIE

Přelétavé, lehkomyšlné děvčice! Žádnú úctu nemajú ani k oráčovi, ani k jeho ženě!

LÍZA

Nejsu tvoja služka!

MAGGIE

Nejsu tvoja pradlena!

SÁRA

To včil k ničemu není, ščekat sa jak — cigáni!

TOTTIE

Za groš kudly!

MAGGIE

Pamatujete Roba Maxwella před dvěma rokama při Najímání? Prosil jednu podruhyňu — ženskú, o které nic nevěděl — prosil ju, aby od něho vzala závdavek, jako by na tem záležel celý jeho život!

SÁRA

Šak taky tak. Lebo jeho žena měla děcka a kdo by ho najal bez nádenice? Žádný statkář široko daleko.

MAGGIE

A pamatujete, jak sa vybarvila? Pamatujete na to?

LÍZA

Jak?

MAGGIE

Na tem nesejde. Jenže chudák neznalý oráč by neměl vybírat' jen od pohledu. Sladká tvářička hnoj nepřehází.

LÍZA

A co my? Platí to na obě strany.

JENNY

Ba šak, na obě strany. Jak si máme vybrat' počestného oráča podle tváře?

MAGGIE

To je zrovna to — vás děvčice by si měl najímat' statkář, ne oráči.

LÍZA

Stejně nás budú súdit' od pohledu.

MAGGIE

Andru si taky vybral enom od pohledu, když už o to de.

LÍZA

Stejně nás pořád budú ščípat' do rúk a dívat' sa nám po nohách!

JENNY

Pořád musíme spat' s děčkama — nebo aj hůř!

MAGGIE

Pán by si měl najímat' vŕecky podruhně sám — a ta-
ky je sám obstarat'.

SÁRA

A kam by jich uložil, Maggie?

LÍZA

Do velkého domu!

JENNY

Do velkéj postele! Ho ho ho!

LÍZA

Měly bysme sa sejít!

SÁRA

Kdo?

LÍZA

My! Ženské! Je nás tu tolik co jich! Dokonce víc žen-
ských než chlapů, dyž dojde na žňa!

*Maggie a Sára jen mávnou rukou nad jejím rozhořčením,
nevidí v tom smysl.*

Měly bysme si nachystat' proslovy!

MAGGIE

A co bys chtěla? Šest liber? Za co bys je utratila? Za
pentle a krajky? (*K Sáře.*) Viš, kolik to trdlo dluhuje
u pláteníka?

LÍZA

Nedostáváme moc!

MAGGIE

Čtěla bych to měř'. Utrhuju svojim děčkám, abych na-
krmila tebe! A ty vyhazuješ peníze u pláteníka!

JENNY

Ve srovnání s chlapama nedostáváme moc.

MAGGIE

Chlap má rodinu.

LÍZA

Sára má též rodinu.

SÁRA

Ach, ale my neděláme mužskou práci. Nemožeme pracovat' jak chlapi.

ELLEN

„Nebud' směšná, Ellen,“ říkává pán. „Nemůžeme se obejít bez podruhyní. Nemůžu zaměstnat chlapa, který k sobě nemá ženu, co pracuje s ním. Jeden pár koní na každých padesát akrů, jeden oráč ke každému páru koní, jedna podruhyně ke každému oráči. Takhle je to zařízeno,“ říká. „Já jsem pro všechen pokrok,“ říká, „ale bez podruhyň se neobejdu.“ — „Potřebujeme ženy. Kdo jiný by zastal tu práci? ... Ženská práce za ženský plat.“

LÍZA (*nebo všechny, větu za větou strídavě. Upravuje⁴⁾ si sukně, uvazuje si pytel jako zástěru.*)

Porychtovat stáje, vyklidit chlév, zasadit zemáky, okopat zemáky, vykopat zemáky. Jednotit řepu, ořezat řepu, nasekat řepu, naložit řepu. Požat, svázat, složit. Do snopů, na stohy, do snopů, na stohy. Ženská práca.

ELLEN

Hnůj. Celá hora — až nad hlavu. Širší než dům. Každý kousek se musí obrátit. Provětrat. Nechat proležet. Ženská práce.

LÍZA (*přehazuje hnůj vidlemi.*)

Přeházet hnoj, blato, mrvu.

Hnoj, hnoj, mrva, blato!

Přeházet hnoj, blato, mrvu... *atd.*

4) v originále doslova „kirtling up“ — sukně se rovnají tak, že jsou skoro jako široké kalhoty (*pozn. překladatele*)

ELLEN (*přes Lízina slova.*)

Hnůj je zlato, říká pán.

LÍZA (*přehazuje vidlemi.*)

Hnoj, hnoj, mrva, blato!

Hnoj, hnoj, mrva, blato!

ELLEN

Hnůj je jako laskavost, říká pán, nesmí se to přehánět.

LÍZA (*k Ellen.*)

Pamatuješ, jaké to bylo, prát si po tomhle šaty? Můj nový čepec — smrdí. Smrdí mi šaty, kůže.

SÁRA

Šaty ti pere Maggie.

LÍZA (*k Ellen.*)

Kerá práca ti byla najvíc protivná?

ELLEN

Kopání zemáků. Jsem vysoká — v zádech. Navečer jsem se plazila po čtyřech. Nemohla jsem se pořádně postavit, dokud jsem neslezla půlku dvora. Žnout umíš?

LÍZA

Baže.

ELLEN

Snopy vázat?

LÍZA

Ja.

ELLEN

Dobře to umíš?

LÍZA

Ba. Nejrads mám obilé. Jak šustí, když je zralé pod kosák.

ELLEN

Miluju tu rychlost, ten kvalt. Rychlej, rychlej, doháňat vazača; rychlej, rychlej a líp než ta vedle. Připadala

jsem si jak ta Amazonka v Bibli. Nikdo by ňa neza-
stavil, kdyby sám Mabon stál přede mnou, rozsekla
bych ho kosákem napůl na jeden ráz. Při sečení jsem
rozkvétala. Žňa mi budú chybět.

Líza a Ellen se na sebe usmějí.

SÁRA

Pamatuju, že moja matka a její súseda měly obě díl
obilá na obecním polu. Moja matka byla pořád v ka-
lupu, celý život. Dycky plno práce, dycky málo času.
Jednú v noci, dyž už dožali, nemohla zaspát. Měsíček
byl v úplňku. Tož sa vypravila požnúť svoje obilé.
A jak žala, vzala dycky mezitím i trošku aj ze susedi-
ného, aby měla na povřísla. A potom šla dom, pospala
si hodinu či dvě, spokojená, že je práca zrobená. Ale
ráno, dyž šla podle pole, viděla, že požala špatný díl,
súsedin. A to obilé, co si ukradla na povřísla, bylo její
vlastní — a ještě pořád měla svůj díl k požnutí! Ach,
ale byla za to ráda! To bylo za trest, říkala.

11. SCÉNA

*Maggie, Líza Sára. Večer. Sára tiše pracuje ve své zahra-
dě nebo domě (šije, okopává), dost blízko, aby slyšela,
zaslechla Lízu a Maggie. Maggie má napilno (stejně
jako její jazyk, sotva popadá dech během první části
této scény). Mohla by stloukat máslo — to vyžaduje stálý
rytmický pohyb, a nebude moci odejít od práce, dokud ne-
bude máslo stlučené. Líza není tak zaměstnaná: přišívá si
šňůrku na spodničku nebo lemování na čepec.*

MAGGIE

Musíš vydojit' všecko mléko při každém dojení. Dyt'
už sem ti to říkala, dojení není k ničemu, dyž to neu-

robíš pořádně — mléko, co necháš, vtáhne do sebja
a napodruhé dá meněj —

LÍZA

Kráva, kráva, je mi zle z krávy.

MAGGIE

— dostaneš napodruhé enem kolik si vydojila před-
tým. Potřebujeme všecko mléko, co može dat'. Nenapeču
koláčů bez pořádné smetany —

LÍZA

Krávu bych zjedla, tak su hladná!

MAGGIE

— Andra má rád koláče. Ty je též pěkně rychle pucu-
ješ. — A co struky, Lízo? Říkala sem, umyt' jí struky
kamencem a vodú —

LÍZA

Koně — ano. Krávy — nee.

MAGGIE

— říkala sem, abys jí umyla puchýře na strukách. Krá-
va neščasná. Vy podruhyně ste všecky stejné. Nevíte
nic o kravách, o vaření, o děčkách.

LÍZA

Děcka — nikdy!

MAGGIE

Dojení je důležité, Lízo, to nechápeš? Bez teho bych
rodinu nenakrmila!

LÍZA

Máš vrchovatě svojeho, dyž krávě donde.

MAGGIE (*konečně se na okamžik zastaví.*)

To ešče mám. A nemysli si, že na to nejsou pyšná. Šak
jen dočkaj. Dočkaj, až sa vdáš. Dočkaj, až budeš mět'
chlapa a vařit' mu —

LÍZA

Jen dočkaj. Ty dočkaj. Naučíš sa! Uvidíš!

MAGGIE

— dočkaj až budeš mět' děcka. Naučíš sa. Uvidíš! Péct' neumíš, dójit' neumíš, šít' neumíš, příst' neumíš. Jen dočkaj, až sa vdáš!

LÍZA

Nebudu sa vdávat'. Budu chalupnická roba jak Sára.

SÁRA (*spíš k sobě než k nim.*)

Chceš byť jak Sára? Je to život ze dňa na deň. A rok za rokem je to pro ňu těžší.

LÍZA (*navazuje na Sárina slova.*)

Nebudu sa vdávat'. Včil ne. Ještě moc roků ne. Čím spíš sa vdáš, tím vjec děcek máš.

MAGGIE

Šak proto sa vydáváš — aby byly děcka!

LÍZA

Proč?

MAGGIE

Proč? Proč! (*Nenapadá ji co říci, nechápe, proč ji nenapadá, co vlastně říci.*) Proč, protože ťa ochráníja na staré kolena, budú jak střecha. Všecko mosí jít' dál a dál. Will a Tom už budú mládenci, dostanú poloviční plat, a dyž vyrostú, bude tady Jimmy a Drew a děvčice půjdú za podruhyňe, až přijde čas. Meg može dělat s otcem. Netta može pracovat s Willem nebo Tomem. To bude dobré. Budeme si moct' vybírat' při Najímání. Ach, to bude snadné. Už brzo.

LÍZA

A všeci v jedném domě — v jednéj jizbě? A co ten...! (*Ukazuje na kolébku.*) Ten ešče nevyrůstl a Rosie je pořád maličká — a kolik ešče dalších? Snadné! Snadnější by to bylo bez nich.

MAGGIE

Bez keho?

LÍZA

Bez děcek.

MAGGIE

Pola pořád potřebuju lidí.

LÍZA

Děti pro pána?

MAGGIE

K čemu je chalupa bez děcek?

LÍZA

Dyž si myslíš, že sú tak rozkošné, co plačeš?

MAGGIE

Já?

LÍZA

Co po nocách plačeš?

MAGGIE

Já, já ne — to muselo byt' nekeré malučké — Rosie
plače —

LÍZA

„Napéct, uvařit, šít, tkát, vdát sa, mět děcka“. Řeč sa
vede, voda teče. Nic o tem, jak ho v noci odhánáš!

MAGGIE (*s gestem „co si to vymýšlíš...“*)

Co... co sem to... co sem to včil chtěla...

LÍZA

Já ťa slyším! V noci ťa posluchám! To si myslíš, že ťa
neslyším?

MAGGIE

Tož, co sem to chtěla...

LÍZA

Sedíš u ohňa, dúfáš, že už zaspál. Lišejníkom z rašeli-
ny si obložíš nohy. Viděla sem ťa.

SÁRA (*volá ze svého domu nebo zahrady.*)

Lízo, dojdi ně pro vodu, prosímťa?

LÍZA

Už tak je ošklivé poslouchat' lidi, když sú — veselí. Ale dyž si naříkajú, pláčú — vzdávajú to —

SÁRA

Lízo! Dojdi mi ke studni pro vodu!

MAGGIE (*velmi rozrušená, odmítá to připustit.*)

Deň je deň a... noc je noc.

SÁRA

Lízo!

Líza vzdorovitě, zatvrzele vezme nějakou nádobu na vodu a jde k pumpě.

MAGGIE

...děcka sú můj život! (*Začne — nebo pokračuje — v nějaké práci, pak přestane a jde ke kolébce.*) Ešče... jehňátko moje... kuřátko malučké... (*Zvedne ho.*) Ta nemá o ničem tuchu. Enem velká upovídáná lhářka to je. (*Začne kojit dítě.*) Neusínaj, kuřátko. Napapej sa.

Spíš než dítě uklidňuje kojení Maggie.

Tak... tak... Včilkej vím, kde su. Jak bych si mohla připadat' smutná, dyž takhle taháš. Všecky děti na prsách. Všeci lidé v polách. Všechen ten dobrý lud. Dobré žňa sú požehnáním pro všeckých. Ešče. Tak je to správně. Enem si daj, kuřátko, vím, kdo su, dyž si u mňa.

12. SCÉNA

Líza, Tottie, pak všichni. Líza tančí valčík — pobrukuje si nebo prozpěvuje melodii. Pak si k ní začne vymýšlet slova, váhavě tančí, váhavě hledá slova. Následující text částečně nebo zcela zpívá.

LÍZA

Ten můj oráč
je tak pěkný.

Smějú sa mu
očka černý.

Hlava se mě
z toho točí,
do kola dyž
se mnú skočí.

Ten moj Kello
kudrnatý
černooký
najpěknější...

Ted' tančí valčík s imaginárním partnerem, mnohem jistěji, opakuje píseň mnohem sebevědoměji.

Dlouhý smích Tottie, která se schovávala, šmírovala. Vyleze, líbá si vlastní ruku s groteskními, vzdychavými, mazlivými zvuky. Naštvaná Líza jí dá ránu, nebo se aspoň pokusí — Tottie jí ránu bez milosti vrátí.

TOTTIE

Cigán, žebrák, zloděj — Kello! (*Další zvuky líbání.*)
Cigán, šupák, žebrák — galán!

LÍZA

Di si po svém — hybaj!

TOTTIE

Dívala sem sa do zrcadla. Též sem sa dívala do zrcadla. Bylo zrovna dvanáct hodin, tak sem viděla. Viděla sem svojeho muža. Chceš vědět, koho sem viděla?

LÍZA

Nemáš zrcadlo. Enem Jenny tu má zrcadlo. Táhni s tú nevymáchanú hubú inde. Hybaj!

TOTTIE

Jenny si vyšla se sedlářem. Sem je viděla v poli. Ne na našem poli. Na prastarých díloch hore na vřesovišću.

Dá se tam schovat, brázdy sú hluboké. Estli si nebudú dávať pozor, duchové ich zabijú. Sukne si zdvihala. Šupssss! Má zdavky se sedlářem. A tys taky! Šupsssss! ..Vás sem taky viděla. Šla's s cigánem. Do stodoly s tuřínem.

LÍZA

To já bych nikdá. Tancovali sme, to je všecko. Ukazoval ně kroky. A není žádný cigán.

TOTTIE

Šupssssss!

LÍZA

Hlúpá, pojď semkaj, ukážu ti kroky, no pojď'...

TOTTIE

Já kroky znám.

LÍZA

Chcu si to ještě oprubovať. Dyž neznáš kroky dobře, žádný tě nevezme do kola. To nechceš na dožatej tančovať'?

Líza k ní napřáhne ruce, ale Tottie tančit odmítne. Líza opět začne tancovat valčík, zpívá si. Tottie ji chvíli pozoruje, najednou se pustí do hlasitého tance s dřeváky (nebo botami), v rytmu rychlého reelu nebo jigu: divoce, temperamentně, hlučně. A stejně jako Líza si zpívá vlastní doprovod.

TOTTIE

Líza má milého,
oráča černého,
Kello néni žebrák žádný,
on má enem oči černý.
Kello néni cigán žádný,
on je enem kudrnatý.
Kello néni zloděj žádný,
on je ze všech najpěknější... atd.

Tohle zničí Lízin valčík. Překvapeně zírá — Tottiin tanec možná postrádá jemnost, ale za to je z plna srdce, že máte chuť dát se do tance s ní.

Objeví se ostatní, připojí se. Někdo buší do země motykou (nebo vidlemi), udávají rytmus, všichni zpívají Tottiinu říkanku, stejnou melodii, ale každý zpívá jiný verš na jinou část melodie. Z tance se stává dožatá (dožínky), tanec ústí do dožaté. Tanec skončí náhle:

HLASY (*přípitky, poznámky stranou, rozhovory.*)

Dožatá, dožatá, dožatá, dožatá

Toho lidu / každý je tu / dohlídni na děcka

Dobrá úroda / nejlepší za dlouhý roky / nejlepší co pamatuju

TOTTIE (*vyjmenovává repertoár tanců.*)

Skočná, kvapík, mazurka, polka.

HLASY

Všecko obilí složené v mandeloch, všecko vysbírané.

Nemožu ostať dlúho kvôli dečkám.

No jen sa podív, jaké má Marjie spodničky!

Sedlár si rozčesál vlasy na pěšinku!

TOTTIE

Obkročák, valčík, rejdovák, vrták.

HLASY

Dobré žňa nikdo závidieť nemusí

požehnání je to pro všechny

(*Přípitek.*) Na zdraví pánovi!

(*Přípitek.*) Pánovi dík za dožatú

Že dal stodolu

A za pivo a koláče

Dobrého pána máme

(*Přípitek.*) Na zdraví pána!

a ještě lepší paní

(*Přípitek.*) Na zdraví paní!

Zdraví a blahobyt
Dobrá úroda je požehnání pro každého
Nikdo nemusí závidět

*Někdo začne zpívat, šeptem se na to upozorňují, až hovor
utichne.⁵⁾*

Na našem dvorečku
rozmarýna kvete,
kerý je moj milý,
to sa ně neptejte.

Smutno je mi smutno,
na mojem srděčku.
Můj milý sa chystá
na ďalekú cestu.

Ej Bože můj, Bože můj,
milého mně ochraňuj!
V tém velikém světě,
na tém putování,
šak já bych šla za ním,
maměnka mně brání.

A já bych šla za ním,
sněhem ledem horů.
Ej, Bože můj milý,
dověď ně ho domů,
Já za něho půjdu...!

5) V originálním znění autorka navrhuje Burnsovu píseň „Somebody“ (Pro jednoho), překlad je volnou variací na její téma. (pozn. překladatel)

13. SCÉNA

Jenny, Líza, Maggie, Tottie, Sára. Svitání nebo těsně po něm, ráno po dožatí. Jenny a Líza právě dorazily domů v záchvatech smíchu. V povznesené náladě, jak celou noc nespaly, a vůbec kvůli všem nočním událostem. Maggie je slyšela přicházet, je už vzhůru — umývá si obličej vodou, nese vodu, něco takového — a zlost v ní jen kypí.

MAGGIE

Zakrútím vám krkem, až sa na vás dostanu, děvčice.

Uši vám utrhnu. Řiť vám zmaluju, že si nesednete.

LÍZA

Enom sme tancovali!

MAGGIE

Tancovali! Tahal ťa dole dvorem!

JENNY

Trošku sa pripíli! Všeci sa trošku pripíli.

MAGGIE

Cigán! Ukradne ti košulu na těle — a ešče víc!

LÍZA

Kello néni cigán!

JENNY

Byla dožatá, Maggie.

LÍZA

Tancovali sme!

MAGGIE

A kam až? Do Coldstreamu?

Zase se hihňají.

A přestaňte sa, pro lásku boží, tak řehotať. Chichotaly ste sa a jačely celú dožatú!

JENNY

Vlastně vůbec do Coldstreamu nešla! Nevdávala sa ani nic takého!

LÍZA (*výsměšně.*)

Ho ho hó! Sezdaná dole v Coldstreamu!

MAGGIE

Tys přece? To bys? Šak dočkaj — !

LÍZA

Přišla bys o svú podruhyňu, dybych sa vydala. To je to jediné, co ťa zajímá.

MAGGIE

Chystajte sa do práce, hybaj, vy dvě. Šafář nebude omlúvat' zdržení po dožatěj. Zrovna po dožatěj ne. Bude mět dneska hlavu jak střep. A nebude sám. Dybyste byly moje — zatočila bych s váma, nepodary!

Objevila se Sára, byla podojit krávu, nabrat vodu nebo přinést dřevo na oheň.

SÁRA

Tottie ještě není hore?

Všechny na ni nechápavě zírají.

SÁRA

Ešče spí u dětí, ne?

Maggie zavrtí hlavu a už by řekla „ne“...

SÁRA

Nechala sem ju včera v noci tancovat' s děckama.

MAGGIE

No, se mnú dom nešla, Sáro.

SÁRA (*s obavami, ale ne přesprlíš.*)

Myslela sem, že přespala u tebjá. Tak kde može byt'?

MAGGIE

Na seníku — najspíš.

Jenny a Liza po sobě kouknou.

SÁRA

Nechtěla jít' se mnú. Chtěla eště tancovat'.

JENNY

Kus cesty šla za náma.

SÁRA

Takže ste ju viděly — ?

JENNY

Včera v noci.

SÁRA

Dobrá, včil, kde je včil?

MAGGIE (*naštvaně k Líze a/nebo Jenny*)

Měly ste na ňu dohlídnůt'.

JENNY+LÍZA

Proč?

Je jako klíšča!

Táhne sa za nama.

MAGGIE

Byla pozdějš večer nevrlá. Uminěná.

SÁRA

Má teď zlé dny.

LÍZA

Co takový povyk? Nikdá nezajde daleko. Je moc hlúpá, než aby zablúdila.

Zahlédnou Tottie.

SÁRA

Tottie, kuřátko, kdes byla? Pojd' sem? Nezdárnico, chodit' mi přeč, kde si byla?

TOTTIE (*vítězně, ale zároveň ostražitě — drží si svůj odstup.*)

Měla sem zdavky.

SÁRA

To sú ty její nápady. Jako s tancováním.

MAGGIE (*k Jenny, Líze*)

Takže byla s váma?

SÁRA

Tož kdepak si byla, Tottie?

TOTTIE

Byla sem se svým mužem. Měla sem zdavky. Líza by nešla. Stejnak ju nechťel.

Pokaždé, když se k ní přiblíží, couvne.

JENNY

Nemohla's dojít do Coldstreamu a zpátky, leda bys měla křídla.

LÍZA

Nemůžeš sa vdávat, eště ti není šestnáct.

TOTTIE

Už nejsu děcko! Já vím svoje. Su vdaná.

MAGGIE

To je jejich chyba, nasazovat' jí do hlavy takové nápady.

LÍZA+JENNY

Naša?!

Ona s náma nebyla!

TOTTIE

Byla! Byla. Šli do Coldstreamu, smáli sa a tancovali, chystali sa na zdavky. Chtěla sem jít s nima. Ale křičeli na ňa, Líza a Jenny a Kello a Dave, a Dave po ně hodil kameňem. Tak sem sa schovala. Slyšela sem, jak běžíja přes pole, Líza a Jenny, běžely a pak se zastavily, aby sa mohly smát', běžely a zastavily sa a smály sa a běžely. Oráči neběželi, lebo sa moc připíli, nemohli sa překulit' přes zídku, tož ostali ve dvoře. Tak sem za nima šla a optala sa, estli nemožu ít' místo tých dvůch do Coldstreamu, a Kello pravíl, že možu.

LÍZA

Kello.

JENNY

Nikdy's v Coldstreamu nebyla!

LÍZA

Všecko si to vymyslela, pořád takhle vykládá.

TOTTIE

Budu měř hodiny a prádelník a postel. A děcko.
To ticho ji potěší.

LÍZA

To kdo řekl?
Tottie se začne smát, skoro tančí (nebo se povaluje ve slámě, jako předtím Ellen), spokojeně objímá sama sebe — šťastná, jakého zájmu se jí včera v noci i dnes ráno dostalo.

MAGGIE

Co udělal? Tottie? Kerý to byl a co ti udělal?

SÁRA

Má krev na sukni.

MAGGIE (*dá facku nebo udeří Lízu nebo Jenny, která je zrovna nejbliže*)

Vaša chyba, ludry!
Jak promluví, je zdálky slyšet zvonec ze dvora statku (nebo jen mláčení dvěmi kovovými tyčemi o sebe).

MAGGIE

Šafář je ve dvoře. Dojdete neskoro. Běžte, vy dvě, spěchajte, hybaj. Co z teho, dyž dojdem všeci pozdě.

SÁRA

Vzkažte šafářovi, že sme obě choré, Tottie aj já. Pověžte mu, že sme choré.

MAGGIE

A Jenny — obě — držte jazyk za zuby!

LÍZA (*k Tottie.*)

Byl to Kello?

MAGGIE

Di si po svým, Lízo!

TOTTIE (*volá za ní vítězně.*)

Si včil enem děcko, Lízo!

Líza a Jenny jdou zvolna na pole, seberou své motyky, uvážou si šátky, zástěry atd.

TOTTIE

To Kella sem viděla v zrcadle. Tú noc, co sem si od Jenny půjčila zrcadlo.

Maggie a Sára neříkají nic, neví co říct Tottie, co říct jedna druhé.

TOTTIE

Povídal, že nemáme celú noc, že do Coldstreamu sotva dojdeme, že bysme měli jít do pola. Měli sme zdavky v poli. Zdvihni si sukně! Šupsssss! Chtěla sem si prohlídnút jeho ptáka, ale pořádně sem neviděla, byla tma. Vůbec ňa nepolóžil na zem, opřel ňa o stoh. „Budem spolem dusit' blešky,“ povídá „Ani to nezabolí, dyž přidusíme pár blešek.“ Ale bolelo to. Bolí ňa to.

Ale přesně ve chvíli, kdy se zdá vyděšená a bylo by ji třeba utěšit, začne se znovu vzrušeně, škodolibě smát.

LÍZA

Povíja to šafářovi aj pánovi.

JENNY (*Líze.*)

Co asi urobíja Kellovi, ech? Co všecko mu asi urobíja?

MAGGIE

Po dožatěj sú zakaždým starostě!

JENNY (*dívá se do polí.*)

Už začali orat'. Vidím koně. A on obracá strnisko, tvůj Kello —

LÍZA

Ne můj!

MAGGIE

Di do práce, Sáro. Dohlídnu na ňu. Nechaj ju u mňa. Dyž nebudeš pracovat', nedostaneš zaplacené. A šafář

sa bude hněvat, estli nebudeš na poli, a na Tottie sa bude hněvat' ešče víc.

SÁRA (*najednou víc rozzlobeně, než smutně.*)

Na Tottie?

Ale Sára se nemůže hnout.

JENNY (*Líze.*)

Co temu Kellovi poviš, až ho uvidíš?

LÍZA

Neuvidím — nebudu sa dívat'!

JENNY

A dyž na t'a promluví —

LÍZA

Opluju ho!

MAGGIE (*dívá se do polí.*)

Už začali orať. Orajú na zimu.

SÁRA

Pojď už dom, děťátko!

TOTTIE

Už nejsou děťátko!

MAGGIE

Starostě — přicházajú jak první ščípnutí mrazu. Tak istě, jako že je po žňách mráz.

LÍZA

Dyby sa tak vrátila poslední noc. Dyby tak pořád byla dožatá.

MAGGIE

Jako že je po žňách mráz.

JENNY

Dyby tak léto bylo pořád.

LÍZA

Dybysme tak pořád tancovaly!

KONEC PRVNÍHO JEDNÁNÍ

DRUHÉ JEDNÁNÍ

1. SCÉNA

Je tma, zpočátku sotva vidíme postavy na scéně. Jednotlivé pasáže sboru následují rychle jedna za druhou, vlastně se skoro překrývají — dokud Sára a Maggie nepromluví jednotlivě, jako postavy.

PRVNÍ HLAS (*zpívá.*)

Neráda vstávám po ránu,
dyž sněh zavalil dědinu,
dyž sněhu enem přibývá,
už je zima spravedlivá... (*Poslední verš spíše mluven nežli zpíván.*)

HLASY (*mluvené opakování.*)

Dyž sněhu enem přibývá,
už je zima spravedlivá...

Když opakování skončí, hlasy stále říkají „Zima... zima... zima...“.

Výbuch hluku: rachocení plechovek nebo tlučení tyček o sebe, nebo mlácení hůlkou na plechovku — nebo něco podobného. (Bylo to „Hogmanay“ — tedy Silvestr, kdy děti na „Hranicích“ chodily po koledě, nikoliv Halloween.)

DĚTI (*křičí v předstíraném zděšení.*)

Jéééééé!

DÍTĚ (*vesele vykřikuje.*)

Hóp škrk po ledu,
dajte nám koledu!

Dajte vy nám, dajte, máte-li co dáti,
šak je nám tu zima, pod okny státi!

Trochu smíchu, dětského smíchu. Zvuk rachocení/ bubnování. Pokud možno dojem smíchu ztrácejícího se v dálce — jako by se děti vzdálily a dospěli a jejich starosti se dostávají na scénu.

HLASY (*jednotlivě, střídavě dokola.*)

Studený větr nese sněh.

Troška sa obleje, šak vjecěj přibude.

Zima fučivá

zavěje stavivá.

Záplava hladová...

Sářiny a Maggiiny promluvy jsou mnohem zřetelnější, individuálnější.

SÁRA

Strach ze zimy. Celé dluhé léto, strach. Jak hřebík, co trčí ve dveřách, co se pořád chytá do ruky. Jako ščípnutí v povětří uprostřed žní.

HLAS (*šepotavá ozvěna.*)

Studený větr nese sněh.

MAGGIE (*pohotově, v jednom kole.*)

Je třeba opatřit dobytek, ať si sněží lebo fučí.

HLAS

Chlad. Led. Železo.

MAGGIE (*s jistým zadostiučiněním.*)

Vánoce na blatě, v stodole bohatě.

Když začne mluvit Tottie, rozsvítí se na ni světla. Mluví stále hlasitěji. Rozmachuje se vidlemi — možná na nich má přivázané plechovky nebo něco, aby to dělalo hluk, když mává. Je nabalená na zimu (stejně jako ostatní, ty se

však neoblékly zdaleka tak divoce) — kamaše ze slaměného provazu, paže má překryté ještě jednou vrstvou rukávů-návrků, bezprsté rukavice, šál. Šátek má přes obličej, aby dobře chránil tvář. Skutečný strašák do zeli.

TOTTIE (její hlas se postupně přestává být dětský, je hrubější, nebezpečnější, jak postupně recituje.)

Hóp škrk po ledu,

dajte nám koledu!

Dajte vy nám, dajte, máte-li co dáti,

šak je nám tu zima, pod oknami státi!

Ted' už agresivně, možná bije kolem sebe — mlátí do žoků se slámou / stohu / živého plotu vidlemi, nebo jen tlučé kolem sebe, do země.

Hóp škrk po ledu,

dajte nám koledu!

Panímáma nechce vstávat,

koledy nám nechce dávat!

V jeden ráz v jeden ráz

zlomte pekařovi vaz!

Tottie, Líza, Sára — a Maggie, která s nimi hovoří, ale má něco na práci ve „svém domě“.

SÁRA

Tottie!

TOTTIE

Ne-e!

SÁRA

Dojdeme pozdě na pole.

TOTTIE

Chcu si hrát!

MAGGIE

Nebud' hlúpá, tož.

TOTTIE (*nebezpečně.*)

Ne!

MAGGIE

Pán po tobě půjde.

TOTTIE

Všeci chlapi po Tottie idú.

SÁRA

Sprav si šaty, deme na pole.

TOTTIE

Hraju si!

SÁRA

Mosíme pracovať, Tottie. Kdo nepracuje, peněz nedostane.

MAGGIE

Si moc velká, aby sis ešte hrála!

TOTTIE

Už su vydatá!

MAGGIE

Nech ju tak. Co z toho, dyž je taková?

SÁRA

Dyž ju tu nechám, bude otravovať chlapy.

TOTTIE

Půjdu koledovat'. Půjdu na koledu za oráčama do síně.

SÁRA

Ne, to ne. Tam nesmíš chodiť, Tottie. Chlapy nech tak.

TOTTIE (*agresivně. Pořád stranou od ostatních, pro sebe.*)

Hóp škrk po ledu,

dajte nám koledu!

V jeden ráz v jeden ráz

zlomte pekařovi vaz!

Každý chce Tottie. Všeci chlapi idú po Tottie.

Líza tohle všechno sleduje, pozoruje Sáru a Tottie, nešťastná nad nimi i sebou.

MAGGIE

Radši včil ju nech. Radši už di. Šafář sa bude hněvat',

estli sa opozdíš — jaj, i pán. Kdo nepracuje, peněz nedostane.

Sára vyrazí směrem k poli. Tottie truceje.

MAGGIE (*nenávisťně, má na mysli Lízu.*)

Ty ludro... Mrcho!

Líza v prosté beznaději následuje Sáru na pole.

2. SCÉNA

Tottie u stohu/žoků.

TOTTIE (*pomalá, trpká verze dřívějšího jigu/písničky.*)

Tottie má milého,

oráča černého

Kello není zloděj žádný,

on je ze všech najpěknější...

Hodí sebou proti stohu, buší do něj tělem, rukama, pěstmi...

To není poctivé. Není to poctivé. Nedošel...

„Hore na vřesovišću, Tottie,“ řekl. „Sejdu sa s tebú hore na vřesovišću.“

Ale nedošel. Kello.

Byl tam chlap, ale nebyl to on.

Mezi mnú a slunkem. Enom jeden chlap.

Stál tam v polách, v tých prastarých díloch.

„Týdenní práca hotová za jeden deň,“ křičel.

„Už vás nepotřebujem!“

Nepotřebujem lidi. Nepotřebujem koně.

Stroje bez koní.

Máme spousty chleba,“ křičel.

„Až moc chleba.“

Těšilo ho to. Smál sa.

Ale já sem sa nebála. (*Trošku se směje, to ji baví.*)

Lebo on nebyl duch.

To já! Já sem byla duch!

HLASY (*když odřikávají tyhle repliky, přesouvají se na své pozice, stále zabalené v šátcích, rukavicích atd., stále strádají zimou. Hovoří velmi věcně, ať už jednotlivě střídavě nebo unisono.*)

Ječmeň — to je chléb náš

Oves — to je chléb náš

Hrach — to je chléb náš

Rež — to je chléb náš

Obilí — to je chléb náš

TOTTIE (*uprostřed předchozího, přes jejich slova — hlasy hovoří nepřerušeně.*)

„Máme spousty chleba,“ křičel.

„Až moc chleba.“

HLASY

Chleba nikdy dosti

Chléb náš vezdejší dejž nám dnes

Chléb starostlivosti

TOTTIE

„Až moc chleba! Hory!“ křičel.

HLAS

Chléb pokroku!

3. SCÉNA

ELLEN (*zdvořilý tón při servírování čaje, má šálek čaje nebo talíř zákusků. Hovoří s cizinci na návštěvě na statku Blacksheils.*)

Pokrok? Pokrok! — Klíčem k pokroku je rotace: šestinásobná rotace pana Elliota. Proslavená po celé zemi, po celé Evropě. Obilí, brambory, řepa, tuřiny, jetel

a jilek, a řádné množství ovcí a dobytka. Šedesát tun mrvy ze statku. Dvanáct centů hnojiv. Výnosy pšenice — rostou! Výnosy brambor — rostou! Nájem? Roste — přirozeně. Pan markýz ho zvedá úměrně zisku z našich polí. Rotace! Rotace se samozřejmě uplatňuje, i pokud jde o pracovní sílu. Na statku takové velikosti musíme být přesní. Dvacet mužů a osm žen v zimě, osmnáct žen a chlapců navíc v létě. Šafář s menším počtem nevystačí, pán nemůže zaplatit víc.

(Ted' ne k návštěvníkům.)

Jestli už bude Jimmy Eagan na práci příliš slabý, bude se muset on a jeho rodina přestěhovat jinam, protože jeho dům je potřeba pro mladšího oráče, vydaje na jeho ženu a tři dcery jsou příliš velké. Jestli syn Toma Neila už bude moct sám do pole, bude si muset rodina hledat při Najímání nové místo. Máme na Blacksheils už tak moc mladých chlapců. Nepotřebujem tu další mladíčky, potřebujeme víc oráčů,

potřebujeme víc podruhyň a svobodných oráčů.

(Opět k návštěvníkům.) Jistě, nikdy se nestěhují daleko... deset, patnáct mil... Jsou na to zvyklí. Někteří to i vítají... „Pokud na stěhování neprší!“

(Už vůbec neoslovuje návštěvníky.) „Modlím se: Bože, chraň je deště při stěhování.“ On je poctivý muž, náš statkář. Postavil by novou řadu domků — kdyby pan markýz pořád nezvyšoval nájem. „U dobrého pracanta přehlédnu drobný nedostatek,“ říká statkář, „žiju tu celý svůj život,“ — „Znám tohle místo jako znám svou vlastní dlaň. Znáám tyhle místní rolníky: čestní, pracovití, bohabojní...“

Ani mě neznal, ani nevěděl, jak se jmenuju, dokud jsem ho nedostala do chomoutu. První rok po svatbě

jsem pořád měla tvář podruhně: dole, kde se váže šátek, bledou, vrch tváří a nos špinavě snědý. Dámy na mne koukaly a smály se za vějíři. Ale teď jsem celá bílá, teď jsem správná lady.

Ani jednou se nezeptal, jaké to bylo: žít v baráčku, pracovat na poli. Ani jedinkrát... Už ze mě udělali lady.

4. SCÉNA

Maggie, Tottie, Sára, Líza... a později Ellen. Všechny pracují nebo se chystají. Maggie je před svým domem (nebo v něm). Líza plní džber nebo kolečko tuříny pro dobytek (nebo je drtí v drtiči). Sára pomáhá Tottie „brech her cleas“, tj. stáhnout sukně tak, že jsou skoro jako kalhoty, vhodné pro práci.

SÁRA

Už si s Androu statkář promluvil?

MAGGIE

Ne. Ešče né. S tebú už sa dohódl?

SÁRA (*vrtí hlavou.*)

Ne. Též ne. Ešče s žádným. Co sem slyšela. (*Nepřesvědčivě.*) No, šak je času...

LÍZA

Čas už skoro není. Nový rok je dávno přeč.

Pauza, nejistota.

SÁRA

Pán Elliot vždycky mluvívá včas před Najímáním.

V tom je pořádný.

MAGGIE

Do Najímání není dlúho.

LÍZA

První pondělek v únoru.

Nejistá pauza.

MAGGIE

Nekeré by si měl podržeť. Šafáňa, pastýře. A s Androu je taky moc spokojený, s ním sa domluví. (*K Sáře.*) Ellen dohlídne, abyste tu ostaly, neboj sa.

SÁRA

Tottie má zlé dni. Jenom samé nedobré dni.

MAGGIE

A može za to kdo? Kello. Šak toho si tu nenechá, to je isté. Zázrak, že ho nevypakoval spíš — rovnú po dožatěj! A to sa dá říct i o nekerých iných — ludrách!

SÁRA

To není správné, Maggie, to se nedělá!

MAGGIE

Nevíš toho ani polovicu. Ani zpola ju neznáš! Taková vynášlivá — potvora!

Sára by tohle ráda přešla, ale už to nejde.

Maggie, Sára a Líza najednou mluví a křičí jedna přes druhou:

MAGGIE (*k Líze.*)

Její otec sa musí v hrobě obracet. Ludro. Enom dyby to věděl pán, hnedkaj by ju vypakoval. Ludra nedobrá — nic iné nési.

LÍZA (*rozrušená, nesouvisle.*)

Můj otec — ja, no to ba — nad tebu — nad tebu a tvým mužem. Co ode mňa chceš? Co? Dyby to můj otec věděl — dyby tu byl Steenie — on by — dyby on — to není pravda — to ne.

MAGGIE

Zrovna jako její matka. Maisie Kerrová — o nic lepší než byla ona. Cigánská ludra!

SÁRA

To není pravda, Maggie, to vůbec není pravda!

LÍZA

Lhářko! To je lež!

ELLEN

Co to má znamenat? Všechn ten povyk? To nemáte dost práce? Pán už má plné zuby všeho toho pozdvižení. Kde je Tottie — Tottie? — Tottie, pojd' sem — *Tottie bez nadšení přistoupí. Ellen ji obejmě, ale ona na to nezareaguje.*

ELLEN

Proč nepracuješ? Zlá holka. Zlobivé děvče! (*Říká to mile, přemlouvavě, ale trucovitě Tottie se jí snaží vymknout.*) Bývala's dobrý pracant, Tottie. Musíš být hodná. Tak, teď mi slib — že už budeš hodná holka.

Tottie ustoupí ke stohu, k žoku...

(*K Sáře.*) Šafář si stěžoval u pána. Obtěžuje všechny chlapy. Skáče po Kellovi.

MAGGIE

Kello by tu neměl byt'. Měli ho poslat' přeč.

ELLEN

Ano. Já vím.

MAGGIE

Tak proč to neudělali?

ELLEN

Protože ona nic neřekla. Tottie nic neřekla. (*K Tottie.*)

Měla's jim to říct, Tottie, měla's jim říct, co se ti stalo.

MAGGIE

Řekla to nám všeckým. To temu nevěříja? Měla na šatoch krev.

ELLEN

Já vím.

MAGGIE

Měli ho potrestat'.

ELLEN (*i když ví, jak chabé to je.*)

Vždyť ho chlapi potrestali.

MAGGIE

No ja — vymáchali ho ve žlabu a kopáli ho dokola dvorem. Jenže včil je jim ho líto. Nekeří mládenci ho aj obdivují, ba aj děvčata. Všeci sa včil zlobíja na Tottie.

Liza velmi mlčenlivá, zaražená — a velmi naštvaná.

SÁRA

Načisto ju proměnil. Ukradl mi ju.

MAGGIE

Ted' sa jí posmívajú, nadávajú.

ELLEN

„Od toho, aby pořádal dělníky, si držím šafáře.“ To je všechno, co k tomu řekl pán, to je všechno, co řekne. „Nebudu přece mít psa a štěkat sám.“

MAGGIE

Když dělajú děvčice levoty, tak štěká. Minnie hnál přeč... sotva sme měli čas zjistit', co sa stalo.

ELLEN

A šafář neustoupí. „Musí na to být dva,“ povídá. „Musí na to být dva, aby přidusili blešku.“ Víš jací jsou — páni, šafáři — nechávají všechno být, až na konec roku. Nechají to až na Dohovory a ty špatné nechají jít. Počkají až do Najímání a nechají je jít.

MAGGIE (*s jistým uspokojením.*)

Kella žádný nenajme. To je isté!

ELLEN

Tak jistá bych si nebyla. Dobře to umí s koňma, je pašák, když jde o koně.

MAGGIE (*s nenávidným pohledem na Lízu.*)

Takoví ostanú o Najímání poslední, chlapi aj ženské!

SÁRA

To my dostanem vyhazov, Tottie a já.

ELLEN

Vy nebudete muset na Najímání, Sáro. Můžete zůstat tady, to vím určitě. Ale dohlídni, ať se chová pořádně. Když už nezastane žádnou práci, aspoň ať je zticha — a daleko od chlapů. Protože pán nebude trpět všechny tyhle — hlouposti.

Sára má zjevně pocit, že se to snadno řekne a těžko udělá.

ELLEN

Zvedá si sukně a skáče na Kella, chlapi ji museli tahat pryč.

SÁRA *(velmi tiše.)*

Načisto ju proměnil, ukradl mi ju.

MAGGIE

Dyby ho nenáviděla — i dyby sa ho bála — to by potom dávalo smysl.

SÁRA

Zlobí se na něho — ale ne tak.

ELLEN

Víte, co se povídá? „Šak, žádný div,“ říkají, „žádný div, co sa přihodilo, enem sa podívejte, jak sa chová, ubohý Kello, chudák chlap, nebyla to jeho chyba, trochu se připíl, proč ne, při dožatěj, a co ona dělala tam venku na poli — říkala si o to.“ Tohle se povídá.

SÁRA

Já vím.

MAGGIE *(odchází, pohotově, zaneprázdněná.)*

Není jediná, kdo si tady o něco říká. A ne jenom na poli, ešče k tomu! Taková levota nepodarná!

SÁRA *(k Tottie. Jak na ni mluví, chytne ji a zdráhavě ji vede pryč.)*

Rozkopem pár krtinců na tom zadním poli, Tottie,

což? Tos ráda robila. Seber motyku, dáme krtkom co proto.

ELLEN (*kteřá si velmi dobře všimla Lízinych reakcí i útoků Maggie během této situace.*)

Lízo!

LÍZA

Musím nakrmit' dobytek.

ELLEN (*pokyne jí, aby šla blíž.*)

Dobytke mají na starost Mary a Jenny. Pověz jim, že tě potřebuju nahoře v domě. Je to jen pravda — je tam ke spředení len!

LÍZA (*bezmocně, rozpačitě, nechce se podívat Ellen do očí.*)

Nedovedu příst. Nechcu příst.

ELLEN (*i když nikdy nebyla přecitlivělá, Lízino neštěstí se jí dotklo.*)

Neposlouchej Maggie, to, co říká o tvé matce, není pravda. Jenom žárlí, to je to. Tvůj otec byl pěkný divočák — ale tvou matku měli všichni rádi.

LÍZA

Jak to možeš vědět?

ELLEN

Steenie mi to povídal. Znovu a znovu.

Líza by velmi ráda odešla.

ELLEN

Lízo. Nebyla to tvoje chyba. S Tottie a Kellem. Není to tvoje vina. Nenechej je, aby tě vinili. Jenny nikdo neobviňuje. Ta chodí s hlavou vzhůru. Nenechej je, aby obviňovali tebe.

LÍZA (*vyděšená, skoro v slzách.*)

To není enom to... To ona!

ELLEN

Maggie?

LÍZA

On!

ELLEN

Kello?

Líza zavrtí hlavou.

ELLEN

Andra?

Líza přikývne.

ELLEN (*nevěřicně.*)

Andra!

LÍZA (*hrkavě, s odsekáváním vypraví.*)

Není to moja chyba. To ne. Enom proto — lebo — kvůli Kellovi — od dožatéj — Maggie — oni všeci myslíja — všeci si myslíja, že su — vedú sa řeči — není to moja chyba — nic sem neurobila —

ELLEN (*nevěřicně. Není nepřijemně překvapená, protože Andru vůbec nebere v tomhle směru vážně. Možná už i náznak pobavení v jejím hlase.*)

Andra.

LÍZA (*rozrušeně.*)

Ona ho — nemožu si pomoct', slyším jich v noci — a on potom — nenávidím to, poslúchat' jich — nenechá ho, nedotkne sa ho — a on pak — on de a stójí u druhé postele. Mám závěs zatažený, držím sa pevně děcek, dva zkraje a to maličké mezi mnú a zd'ú — ale ty spíja jak zabité — on tam stójí, slyším ho — ona ho slyší, to je horší, slyší ho ona, slyším ju, jak poslúchá — ale to není moja chyba — není to moja chyba — není to...

ELLEN

Ale on — co on? — Andra — Co dělá?

LÍZA

Nic. Stójí tam. Dýchá.

Ellen už si nemůže pomoci a rozesměje se, úplně hýká smíchy.

LÍZA *(urazena její reakcí.)*

To není směšné. Moja chyba to není.

ELLEN

Andra! Pustit si takového mrkva chlapa do postele!

(Začíná se zase smát.)

LÍZA *(v sebeobraně.)*

Nepůščám si ho do postele. *(Skoro jako by bránila jeho.)*

A není žádný mrkva chlap! Má moc pěkné nohy.

ELLEN

Ale?

LÍZA

Dívala sem sa přes závěs.

ELLEN

Aha.

LÍZA

Ráda s ním dělám. Ta šilhavá klisna, ta co kope, jednu mňa fest narazila na zeď v maštali, vyrazila mi dech, ale objevil sa Andra a křikl na ňu a dal jí ránu, ukázal mi, jak na ňu křiknúť a udeřit', od té doby je se mnú klidná.

ELLEN *(už zase hrozí, že se rozesměje.)*

Hmmmm.

LÍZA

Nechcu ho do postele, ať si Maggie praví, co chce.

Vůbec ho nechcu. Nejsu nepočetná.

ELLEN

Já vím, Lízo. Já vím, že nejsi špatná. *(Bez lítosti, docela s láskou.)* Ellen Rippethova byla špatná, Ellen Rippethova to bývala... I když se Steeniem, na toho jsem nebyla zlá, jenom trochu odměřená. Máš od něj nějaké zprávy?

Líza zavrtí hlavou.

ELLEN

Saskatchewan. Zajímalo by mne, jestli jsou tam na něj taky tak odměření?

LÍZA

Poslala's ho přeč!

ELLEN (*pohotově.*)

Klepy!

LÍZA

Odjél kvůli tobě.

ELLEN

Povídácky! Vyrázil si do Kanady, jako ty jednou vyrazíš do Coldstreamu — nikdy neměl v hlavě jasno — žádnou neměl, aby si v ní udělal jasno. Vy jste dva z jednoho hnízda — ty a tvůj bratr — ještě vám mlíko teče po bradě. Steenie byl moc mladý. Nemilovala jsem ho, Lízo.

LÍZA (*brblá*)

A pána taky nemiluješ.

ELLEN

Prosím?

LÍZA

Ale pána, toho miluješ, ne?

ELLEN (*velmi tiše*)

Skoro, skoro.

Pauza. Obě ztracené ve svých myšlenkách — na pána, na Kella.

LÍZA

Kello umí osedlat pánovu černú klisnu — že i tančí a běží dokola. Stojí jí na zadku, a ona cválá dokola. On sa drží rovno, shodí dolu kabát, vestu, šátek. (*Dala se do pohybu, vlastně tančí, když si vybavuje, jak pozorovala Kella v létě v ohradě pro koně.*) Šátek s červe-

nýma puntíkama. A pořád sa drží rovno, klisna kluše dokola, a ešte dokola a ešte jednu a dyž Kello seska-kuje, otočí sa ve vzduchu, rovnú ve vzduchu a skočí na nohy... Šátek s červenýma puntíkama... Oči se mu furt jen smějú, tak hbito tančí. Ukazoval mně kroky. Hladil mně po vlasoch.

ELLEN

Cigán, žebrák, děvkař — zloděj!

LÍZA (*zaskočena, ale čelí tomu.*)

Šak vím!

ELLEN

Jestli o tom víš, pak je jenom dobře. Pán zamyká dveře na noc, aby ho udržel od dojiček. Takže místo toho chodí za hlídačovou ženou — pokud si nezajde na noc do Langriggs. Mají tam služku — scházejí se v lese. Bella Menteith. Hoho! Koho by to napadlo! Ona už není žádná mladice — ale pořád fešná!

Tohle je pro Lízu rána pod pás. Ellen ani nechtěla říct tolik.

LÍZA (*lže, aby si zachovala tvář.*)

To já sem všechno věděla! Každý to ví!

Líza odejde.

5. SCÉNA

Ellen, Maggie, Tottie. Tottie se objeví — možná se na chvíli schovala poblíž.

ELLEN (*něžně, bere v potaz přítomnost Tottie, i když k ní nehovoří přímo.*)

Každý to ví! Vid', Tottie?

TOTTIE (*jako předtím — v tento moment ne přímo k Ellen.*)

„Sejdem sa“ říkal. Furt to říká — „Hore na vřesoviš-

ču — dole u mlýna — u Craigoveho potoka — sejdu se tam s tebou brzo — tam se potkáme pozdějš.“ Ale nedonde.

ELLEN

Ty přece nechceš vidět Kella, Tottie. Je to nedobrý člověk.

TOTTIE

Ano, to je.

ELLEN

Tak to ho musíš nechat na pokoji.

Tottie má pořád svou motyku, kterou skopávala krtince. Udeří do země, nebo něčeho, balíku sena, motykou.

TOTTIE

Foxtonovo pole je prolezlé krtkama — krtince po celém poli. Deset, dvě, stovka krtků!

Hóp škrk hóp škrk,

krtek přinde o krk!

V jeden ráz v jeden ráz

všeckým krtkom zlámaj vaz!

Do krtiny motykú

uteč krtku za řeku!

Buch! Bác! Ryc! Sedm krtinců — sedm krtků!

(Velmi dobře si uvědomuje Elleninu přítomnost, po očku ji sleduje.)

Uteč krtku za řeku!

Krtinu máš zbořenú,

včíl ťa ocáď poženú —

Bum! Ryc! — K čertu! *(Zopakuje to s tichým soustředěným potěšením.)* Zatraceně! K čertu! K čertu!

Ale Ellen už odchází (možná ne přímo za scénu).

K čertu! Zatraceně! Stovka krtků! Ano, je nedobrý.

Šak já vím, kde bývá. Schovává sa na hůře nad novú maštalú. Musí mně obstarat hodiny, stejně. A postel.

(Ted' je u kolébky.) Vid', děťátko? Ech? Děťátko-robátko! Děťátko...

Maggie vběhne dovnitř:

MAGGIE

Ale hybaj, Tottie, hybaj od malého Joea. Nemáš tu co pohledávat' — máš prácu. Pamatuj, co ti říkala paní Ellen.

TOTTIE

Opatruju děcko.

MAGGIE

Ne, ne. Už ne. Seber si tu svú motyku. Nebudeš sa už starat o malého, on je — je už moc velký, abys ho hlídala.

TOTTIE

Néni. Já su větší.

MAGGIE *(dochází jí trpělivost; má ted' dítě v náručí, čeká až Tottie odejde.)*

Di už přeč. Tottie, di s tú motykú ocáď přeč! Hybaj! Tottie š'ouchne do kolébky, třeba i motykou, a odejde, nechá kolébku rozhoupanou.

Maggie, pořád s dítětem v náručí, ji kousek následuje, ne za scénu, jenom tolik, aby se ujistila, že skutečně odchází.

6. SCÉNA

Ellen, Maggie, Sára.

ELLEN *(ještě nemluví přímo k Sáře — ani k Maggie.)*

Líbilo by se mi mít dítě v zimě. Zavinuté do šálů. Kojila bych ho v posteli při světle z krbu. Chránila bych ho před fujavicema. A když by zaťukalo jaro, byl by tlustý jako jehňátko, smál by se na listy.

MAGGIE *(brblá.)*

Ležeť v posteli? Nekerým to snáď pasuje! *(V jednom*

*kole, v jednom kole... pocit vlastní poctivosti v ní roste.)
Ležet si v posteli! Dyž je potřeba postarat' sa o děcko?
(Zdá se, že se uklidňuje, ale pak ji to znovu popadne.
S pohrdáním a závistí) Ležet si v posteli! Cha!*

Odejde.

Mezitím se objeví Sára s nějakou tichou prací, možná plete (může plést za chůze).

ELLEN (*k Sáře.*)

Mám něco jíst, Sáro? Co mám udělat? Neříkej: „Času dost!“ Neříkej: „Buď trpělivá!“ Potřebuju dítě teď! Ne kvůli sobě — teda, ne jenom kvůli sobě — taky pro pána... Sáro?

Ale Sára neví, co by řekla.

To tvoje matka mě přivedla na svět. Zнала každou medicínu. Moje matka říkala, že ano. Ty je taky znáš, vid'?

SÁRA

Buď šťastná, Nell. Bývala's kdysi šťastná jak skřivánek. A pán taky.

ELLEN

Má toho tolik v hlavě. Výnos na akr, dlaždice na odvodňování... hypotéka za hypotékou... ani nevím co. Jsem k ničemu v tom velkém domě! Oblékám se, nalévám čaj. Jeho matka obstará dům, Betty Hopová obstará mě. Přeházela bych hnůj, kdyby to pomohlo; nasekala řepu, nakrmila dobytek. Sleduju ho, jak sedí u stolu, píše, počítá. Ani si nevšimne, že jsem přišla do pokoje. Zlomí mi to srdce. Jen kvůli němu ho chci. Jsem kyprá, jsem lačná, jsem zdravá! K čertu, tak proč nejsem těhotná? Tak rychle se to podaří těm, co to ani nechtějí, co na to ani nepomyslí!

SÁRA

Tak na to nemysli, Nell.

To Ellen jen podráždí.

Šak je čas.
A ještě víc.
Buď trpělivá!

ELLEN

Sáro!

SÁRA

A nenechávaj ho sedět za stolem celú noc. Těžko dostaneš děcko, dyž on sedí za stolem!

Rozesměji se.

ELLEN

Je taková bylinka. Léčí všechno, říkávala matka. Roste tady někde. Nevím, jak se jmenuje. Ale vypadala prý jako šťovík, pamatuju si, že to říkala.

Sára lehce zavrtí hlavou, ale pokračuje v pletení nebo v něčem.

ELLEN

Ty ji znáš, vid'? Ty víš, kde roste?

SÁRA

Léčila rány. Daly sme listy přes ránu a zavázaly. Nikdá sem neslyšela, že by sa hodila na takové věci. Na nemoce ano, horečky, úbytě.

ELLEN

A neplodnost?

SÁRA *(tiše.)*

Nell —

ELLEN

Pověz mi, kde roste. Nějakou si obstarám. Vykopu ji. Řekni mi, co s ní. Jíst? Nosit? Zabalím se do ní od hlavy k patě.

SÁRA

Kdysi růstla u Craigověj tůňky. Neměla nikdá méno. „Listí od Craigovéhó potoka“, tak sme ju nazývaly. Ale — jistá si nejsu, estli léčila aj neplodnost, Nell —

ELLEN

Zkusit to můžu.

SÁRA

Ty nejsi neplodná, Nell — si enem celá nesvá z nervů.
Musíš enem —

ELLEN

Craigova tůň — to je v ohybu potoka?

SÁRA

To listí tam už neroste.

ELLEN

Kde jinde to roste?

SÁRA

To je jediné místo, o kerém sem kdy věděla. Ale včil ani tam neroste. Pán dal postavit' zeď před pár rokama — aby voda nezaplavovala poľa. Zvedli břeh. Přesunuli hory hlíny. A postavili krásnú zeď, a na břeh položili dlažbu, abysme mohly prát' prádlo... Nikeho to nenapadlo. Uživaly sme listy pořád — tvoja mama měla pravdu, uživaly sme je na všecko... teda... *(Částečně její rozumný úsudek, částečně pokus uklidnit Ellen v její beznaději.)* Na děcka tak moc ne, Nell, nekeré to zkúšaly, ale nevím —

ELLEN

Mohla jsem to zkusit. Mohla jsem to zkusit.

SÁRA

Žádného nenapadlo schovat' kořeně. Žádného to ani nenapadlo...

7. SCÉNA

Všechny (kromě Ellen). Tottie mává dopisem. Běsná, bezmocná Líza se ho snaží získat zpátky. Tichá, hodně násilná rvačka, rány, škrceň, štípání, kopání. A Tottie vyhraje.

LÍZA

Daj ně ho.

TOTTIE

Ne.

LÍZA

Je můj.

TOTTIE

Ne.

LÍZA

Tvůj není.

TOTTIE

Saskatchewan.

LÍZA

Není tvůj.

TOTTIE

Můj tata sú přeč na sto roků.

LÍZA

Stejně neumíš čítat'.

TOTTIE

Ale umím, umím.

Tučný pondělek

Koblihový úterek

Popeleční středa

Zelený čtvrtek

Velký pátek

Heja bíla sobota!

Heja — a v nedělu ke dvanácté,

každý puding skočí z hrnce!

Během téhle říkanky se ji Líza snaží zakřiknout, překřiknout.

LÍZA

To není čtení. Neumíš čítat'. Hlupaňo! Neumíš čítat', Tottie!

Tottie je rozrušená. Líze začíná být Tottie — jen trošku — líto, ale pořád je našťvaná a má strach o dopis. Krátká pauza. Tottie vytáhne dopis — drží ho v bezpečné vzdálenosti od Lízinych chňapajících rukou, začíná ho „číst“.
Tottie („čte“ dopis.)

„Vinšuju ti ščestí zdraví
a Božího požehnání.

Na každý den jídla dosti,
kaše, brambor do sytosti.

K tomu pěkné oblečení...“ — Šak dovedu, umím čítat’.

LÍZA

Počkej. Přečtu ti ho. Je to příběh. V tom psaní je příběh — od Steenieho, mojeho bratra. Přečtu ti povídání.

Velmi zvolna dá Tottie Líze dopis. Jak Líza dopis otevře, Tottie najednou změní náladu, celá se rozzáří, skáče, tančí kolem, směje se, výská, výská z plna hrdla.

TOTTIE

Heeej! Hooo ho! Hejeej-hej! Líza dostala psaní. Líza čte psaní. Psaní. Příběh. Povídání. Psaní. Saskatchewan!

Všechny se sejdou, přijdou blíž, jako k vyprávění (což to pro ně je).

LÍZA (*čte.*)

„Drahá sestro, píšu, abych ti dal vědět, že se těším dobrému zdraví. Země je dobrá, když si člověk hlídá zdraví. Půda tu stojí jedenáct šilinků a tři pence akr, ale musíš vzít sekeru a pokácet stromy. Když si chlap nekoupí půdu, dostane čtyři šilinky za den a jídlo, což není špatný plat. Je tu Donald MacPhail, pořád jsem u něj, má šedesát akrů, a Walter Brotherson z Coldstreamu má jedno sto akrů.

Zima je tu dlouhá. Ledy plují po jezeře jako kusy rašeliny a některé jsou velké jako dům. Indiáni říkají,

že peklo je uděláno z ledu a sněhu, kdežto nebe, to je život s bizony. Bizoni jsou tady všude k obživě, nepatří žádnému pánovi. Tady vůbec žádní páni nejsou, žádní šafáři, žádné pocty. Když je muž poctivý, váží si ho. Jednou jsem večerel s gentlemany a byl jsem vyzván, abych řekl požehnání. Moje — (*přestane zděšením, překvapením*) moje žena — “

Čekají na vysvětlení, pobavené, zvědavé.

LÍZA (*čte.*)

„Moje žena Emily ti vzkazuje uctivé pozdravení. Toto psaní nese její otec, pan Monroe, který se kvůli svému zdraví vrací zpět do Edinburghu.“

Čekají — určitě je tam víc?

LÍZA (*čte.*)

„Tvůj milující bratr Steenie.“

Ale určitě je tam ještě něco?

LÍZA (*čte.*)

„P. S. Řekni Johnu Mackintoshovi, že jestli přijede, nemusí si brát žádnou sekeru, jenom šaty na cestu.“

Líza zírá na dopis, v rozpacích, osamělá.

TOTTIE (*tiše.*)

Bizoni... Bizoni...

MAGGIE

Ti chlapi!

SÁRA

Ale to je náramný dopis, Lízo, a náramné zprávy od Steenieho. Musíš napísať jeho ženě, dovíš sa od ní víc.

JENNY (*z ničehož nic, vesele, „jiguje“/tancuje kolem.*)

Scházali sa, smlúvali sa,

a už zdavky majú.

Do dediny, do dalekéj

už si ju odvezú.

Ona a Tottie tancují kolem, snaží se dostat Lízu taky do kola — ale Líza si pořád ještě přebírá zprávy z dopisu, napůl vyděšená nad novinkami, nad jakýmikoliv novinami, napůl zklamaná... rozrušená... kvůli mezerám ve zprávách, nad faktem, že nyní ženatý Steenie jí patří zase mihn. Tottie a Jenny kolem ní tančí, strkají do ní, šťouchají ji, ale ona se nepřidá.

TOTTIE + JENNY

Šak nebudeš ťutovati,
že si sa vydala,
žádná panna začepená
lepší sa nemňela.

Všechny přemýšlejí nad zprávami. Líza zmlkla, svírá dopis, dotýká se prsty obálky, písma. Jenom občas věnuje pozornost následující konverzaci, poodejde do nějakého tichého koutku nebo jde ze scény pryč.

SÁRA

Walter Brotherson! Stovku akrů! (*Rozesměje se.*) Šak, býval to divoň nepodarný, o tom žádná! Pamatujete tú noc, co byla dožatá ve Westlee?

MAGGIE (*mrazivě.*)

Šak dobře.

SÁRA (*sama se tím baví.*)

Bylo tam půl tucta děcek — malučké, ešče nemluvnata — spaly na seně na zadním koncu stodoly. Byly to zlatička, celú noc ani nepíply, a samosebú nad ránem sa všeci brali dom a mamy byly unavené a děcka spaly jako zabité. Takže až pozdějš, až byly všecky doma, zjistily, co Walter provéd!

MAGGIE

Měli ho za to zpráskat' bičem!

SÁRA

Nebyl v tom sám — Jamie též. Vyměnili navzájem ty

děcka. Vyměnili im všecko oblečení a čepečky a šátky. Šest děcek! — a každé doma s nesprávnú mamú!

JENNY

Ale došly na to, ty mamy!

SÁRA (*směje se.*)

Nakonec! Toho vřeskání a ječání přes poľa — to byl štabarc, jak dyž vlétne liška do slépek.

MAGGIE (*brblá pod Sárina slova.*)

Proklatý skandál, to to bylo!

SÁRA

Kovářové děcko bylo hore na kopcu s pastýřem a jeho ženú! A Maggin malý Tom skončil důle v dědině, u koho byl, Maggie, u Phoebe?

MAGGIE (*příkře.*)

Šla sem nakojit' a přebalit' svojho chlapečka — a byla to robka! Ach, len sa smějte. Ale moc děcek tak vyměnili cigáni — tož co sem si měla myslet'? Nikdy to nebyl počestný křesťan, ten Walter Brotherson — ani ten galgán Jamie Dodds. Jen se po něm dívaj o dožatěj! Spíš z talěra peníze sebere, než aby tam neco dál.

JENNY

A dyž neco přihodí, je to sotva půlpenny.

SÁRA

Dává hodně a žádný o tem neví. Dává potřebným a hodně často.

MAGGIE (*nevraživě.*)

Pracant on je náramný, to ti zaručuju.

SÁRA

Jaj. (...) Toho si pán nechá, snád'.

Pauza. Tyhle dny je všechny pronásleduje stejná myšlenka.

Už pán promluvil s Androu?

MAGGIE

Ne. Ešče ne. S tebu nemluvil?

SÁRA

Ne.

JENNY

Ty sa nemusíš bát, Sáro. Ellen řekla, že tu ostaneš.

SÁRA

Ale on ešče nic neřekl.

MAGGIE

Třeba čeká, až zaplatí nájem. Bude sa prý platit' v pátek — v hospodě. Povídá sa, že pan markýz dojede letos vybírat' osobně. A pak je dycky velká večeřa pro nájemce.

JENNY

Zaječí polévka. A husa a švestkový pudink. A whisky „co hrdlo ráčí“.

Zadumají se na chvíli nad tímhle. Rozhovor se stává těkavým, scéna končí (a světla hasnou) zvolna, konverzačně.

JENNY

Krbová římsa v hospodě je skoro přes celú stěnu. Viděla sem to ze dvora. Dívala sem sa oknem. S takovým světlem jim ani není třeba svíček.

Zase se nad tím zamyslí.

TOTTIE

Švestkový pudink. Bizoni.

JENNY

Chtěla bych být ježek... nebo žaba...

TOTTIE

Kukačka si!

JENNY

Dybych tak byla. Žaba. Kukačka. Ani nevím, co ty zvířata dělajú přes zimu. Ale nikdá jich neuvidíš robiť na poli.

Všichni už odešli kromě Tottie.

TOTTIE

Bizoni, bizoni, bizoni!

Utíkajte za řeku,

včíl vás ocáď poženú!

Utíkajte do neba,

lebo je po vás veta!

(Najednou divoče.) Heja — a v nedělu ke dvanácté vyskočí vám bizon z hrnce!

Umím číst, umím. A taky umím psát. Dovedla bych napísať náramné psaní. „Drahý Kello. Jak sa daří? Mě sa daří dobře, dúfám, že sa vynacházáš stejně. Uviděls mě v zrcadle? Já sem t'a viděla v zrcadle, když hodiny odbily dvanáct. Chcu hodiny, co odbíjajú dvanáct. A chcu si pěkně lehnúť, ne sa opírat' o stoh. A chcu peřinu na postel, pak to nebolí.“

Přídí ty ke mně do komůrky,

schováme sa do postýlky. *(Napůl zpívá následující verše, velmi něžně, velmi tiše.)*

Na horách sněh, aj na dolině,

přídí má milá, přídí ty ke mně.

Přídí ty ke mně do komůrky.

schováme sa do postýlky.

Ta moja postýlka pěkná široká,

vlezeme sa do ní obá dvě.

8. SCÉNA

Hlasy/Sbor: Liza, Maggie, Sára, Jenny, Tottie. Několik dní po předchozí scéně. Už je tma. Lampy nebo svíčky.

Od začátku této scény Tottie slyší a ví o tom pozdvižení, ale drží se stranou, jako by si myslela, že když se bude tvářit, že se nic neděje, tak ji nebezpečí mine.

Jak se rozsvěćují světla, ozve se velký Lízín výkřik. Potom:

LÍZA

Sáro! Andro! Jenny! Maggie! Davie! Sáro! Andro!
(Všechno tohle velmi rychle.)

HLASY

Kde je oheň?/Co včil?

Co je to za kravál?/Takový rámus!

Lízo?

Lízo!

Co sa stalo?/Co sa přihodilo?

LÍZA

Sežeňte pána — Ach! — Bože! — Nekeho — doktora
— on je raněný. Leží hen — leží hen celý dolámaný.
Krvácá. Umírá.

HLASY *(napůl do Líziny poslední promluvy)*

Kdo je zraněný?/Co sa děje?

Kdo je zraněný?/Leží?/Umírá?/Krvácá?

Kde je? Kde?

Nechte ju mluvit.

LÍZA

Kello. Kello. Leží tam celý dolámaný na podlaze
v maštali. Dole u žebříka, co vede do jeho podkroví.
Bella ho našla. Bella —

HLASY

Bella Mentieth!

Bella Menteith?

Aj, jo tak — !

Ššš, nechte ju mluvit!

LÍZA

Křičela na mňa. Je teď u něho. On je — Kello je to.

HLAS(Y)

Proč si neběžela do domu?

LÍZA

Nikdo tam není.

HLAS(Y)

Jenny, doběhni do domu.

LÍZA

Něni tam nikdo.

HLASY

Dnes sa platíja nájmy.

Všeci sú dole v hospodě.

Všeci sú v hospodě.

Šafář.

Pán.

Ale kde je pani?

LÍZA

Nikdo tam není.

HLAS(Y)

Sežeňte vodu

Whisky

Plátno

Modlitbu...

Pauza. Zděšení.

LÍZA *(tiše.)*

Valí z něho krev. Rovnú z hlavy.

SÁRA *(fakticky k Jenny, ale jako by i k dalším.)*

Chystajte bryčku. Pro doktora. Tak běžte.

MAGGIE

Ano. Chystajte bryčku. Di a okšíruj klisnu.

Maggie, Líza a Sára sledují „ostatní“ (např. Jenny) odcházet. Líze se zjevně do stáji nechce vrátit. Tottie pořád tohle všechno ignoruje. Sára se nemůže ani hnout — ani ke stájím, aby pomohla, ani za Tottie, jejíž přítomnost si velmi silně uvědomuje.

MAGGIE (*také jde.*)

Pudu za nima. Dyž dohlédneš na děcka. A drž je stranú od — (*Má na mysli Tottie.*)

SÁRA

Jistě, Maggie.

MAGGIE (*cestou.*)

Že prý leží celý dolámaný! Pro cigána — to je až dost!
(*Šlehne očima po Líze.*) Nic než starosti.

Celou dobu se Tottie snaží rozhodně ignorovat tenhle kravál, snaží se nestarat se (a nebyt viděna), točí si rukojetí motyky nebo vidlí, přehazuje z ruky do ruky, hraje si, bezmyšlenkovitě čmárá, atp.

LÍZA (*je skutečně šokovaná.*)

Bella Menteith. Šla sem pro mléko. Volala na mňa ze dvora, od dveří do maštale.

SÁRA

Kdo tam ešče byl?

LÍZA

Nikdo.

SÁRA

To ona ho našla?

LÍZA

Spadl. Valí mu krev z hlavy, tam, co spadl.

SÁRA

Viděla, jak padá?

LÍZA

Našla ho. Nevím. Kello. On umírá.

SÁRA

Ale, no tak, to nevíš. Viděla sem jich nekolik, co už prý byli mrtví. Proč, i moje vlastní — (*Odmlčí se, ohlédne se na Tottie, velmi něžně.*) ...moje vlastní...

LÍZA

Bella Menteith! Žádná mladica už to není!

SÁRA

Si si istá, že tam nebýl nikdo iný?

LÍZA

Nikdo tam kolem nebýl. Šla sem do Velkého domu.
Nikdo kolem nebýl.

SÁRA (*uklidňuje, utěšuje Lízu.*)

Dneska sa platíja nájmy. Všeci ešče budú v hospodě.
Sedávajú po večeri dlúho. Pan markýz je tam...

LÍZA

Ale Andra, Tom a —

SÁRA

Budú hrát' betla vzadu v hospodě. Možná dostanú
i nejakú whisky od pánů. Když pijú statkáři, proč by
nemohli aj chlapi?

LÍZA

Ale Kello ne... Kello byl tady... Bella Menteith...
Maggie si myslí... já sem nešla do maštale, šla sem
pro mléko...

SÁRA (*vede Lízu ke kolébce.*)

Pojď' a sedni si k děckám, moja. Počkaj tu, než sa Ma-
ggie vrátí. Dohlídni na malého Joea. (*Vezme ji za ruku,
poplácá ji po rameni, konejší ji — ale myslí na Tottie.*)
Tottie?

TOTTIE

Ne.

SÁRA

Kdes byla?

TOTTIE

Ne.

SÁRA

Kdes byla?

TOTTIE

Nikde.

SÁRA

Tys šla do maštale?

TOTTIE

Ne.

SÁRA

Tak kdes potom —

TOTTIE

NE.

At' už je Tottie velká a silná nebo malá a sporá, když je zuřivá jako teď, Sára ji nezmůže. Tottie odhodí Sáru nebo ji postraší a uteče. Ale je sama vyděšená... takže ani nejde tak daleko, zůstane někde na scéně. Sára se odvrátí, ale také zůstane na scéně.

9. SCÉNA

Maggie je předvolána před pána. Ten se snaží složit si, co se skutečně stalo. Maggie odpovídá na otázky. Ostatní jsou tam také, předvoláni k pánovu „výslechu“. Šepot před tím/během toho, než začne Maggie mluvit — šeptá se jméno Belly Menteith.

MAGGIE

Bella Menteith! Ale, ona nemá pravdu, pane Eliote.

Nebylo to, jak praví. Tottie nebyla — Tottie by —

Poslouchá otázku.

Ano, pane. Tož: Líza doběhla s křikem, a já sem běžala do maštale a Kello tam ležal na podlaze u žebříka a Bella Menteith —

Poslouchá pánovu otázku.

Ano, pane. Stmívalo sa. Už byla skoro tma. Ale jedno světlo bylo v maštali a druhé na hůře. Ale všeci chlapi byli dole v hospodě, tak proč by Kello — ?

Poslouchá pánovu otázku.

Ne, pane. Tottie sem vůbec neviděla. Viděla sem Bellu Menteith. Klečela nad Kellem. Měla ve vlasoch slámu.

Poslouchá pánovu otázku.

Ano, pane. To já vím, pane. Já vím, co říká. Řekla mi to všechno též, rovnú tam v maštali: řekla, že šla náhodú kolem a slyšela hádku a viděla Tottie na žebřu a že Tottie ho musela shodit a jediné, co Tottie řekla, bylo: „Ať ti dobře slúží!“ Řekla, že sa Tottie smála a smála tam hore na žebřu a jačela: „Ať ti dobře slúží!“ Já jí nevěřím, pane Elliote. Nebylo to, jak říká.

Poslouchá pána.

Ano, pane — já vím, že Tottie obtěžuje všechny chlapy. — Ano, pane, já vím, že pořád běhá za Kellem, ale nikdy by mu přála nic zlého, pane, je to ešče děcko. Tehdá po dožatěj — měla na šatoch krev. A on z toho vyšel bez tresta. A ona si myslí, že měla zdavky —

Ale pán ji rychle přeruší.

Ano, pane — děkuju vám, pane.

*Je propuštěna, odvrátí se, a její další slova nepatří páno-
vi, ale mluví k sobě, možná k Sáře nebo ostatním.*

Bella Menteith! Nebylo to, jak říká. Měla ve vlasoch slámu.

Když Maggie odchází, přehodí si Sára černý šátek a vezme bibli.

DĚTI (nebo dětské hlasy.)

Zavolajte doktora!

Hnedka hnedka hnedka!

Černému oráčovi

teče krev červená!

Ono je mu zle zle zle!

Jen ať nám tu ne...!

SÁRA

Takže umřel, bděli u něho. Penízky na očách a sůl na hrudi... Ubohý Kello. Sám byl hlupý, estli chcete slyšet pravdu. Ale měl takový dar — koně, ženské — tály enem slyšely jeho hlas. A včil... žádné srdce... žádná myšlénka... žádná duša. To byla ta chyba. Estli chcete slyšet pravdu. Vůbec tu nebyl. Ubohý mladúcký Kello. On byl ten, kerý tam vůbec nebyl.

DĚTI (*nebo jejich hlasy. Běhají kolem, hrají si na duchy, smějí se, baví se tím, že straší jeden druhého.*)

Uuuuuuu! Tady je Kello!

Tady je duch!/Tady je strašidlo!

Kello už si pro tebe ide!

Tottie viděla ducha, Kello je duch!

Tottie je třeštidlo!

Spadla z višně!

Tady je Tottie — Uuuuuuu!

Výkřiky pobaveného strachu. Pokud jsou přímo na scéně, mávají šátky, zástěrami, jak běží jako střely k Tottie a zase od ní pryč. Tottie se je snaží chytit nebo je praštit.

Schovajte sa..., schovajte sa...!

Hóp škrk po ledu,

dajte nám koledu!

Hóp škrk, hóp škrk,

hod' jí špagát na krk!

Tottie půjde za mřížééééé!

Zdi kamenné, mříže pevné.

Pošlú ťa préééééééééééč!

V jeden ráz v jeden ráz

hod'te Tottie na krk provaz!

Tottie po nich vyrazí. Děti zaječí — a utečou. Někde se poschovávaly, chichtají se, šuškaají a šeptají si.

MAGGIE (*hlas, necitlivě, bez vážného pokárání.*)

Tak co, děťátka moje, co to tu vyvádíte? Ech?

HLAS DÍTĚTE

Tottie má těžkosti!

10. SCÉNA

Tottie, dva Dozorci, Maggie, Sára. Maggie a Sára někde pracují, pokud možno na poli, daleko od ostatního dění. Sára ví, co se má stát, ale nemůže být u toho. Tottie je pořád rozrušená, ale oddechne si, že trapiči už jsou pryč. Přiblíží se ke kolébce, ale obezřetně, protože to nyní nemá dovoleno. Zvedne rákosové chrástítko nemluvněte — ten starý druh s rolničkou v rákosové kouličce. Hraje si s ním... pokračuje i když mluví — její vyprávění je pro ni zdánlivě méně důležité, než pozornost upřená na hračku, tak jako to bývá u dětí, když se snaží podělit se o něco, co je hluboce trápí. Na dítě se nedívá, zavřená ve svém vlastním světě.

TOTTIE (*ne tak mateřsky, jak se dříve chovala.*)

Povím ti pohádku, estli chceš — je to pravda pravdúcí... Býl tam hore v podkroví. Slyšél, jak lezu hore po žebřu. Tichúčko sem sa plazila hore. „Tady tě nepotřebujem,“ křičél. „Tady tě nepotřebujem. Di si po svých, ty jedna!“ Chtél mňa skopnúť ze žebřa. Byl jen tak naboso, ale já spadla, shodil mňa. Bác! A žebř sa skotíl. Ten rachot! — Bum! A on spadl, Kello, tam shora, od padacích dveří...žuch!

Dvě postavy v šedých pláštích — Dozorci — se za ní plíží. Jeden z nich drží příkryvku nebo prostěradlo, možná je drží mezi sebou.

Nebýl ani moc zraňený — ani nepípl. A pak začala křičeť ona tam hore na hůře. Ona! Hoho! Nemohla se dostat dūle — a patřilo jí to — on jí dával hodiny

a prádelník a postel — děcko jí dával — Šupssss — já to slyšela. Dyž sem sa plazila na vrch po žebřu —
Přestane někde v poslední větě, když za sebou ucítí ty dva, prudce se obrátí. Ti už mají prostěradlo připravené, aby ji zajistili.

(Ochabne, uklidňuje je, couvá.) Jak se daří? Chcete slyšet vyprávění? Povím vám vyprávění. Já vám povím povídání o jedné přesmutné paní.

Každý ji chytne z jedné strany. Je ochromená strachem, takže se z počátku nebrání. Ovinou ji prostěradlem.

Ne.

SÁRA *(samou bolestí ustane v práci, Tottiina muka ji probodávají)*

Ach, ne!

Dozorci dvěma, třemi dobře nacvičenými pohyby udělají z prostěradla svěrací kazajku, což Tottie překvapí — už je jejich zajatec.

TOTTIE

Ne! Né!

Dva Dozorci odvádějí Tottie pryč.

Sára a Tottie obě vykřiknou dvakrát nebo třikrát „NE“ — ne unisono, ale i tak těžko rozeznáme, který výkřik patří komu.

MAGGIE *(která Sáru znepokojeně pozorovala.)*

Sáro?

SÁRA *(nevýrazně, ne k Maggie.)*

Ne.

MAGGIE

Sáro?

SÁRA

Ne.

MAGGIE *(ne přímo k Sáře. I Maggie pochopila, že v takovouhle chvíli běžná útěcha nic nezmuže.)*

Nemožeš měť oči všude. Tam, kam ide, sa o ňu postarajú.

Ubohé zmrzačené robča. Šerif měl pravdu — tam přeč jí bude líp. Ešče šťastí, že není ve vězení. (*Tišeji.*) Šťastí, že to nebyla oprátka! A nebudeš na ňu muset' platit'. To bohatí platíja, ale chudáci. Je tam oddělení pro mrzáky —

SÁRA

Ne!

MAGGIE

Já sa nechcu hádat'. Bud' rozumná, Sáro — podívaj sa na to tak —

SÁRA

Budu platit' na svoju céru, Patieho céru. Budu platit'.
Právě se objevila Ellen. Líza také — ale ne s Ellen.

SÁRA (*obrací se k Ellen, prosba.*)

Budu robiť.

Ale Ellen neříká nic.

MAGGIE (*k Ellen, připomíná.*)

Do Najmání je enem deset dní. Pán eště pořád nemluvíl.

ELLEN

Pán odchází. Elliotové odcházejí. Nájem je — skončil — pryč. Velký pan markýz toho má dost: cizí návštěvníci, hypotéky, politika. Pan Elliot si toho nabral moc, jak se zdá: podporuje zvýšení platů na šest liber, je pro parlament. Pan markýz se zlobí, velmi se zlobí. Pronájem byl ukončen a nebude prodloužen. Nebudou žádné Dohovory na Blacksheils. Tento rok ne. Bude me se taky stěhovat. Jako vy... Nepůjdeš s námi, Sáro? Nenechám si Betty Hopovou. Raději bych měla tebe.

SÁRA (*je pořád v šoku nad Tottiiným uvězněním.*)

Ale kam půjdete?

ELLEN (*gesto — kam asi?*)

Tady v okolí si nic najmout nemůžeme. Pan markýz vlastní všechny statky v okolí.

SÁRA (*odmítaje nabídku.*)

Tyhle pola sú moje rodišče.

ELLEN (*tiše.*)

Moje taky.

SÁRA

Nic iného včil nemám.

Ellen se obrátí, odchází.

MAGGIE (*zase se vrací k práci, bere si kbelík na krmení nebo dojení krávy.*)

Na Najímání bude chladno. To sa rozumí. Zima byla dlúhá — a ještě bude hodně sněhu! (*Toužebně.*) Chtěla bych domek se dvěma jizbama. Možná sa dostaneme na Langriggs...

Maggie odejde.

SÁRA

Vyprávěla by mi ty svoje povídačky a tvrdila, že je to pravda pravdúcí.

Ona jich „viděla“, povídala, na vřesovišću, v mlze.

Za stovku roků — a vjec —

my budeme enom duchové v polách.

Ale nadarmo budeme naříkat,

lebo tam nikeho nebude.

Pole bez lidí.

Stroje bez koní.

Celotýdenní žatva

hotová za jedínú noc.

Při světle velikých lamp...

Už ne měsíční světlo,

nebudú čekat' na měsíc... měsíc nebude potřeba...

LÍZA

Sáro?... Možná sa dostanem na stejný statek, Sáro.

Estli ano — naučíš mňa příst'?

KONEC

Život na statku:

LEDEN

Dohovory — The Speaking — statkář nebo majitel půdy „hovoří“ s každým dělníkem na statku, aby prodloužil nebo zrušil jejich dohodu. Dělníci jsou extrémně vyděšení, protože statkář „nehovořil“ s nikým až do konce ledna.

ÚNOR

Najímací jarmark/Najímání (The Hiring Fair) — první pondělek v únoru. Každý, koho si statkář nepodržel, musí jít na Najímací trh. Všichni jsou slušně vystrojeni, musí působit silně, zdravě, práce schopně. Statkáři procházejí jarmarkem, najímají chlapy, kteří se jim líbí — dávají jim závdavek. Muži, oráči, potom chodí po jarmarku a hledají si podruhyni, která bude pracovat s nimi.

JARO

Orání, setí zrní — oves a ječmen. Chystání půdy pro kořenovou zeleninu.

KVĚTEN

Stěhování (The Flitting) — většinou 12. května. Tento den se téměř všechno vesnické obyvatelstvo v kraji stěhuje na své nové farmy.

LÉTO

Jednocení tuřínů a řepy. Dlouhé teplé dny. Dobytek venku. Koncem léta senoseč.

ZÁŘÍ A ŘÍJEN

Žně — nejintenzivnější aktivita, hlavní sklizeň roku a jedna z nejtěžších prací — odměněná bujarou Dožatou.

PODZIM

Zaorávání strnišť. Kopání brambor a řepy.

ZIMA

Péče o dobytek ve stájích, voda, krmení. Snih. Bouře.

HOGMANAY — SILVESTR

31. prosinec — oslavy Nového roku, koleda.

LEDEN

Opět Dohovory

ŽENY JAKO OSTROVY
(Pluralita ženských diskurzů
ve třech hrách Sue Glover)

Tvorba Sue Glover spadá mezi tvorbu dvou skupin ženských autorek ve Skotsku. První vytvořily svá hlavní díla dávno před 70. lety (autorky jako Meta Blair, Ena Lamont Stewart, Ada J. Stewart a Joan Ure) a další pak zahájily kariéru profesionálních dramatiček až na počátku 80. let (jako např. Liz Lochhead, Marcella Evaristi, Rona Munro, Anne Marie di Mambro atd.). I když bychom mohli mít dojem, že lze její tvorbu vyložit jako spojnici mezi „kuchyňským“ realismem rané ženské tvorby a experimentální, často anti-naturalistickou tvorbou generace pozdější, zdá se, že tato autorka má své vlastní místo v historii ženského psaní ve Skotsku. Přesto, že její dramata mají stále silnou oporu v naturalismu, Glover vpouští do naturalistického diskurzu, který se většinou zakládá na vševědoucím vyprávěči a lineárním příběhu, mnohonásobné diskurzy, které probíhají paralelně (nebo jsou vloženy jeden do druhého) a nikdy se zcela nespojí do jediné prosté příběhové linie. Vedle fragmentace struktury her rozkládá Glover i protagonisty a zalidňuje svůj svět individui, která komunikují narušeným, vykloubeným způsobem.

Ve své tvorbě se Sue Glover zabývá vztahem mezi mocí a autonomií, vztahem mezi společností a jedincem, kte-

rý je spíše vztahem útlaku než spolupráce. Hrdinové, a zejména hrdinky jejich her, se často pohybují na okraji společnosti. Na to upozorňuje Susan Triesman ve studii „*Transformations and transgressions: Women's discourse on the Scottish stage*“, když říká, že Sue Glover se zaměřuje na: „odlišnost, překračování mezí a vyděděnost jako klíčové obrazy ženské zkušenosti.“¹⁾ Existence jejich hrdinek se vymyká společenským normám buď v důsledku vlastní volby nebo okolností mimo jejich kontrolu. Například Ronina izolace v *Tulení ženě* (1980) je důsledkem jejího vlastního rozhodnutí, zatímco Ráchel ve *Slaměné židli* (1988) a Tottie v *Podruhyňích* (1991) se stávají obětmi izolace, protože komunity, v nichž žijí, nehodlají tolerovat jejich fyzické a emocionální stavy. Tyto situace jsou zřejmě z jazykové interakce postav, v níž lze velmi snadno popsat komunikační hierarchii, na které jsou vztahy postav založeny.

V *Tulení ženě* k zachycení ženy jako odlišné, jako outsidera ve společnosti ovládané muži, Sue Glover rozsáhle využívá dvě metafory — moře a ostrov — které představují mocné síly ovládající lidskou přirozenost. V rozhovoru autorka připustila, že do postavy Rony promítla mnoho z osobních dilemat o manželství a mateřství, která ji trápila v době, kdy hru psala.

Když se Rona poprvé setká s Alexem, je svedena představou romantické lásky a vtažena do vztahu, ve kterém se cítí bezmocná a nepochopená. Zatímco Alex si svobodně odchází, kam se mu zachce, ona sama je lapena

1) Susan Triesman, 'Transformations and transgressions: Women's discourse on the Scottish stage', Kapitola 8 in *British and Irish Women Dramatists Since 1958: A Critical Handbook* (eds.) Trevor R. Griffiths and Margaret Llewellyn-Jones (Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 1993), s. 130.

mezi svými touhami a závazky k ostatním, konkrétně svému dítěti, které vnímá jako něco omezujícího a cizího své povaze. Alex nechápe její neklid a touhu po změně. Pro něj je tradiční rozdělení rolí, ze kterého vychází jejich vztah, přirozené a naprosto dostačující. Na první pohled se zdá, že rozvržení charakterů v *Tulení ženě* představuje prvoplánový příklad modelu rozdělených sfér. Kdo postavy jsou a jaké je jejich místo ve společenské hierarchii, je definováno tím, co kdo dělá: Alex je lovec tuleňů, patriarchální muž, proti jehož dominanci se někdy protestuje, ale dokud nepříjde Rona, nikdy není zásadně zpochybněna; jeho matka Agnes je tragická mateřská postava, jejíž život je založen na povinnosti a sebeobětování; Dora a Kate jsou představeny jako excentrické panny, jejichž neschopnost *získat si muže* je donutila upnout se jedna na druhou; a slečna Manzie je další klišé dramatické literatury, porodní asistentka na penzi, která hledá smysl svého života. Na povrchu se jeví všechny charaktery jako stereotypní, ovšem tyto stereotypy budou přezkoumávány a rozrušovány v kontaktu s Ronou, postavou inspirovanou tulením ženami z lidových vyprávění. Glover používá pověsti o tuleních lidech, aby ukázala, jak odlišně muži a ženy vnímají svou sexualitu ve vztahu ke své identitě. Susan Triesman poznamenává, že „schopnost tuleních lidí překračovat hranice“²⁾ ukazuje sexualitu jako chaos, což je dále zachyceno obrazy moře a divočiny. Když se Rona vynoří z moře a vstoupí do Alexova života, přináší s sebou chaos, který zničí Alexův pečlivě uspořádaný svět. Alexe silně přitahuje její divoká povaha, ale zároveň ho děsí — podobně, jako ho fascinuje a děsí moře, které ho živí. Možná poprvé ve svém životě si dovolí otevřeně vyjádřit své emoce.

2) *ibid.*, s. 130.

ALEX

Byl to strach, víš, strach lovce ... Když lovím, sdílím jejich strach. Když jsem sám tam venku, bojím se jiných lidí jako oni... jiných lidí — jiných pušek. Když něco lovíš, staneš se... tím, co lovíš. Můžeš uniknout... do jejich světa.

RONA

Za chvíli budeš povídat, že je miluješ.

ALEX

No, možná ano. Možná je to něco takového.

(...)

ALEX

Očarovali mě. Nelovím je pokaždé. Někdy je jenom pozoruju. Tam na ostrově. ... Musel jsem tě zahlédnout tam.

(1. jednání, 2. scéna)

Ostrov se stává metaforou emocionálního světa postav, jejich snů a toužení. Rona Alexe varuje, že jeho sny jsou falešné, že ji vůbec nezná. Nechce, aby si ji idealizoval, ale aby ji pochopil a bral takovou, jaká je. Zároveň se Alexův člun stává metaforou sexuálního styku. Když Rona škádlí a přemlouvá Alexe, když tvrdí, že nikdy na jeho člunu nebyla, rozvíjí tím vlastně pravidla milostné hry, která přivede Alexe k otevřenému projevu citů. Na to se mu Rona konečně vzdá a rozhodne se následovat ho — doslovně i symbolicky — na ostrov. V tu chvíli je její odevzdání naprosté a bezpodmínečné, taková intenzita ovšem Alexe vyděsí. Rona je připravena vše opustit a překročit hranice, zatímco Alexovo váhání se ukazuje tím, jak lpí na tom, co zná.

Brzy po výpravě na ostrov přivedou rozdílné postoje k rolím v partnerství vztah do zlomového bodu. Roně stále

více vadí stereotypní role patriarchálního muže, kterou Alex zaujímá. Je znechucena Alexem-lovcem, Alexem-vrahem tuleňů. Když odhlédneme od mýtického pozadí, uvědomíme si zřetelný rozvrh genderových rolí, které Sue Glover předkládá obecenstvu. Rona jako tulení žena představuje Jiné, ponižované a utlačované mužskou dominancí, která je předvedena v Alexovi. Rona také představuje emocionální prvek lidské povahy. Její protesty pro Alexovu lovení tuleňů tak můžeme chápat nejen jako odmítnutí nelidského obchodu s tuleni, ale také odpor vůči jeho neschopnosti vyjádřit city k ní.

Pro Alexe milostná hra skončila a on nepocituje tak jako Rona potřebu neustále otevřeně projevovat svou náklonnost. A co víc, zaměňuje vlastnictví a vztah a stále více žárlí na Ronu, protože tráví příliš mnoho času sama. Obviňuje ji, že chce být „dva lidi“, že chce žít v partnerském vztahu a zároveň si zachovat svobodu — ve svém případě však tuto výsadu bere jako samozřejmost. Její touha po obojím ho mate, protože je v naprostém rozporu s představou ženskosti, jakou zná on. Rona odmítá být jen manželka a matka, a tím, že se zřiká oblasti domova, která je tradičně ženě vymezena, neposkytuje Alexovi žádný zřetelný záchytný bod.

Lovec v něm touží ovládnout Roninu divokost a změnit ji tak, aby zapadla do řádu světa, který on považuje za přijatelný, stejně jako instinktivně bojuje s Dorou o ovládnutí prostoru pláže. Protože není schopen odlišit lásku a vlastnictví a je rozhodnut uchovat status quo, přehlídí a utlačuje Ronu a tím ničí cokoli, co ho k ní původně přitahovalo. To má na mysli Rona, když mluví o „tulení lásce“. Neschopnost sladit vlastní touhy na straně jedné a závazky vůči jiným lidem na straně druhé je dále symbolizována tulení kůží, kterou Rona „shodila“, když

vystoupila z moře. Odložení tulení kůže v tomto případě představuje odložení *sebe* ve prospěch *nesobeckosti*. A naopak když si kůži opět obléká, navrácí se k sobě. Rona je nucena neustále volit, je pro ni nemožné náležet do obou světů. Zde nacházíme zajímavou odchylku od originálního lidového podání, v němž je to muž, kdo kůži ukradne a tulení žena je držena stranou moře proti své vůli. V této hře, i když Alex má jistou vinu na tom, že se Rona ocitla na pobřeží (zranil ji výstřelem pušky), s ním zůstává dobrovolně. Kůži seberou Dora a Kate, ale žádná z nich neví, co s ní dělat. Zatímco Dora vidí pouze její „tržní“ hodnotu, Kate má podezření, že to není jen tak obyčejná kůže a hodí ji do moře, protože cítí, že právě tam náleží. Tím Kate dává najevo, že instinktivně tuší, že možnost volby existuje, i když úplně si to uvědomí až v závěru hry, zatímco Doře to nedojde vůbec.

Ronin pocit osamělosti se prohlubuje po narození dcery. Z rozhovoru se slečnou Manziovou je zřejmé, že nakonec pochopila, že pokud by zůstala s Alexem, její život by obnášel jen čekání a děti. Slečna Manziová nerozpozná Ronin vnitřní spor a připisuje její chování fyzické osamělosti, kterou často mladé matky zakoušejí. Charakter slečny Manziové má i svou komickou stránku, která vychází z jejího mylného přesvědčení, že je schopná pochopit, čím Rona prochází. Ve skutečnosti slečna Manziová přehlédne to nejokřídlenější, protože je zaměstnána soustavným uplatňováním sociálních norem, které byly na ně obě uvaleny.

Pohlavím založená odlišnost matky i jejího dítěte je evokována jmény. Rona říká slečně Manziové, že její jméno znamená „ostrov tuleňů“ a ve stejném duchu pojmenovává své dítě Isla, „dítě vody“. Na dotaz, zda je to rodinné jméno, přijetí, si Rona náhle uvědomí, že svým způsobem

bem ano. Hra jmen je velmi propracovaná, samotné jejich vyslovení odráží izolaci, kterou Rona pociťuje. Ostrov, který je metaforou snů a tužeb postav, stává se metaforou jejich oddělení a vyloučení ze sféry ovládané muži.

Dále je pro *Tulení ženu* podstatný protiklad mezi *vlastnit a náležet někam*. Všechny postavy ve hře jsou definovány jedním z těchto dvou konceptů. Alexova potřeba vymezovat hranice svého prostoru, v tomto případě pláže kolem domku, ho činí přespříliš majetnickým a ochranným vůči čemukoliv, co s ním žije v tomto prostoru. Příroda je tu proto, aby uspokojila jeho potřeby a on si z ní beztravně bere. Na rozdíl od Alexe, který se rozhodl pro aktivní strategii agresivního přivlastnění prostoru, Agnesina pasivní strategie naznačuje, že ona náleží k místu a nikoliv naopak.

AGNES

Ach — tohle nikdy nebylo mé zamilované místo, to Davida jsem milovala. Ale... člověk může náležet na jisté místo... aniž rozumí proč.

(2. jednání, 3. scéna)

V tomto ohledu představují Rona a Agnes dva aspekty ženské zkušenosti. Autorka neupřednostňuje žádný z nich. Věří, že musí existovat způsob, jak je smířit. Mezi těmito dvěma ženskými postavami je nevyšlovená solidarita, doplňují se v tom smyslu, že Rona by nemohla zvolit sebe, aniž by se Agnes sebe vzdala. Konvenční genderové rozdělení je založeno na předpokladu, že femininní princip je objektivizován a podřízen maskulinnímu principu, který ustavuje subjekt. Odtud plyne názor, že pouze subjektivizací femininního principu může být dosaženo nějaké rovnováhy mezi oběma. Z toho vychází mnoho teorií, počínaje těmi, které obhajují zrušení genderových rozdílů

(což by však vedlo i ke zrušení subjekt-objektové dichotomie), konče teoriemi, jež hlásají, že ženy mohou dosáhnout rovnosti buď přijetím mužského hlasu nebo kultivací hlasu ženského, který je nezávislý, avšak roven hlasu mužskému. Takže, pokud Rona představuje aktivní Já ženy-subjektu a Agnes obdobně představuje pasivní Já ženy-objektu, proč autorka jednoduše nezruší druhé jmenované ve prospěch prvního? Je to proto, že femininní princip netvoří pouze jediný neměnný hlas, ale je to shluk rozdílných a stále se proměňujících diskurzů. Konvenční dualistická představa světa a rigidně definované úlohy muže a ženy mohou být překročeny pouze dialektikou mezi oběma ženskými Já. Můžeme Ronu a Agnes chápat jako dvě strany jedné mince. Autorka ve hře nenabízí žádné řešení, ale závěrečný obraz Agnes kolébající Roninu a Alexovu dceru dává naději, že oba aspekty ženské zkušenosti mohou být v budoucnosti smířeny.

Sue Glover hlouběji prozkoumává pluralitu ženských diskurzů ve vztahu k diskurzu mužskému ve hře *Slaměná židle* (1988). V této hře ožívuje historickou postavu lady Ráchel Grange, která bývá většinou redukována jen na poznámku pod čarou v místních dějinách ostrova St. Kilda, aby zachytila pozici ženy jako přehlížené, jako Jiného ve skotské společnosti 18. století. Ráchel, Lady Grange of Erskine, byla manželkou Lorda Soudce, který ji dal unést, aby jí zabránil prozradit jeho kontakty s Jakobity a politickou korupci v nejvyšších kruzích edinburghské společnosti. Ráchel byla následně odvezena na ostrov St. Kilda, kde byla vězněna až do své smrti. Fyzické odstranění Ráchel z Edinburghu na vzdálený skotský ostrůvek, bez možnosti jakékoliv korespondence s rodinou, představuje fyzické i duševní umlčení ženského principu, jeho násilné odstranění z veřejné sféry.

Ve svých výkladech o jazykové hygieně Deborah Cameron³⁾ hledá souvislosti mezi sociálními normami, gender a používáním jazyka v konkrétních historických obdobích. Je názoru, že sociální normy, rozvržení genderových rolí a specifické užívání jazyka jsou definovány konkrétní dominantní skupinou ve společnosti. Obsahují potenciál schopný vytvořit systém kulturních, společenských a politických tradic a rituálů, které budou udržovat dominantní postavení dané skupiny ve společnosti. V tradicionalistických i revizionistických historiích byla tato dominantní skupina definována v pojmech třídních, odlišné aspekty jako etnikum či gender byly často přehlíženy. Rané feministické teorie pojmenovaly toto přehlížení a navrhly jinou klasifikaci: patriarchální (mužský, bílý, střední třída) a Jiný (ženský, ne-bílý, dělnická třída). Podle tohoto dělení muž zastává dominantní, vedoucí, vladařskou pozici, oproti ženě, jejíž pozice byla vždy viděna jako okrajová, podřízená, bezmocná. Pokud rozvineme tyto názory i do oblasti jazyka, pak dospějeme k tvrzení, že vzhledem k tomu, že jazyk byl vytvořen dominantní skupinou (muži), slouží tak k marginalizaci a útlaku podřízené skupiny (ženy). Tak například Dale Spender prohlašuje, že jazyk, který podporuje patriarchální hierarchii omezuje ženy, protože obě pohlaví obývají „muži definovanou realitu a svět dává smysl v termínech s mužskými významy“⁴⁾. Ty významy, které nepodporují takovou realitu, jsou okamžitě odstraněny a učiněny neviditelnými, takže pro ženy je nemožné vyjádřit svou zkušenost v tomto muži stvořeném jazyce.

Tento protiklad muž/žena je však zjednodušující, protože pomíjí další možná rozdělení — např. ženy, které náležejí

3) Deborah Cameron, *Verbal Hygiene* (Routledge, London 1995).

4) Dale Spender, *Man-Made Language* (London/Boston/Henley: Routledge and Kegan Paul, 1985), s. 57.

jí do různých tříd či etnických komunit, heterosexuální a homosexuální jedinci obou pohlaví atd. Oproti Spenderově představě, že jazyk je vytvořen mužem a tím sám o sobě zakládá nerovnost, Deborah Cameron je názoru, že problém není v tom, že existují různé významy a jazykové normy, ale spíše v představě, že by vůbec měly být tříděny a hierarchizovány. Spíše než změnit řečové chování mužů a žen, které jsou adekvátní a jsou částí jejich identit, Cameron navrhuje, že bychom se měli snažit „změnit jejich reakce na chování opačného pohlaví“⁵⁾. Přesně to ukazuje Sue Glover ve *Slaměné židli*. Vytváří tři velmi odlišné ženské hrdinky, které by se na první pohled daly zařadit jako tři typy ženskosti v perspektivě tradičního modelu rozdělených sfér — panna, nevěstka a stará bába. Ovšem v průběhu hry autorka dále rozvíjí tyto tři typy, připisujíc velmi rozdílné významy znakům jejich genderového zařazení a řečového chování. Tyto posuny jsou ještě zřetelnější v interakcích s Aneasm, jediným mužským charakterem ve hře.

Na první pohled vnímáme Isabelu a Ráchel jako typický příklad protikladu panna — nevěstka. Isabelina cudnost a smysl pro povinnost jsou hned v úvodu hry ustaveny jako pojetí ženskosti, která je v oblibě u měšťanstva. Když Aneas hovoří o tom, co ho na Isabele přitahovalo, popisuje ji vlastně jako mlčící Madonu:

ANEAS

Když jsem tě poprvé potkal, nemohl jsem najít slova pro tebe. Vždy, když jsem navštívil dům, měla's jedno dítě na koleně, druhé u nohou.

(2. jednání, 3. scéna)

5) Deborah Cameron, *Verbal Hygiene*, s. 194.

V jednom z prvních rozhovorů s lady Ráchel se o Isabele hovoří jako o „ne moc půvabné.“ Je zřejmé, že k volbě nevěsty vedlo Anease spíše Isabelino chování než její krása. Z Aneasova chování vyplývá, že si ji vybral, protože její výchova a vzdělání ji činí příkladnou manželkou pastora, jakýkoliv náznak citů z její strany vyvolává okamžiky trapnosti a Aneas je ignoruje. Isabela je nejprve zachycena jako plachá, naivní mladá žena, která může být snadno zformována podle Aneasových přání. Má také vlastnost, která byla muži té doby vysoce ceněna — je mlčenlivá. Na rozdíl od Aneasovy kazatelské výřečnosti na počátku hry Isabela hovoří, jen když je oslovena, a i tak hovoří pouze v krátkých větách. Vyjadřuje spíše manželovy než vlastní názory a pokud s ním nesouhlasí, mlčí. Její mlčení je synonymem poslušnosti k manželovi.

V protikladu k tomu je Ráchel všechno, o čem Aneas soudí, že by žena být neměla. Nazývá ji „nevěstkou“ a zakazuje Isabele s ní hovořit. Ráchel jednoduše není sympatická postava a autorka ji takovou ani mít nechtěla. Isabela se jí bojí, Aneas je znechucen jejím chováním a vzhledem, a Oona, místní žena, která se o ni stará, ji nazývá „velkou skuou“, ptákem nosícím neštěstí. Autorka připustila, že to byla přesně tato nejednoznačnost a protikladnost, která ji na postavě Ráchel přitahovala. Komplexnost Ráchelina charakteru neumožňuje zjednodušující interpretaci, ke které vede protiklad panna/nevěstka. I když Ráchelino chování a vzhled zpočátku naznačují, že je vulgární alkoholička, velmi pravděpodobně šílenec, bylo by chybou vykládat postavu pouze takto. Konflikt mezi Ráchel a Aneaselem nelze interpretovat jen jako konflikt mezi marnotratníkem a mužem Božím. Jeho podstatou je nedorozumění na úrovni sociálních kódů.

Rozličné společnosti jsou založeny na různých hodnotách a odpovídajících sociálních kódech, do nichž jsou tyto hodnoty vepsány. Sociální kódy zahrnují takové znaky jako způsob odívání, pohybu (chůzi, gestiku), způsob řeči. Předpokládá se, že výzkum užívání těchto sociálních kódů v různých společnostech a obdobích, by mohl být využitelný pro analýzu souvislostí mezi společností, identitou a jazykem.

Cameron tvrdí, že „předpisy týkající se chování žen, včetně jejich slovního vyjadřování, hrály klíčovou roli v ideologických sporech, které probíhaly v ranně moderní Evropě mezi šlechtou a měšťanstvem“⁶⁾. Tento názor odpovídá domněnce, že konvenční představa ženy jako mlčenlivé a poslušné, se kterou jsme tak dobře obeznámeni dnes, je poměrně nová a pochází od buržoazie. Na druhé straně je tu představa dámy u dvora, od které se očekávalo, že bude bavit dvořany obojího pohlaví. Tato výřečnost, o které hovoří Cameron jako o „nevázané promluvě“, měla svá přísná pravidla a šlechtična jako lady Ráchel vždy balancovala na ostří nože mezi zábavností a vulgaritou. V tomto smyslu Isabela a Ráchel představují dva modely ženy — buržoazní a aristokratický — oba vytvořené a kodifikované muži. Tyto modely jsou založeny na kódech, které určují, co je přijatelné. Jedinci, kteří je překročí, aby „vytvořili novou identitu navzdory kulturním předsudkům, nebo se jim nezdaří utvořit si identitu vůbec“⁷⁾, jsou potrestáni. Tresty za takové překročení, udává Cameron, se liší, od toho, že je osoba označena za excentrickou až po vyloučení ze společnosti, uvěznění a odnětí všech práv. Aneasovo odmítání Ráchelina

6) Ibid., s. 173.

7) Ibid., s. 16.

chování může tak být pochopeno i jako důsledek toho, že nevyhovuje novému měšťanskému modelu žen jako mlčenlivé skupiny.

Sue Glover dále narušuje konvenční představu manželství a rození dětí jako největší radosti ženy, když tyto modely ukazuje jako nástroje útlaku. Zachází ještě dál a ukazuje, že Ráchelin pád je částečně zaviněn i tím, že se pokusila překročit rámeček tradičního konceptu romantické lásky. Využívá k tomu starou skotskou baladu „Dábelský milenec“ a lidové vyprávění o Kameni mládenců. V druhé scéně prvního jednání vidíme opilou Ráchel usazenou na stráni před domem jako vypravěčku, která zpívá útržky balady „Dábelský milenec“. To, jak propléta útržky Aneasova večerního kázání o pekle a zatracení s verši balady, je zřetelná narážka na potlačování ženské sexuality pod hrozbou ostrakizace ze strany společnosti ovládané muži.

RÁCHEL (*zpívá*)

„Však jenom zmlkni, srdce mé,
to jsou jen řeči marné!
Já ukážu ti bílé lilie,
co kvetou na dně moře.“

(*1. jednání, 4. scéna*)

Bílé lilie na dně moře jsou většinou spojovány se smrtí. V tomto případě ale představují jiný druh smrti — sexuální extázi. Milenec volá svou dámu, aby se účastnila na jeho rozkoši, ale její podíl je zamlčený, pasivní. Muž je iniciátor a činitel, zatímco žena je pasivní příjemce. Protože se skrze něj nemůže vyjádřit, stává se sexuální akt nástrojem útlaku. To Ráchel narušuje tím, že staví do centra ženu, odsouvá Anease na okraj jako pouhý objekt Isabeliny narůstající touhy.

Stejným způsobem brání Ráchel Isabele, aby se skrývala pod maskou oddanosti a zbožnosti, a díky ní si Isabela uvědomí, že musí upřednostnit své potřeby před mužovými. Ráchel si přisvojuje mužský diskurz, aby získala v komunikační hierarchii nad Isabelou převahu. Její prohlášení jsou provokativní a agresivní, stejně jako zvolené téma hovoru — sex, což Isabelu stále více vyvádí z míry a je jí to trapné (snaží se to zakrýt svým mlčením). Ráchelino agresivní vystupování si nakonec vynutí reakci: Isabela na chvíli opustí svou váhavou obrannou pozici a rozkřičí se na ni. To je v Isabelině diskurzu známka konečného rozchodu se schématy manželových zbožných prohlášení. Isabela už začala zpochybňovat jeho krátkozrakou neschopnost přijmout Ráchel a nechotu pochopit pohanské pověry místních ostrovanů. Její řeč se mění — osvojuje si sebejisté, vyzvídavé způsoby, přehodnocuje předsudky, které jí byly dány výchovou. To je symbolizováno i rozhodnutím nenosit na Hirtě punčochy a boty, stejně jako zájmem o vlastní tělo. Sue Glover tu užívá další sexuální metaforu, hada, aby popsala Isabelino erotické procitání. Tělo oděné do šupin je tělo vědomé si své sexuality, je to osvobozené tělo znovu spojené s přírodou, a jako takové se stává reprezentantem Jiného, ženského. Isabelino snění o tom, že bude „stvořena znovu a nevinná se šupinami“ je vyzváním pro Anease, aby vstoupil do femininního živlu a stal se jeho součástí, vyzváním neomezené sociálními kódy, které otevřený projev sexuální touhy označují za nepřipustný a maskují ho sociálně přijatelným konceptem romantické lásky.

Další prvek lidové slovesnosti, skrze který se odhaluje falešnost konceptu romantické lásky, je Oonin příběh o Kameni mládenců, útesu, na který musí muž, jenž se chce ženit, nejprve vylézt. Isabela je zaujata Ooniným příběhem

o cizinci, který spadl z útesu, když si ji chtěl namluvit. Ooně se ovšem tento příběh nezdá nijak zvlášť romantický. Nebyla nijak polichocena cizincovým zájmem, naopak na světě mimo Hirtu nevidí nic zajímavého. Zde se ukazuje, že představa romantické lásky je měšťanský koncept založený na romantizovaném obraze minulosti nebo odlehlého venkova. Narušením vypravěčského modu ukazuje Glover, jak Ráchel rozbíjí Isabelino romantizované vnímání příběhu, když zesměšní šťastný konec často spojený s konceptem romantické lásky, v rámci kterého „šťastný svazek“ nebo „sňatek uchystaný nebesy“ s počestným žádoucím mužem je udělen ženě jako odměna za její poslušnost. Co následuje, je hořký popis ženské reality ve společnosti 18. století, kdy bylo ženám upřeno se vzdělávat či fungovat ve společnosti jakkoliv nezávisle.

Isabelin emocionální rozvoj probíhá současně s rozkladem Ráchelina duševního stavu, který je zřejmý z toho, jak postavy užívají řeč. Na počátku hry Isabela hovoří v krátkých větách, půlvětách, a obezřetně se vyhýbá konfliktu s manželem. Naproti tomu Ráchel je hlasitá, vulgární a záměrně šokuje ostatní postavy, aby upoutala jejich pozornost. Pod jejím vlivem Isabela poprvé hlouběji pochopí Ráchelinu i svou vlastní situaci, což vyvrcholí solidaritou, která se v závěru manifestuje rozhodným odvržením sociálních kódů, které na ni byly uvaleny společností. Toto odvržení představuje její odmítnutí tančit se správcem a odjezd na Boreray proti přání manžela. Ke konci hry si Isabela osvojuje mnohem asertivnější řečový modus, je výmluvnější, zřetelně mnohem sebevědomější, zatímco u Ráchel pozorujeme stále více příznaků slabosti. Posun jejich pozic je demonstrován ve čtvrté scéně druhého dějství, kdy po chvíli popíjení Ráchel a Isabela zápasí o židli, symbolicky zastupující moc. Isabela vy-

hraje, srazí Ráchel na zem a zároveň přitom židli poškodí. Zničení židle představuje Ráchelino zhoršující se zdraví a slábnoucí víru, že unikne z Hirty. Právě v tuto chvíli, když pozoruje Isabelu běžící ke člunu, jenž ji odveze na Boreray, Ráchel poprvé připustí, že by Isabela mohla mít dost síly a odvahy na to změnit své postavení.

Vztah mezi těmito dvěma ženami můžeme vidět jako předávání znalostí a moci mezi starší a mladší generací, od ženy náležející starému řádu ženě přináležející nové měšťanské společnosti. V tomto smyslu může být Isabelin pobyt na Hirtě chápán jako uvedení do světa skrze zkušenost předanou starší generací. Mary Belenky popisuje zajímavý výzkum publikovaný v knize *Women's Ways of Knowing: The Development of Self, Voice and Mind*⁸⁾, týkající se způsobů, kterými ženy získávají znalosti ve světě, v němž jsou umlčeny a drženy stranou historie dominantní a muži ovládanou třídou. Ráchel se usiluje, aby byla uvedena do okruhu těch, kteří vládnu znalostem, ale když jednou jistě vědomosti získá, stanou se příčinou jejího pádu. Když hrozí, že nové vědomosti použije, je prohlášena za bláznivou a odstraněna ze společnosti na odlehlé místo, kde jí vědomosti k ničemu nejsou. Belenky naznačuje několik epistemologických fází získávání vědomostí: mlčení, přijaté vědění, subjektivní vědění, procedurální vědění, konstruované vědění. Mlčení je fáze, kdy zakoušíme sebe jako osobu bez hlasu, neschopnou přijímat nebo vytvářet vědomosti. Přijaté vědění je fáze, kdy je vědění vnímáno jako něco absolutního, co je vlastnictvím autorit. Subjektivní vědění je fáze, kdy je důvěra v autoritu narušena, vědění je chápáno jako osobní, vycházející ze samotné osoby. Proce-

8) Blythe VeVicker Clinchy, Nancy Rule Goldberger a Jill Mattuck Tarule, *Women's Ways of Knowing: The Development of Self, Voice and Mind*.

durální vědění je vnímání vědění jako objektivního, racionálně odvozeného fenoménu, i když může být nahlíženo z rozličných perspektiv. A konečně vědění konstruované je chápání vědění jako „konstruovaného“, kdy si vědoucí uvědomuje a přijímá odpovědnost za tvarování vědomostí. Pokud jde o *Slaměnou židli*, tento pohled může být aplikován na různé fáze Isabeliny emocionální a intelektuální emancipace.

První fáze, mlčení, začíná, když Isabela poprvé vstoupí na Hirtu. Je to mladá nevinná žena, které pro její nezkušenost se světem za hranicemi Edinburghu činí obtíže adaptovat se na zcela odlišnou situaci, ve které se ocitla na Hirtě. Zoufá si, když vidí, kde budou přebývat — postel z kamene, slaměná židle a jediný kotlík na vaření. Odmítá přijmout kulturní odlišnost, s níž se střetává, a je vyděšená z Ráchel. V mnohem osobnějším rovině je to mladá nevěsta provdaná za pastora středního věku, která netuší nic o smyslnosti a v přítomnosti vlastního muže se cítí nesvá. Skoro celou dobu se ke svému manželovi chová jako ke svému strýci, nebo dokonce jako k otci, kterého ztratila v dětství.

Druhá fáze, přijaté vědění, se ukazuje v Isabelině vychování, které způsobuje, že bez pochybností akceptuje manželovu autoritu. Pokud je s Aneasem, většinou mlčí, mluví, jen když je tázána. Snaží se ho potěšit a v jednu chvíli si dokonce zoufá, protože se domnívá, že pro svou nezkušenost nedokázala naplnit mužova očekávání. Ve třetí fázi, nazývané subjektivní vědění, se Isabela musí vyrovnat s Ráchelinou zповědí. Isabelu nikdy ani nenapadne, že by jí Ráchel mohla lhát. Naopak, Ráchelin příběh ji přivede k nenápadnému pochopení vlastního podřízeného postavení. Isabela si uvědomí, že obraz světa, v němž vyrůstala, že falešný a začíná si klást otázky.

Čtvrtá fáze je vědění procedurální. Isabela je nyní schopná si uvědomovat rozdíly uvnitř sebe (vyjádřené její rozvíjející se sexualitou) a mimo sebe (vyjádřené přijetím pohanského vesmíru St. Kildy). Postaví se Aneasově autoritě a přidá se k Ráchel, když propašuje na správcovu loď dopis. A co víc, protíví se mu i tím, že se proti jeho přání vydá na Boreray, což je poslední čin symbolizující její emocionální a intelektuální osvobození.

A konečně pátou fází je vědění konstruované. Po návratu z Boreray je Isabela mnohem silnější a jistá si svou silou. Její přijetí gaelského vesmíru je završeno, naučila se gaelsky a způsob vyjadřování se také proměnil. Její věty jsou delší a sebevědomější. Je plně připravená nést následky svého jednání. Ráchelin dopis byl nalezen správcem a jeho sloužící se vrátili, aby ji s manželem odvezli. Přijímá to s plným vědomím toho, že její konání bylo oprávněné a navíc přesvědčí Anease, aby se zastal Ráchel proti Lordu Soudci, až se vrátí do Edinburghu. Uvědomuje si, že jakýkoliv pokus zachránit Ráchel bude znemožňován dominantní skupinou, přesto se domnívá, že na ní jako na ženě a pastorově manželce leží zodpovědnost promluvit proti omezování Rácheliných práv. V tuto chvíli se velmi liší od plaché tichoučké dívky, která zrovna dorazila na ostrov, její emancipace je úplná. Jednotlivé fáze Isabeliny emancipace skrze poznávání jsou úzce spojeny rozvojem jejího vyjadřování od umlčené ženy k rovnocennému partnerovi v řečové komunikaci s druhým pohlavím. Z toho vyplývá, že Isabela nejen pochopila vědomosti jí předané, ale dokázala je i užívat — na rozdíl od Ráchel, která se nedostala za třetí fázi (subjektivní vědění).

Oona, třetí protagonistka hry, je k Ráchel vázána vědomím povinnosti — byla jí správcem určena jako dohlížečitel. Jejich pouto je směsí boje o moc a solidarity. Její

úcta k Aneasovi je podobně distancovaná, neboť on představuje řád světa, který kolonizoval svět její a vnutil mu svůj jazyk a náboženství. Oona a vesničané našli způsob, jak udržovat rovnováhu mezi respektem ke kolonizátorům a zachováním vlastních prastarých zvyků. Onin charakter se vzpírá jakýmkoliv individualisticky zaměřeným výkladům. Oona je představena jako část společnosti, které může vzdorovat drsným životním podmínkám jedině solidaritou, vzájemným pochopením a úctou.

Tyto tři motivy budou hlouběji prozkoumány ve třetí hře Sue Glover, o níž se zmíníme, totiž *Podruhyních* z roku 1991. *Podruhyně* představují výrazný posun oproti dvěma předchozím hrám ve dvou ohledech.

Za prvé se v této hře Glover vzdaluje realistické stavbě *Tulení ženy* a *Slaměné židli*. Hra je stále rozdělena na dvě dějství, jak má Glover v oblibě, ale oba akty jsou vystaveny téměř jako nezávislé části, oba začínají přesně rozvrženými chórovými sekvencemi, které představují dva různé cykly přírody, které dále symbolizují dva cykly v životě lidském, oba jsou ukončeny stejně otevřeným koncem. Převažujícím stylem je stále vyprávění, ovšem v dřívějších hrách bylo vyprávění omezeno na prezentaci folklórního motivu, který fungoval jako okrajový prvek ve vývoji příběhu, např. legenda o tuleních lidech v *Tulení ženě*, nebo jako metaforicky posunutý prvek lidové tradice, jako např. balada „Ďábelský mileneček“ nebo vyprávění o Kameni mládenců ve *Slaměné židli*. Ovšem v *Podruhyních* vniká vypravěčský styl do struktury a jazyka hry natolik, že se hra sama rozvíjí podle rytmu a obrazivosti lidového vyprávění.

Za druhé tu Glover dále pokračuje v průzkumu ženské zkušenosti, a co více, zabývá se odlišnými ženskými diskurzivy, když odstraní mužské charaktery ze scény. Tři

mužské postavy, které budou v životě žen hrát významnou roli — Ellenin manžel, pán Elliot, Maggiin manžel Andra, jeden z Elliotových oráčů, a mladý oráč Kello — jsou představeni pouze v rozhovorech žen. Pro tento očividný rys byla několikrát kritizována jako protimužská, ačkoliv je to více než přehnané. Právě naopak, muži jsou ve hře přítomni stejně jako ženy. I když ne osobně, jsou stále přítomni v rozhovorech žen, jsou stále v pozadí jejich myšlení. To oni tahají za neviditelné nitky, které ovládají životy žen. Sue Glover v rozhovoru prohlásila, že kdyby dala mužům prostor na scéně, jen by to zatemnilo hlavní téma, na které se chtěla zaměřit, totiž ukázat důsledky ekonomického, politického a sexuálního využívání ženské práce polovině 19. století v oblasti Borders ze specifické ženské perspektivy. V tomto smyslu lze na *Podruhyně* pohlížet jako na svého druhu lidové podání historie s určitým posunem. Modifikace naturalistické struktury příběhu, kterou autorka provedla, zdůrazňuje, že to, co se otevře před našima očima, je odlišný druh „**history**“, je to „**herstory**“, skryté dějiny žen, které byly po dlouhou dobu vykládány pouze optikou převažujících mužských **historií**. Stejně tak umlčení mužského diskurzu umožňuje Glover dát promluvit celé rozmanitosti ženských zkušeností, které byly dlouho ignorovány, aby se do centra naší pozornosti dostalo to, co Zenzinger ve své studii „The New Wave“ označuje jako rozpor mezi „tradiční představou naplnění smyslu ženského života a touhou ženy po sebeurčení“⁹⁾. Proto si Sue Glover volí specifickou skupinu žen, tzv. „podruhyně“. Podruhyně byly dělnice na velkých statcích v oblasti Borders v 19. století

9) Peter Zenzinger, 'The New Wave' in *Scottish Theatre Since the Seventies* (eds.) Randall Stevenson and Gavin Wallace (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1996), s. 130.

ve Skotsku, které si najímali dělníci nebo oráči, a které žily a stravovaly se společně s rodinami oráčů. Systém podruhyňství vysvětluje v úvodu hry Ellen, bývalá podruhyně, která se provdala za pána z Blacksheils:

ELLEN

„Nebud' směšná, Ellen,“ říkává pán. „Nemůžeme se obejít bez podruhyní. Nemůžu zaměstnat chlapa, který k sobě nemá ženu, co pracuje s ním. Jeden pár koní na každých padesát akrů, jeden oráč ke každému páru koní, jedna podruhyně ke každému oráči. Takhle je to zařízeno,“ říká. „Já jsem pro všechen pokrok,“ říká, „ale bez podruhyň se neobejdu.“ — „Potřebujeme ženy. Kdo jiný by zastal tu práci? ...Ženská práce za ženský plat.“

(1. jednání, 10. scéna)

Nejen práce žen je považována za méně hodnotnou, ale i ony jako osoby. Například po té, co znásilní Tottie, je Kello potrestán pouze tím, že ho muži „vymáchají ve žlabu a (...) kopou kolem dvora“, ale o svou práci nepřijde, protože „s koňmi to umí náramně, pokud jde o koně, je pašák“. Jeho záletnictví je šafářem a všemi přehlíženo kvůli jeho schopnostem a protože je muž, zatímco na Tottie se všichni, muži i ženy, dívají jako na jednoduchou dívku, která si „o to říkala“. Když se po Kellově smrti pokusí Maggie intervenovat ve prospěch Tottie před pánem, pán ji nenechá nic vysvětlit a umlčí ji, čímž dává najevo, že mužská spravedlnost není totéž co ženská spravedlnost, a stejně tak má mužský jazyk moc, aby umlčel jazyk ženský.

Sue Glover v této hře zachycuje ženy jako individuality i jako sbor-komunitu. Tato dualita je vyjádřena i jazykovým projevem, jako jednotlivé charaktery hovoří ženy v próze, zatímco když fungují jako skupina, jejich řeč je

mnohem rytmičtější, téměř operní. To podporují i vstupní scény obou dějství, v nichž ženské hlasy nejprve jako sbor vymezí místo a čas děje a udají rytmus následujícího dění, a teprve pak se ponoří do postav.

V těchto vstupních scénách překypuje jazyk vizuálními i auditivními podněty, nabízí mnoho asociací. V první scéně neustálé změny tónu a ostrosti hlasů chóru vytvářejí dojem vnějšího hluku a šumu na tržišti a vnitřního emocionálního zmatku žen, které na tento trh přišly nabídnout svou práci. Když se první hlas vydělí z chóru, nevyjadřuje individuální názor, ale odráží obecný pocit všech přítomných žen. Podobně Líziny odpovědi jsou dalším zveřejněním obecných doufání a obav. Autorka ve scénických poznámkách zdůrazňuje, že Líziny repliky nejsou odpovědí na první hlas. Oba hlasy tu představují konfliktní emoce uvnitř jedné bytosti, univerzálního Jiného, symbolizovaného podruhněmi. Do toho vstoupí Sářina replika k Tottie a ostatní hlasy se začnou od sebe oddělovat, aby utvořily individuální charaktery.

Podobně v úvodní scéně druhého jednání změna rytmu od písně k recitativu vyznačuje změnu nálady od mlčenlivého sledování sněhu pokrývajícího pole k prudkému oživení na statku při přípravách vánočních oslav. I zde se sbor rozloží na jednotlivé hlasy a začne se rozvíjet jednání. Obě scény vycházejí z formy tradiční lidové písně, v níž se střídají sborové písně s jednotlivými hlasy.

Interakce mezi charaktery je ve hře rovnoměrně rozložena mezi vyjadřováním jazykem naturalistickým, když postav hovoří jako individuality, a jazykem metaforickým, když hrají roli chóru. V druhém případě tak mohou být postavy vnímány i jako metafora země, na níž pracují. V tomto významu pak využívání ženské práce stojí symbolicky za využívání země člověkem, který zemi zneu-

žívá a uchvacuje. Tato spojitost mezi zemí a postavami a jejich postavením v patriarchální společnosti je zdůrazněna jazykem. Je to jazyk bohatý na obrazy a vesnická úsloví, která odrážejí každodenní život rolníků v oblasti Borders.

Maggie je v komunikační hierarchii původně umístěna vysoko. Mluví v krátkých naléhavých větách, buď se k něčemu vyjadřuje nebo štěká příkazy po Líze a Jenny. Liza neustále napadá její sociální a jazykovou autoritu. V 11. scéně 1. jednání používá Maggie asertivní, příkazující tón řeči, když kárá Lizu a varuje ji, že jestli si myslí, že život podruhně je obtížný, tak to teprve uvidí, až se vdá a bude mít děti. Lízino odmítnutí manželství a mateřství jako jediné náležité budoucnosti ji vyvede z konceptu. Když se Maggie snaží najít důvod, proč by se žena měla vdát, její asertivní tón se rozpadne v rozcitlivělé koktání, Liza svou nemilosrdnou přímostí odhalí její prohlášení jako pouhé opakování kulturních imperativů uložených ženě společností ovládanou muži.

Slovní přestřelka mezi Maggie a Lízou je přerušena Sárou, která Lizu odvolá k nějaké práci. Sára je vrcholná mateřská figura, Matka Země. Je zároveň nositelkou tradice skrze své vědomí přináležitosti k danému místu. V 8. scéně 1. jednání Sára vypráví příběh o odjezdu svého muže do Kanady a o tom, proč tu ona zůstala. To je skrytá historie, která leží za kanonizovanou historií emigrace chudých a utlačovaných venkovských obyvatel Skotska do kanadské divočiny, kde mnozí z nich zemřeli, když vkládali síly do budování říše svých vládců. Je to herstory, vyprávěná vyrovnaně a nevzrušeně ženou. Oproti agresivnímu řečovému modu Maggie je Sářin tón mnohem zklidněnější a smířený. Je to hlas rozumu, tak jako je Tottie hlasem iracionality. V interpretaci Sáry

a Tottie bychom našli i jinou dualitu — Sára je hlasem starobylé minulosti, kterou patriarchální kánon ignoruje, tradice, v níž je koncept ženství spojen s tvořivou silou země. Tottie je naproti tomu hlasem budoucnosti, což ještě zdůrazňuje to, že skutečně budoucnost vidí v halucinacích. Na první pohled se Tottie jeví jako dítě, které ještě nebylo socializováno. Při bližší analýze postavy můžeme dále říci, že je zrcadlem, v němž se odrážejí vnitřní pocity a touhy ostatních postav, zbavené masky sebekontroly. To je právě to, co tak znervózňuje Lízu, když se poprvé s Tottie setká, a vysvětluje, proč je vždy tak nejistá, když je Tottie poblíž.

Ellen je ze všech nejupovídanější. Chycena mezi dvěma světy, je zároveň chycena mezi dvěma jazyky. Někdy se snaží hovořit vzdělaně, zejména když hovoří o životě ve Velkém domě, ale pak najednou zapadne do svého starého způsobu řeči, který odhaluje její podruhyňské kořeny. I když je celá hra napsána převážně ve skotštině, Ellen čas od času míchá standardní angličtinu se skotštinou, která evokuje vesnický dialekt z Borders — jako třeba když řekne „can't bend forrard“ („nemůžu se předklonit“). Forma, kterou užívá, není čistá, je to kombinace spisovného „can't bend forward“ a skotské formy „cannae bend forrard“ nebo případně „kenne bend forrard“. Jazykoví experti by tyto nekonzistentnosti zřejmě zavrhlí s tím, že je to neúspěšný pokus napodobit v náležitě čisté podobě vesnický dialekt z Borders 19. století. Jistě, Sue Glover byla několikrát kritizována za jazyk, který ve hře používá. Podle našeho názoru byl amalgám angličtiny a skotštiny, jako ve výše zmíněné Ellenině replice, vytvořen záměrně, aby umožnil ukázat Ellenino zmatečné povědomí o vlastní identitě, které roste z pocitu, že se propadla do mezery mezi dvěma velmi odlišnými světy.

Rozvinutím bohatých jazykových, rytmických a zvukových rysů existujícího skotského dialektu Sue Glover umožnila promluvit ženským postavám a demonstrovala jejich pozici v třídní hierarchii na statku v Borders ve 2. polovině 19. století. Již jsme vyložili ekonomické vykořisťování ženských postav v této hře, autorka ovšem ukazuje mnohem ničivější formy využívání, totiž zneužívání ženského těla. Jenny a Líza hovoří o tom, že oráči sexuálně zneužívají podruhně. Tottie je jedním z nich znásilněna, dalšími zneužita, a vůbec na všechny ženy se pohlíží pouze v souvislosti s manželstvím a rozením dětí. Stejně jako v *Tulení ženě* a *Slaměné židli*, Sue Glover popisuje koncept mateřství spíše jako něco ženě předepsaného, než jako něco jí přirozeného a vlastního. Ellen říká, že chce dítě jen pro Elliota, zatímco Líza odmítá vše, co souvisí s mateřstvím a manželstvím, a touží ukázat, že je schopná v práci dostát nejlepším z mužů.

LÍZA

Nevezmu závdavek od prvního, co donde,
pudu enem s dobře známým oráčem.

Dojde na žňa — s kosákem umím. Ke koňom sa postavit' dovedu.

Nakrmím vám koně — děcka né.

Poklidím vám chlév — chalupu né.

Budu robiť celý den — ve vašej posteli né.

(1. dějství, 1. scéna)

Líza představuje generaci bystrých nezávislých žen, které odmítají být definovány tradičními termíny a chtějí uplatnit svou individualitu mimo oblast domácích prací. Takto nahlíženo se nám Líza může jevit jako sobecká, ovšem její sobeckost roste z pudu sebezáchovy. Je to osamělá mladá žena ve světě, kde ženy závisí na mužích.

Je poprvé najatá, otec jí zemřel nedávno a bratr emigroval do Kanady. Musí se o sebe postarat sama a proto skrývá nezkušenost a nevinnost pod maskou tvrdosti. Jen občas se tyto vlastnosti projeví, jako např. když je upřímně šokována Jenniným varováním, že by se oráč mohl dožadovat sexuální povolnosti; v dětské víře, že když se podívá o půlnoci do zrcadla, uvidí tam svého nejmilejšího. V tom spočívá rozpor postavy, zatímco mateřství a manželství odmítá, ve skrytu duše Líza věří v romantickou lásku, tak jak je zachycena v tradiční písni „Woo'd and married and a“¹⁰⁾, kterou zpívají ženy na počátku hry.

Postava Sáry upomíná na Agnes z *Tulení ženy*. Podobně jako u Agnes je jejím hlavním charakterovým rysem nesebeckost a oddanost vlastnímu dítěti. Jako Agnes také cítí, že náleží k určitému místu. Od ostatních postav ji odlišuje to, že — na rozdíl od nich a podobně jako Agnes Greyová — se naučila na něco rezignovat, aby přežila. Ačkoliv je svobodnou matkou, její pracovitost a střízlivá povaha jí získaly u ostatních vážnost, zejména pokud jde o Lízu, kterou přitahuje její síla a odvaha. Ne všichni však její volbu schvalují, zejména Maggie je velmi jedovatá, když zaútočí proti tradici zasnubování a tomu, že Sáře „zbylo děcko na opateru“.

Nejtvrdší kritiku konceptu manželství jako využívání žen provádí autorka na příkladu Sářiny zaostalé dcery Tottie, která je po dožínkové slavnosti znásilněna oráčem. Má hlavu plnou romantických historek, které slyšela od ostatních dívek, a ve své dětské nevinnosti se domnívá, že byla s Kellem zasnoubena. Těší ji pozornost mužů,

10) V českém překladu zní první dvojverší: „Scházali sa, smlúvali sa, a už zdavky majú.“ (pozn.překl.)

aniž si uvědomuje, jaké následky její chování může mít. Neustále Kella pronásleduje s představou, že si ji vezme a je zmatena jeho neustálým odmítáním. Když ho přistihne s jinou ženou, není jejím záměrem ho zabít, jeho pád je nešťastná náhoda, ale přesto je za to potrestána. Nebo přesněji — je potrestána za to, že je odlišná. V jistém smyslu Tottie představuje zemi. Toto srovnání autorka zmiňuje ve svém doslovu k vydání hry v roce 1995: „Tottie představuje zemi. A Kello zastupuje naši (někdy zločinnou) bezstarostnost.“ Tottie se stává hlasem země, hlasem jejího bezčasí.

TOTTIE

Byl tam chlap, ale nebyl to on.
Mezi mnú a slunkem. Enom jeden chlap.
Stál tam v polách, v tých prastarých díloch.
„Týdenní práca hotová za jeden deň,“ křičél.
„Už vás nepotřebujem!
Nepotřebujem lidi. Nepotřebujem koně.
Stroje bez koní.
Máme spousty chleba,“ křičél.
„Až moc chleba.“
Těšilo ho to. Smál sa.
Ale já sem sa nebála. (*Trošku se směje, to ji baví.*)
Lebo on nebyl duch.
To já! Já sem byla duch!

(2. dějství, 2. scéna)

Toto proctví je příznačné pro ženskou **herstory**, neboť zachycuje její nepřítomnost v oficiální **historii**. Ukazuje také obavu, že v moderní době strojů bez koňů bude podruhyňství dávno pryč a s tím se i samotná existence těchto ženských příběhů stane přízračnou, budou pro dominantní kulturu neviditelné, zapomenuté.

Je však možná i jiná interpretace autorčiných slov a Tottiny promluvy. Totiž, že ženy i muži jsou ovlivněni sebeudržující se patriarchální strukturou. Jistě, platy mužů jsou vyšší, ale jen trochu a stále pod nezbytným minimem, proto také schůzky oráčů. Jistě, Kellovo provinění je nepotrestáno, zatímco Tottie je zastrašována a zneužívána kvůli svému nekonvenčnímu jednání, ale jeho závěrečná smrt a její uvěznění se stávají obrazem zhroucení celého třídního systému podruhyňství. Ellenin manžel přijde o statek a v důsledku toho všichni jeho zaměstnanci ztratí práci. Na konci nejsou žádní vítězové, jen individua snažící se přežít.

Ksenija Horvat

Poznámka uspořadavatele:

Tři hry tohoto souboru byly z tvorby Sue Glover vybrány proto, že podle mého názoru nejlépe reprezentují vývoj její dramatiky jak pokud jde o prohlubování jejích osobních témat, tak pokud jde o proměny formální. Kromě toho právě tyto tři hry mohou fungovat i mimo kontext skotské kultury.

Připojená závěrečná studie je kapitolou disertační práce (Ksenija Horvat: „Cats on Cold Tin Roof“, Edinburgh University Press, 1999), kterou K. Horvat laskavě poskytla a pro účely tohoto vydání přepracovala. Je to vůbec první pokus o monografické uchopení her Sue Glover, pro nás zajímavé zejména aplikací v Čechách jen zvolna se etabloujících feministických a genderových přístupů k dramatu.

Další informace o autorce naleznete ve studii Ženy a feministky skotského divadla (Svět a divadlo 4/2003) a v rozhovoru se Sue Glover Pořádně jsem začala psát, až když byli kluci ve školce (Svět a divadlo 5/2003).

David Drozd

OBSAH

TULENÍ ŽENA	5
SLAMĚNÁ ŽIDLE	79
PODRUHYNĚ	177
Ženy jako ostrovy (Ksenija Horvat)	277
Poznámka uspořadavatele	305

Sue Glover

TULENÍ ŽENA

SLAMĚNÁ ŽIDLE

PODRUHYNĚ

(Tři hry o ženách)

Edice „dramatické texty“ / svazek 34

Z anglických originálů

The Seal Wife, The Straw Chair a Bondagers

přeložil David Drozd

Obálka Pavel Řehořík

Grafická úprava Boris Mysliveček

V roce 2005 jako svou 113. publikaci vydalo
nakladatelství Větrné mlýny (Petr Minařík),

Traubova 3b, 602 00 Brno

Telefon a fax +420 545 211 491

E-mail redakce@vetrnemlyny.cz

www.vetrnemlyny.cz

Odpovědná redakce Hana Drozdová

Sazba Větrné mlýny

Tisk Reprocentrum Blansko

Počet stran 308

Vydání první